

TWAALF VROUWEN DOOR DE GEEST GELEID

**DE BEKERINGSWEG EN BEVINDING VAN 12 VROUWEN
EN HUN VRIENDENKRING**

DEEL VII

Samengesteld door

Willem Westerbeke

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2013**

Deze uitgave is in boekformaat en als Ebook verkrijgbaar
<http://www.lulu.com>

INHOUD VII deel

- 1. BEKERINGSWEG van Johanna Wilhelmina BLIEKENDAAL. Blz. 3**
- 2. GEDACHTENIS OVER HET LEVEN EN STERVEN VAN JAN
HAMELINK EN ABELINA HAMELINK-WOLTHUIS. Blz. 39**
- 3. ONTMOETINGEN. Uit het leven van Elizabeth Maria DUIJZER - VAN
SCHEERS, Weduwe van Gerrit. Blz. 62**
- 4. NAGELATEN BRIEF van BETJE DUIJZER over haar bekering. Blz. 131**
- 5. VRIENDENKRING VAN BETJE DUIJZER. Blz. 137**
- 6. HET GEZIN VAN ARIE VAN WIJGERDEN te Brakel. Blz. 143**
- 7. LENA VAN BAALEN en NIEUWE ONTMOETINGEN. Blz. 152**
- 8. Brieven van Wed. G. Duijzer aan Dirk de Jong te Lekkerkerk. Blz. 159**
- 9. Werkzaamheden met weduwe C. de Vroome, Vrouw Boele en anderen.
Door Teun van Drimmelen. Blz. 162**
- 10 Bekering van een buurvrouw, Maria Visser-Boudestein, geb. 1861.
Door L. Capelle. Blz. 170**
- 11. VROUW KLINK-BREKELMANS; BRUINISSE, 1902-1993. Blz. 173**
- 12. Het sterven van een moeder in Israël. LENA BOR te Dordrecht.
Door ds. P. de Vries. Blz. 186.**

1. BEKERINGSWEG

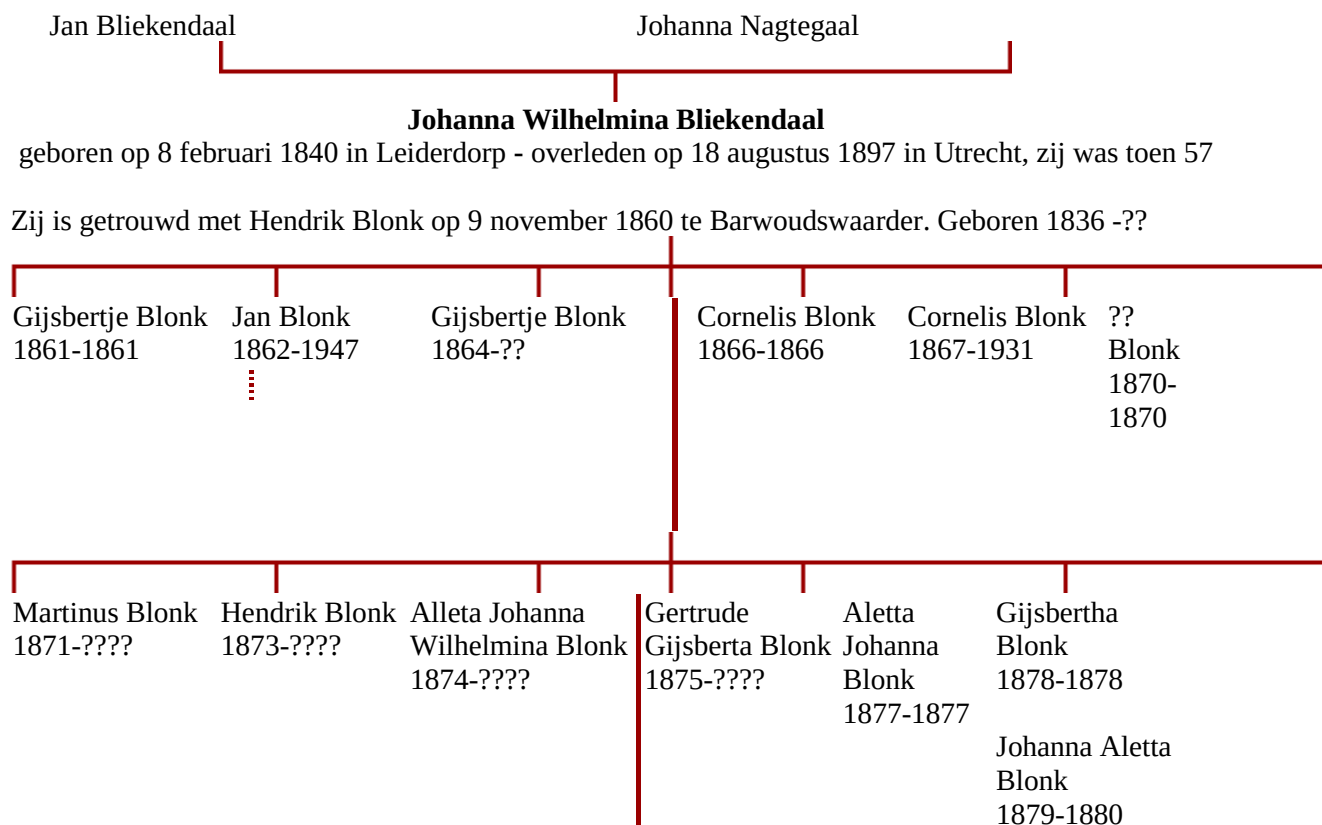
Een woord tot mijn medereizigers naar de eeuwigheid,
hoe de Heere mij getrokken heeft uit de duisternis
en overgebracht tot Zijn wonderbaar licht,
door

Johanna Wilhelmina Blikendaal

geboren 1840

uitgave
Boekhandel en Uitgeverij W. Hulstein,
Opheusden, 1975

Ouders, echtgenoot en gezin van Johanna Wilhelmina Blikendaal

Van kindsaf is het mijn begeerte geweest om mijn levensloop te mogen beschrijven. Vooral wanneer ik zo iets eens hoorde lezen of bespreken, dan ging mijn hoop daar naar uit. Ja, dan vroeg ik weleens aan de Heere in kinderlijkheid om dat ook te mogen doen. Dan kon ik mijzelf al verblijden met de gedachte, dat dat nog eens gebeuren mocht.

Maar och, wat zou het zijn, indien ik niets anders kon beschrijven dan het leven van deze wereld. Maar door Gods genade heb ik een ander leven mogen leren kennen. Nu is ook mijn wens en bede dat de Heere deze letters dienstbaar wil stellen voor menig hart, want hetgeen de Heere aan mij heeft geschonken, dat kan ook nog aan u gebeuren, want de Heere heeft het ook niet om mij gedaan, maar enkel en alleen om Zijn vrije soevereine genade. De Heere alleen komt er de eer van toe, die dat grote wonder aan mij heeft verricht. Een wonder te groot om het te beschrijven. Daar is een eeuwigheid voor nodig.

Want het wil wat zeggen, van een hellewicht een herboreling, van een kind des satans een kind van God te worden. Ja, vanuit een eeuwigdurende gevangenschap in de vrijheid gesteld te worden, en dat aan een hel- en doemwaardige, die de eeuwige dood verdiend heeft. Dan moeten wij uitroepen: 'O, diepten des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods.' 'Zou ik omgezien hebben naar Dien, die naar mij heeft omgezien?' Dan moeten wij wegzinken in aanbidding en verwondering.

Ik zou zo wel door kunnen gaan met schrijven, maar dat zou geen verslaggeven zijn van mijn levensloop. Hoe bang of het mij bij ogenblikken geweest is om dat te doen, is de Heere bekend, hoe ik het menigmaal heb uitgesteld, omdat ik tegen de moeite opzag, en dan weer om allerlei andere redenen, totdat die lust en die indachtmakende Geest mij weer zo voorlichtte, dat ik begonnen ben met schrijven, onder opzien tot de Heere. Ik hoop zo lang te schrijven als het de Heere behaagt mij voor te lichten in dat grote werk Gods.

Eerste overtuigingen

Nu, ik zal beginnen vanaf ik er heugenis van heb. Want als de Heere een ziel komt te redden, dan ziet hij terug en dan mag hij zien hoe menigmaal de Heere hem is verschenen op zijn weg, al voor zijn bekering, en hoeveel bemoeienissen de Heere toen al met hem maakte, hoewel wij dat niet merken.

Ik was nog erg jong, toen ik hoorde *dat de Zoon des mensen op de wolken zou komen en dat alle oog Hem zou zien*. Hoe lag toen de liefde des Heeren al in mijn jeugdig hart en hoe was mijn oog op de wolken des hemels, om die Jezus ook te zien.

Toen ik nog een schoolkind was, kreeg ik mijn zonde te zien en dat ik daarvan verlost moest worden, maar dat ik geen schuld- overnemende Borg had, zodat ik gedurig riep om bekeerd te worden. Als ik met mijn moeder meeding naar 's Heeren volk, dan luisterde ik wat daar gezegd werd en dan dacht ik in mijn kinderlijkheid daarover na, want ik durfde nooit iets te vragen.

Toen ik twaalf jaar oud was en alleen in een vertrek was werd tot mij gezegd: 'Ik ben getrouw, maar gij zijt ontrouw.' Daarna ging ik naar mijn moeder en vroeg haar, waarom ze dat tegen mij gezegd had, want ik dacht, dat mijn moeder het gezegd had. Maar toen ik bemerkte dat het niet zo was, toen dacht ik: 'Wat zou die stem geweest zijn?' Ik bleef gedurig maar vragen om bekeerd te worden.

Toen ik dertien jaar was kwam ik onder de mensen om wat te verdienen, want ik wilde graag gaan dienen. Nu, ik kwam bij godvrezende mensen in huis. Daar werd de behoefte des harten groter om de Heere te zoeken. Ik heb daar vele slapeloze nachten doorgebracht, omdat ik kreeg te zien, dat ik tegen een heilig en rechtvaardig

God gezondigd had. Dat was voor mij een vreselijke zaak.

In die toestand heb ik maanden achter elkaar verkeerd. Dat ik verloren ging, dat was rechtvaardig. Ik wilde ook niet dat de Heere van Zijn besluit terugkeerde. Maar de Heere gaf mij zoveel liefdes-uitlatingen en dan smartte mij dat zo, dat ik hele nachten doorbracht met klagen. Ik stortte bittere zielstranen uit voor de Heere, al roepende of er voor zó een als ik was nog redding wezen kon bij de Heere.

Ik was nog zo jong. Ik durfde tegen niemand iets te zeggen, want ik dacht dat zij mij zouden uitlachen als ik vertelde, wat er bij mij omging. En dan dacht ik ook, dat ik toch nooit bekeerd zou worden, en dan had ook niemand er iets mee nodig van wat er in mij omging. Daarom bleef ik maar in de eenzaamheid. O, dat knieën buigen voor de Heere en dan was mijn begeerte wel eens om, te sterven, om die dierbare Jezus te ontmoeten.

Maar als dan weer in mijn gedachten kwam, dat er maar weinigen zalig werden, dan begon ik te denken: 'Dat is voor mij een onmogelijke zaak.' Ik kon niet zalig worden. Dat wonder was voor mij te groot. En dan vroeg ik aan de Heere, dat Hij mij niet in de hemel behoefde te nemen, maar of de Heere mij dat voorrecht maar wilde schenken, om tot mijn dood maar lust en begeerte te hebben Hem te zoeken en naar Hem te vragen.

Want dat was in die tijd mijn lust en mijn leven om maar gedurig met mijn gedachten bij Hem te zijn.

Toen ik nog geen zestien jaar was, ben ik wel eens in de strikken des satans geweest, als hij mij wijs maakte, dat ik gezondigd had tegen de Heilige Geest. Dat was een treurige zaak. Ik wist niet eens wat die zonde was, maar dan maakte de satan mij wijs, dat ik nu nooit zalig kon worden, en daarom moest ik maar ophouden met bidden, want de Heere hoorde mij toch niet. In die toestand heb ik zes maanden gelopen. Toen dacht ik: 'Ik moest mij maar om het leven brengen.'

Maar de Heere heeft het verhoed, door middel van een leraar, die over die zaak preekte. Hij wist van mij niets, want ik had er tegen niemand over gesproken. Dus ik geloofde dat het van de Heere was. Zodoende werd ik uit die toestand verlost.

Het is benauwd, wanneer men daarmee wordt aangevallen, maar de Heere had een andere weg met mij voor.

Toen ik daar uit verlost was, was het weer wat anders. Hoe ik in die tijd ook de Heere zocht, het was voor mij 's Heeren tijd nog niet. Het gebeurde eens op een nacht, dat ik het weer zo slecht had met mijn zonde, en niet wist waarheen mij zelf te wenden. Doch roepende om van mijn zonde en ellende verlost te worden, kwamen die woorden met kracht in mijn ziel: 'In God is al mijn heil, mijn eer, mijn sterke rots, mijn tegenweer.'

Ik mocht in die ogenblikken, om het zo eens uit te drukken, worstelen met de Heere, zodat ik zei: 'Heere ik laat U niet los, voordat ik wat van U gekregen heb.' En toen mocht ik eisen en zeide: 'Heere, dat ik op mijn veertigste jaar bekeerd mag worden onder een bekeerde leraar en ook bij hem aangenomen mocht worden.' Daarna vroeg ik om een zegel daarop en toen kreeg ik die woorden: 'Toen ik een kind was, deed ik als een kind, maar wanneer ik een man geworden ben, heb ik teniet gedaan hetgeen eens kinds was.'

Ik was nog geen zeventien jaar, toen ik zo met de Heere in de eenzaamheid mocht verkeren. Nooit kon iemand iets aan mij merken, want ik dacht, dat ik veel te jong was voor het werk des Heeren en dan kon zo iets nog niet gebeuren. En dan dacht ik: 'Ik word ieder jaar ouder en de wereld krijgt meer vat op mij, zodat ik toch nooit bekeerd word. En dan zo bekrompen te leven. Altijd maar bidden en vragen. Dan ga ik liever de wereld weer in. Dan heb ik nog wat aan mijn leven. Maar, ik dacht er niet over, dat zo'n leven mij in de eeuwige rampzaligheid zou storten, om dan voor

altijd te ondervinden wat het zal zijn, van God gescheiden te zijn. O, de zonden, ze schijnen zo schoon te zijn, maar wat zal het verschrikkelijk zijn voor de mens, indien hij in zijn zonde sterft. Die toestand is niet te beschrijven.

Nu, zoals ik schreef, ik werd ouder en ik dacht: 'Als ik eens tot een trouwdag kom, dan heb ik beter de tijd om daarover na te denken.' De Heere hield wel niet op met kloppen aan mijn hart, maar ik begon mijn geweten tot zwijgen te brengen, om me zelf in het verderf neer te storten. Op die weg ben ik voortgegaan totdat ik getrouwd ben. Toen begon ik te denken aan de beloften, die ik wel eens gedaan had. Ja, dan had ik het er wel eens benauwd mee, maar dan was het met mij ook: 'Voor ditmaal, ga heen.'

Ik moet zo menigmaal zeggen: 'Heere, wat heeft U toch een taai geduld met mij gebruikt.' De eeuwigheid is er voor nodig, om de Heere lof en dank toe te brengen, dat Hij naar mij heeft omgezien en dat naar zo een, die gedurig de touwen verbrak en de banden vaneen scheurde, waarmee de Heere mij trok.

Nu, de Heere bezocht mij met veel rampen en tegenspoeden. De Heere spaarde de roede voor mij niet, en in plaats van Hem te voet te vallen, begon ik mij er onder te verharderen. Ja, met schaamte moet ik het belijden, want het is niet tot mijn eer, dat ik dat van mijzelf moet getuigen. O nee, maar als de Heere een mens komt te bekeren, dan wil hij wel belijden, welk een voorwerp hij geworden is door de zonden en dat het genade is, als hij verwaardigd zal worden om de hemel binnen te gaan

Op dwaalspoor

Nu, zoals ik gezegd heb, hoe ouder, hoe verharder ik ook begon te worden. Met hoog verheven schilden begon ik tegen de driemaal Heilige op te staan en Hem van onrecht te beschuldigen. O, wat is toch de mens! En als ik dan bedacht, hoe er vroeger een tijd geweest was, dat ik over mijn zonde kermde en weende, dan kreeg ik het weer benauwd, omdat ik nu weer zo verhard was tegen de Heere, en hoe dierbaar Hij mij was in mijn jonge leven. Maar ook dit duurde dan soms slechts 8 à 14 dagen en dan ging ik weer volop de wereld in. O, het taaie geduld, dat de Heere met mij gebruikt heeft is niet uit te drukken, met zo veel roepstemmen, tegenspoed op tegenspoed, ziekten, verlies van kinderen.

Dat verliezen van kinderen, ja dat heeft mij ook wat gekost. Want dat had de Heere mij wel geleerd, dat, indien de Heere die kinderen niet in genade had aangenomen, dan waren ze voor eeuwig verloren, en dat om mijn zonde. Dat was voor mij een verschrikkelijke gedachte. Als die kinderen mij maar aanzagen, dan getuigde dat tegen mij. Dan was ik zo klein voor de Heere, o, dan was het maar een roepen en vragen om de behoudenis van die kinderen en och of de Heere mij die zonde maar wilde toerekenen.

O, dan moest ik menigmaal uit het diepst van mijn hart roepen, dat het rechtvaardig was, indien de Heere mij in de benedenste delen der hel wierp, als de Heere hen maar in genade aannam. O, dan deed ik in die tijd wat een beloften en wilde ze dan wel met mijn bloed ondertekenen. Zo oprecht was ik dan. Maar, wat kwam er van al mijn beloften terecht? Nu ja, enkele weken kon ik nog wel tot de Heere blijven roepen, maar dat werd dan al minder en minder, totdat alles weer was verdwenen. Ja, zo een weerspannige was ik, zo holde ik mijn eeuwig verderf tegemoet. Zo verliepen mijn jaren.

Nochtans de Heere klopte telkens aan mijn hart, maar ik onderdrukte het zoveel ik maar kon. Ik durfde nooit te spreken over wat er in mij omging, voordat de Heere Zelf mijn mond opendeed.

Een jaar voordat de Heere mij staande hield, begonnen er andere gedachten in mij op

te komen. Ik begon trouw bij een voorname leraar ter kerk te gaan. De Heere gebruikte die leraar om mij aan mij zelf te ontdekken. Hoewel ik door en door blind was, hoorde ik hem graag. De Heere bracht mij meer bij mij zelf. Ik begon soms te denken, dat ik al heel knap werd, omdat ik las, ik bad, ik zong, ik overdacht de preek gestadig. Het begon al zover met mij te komen, (want ik kende mij zelf nog niet) dat ik dacht, dat ik dagen achter elkaar geen zonde gedaan had. Toen begon ik te denken: 'Nu ligt het toch wel aan de Heere, waarom bekeert Hij mij nu niet.'

Soms dacht ik: 'De Heere weet misschien niet eens, dat ik er ben.' Ik moest mijzelf maar bekeren, want ik leefde nu zo best en ik deed geen zonde meer. Ik zou zo wel in de hemel komen.

O, wat is de mens toch blind in zijn onbekeerde toestand. Het treurigste is nog, dat de mens niet weet, dat hij zo blind is. Maar ik leefde maar zo voort in die toestand. Iedere zondag naar de kerk, en dan kon die leraar soms zoveel zaken bespreken, die ik kende in mijn leven, en dat maakte mij zo gerust voor de eeuwigheid. Maar de Heere sloeg een andere weg met mij in. Daar was ik het in het geheel niet mee eens. Het gebeurde, dat wij van de ene woonplaats naar een andere gingen verhuizen. Toen kon ik niet meer bij die leraar naar de kerk gaan. Toen dacht ik, dat de leraar van die plaats waar wij naar toe gingen mij niet kon bekeren, zodat mijn hele bekering in eens in duigen viel.

Ik dacht: 'Nu is al mijn werk tevergeefs, wat ik opgebouwd heb.' Ik was zo twistende tegen de Heere, dat het van belang was, doch de Heere was zo neerbuigend goed voor mij, arme zondares, om mij met kracht de waarheid te schenken: 'Is God aan tijd noch plaats gebonden?' Ik zei er dadelijk op: 'Ja, voor mij wel.'

Nu, ik leefde zo voort. Ik ging niet meer naar de kerk, hoewel op die plaats een godvrezende leraar was, maar ik meende dat hij voor mij niet deugde, zo'n blinde worm was ik, en toch was ik in die waan, dat ik nog knap was. Ik wist het beter dan de Heere. Ik stelde de Heere de wetten voor. Als Hij mij op die vorige plaats gelaten had, dan zou ik mij zelf bekeerd hebben, maar nu wilde ik niet, nu de Heere ons op deze plaats gebracht had.

Maar omdat ik mij begon te schamen voor de mensen, begon ik weer een enkele keer naar de kerk te gaan. Toen gebeurde het, de 15e april, dat het Avondmaal werd bediend. Doch ik dacht, dat ik dat nooit zou kunnen doen. Dat wonder kon nooit gebeuren, dat ik daaraan deel mocht hebben. Ik ging 's middags tegen mijn zin naar de kerk met zo'n nijd in mijn hart, zodat ik gedurig tot mij zelf ging zeggen: 'Ben ik nu geen baas meer over mij zelf?' Dat kon ik niet begrijpen, niet te willen en toch te moeten. Ik was mij zelf een raadsel. Doch niemand werd gewaar wat er in mij omging. Nu, ik ging met zo'n vijandig hart naar de kerk. De Heere weet het. En daar gekomen zijnde, zat ik daar, niet wetend, wat die middag gebeuren zou.

Gedagvaard

De leraar nam voor zijn nabetrachting als tekst: 'En Henoch wandelde met God.' Toen ik die woorden hoorde voorlezen, dacht ik, nu zal ik eens goed luisteren en dan zal ik die preek eens aan mijn moeder vertellen, want ik wist dat toen ik nog kind was, dat mijn moeder in die toestand vier weken had verkeerd. Ik dacht, dat het voor haar aangenaam zou wezen, om die preek eens te horen.

Ik zat aandachtig te luisteren, maar toen de leraar zei: 'Er zullen er wel hier zijn, die met een langdurige kwaal lopen,' (ik had een longziekte) toen sloeg hij mij geheel tegen de grond. Daar zonk ik weg. Ik wist niet waar ik aan zou komen. Ik dacht, dat ik zo in de hel neerzonk. O, verschrikkelijk ogenblik!

Ik deed mijn ogen open en toen nog erger. Toen werd ik gedagvaard voor de rechterstoel van God. Daar werd mij de wet voorgehouden met de eis er aan

verbonden. Nu was de eis van God de Vader: 'Voldoening aan de wet of voor eeuwig naar de hel.'

Daar stond ik, de wet boven het hoofd en de geopende afgrond voor mij en dat nog niet alleen, de Heere liet mij zien, hoeveel bemoeienissen Hij al met mij gehouden had en de vermaningen en gebeden van mijn ouders en bekenden. Hoe de Heere mij geroepen had van mijn jeugd af en ik geweigerd had te horen, hoe ik de Bijbel gebruikt had, hoe ik de leraars gehoord had en alles wat maar dienstbaar was tot mijn bekering, en ik altijd maar had geweigerd te horen.

Nu moest ik mijn eigen vonnis vellen: hoe het met mij stond voor de eeuwigheid. De Heere bleef maar aanhouden; voldoening aan de wet, of eeuwig naar de afgrond. Ik moest maar uitroepen, *dat het rechtvaardig was dat ik verloren ging*. O, ik moest maar billijken dat de Heere nog zacht met mij handelde en dat het recht was, als Hij mij al de straffen van het ganse menselijk geslacht te dragen gaf. Want toen zag ik dat ik behouden had kunnen worden, maar dat ik moedwillig de Heere had verworpen. Ik moest Gods recht maar billijken en om genade durfde ik niet te vragen, want ik zag zo helder en klaar dat de Heere duizendmaal had geroepen, maar dat ik niet had willen horen, zodat de Heere vrij van mij was. Maar dat verloren gaan om eigen schuld, dat is een verschrikkelijke zaak.

In die toestand heb ik verkeerdt van zondagavond tot dinsdagmorgen 5 uur. De benauwdheid werd niet minder, maar nam hand over hand toe. Zo de Heere een ziel in zo'n toestand niet ondersteunde, hij zou niet staande kunnen blijven. Nu, het ogenblik was gekomen, dat de zaak beslist moest worden. Voldoening aan de wet of voor eeuwig naar de afgrond. En ik had niets om te betalen, dan zonde en ongerechtigheid. Duizenden, duizenden malen schuldig. Dus mijn deel was bij de verdoemden. Het was rechtvaardig. De Heere deed geen onrecht.

Zie, de laatste minuut was daar en ik besloot om mij zelf te gaan verdrinken. Maar terwijl ik opstond, om de hand aan mijn leven te slaan, waagde ik het te roepen: '*O God, kom mij te hulp.*'

En zie, daar werd het eeuwig wonder van vrije genade aan zo een als ik was geschonken, die hel en verdoemenis rechtvaardig verdiend had. Het eerste wat ik te zien kreeg: De Heere zette mij in de stikdonkere duisternis neer en ik keek uit naar licht. Maar nee, het was duisternis en in dat ogenblik vroeg de Heere mij, of ik het licht zag en ik zeide: '*Neen Heere.*'

Toen zeide de Heere: 'Dat is nu uw toestand.'

Maar toen zette de Heere mij over met die woorden: 'Gij zijt overgebracht van de duisternis in het licht,' en toen werd ik op die weg gezet en daarop mocht ik zien op het einde, de Middelaar Jezus, met deze woorden: 'Het einde der wet is Christus.'

Daar mocht ik zien wie machtig was, om de wet te vervullen en toen mocht ik ondervinden dat de Heere scheiding maakt tussen vlees en geest en wat mij het dierbaarste was, mijn vleselijke betrekkingen, of de dierbare Jezus.

Ik werd om het zo eens te zeggen voor de keus gesteld, dat ik kon nemen wat ik wilde. Toen riep ik uit: 'O neen, liever U, U alleen kies ik dierbare Jezus.'

Want ik zag met het oog des geloofs alle volmaaktheid in Hem. Zulk een was mijn liefste. Ik kan het met geen woorden uitdrukken. Al had de Heere in die ogenblikken al mijn vleselijke betrekkingen door de dood weggenomen, dan was het mij goed geweest. Toen gaf de Heere mij te ondervinden de liefde die Hij tot mij had. Niet om mij. O nee, maar om Zijn zelfs wil, met deze woorden: 'Mijn liefste is mijn en ik ben de Zijne; Gij hebt mij het hart genomen, met een van uw ogen.'

Toen mocht ik de liefde des Heeren gevoelen, dat ik moest uitroepen: 'Heere neem Uw liefde wat van mij weg, of neem mij anders bij U, want ik bezwijk vanwege de liefde.'

Na 40 jaar gered

De Heere gaf mij te zien, hoe nu mijn veertigste jaar vervuld en des Heeren tijd daar was, om mij als een brandhout uit het vuur te rukken. De tijd om mijn Belijdenis te doen was aangebroken. Nu kreeg ik te geloven, dat de Bijbel waarheid was. (Want ik had altijd gezegd, dat als de Heere mij in de Bijbel gaf te geloven, dan zou ik geloven. Want ik dacht, dat mensen haar hadden geschreven, en die konden schrijven wat ze wilden).

O, wonderlijk zijn des Heeren wegen met Zijn diep gevallen kinderen en dan die onfeilbare liefde, dat is niet om uit te drukken! Daar is een eeuwigheid voor nodig. Dat heeft de Heere mij in een ruime mate doen ondervinden.

Nu ik mocht de Bijbel in die tijd zo krijgen te geloven, dat het ganse Woord Gods eigen Woord ware. Toen kon ik zeggen: 'Gods geest getuigt met mijnen geest, dat ik een kind van God ben.'

Dat liet de Heere mij zelf zeggen. Nu kon ik gemakkelijk mijn Belijdenis afleggen, zoals ik verder zal beschrijven. Ik kreeg ook te zien, hoe ik een deelgenoot was om aan de tafel des Heeren te zitten. Ik was als buiten mij zelf door de werkzaamheid des Heiligen Geestes aan mij geschied.

Ik moest in verwondering uitroepen: 'Hoe ben ik aldus geworden,' want ik kende mij zelf in die ogenblikken niet, vanwege hetgeen er aan mij gebeurd was. Toen gaf de Heere mij deze waarheid: 'Ziet het oude is voorbijgegaan; ziet, het is alles nieuw geworden.'

Ik gaf de Heere er maar de lof en eer van, want mijn voorrecht was zo groot, om uit de diepste ellende verlost en nu uit vrije genade gezaligd te zijn. Dat wonder was zo groot, daar zonk ik in weg, en ik had niet gedacht, dat ik de woestijn weer in moest. Ik dacht in die heerlijke toestand te blijven, maar het duurde niet lang, of het begon anders te worden. Ik dacht van kracht tot kracht voort te gaan maar o, toen kwam de Heere mijn weg open te stellen, wie ik was in gedachten, woorden en werken. O, daar waren mijn zielsogen geopend en daar zag ik wie ik door de zonden geworden was.

Toen werd mijn toestand weer treurig, want nu kwam het ongeloof op de been en ik begon te denken, dat alles wat er gebeurd was maar verbeelding zou geweest zijn. Want zo een als ik, daar kon de Heere geen gemeenschap mee hebben, daar was de Heere te rein van ogen voor.

Daar tobde ik dagen mee heen, roepende en vragende, wat er aan mij gebeurd was, want ik was geheel anders dan vroeger. Bij de wereld kon ik het niet meer vinden. O ik zeide gedurig: 'Als ik maar geloof, dan zal het goed zijn.' Ik liep de Heere er nacht en dag om na, totdat het de Heere beliefte mij uit de benauwdheid te redden met die waarheid: 'Al had gij een geloof, zodat gij bergen kon verzetten en de liefde niet had, zo ware gij niets.'

Toen schonk de Heere mij tevens zoveel liefde, dat ik uitriep: 'Op deze liefde durf ik het te wagen om de eeuwigheid in te gaan.' Ja, de liefde was zo sterk, dat ik moest gaan liggen, want mijn krachten ontzonken mij. Ik mocht een druifje uit Kanaän genieten. Maar ach, mijn toestand veranderde weer spoedig. Daar kwam de vijand op af en die wees mij op mijn zonden, zodat ik nooit behoefde te hopen om bekeerd te worden. Voor zo een was de hemel niet. O, dan was mijn lot weer zo droevig, want dat geloofde ik dan en stemde dat toe. O, dan riep ik gedurig maar of de Heere maar naar recht wilde handelen. Dan wenste ik maar, dat de Heere een einde aan mijn leven maakte, want dan had ik het zo benauwd.

En zo gingen mijn dagen voorbij, totdat het de Heere beliefte, zo neerbuigend goed te zijn, mij weer uit de benauwdheid te redden. Het was op een morgen, dat de Heere

mij met deze waarheid voorkwam, tot driemaal achter elkaar: *'Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?'*

Ik kon die waarheid op dat ogenblik niet verstaan. Ik zei: 'Och Heere, dat zijn woorden, die U zelf hebt gesproken, och wilt U aan mijn hart bekend maken, wat U daarmee te zeggen hebt?' Want dat gevoelde ik wel, dat de Heere iets te zeggen had. Toen beliefte het de Heere zich Zelf aan mij te openbaren. Daar plaatste de Heere mij bij het kruis en daar mocht ik met de zielsogen aanschouwen, hoe daar mijn Borg en Middelaar voor mij aan het kruis genageld was en hoe Hij daar hing tussen hemel en aarde van Zijn God verlaten en dan met de zware last van de toom des Vaders, om de zonden Zijn volks op Zich geladen. Het wil wat zeggen: *God van God verlaten*. O, toen mocht ik geloven, hoe de dierbare Jezus ook mij ontlastte van mijn zonden en hoe gewillig Hij dat deed. O, ik wilde die dierbare Jezus omarmen, maar ik kon niet. O, ik wist op dat ogenblik niet, dat ik nog in de wereld was. Ik was als buiten mijzelf. Ik had monden tekort om God groot te maken. Ik wilde wel dat de gehele wereld mij hielp om de Heere er de eer voor toe te brengen, want het zegt wat zo'n onnoemlijke som schuldig te zijn en nooit het vooruitzicht om daarvan verlost te worden, maar wel om die elk ogenblik meerder te maken en als er dan een God van de hemel komt, die met zulke helwichten te doen wil hebben om ze van de zonde te verlossen, daar zal een eeuwigheid voor nodig wezen om Hem daarvoor groot te maken. Ik mocht mij in het voorrecht wat mij te beurt was gevallen een halve dag verlustigen. Maar o, droevige ogenblikken, als het ongeloof weer op de been komt.

Ze maakten mij van binnen wijs: 'Die zaak was veel te groot voor mij, zo'n groot zondaar als ik was, kon dat nooit gebeuren.' En omdat de Heere mijn ogen geopend had, zag ik nu wie ik was. Daarom dacht ik, dat ik zo slecht was, er waren er niet slechter dan ik, zodoende stemde ik ook gauw toe, dat zulke zaken voor mij te groot waren.

Aldus werd ik van het een in het ander gebracht, onder zware zielsangsten, en dan was het maar een roepen en schreeuwen tot de Heere, of Hij toch genadig wilde zijn en Zich mijner wilde ontfermen. Toen beliefte het de Heere, weer op het gebed, redding van mijn ziel te schenken, met deze woorden, (en ik mocht daar zo pleitende op wezen); 'Mijn ziel bezwijkt, zij is gans afgemat' enz. Psalm 119 vers 41.

Wat ik toen mocht ondervinden is met geen pen te beschrijven. O, toen mocht ik weer uitroepen: 'Heere, Gij zelf hebt het mij beloofd en nu kunt U er ook niet van tussen, om ook mij zalig te maken.' Het werd mij vergund, om tot de Heere te spreken en dat ging soms met veel geloofskracht gepaard, zodat ik zei: 'Heere, Gij hebt mij zelf van het eeuwig verderf gered, nu kunt U mij niet meer verloren laten gaan.'

O, kinderen des Heeren, ik kan u niet zeggen, de vrede en de blijdschap die ik mocht smaken in mijn dierbare Jezus. Ik had in die toestand wel willen blijven, maar helaas ik moest de zware strijd weer aanvaarden. Ik ging gedurig dat versje na, maar och, dan kreeg ik het zo benauwd. Want ik dacht dan: 'Dat was David, maar dat is niet voor mij.' En als ik er dan aan dacht, hoe sterk en krachtig ik gestaan had, en hoe ik gepleit had, dan zonk ik weg van weedom des harten. O, dan riep ik menigmaal tot de Heere of Hij mijn leven maar wilde afsnijden. En wanneer ik zag welk een zondaar van ongerechtigheid ik was, dan was er voor mij geen redding mogelijk. Dan liep ik met de handen in het haar van benauwdheid. Bij de wereld kon ik het niet meer vinden en de Heere hield zich verborgen voor mij. O, benauwde tijd. Van achteren moet ik zeggen: 'Wat een zaligheid, als de Heere Zijn kind komt te redden van een eeuwig verderf.' En zo moest ik het strijdperk lopen, totdat de dagen vervuld waren, dat de Heere mij weerhield.

Ingesloten in het Huwelijksverbond

Het gebeurde eens op een zondagmorgen, dat ik zo wanhopig naar de kerk ging Ik wilde liever sterven dan leven. Maar wij hebben met zulk een liefderijk God te doen, die niet kan hebben dat Zijn kinderen van droefheid verkwijnen. O nee, daar ben ik in een ruime mate getuige van. Zoals ik zei, was ik in de kerk en daar werd gepreekt over die doodsbeenderen uit Ezechiël en dat was mijn beeld. Ik was dood geweest en de Heere had mij levend gemaakt. Ik moest zwijgen, omdat ik in de kerk was, hoewel ik mij haast niet zolang stil kon houden, maar toen de kerk uitging, kon ik niet zwijgen. Ik moest spreken over de dierbaarheid en bereidwilligheid des Heeren om zondaars zalig te maken en dat het Zijn lust is om zielen te redden van het eeuwig verderf. Ik sprak maar tegen rooms en protestant, totdat ik thuis was gekomen.

Het was een wonder, dat ik zo levend was voor mijn gemoed. De Heere werkte maar door. ' Middags was er geen kerk. Toen was ik thuis en de Heere daalde zo sterk af in mijn ziel. Ik mocht mij maar verlustigen, daar mocht ik ondervinden, hoe ik in het genade- en huwelijksverbond lag opgesloten en hoe ik Jezus tot mijn deel zou hebben, eer ik van hier ging. Ik greep naar mijn dierbare Jezus, want ik mocht Hem met het oog des geloofs aanschouwen. Ik mocht alles zien, maar het bleef nog enige dagen voor mij bewaard, maar dat was goed. Ik kreeg er toch zoveel van, dat ik niet behoefde te twijfelen, of de hemel mij zou ontgaan. Ik was dronken van de liefde. De Heere gaf mij deze woorden: 'Ik zal ze in het wijnhuis leiden.' Ik riep maar uit: 'Ja Heere, tot dronken worden toe.' Mijn beker werd vol geschonken tot overlopen toe, en al de beloften waren ja en amen in Christus.

Ik moest gedurig maar uitroepen: 'Ja Heere, ik ben een kind van U.' En o, het zegt wat, een kind des Heeren te zijn! O, welgelukzalig, die dat te beurt mag vallen.

Ik mocht in die zalige toestand tot 's nachts 2 uur blijven verkeren. Onder woorden kan ik het niet brengen, maar gij kinderen des Heeren, weet wat voor een zaligheid er bij de Heere is.

Och, dat er maar veel jaloers op mochten worden, want de Heere wil het aan hen, die nederig naar Hem vragen, schenken. Hij heeft geen lust in de dood des zondaars, maar daarin dat hij zich bekere en leve.

Zoals ik zei, duurde het tot 's nachts 2 uur en toen werd mij die zalige toestand op een ogenblik ontnomen. En och, wat treurig voor mijn hart, daar keek ik weer naar binnen en zag toen, wie ik geworden was door de zonde. Dan kwamen ze van binnen zeggen, dat ik maar nergens op hopen moest. Zulk een zondares als ik was, was er geen, dus alles was maar verbeelding, wat er aan mij gebeurd was. En o, ik stemde het dadelijk toe, ik begreep nog niet, dat een mens zichzelf moest leren kennen. Och, de Heere moet hem alles leren, maar als hij zo pas op de weg is, dan is hij gedurig met het ongeloof doende. Daar heeft hij wat mee te kampen. Nu, daar zat ik weer, niet wetende waar ik het zoeken moest.

Het was maar roepen en schreeuwen dag en nacht en dan in zulk een toestand, zodat ik niet sliep, at noch dronk. Zat ik in de benauwdheid dan kon ik niet eten en stond ik in de liefde des Heeren, dan had ik niets nodig, dan had ik aan de Heere genoeg en zodoende gebruikte ik niets. Mijn vlees verteerde aan mijn lichaam. Het was een weg van strijd. Ik durfde er nooit met een mens over te spreken. Nee, ik maakte het maar met de Heere alleen af. Toen ik zo in de benauwdheid was roepende en kermende tot de Heere, kwam de Heere met kracht tot mijn ziel met die waarheid: 'Een stad op een berg kan niet verborgen blijven.'

Toen riep ik uit: 'Heere, word ik dan bij een stad vergeleken? En dat zo'n bederfster als ik ben.'

Toen kreeg ik deze woorden er overheen: 'Ik, de Heere, worde niet veranderd, daarom zijt gij kinderen Jacobs niet verteerd.' O, wat een blijdschap mocht ik toen smaken. In die ogenblikken mocht ik weer zo zeker geloven dat ik een kind des Heeren was.

Maar ach het was zo kort van duur, dat ik mij daarin mocht verheugen. De Heere verborg Zijn aangezicht zo spoedig, en ik was toen zo blind, dat, wanneer ik dat levendige gevoel miste, ik dacht, dat alles wat er in mij omging maar verbeelding was. Ja, zo ongelovig was ik door de zonde en zo tobde ik daar weer op een treurige wijze dag en nacht heen. Maar toen kwam de Heere nog weer op 't onverwachts, toen het zo hopeloos met mij was, dat ik dacht te bezwijken, te helpen en te redden met deze woorden: 'Al is er geen rund op de stal, nochtans zal ik opspringen van vreugde in mijn God.'

O, toen riep ik uit: 'Ja Heere, daar is ook geen rund meer op de stal.' En de Heere gaf mij, dat ik mij zo aan Hem vast mocht klemmen, dat ik zei: 'Heere, ik laat U niet los, voordat U mij redt en helpt uit mijn benauwdheid.'

Toen beliefde het de Heere mij licht te schenken over al wat de Heere mij had geschonken in die 5 weken die er verlopen waren, sinds de Heere mij had opgezocht. En o, toen wist ik niet, wat ik de Heere vergelden moest voor al Zijn weldaden. Ik moest maar in aanbidding wegzinken, voor het wonder dat mij was te beurt gevallen, en riep uit het volle van mijn hart: 'Heere, nu ga ik spreken. Nu kan ik niet langer meer zwijgen. Nu zal ik uw lof verkondigen onder de mensen.'

Het was 's morgens 3 uur toen dat mocht gebeuren. 's Zondags ging ik naar het gezelschap, hetwelk bij de leraar was. Daar was een groot aantal mensen. Ik kwam met deze woorden: 'Waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid.' Ik begon dadelijk te vertellen de wonderen die de Heere aan mijn ziel gedaan had. Nee, ik kon niet zwijgen. Want zo'n zondares van ongerechtigheid, die het zolang tegen de Heere had uitgehouden en nu gered te zijn voor de eeuwigheid. In die tijd had ik gemakkelijk de brandstapel op kunnen gaan.

Vier weken heb ik in dat geloofsvertrouwen mogen verkeren. Indien ze mij toen uit mijn slaap geroepen en gevraagd hadden: 'Wat is uw vooruitzicht voor de eeuwigheid?' Dan kon ik maar uitroepen: 'Naar de hemel.' O, dat was voor mij een zalige tijd. Die er kennis van heeft, die gevoelt er wel iets van.

De kinderen des Heeren kwamen mij opzoeken om over de weg der zaligheid te spreken. Het was voor mij een verandering. Eerst 5 weken zo'n zware strijd. Het is nooit om te bespreken, welke weg ik gehad heb. Het is om der zonde wil zo een bittere weg, maar nochtans al weet hij het niet, de Heere ondersteunt hem. Hij houdt een wakend oog over hem. Een ziel zal niet verloren gaan, maar dat kan hij voor zich zelf niet geloven. Maar laten wij maar niet naar zo een zware weg verlangen, want Lydia komt even zo goed binnen als een Paulus. De een heeft niets voor bij een ander. Op geestelijk gebied, houdt die veel heeft niet over en die weinig heeft komt niet te kort. Dat is heerlijk. Nu behoeven wij geen grote dunk van ons zelf te hebben, want het is een genadegeschenk, wat de Heere ons geeft. Laten wij maar bidden of de Heere ons een nederige gestalte wil schenken, want wij zijn en blijven ellendige zondaars tot aan onze dood toe. Wij allen moeten bedelaars blijven aan de troon der genade, want wij blijven bedervers en dat wil een kind des Heeren wel bekennen. Ja, als de Heere niet getrouwer was dan wij, dan kwam er nooit iets van terecht. Maar ik zal eindigen om verder te gaan met mijn schrijven.

Leven door het geloof

Nu, 4 weken mocht ik in dat levendige geloof verkeren en toen begon ik van lieverlee meer te leren, dat wij niet door gevoel moeten leven, maar door het geloof.

Dan was ik er op en dan weer onder.

Toen gebeurde het eens op een zondag dat de leraar sprak over de nabij-christen, en dat kreeg mij zo te pakken, namelijk dat ik er zo een was en dus buiten genade. Dat was weer een verschrikkelijke toestand. 's Avonds kreeg ik deze woorden: 'Heere tot wien zullen wij henengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens.'

Voor dat ogenblik was dat een verruiming voor mijn gemoed, maar mijn toestand was niet veranderd. Dat duurde tot vrijdagmorgen. Ik had het hevig benauwd, maar toen de nood op het hoogst was, was de redding nabij. Nu werd mij het wonder, wat *vrije genade* is, bekend gemaakt. Toen moest ik zo hard schreeuwen als ik maar kon. O eeuwig wonder van vrije genade. Er waren voor mij tongen te kort op deze wereld om mij te helpen roepen.

Toen werd ik nog verder door de Geest geleid en het werd mij vergund met het oog des geloofs in de nooit begonnen eeuwigheid te zien en werd het wonder nog groter. Toen mocht ik mijn naam zien geschreven staan die mij uitdrukkelijk van de Heere gegeven werd. Deze naam: *'Gij zijt een uitverkoren geslacht.'*

Ik zonk weg in die toestand. Het is mij onmogelijk deze zaak te beschrijven, die ik daar mocht ondervinden, er is een eeuwigheid voor nodig. In dat levendige gevoel heb ik maar een uur verkeerd en ik was zo zwak geworden als iemand, die ernstig ziek is. Zo krachtig had de Heere gesproken. Het was mij een wonder zo een naam te hebben ontvangen en dat van mijn Hemelkoning.

Maar er kwam een zware strijd op los. Dat kostte mij nogal wat. Maar de Heere kwam mij weer te redden met deze woorden: 'Zou Ik mijn uitverkorenen geen recht doen, die dag en nacht tot mij roepen, ja gewisselijk zal Ik recht doen.'

Deze woorden ondersteunden mij nogal op mijn reis. Och, wij hebben gedurig behoefte aan geestelijke spijzen. En zo verliepen mijn dagen.

Kennis van de Drie-enige God

Toen gebeurde het, dat de satan mij wijs begon te maken, dat ik maar een halve Jezus had en ik moest een hele hebben. Hij hield mij voor: ik wist wel, waar mijn zonden gebleven waren en ook dat mijn naam geschreven stond in de nooit begonnen eeuwigheid, maar ik kon geen kwitantie tonen en nu was mijn bekering niets waard.

Dat trof mij gevoelig. Ik ging in die toestand tot de Heere en maakte die zaak aan Hem bekend. De Heere gaf mij in mijn benauwdheid deze woorden: 'Hoe worde Ik geperst totdat het volbracht zij'.

En ik zeide: 'Ja Heere het is waar. Ik kost U veel, maar U bent toch niet met mij bedrogen, want U kende mij eerder dan ik U kende.' Toen kreeg ik deze woorden:

'Geen vader sloeg met groter mededogen.

Op teder kroost ooit Zijn onfermend' ogen,

Dan Israëls Heer op ieder die Hem vreest.

Hij weet wat van Zijn maaksel is te wachten.

Hoe zwak van moed, hoe klein zijn wij van krachten.

En dat wij stof van jongsaf zijn geweest.'

Psalm 103 vers 7.

O, ik mocht dat Vaderlijke zo ondervinden aan mijn hart. Toen mocht ik mijn gehele zaak weer overgeven voor tijd en eeuwigheid. Ik werd er kalmer onder.

Het gebeurde op zekere tijd dat ik zo een behoefte kreeg aan de vrijspraak van de Vader. Nacht en dag was dat mijn behoefte en begeerte, zodat mijn handen soms slap waren. De Heere legde zelf die begeerte in mijn hart en nu wilde de Heere mij dat ook geven.

Het gebeurde op een middag dat de Heere liefde af te dalen in mijn hart en mij

met ogen des geloofs gaf te zien, hoe mijn dierbare Jezus tussen beiden trad en mij aan den Vader voorstelde met deze woorden: 'Vader, Ik wil niet dat deze in het verderf dale. Ik heb verzoening voor haar gevonden.' En, 'Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij mij gegeven heb, zij waren de Uwe, maar Gij hebt ze mij gegeven.' En, 'Ik zal ze den Vader voorstellen zonder vlek of rimpel.' En daarbij nog de toe-eigening van de drie Goddelijke personen en hoe ik van de Vader was gegeven en de Zoon mij had vrijgesproken en voor mij voldaan, en de Heilige Geest mij alles kwam te leren en toe te passen. Dat mocht ik onwaardige op die ogenblikken ondervinden.

U behoeft niet te vragen die er kennis aan heeft, hoe ik toen gesteld was. Ik moest de Heere maar groter maken voor Zijn wonderen aan mij bewezen. Ik stond zo in de liefde tot mijn dierbare Jezus, want ik zag zoveel beminnelijks in Hem. Ik werd zo overgoten met Zijn liefde, dat ik moest uitroepen: 'Heere neem Uw liefde wat van mij,' want ik was op die ogenblikken niet bestand voor de wereld. Ja, ik had wel willen sterven.

Toen begon ik meer en meer tot mij zelf te komen en mocht gevoelen, dat die holte van mijn hart gevuld was.

Nu brak de tijd spoedig aan, dat ik mijn Belijdenis zou doen. Maar daar kwam ook weer wat op los. De vijand der ziel houdt niet op. De gehele winter was het strijd en benauwdheid, waarmede ik te kampen had. De vraag kwam gedurig van binnen: 'Zijt gij nu bekeerd?' En dan stond ik weer verlegen, zag ik dan naar binnen, dan was het er ver vandaan, want het waren niet anders dan gruwelen, die er in mijn hart woonden. En o, dan was het mij zo bang om het hart. O, dat roepen en dat vragen aan de Heere om licht in wat ik doen moest. Want dan dacht ik, dat als ik een valse belijdenis deed, het wat te zeggen zou wezen in de eeuwigheid. Ach, dan wist ik geen raad. Maar in deze kwam de Heere mij weer te troosten. De Heere schonk mij in de benauwdheid deze woorden: 'Dat ik niet mij zelf, maar mijn getrouwe Zaligmaker Jezus Christus ben.' Toen was ik weer een ogenblik gered, want toen kon ik weer roemen in mijn dierbare Zaligmaker.

Maar ach, het was vallen en opstaan. Ik zei menigmaal: 'De Heere heeft wat een taai geduld met mij.' De vijand had zo een verbazende kracht op mij, al wat hij maar zei, dat geloofde ik.

Nu het ogenblik dat wij 'aangenomen zouden worden' was aangebroken. Maar verschrikkelijk zoals mijn toestand toen was. Toen ik 's morgens van mijn bed kwam, vloog het als in mijn aangezicht, dat ik die dag een valse Belijdenis ging doen. Alles was maar verbeelding van mij geweest. Anders zou ik nu wel beter gesteld zijn en aan die influistering gaf ik gehoor. Mijn toestand werd verschrikkelijk benauwd. En het ogenblik dat ik gaan moest naderde. Ik boog nogmaals mijn knieën voor de Heere met die woorden: 'Och Heere; och wierd mijn ziel door U gered.'

Anders kon ik niet vragen en zo ben ik heen gegaan niet wetende waar het met mij zou aankomen. Ontzettend benauwd trad ik des leraars huis binnen. De wereld is wel ruim, maar voor mij te eng en zo heb ik daar gezeten tot op het ogenblik, dat wij ja moesten zeggen op hetgeen de leraar ons vroeg.

Maar o, dat grote wonder dat de Heere mij al wederom schonk. Ik kreeg deze woorden: 'Zelfs bij het naderen van de dood, volkomen uitkomst geven.' Toen kreeg ik weer licht over al wat de Heere aan mij gedaan had en o, toen barstte ik in een vloed van tranen uit. Ik kon niet spreken en heb die plaats wenende verlaten.

's Avonds kwamen er nog kinderen des Heeren bij mij aan huis en o toen mocht ik maar delen in die overvloed des Geestes. Dat gevoel een levend lid van Christus te zijn en dat wonder, daar moest ik maar van spreken, want dat was mij zo'n groot

wonder, dat ik als een brandhout uit het vuur gerukt was.

Ik mocht 14 dagen in die toestand verkeren en o, er aan te denken, om met des Heeren volk aan de tafel des verbonds te zitten, dat was mij al zaligheid. Ik proefde en smaakte al en ik zat nog niet eens aan de tafel. Wat verlangde ik naar dat ogenblik.

Ik had tegen de leraar gezegd, dat als ik zo in dat leven bleef, dan moest hij het mij niet kwalijk nemen, wanneer ik soms aan de tafel des verbonds begon te spreken, want ik was soms buiten mezelf van de liefde van mijn dierbare Jezus.

Maar de Heere zegt zo: 'De mens overdenkt zijn weg, maar de Heere bestiert zijn gang.' Dat moest ik op een ogenblik ondervinden, want vrijdags goot ik kokend water in een pot en de pot viel om en ik verbrandde mijn voet, zodat ik zondags met mijn voet in het kussen zat.

O, wat een teleurstelling voor mij. Ik thuis en de anderen aan de tafel des Heeren. Dat was wat voor mij. Daar kwam de vijand bij en die kwam mij zeggen of dit nu geen duidelijk bewijs was dat ik een huichelaar was. Hij zei: 'De Heere was nog goed, dat Hij mij nog tegen hield om niet van kwaad tot erger te lopen. Want als ik een kind des Heeren was, dan zou ik mijn voet niet gebrand hebben, daar zou de Heere dan wel voor gezorgd hebben. Maar nu kon ik alles duidelijk zien. Nu had ik geen getuigenis meer nodig. Dus ik moest alles maar laten varen, waarom nu langer benauwd geleefd?'

En ik stemde het dadelijk toe. Ik was net als Eva, ik nam van zijn vrucht en at daarvan. Het bracht mij niet naar de Heere. O nee, het bracht mij tot opbruisende gedachten tegen de Heere. Ik wilde mezelf tegen Hem verzetten, omdat Hij dat gedaan had. Er kwamen veel mensen uit de kerk naar mij toe. Zij dachten, dat ik wel bij de pakken neer zou zitten. Maar tot hun verbazing vonden ze mij zo in opstand tegen de Heere. Zij wisten niet, wat zij van mij moesten denken. Ze spraken mij aan, maar ik werd nog verkeerder daar tegen in, zodat ze met elkaar begonnen te spreken. Ze zongen en deden nog een dankgebed. Zij droegen mij ernstig op aan de Heere en vroegen of de Heere verandering in mijn toestand wilde brengen, maar ik bleef onder dat alles even hard.

De volgende morgen kwam de leraar met dezelfde gedachte, dat ik bij de pakken neer zou zitten en hij vond mij in zo'n opstand tegen de Heere. Ik kon mijn vijandschap niet eens verbergen, zo was het gesteld. De leraar werd er bedroefd onder. Hij sprak mij telkens nog eens aan, maar ik bleef bij mijn stuk, dat alles maar verbeelding geweest was, anders zou ik mijn voet niet gebrand hebben. De leraar eindigde met gebed en droeg mij ernstig op aan de Heere, maar ik had er geen gevoel van en ik bleef in die opstand tot vrijdagmiddag.

Toen was de Heere zo neerbuigend goed, om mij nietig stof weer op te zoeken met deze woorden:

*'Wat is de mens, wat is in hem te prijzen.
Dat Gij o Heere hem gunste wilt bewijzen.
Dat Gij hem kent, wat is des mensen kind,
Dat Gij het acht en zo getrouw bemint.'*

Toen liet de Heere mij gevoelen, wie ik was tegen over de Heere. O, toen zonk ik weg en moest maar uitroepen: 'Heere handel met mij maar naar recht.' Want toen zag ik, hoe ik de Heere gestadig beledigde.

Schaamte bedekte mijn aangezicht, vanwege de lankmoedigheid en het geduld dat de Heere met mij gebruikte. Ik moest de diepte in, maar het was goed. Het liefde de Heere mij lijdzaam te maken.

En nu gebeurde het op zekere dag dat de Heere mij met deze woorden voorkwam, altijd nog op dezelfde toestand toepasselijk: 'O mijn volk, wat heb Ik u gedaan en waarmede heb Ik u vermoeid, betuigt tegen Mij; immers heb Ik u uit Egypteland opgevoerd en u uit het diensthuis verlost en Ik heb voor uw aangezicht heengezonden Mozes, Aaron en Mirjam. Mijn volk bedenkt toch wat Balak, de koning van Moab, beraadslaagde en wat hem Bileam de zoon van Beor antwoordde en wat geschied is, van Sittim af tot Gilgal toe, opdat gij de gerechtigheid des Heeren kent.'

Ik kan niet beschrijven wat ik in deze toestand ondervond, maar ik moest maar wegzinken bij zulk een getuigenis dat de Heere deed, tot zo een mens als ik was. Ik moest maar uitroepen: 'Heere Gij zijt alles in allen, maar ik ben Uw gramschap dubbel waardig.' Ik kon de goedheid des Heeren, die Hij aan mij bewees niet dragen, daar Hij de Koning der Koningen was. Nu, ik mocht enige dagen in die toestand verkeren. Het is zo zalig voor het hart, als wij zo bukken en buigen mogen voor de Heere. Ja, de Heere heeft wat bemoeienissen met mij gehad en Hij werd niet moede om mij telkens weer op te komen zoeken. De eeuwigheid zal voor mij niet te lang zijn om God groot te maken, voor de weg die Hij met mij heeft gehouden.

Beproevingen en uitreddingen

Nu, de Heere had weer een weg met mij in te slaan, waar vlees en bloed tegen bruiste. De Heere legde mij op het ziekbed neer. Tot de avond was ik weer ontzettend in opstand tegen de Heere, maar toen schonk de Heere mij deze woorden: 'De Naam des Heeren zij geloofd.' Ik mocht zo vlak voor de Heere neervallen. Zoals Hij met mij deed was goed en dat was gemakkelijk voor mij.

Ik werd ernstig ziek, zodat ik wel eens dacht, dat mijn einde er wel kon wezen. En dan vroeg ik mezelf wel eens af, hoe het stond voor de eeuwigheid, als de Heere mij eens opriep. Maar dan mocht ik die stille hoop in mij gewaar worden, dat wat de Heere begonnen was, dat Hij het ook voleindigen zou. En ik kreeg daarbij van de Heere deze woorden: 'Gij hebt Uw Israel uitgeleid en op Uw heil doen hopen.'

Ik zei: 'Ja Heere, ik blijf hopende op Uw heil.' Een paar dagen later kreeg ik dit versje:

*'Maar blij vooruitzicht, dat mij streelt
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met uw Godd'lijk beeld.'* (Psalm 17 vers 8).

Toen dacht ik vast dat ik ging sterven. Ik lag er net bij als iemand, die op iets ligt te wachten.

Nu gebeurde het op zekere morgen dat ik een zalige ontmoeting mocht hebben, doordat ik deze woorden kreeg: 'Hij zendt Zijn Engelen uit als gediensdige geesten, om dergenen wil, die de zaligheid beërven zullen.'

Ik zag de hemel geopend en een heirleger Gods naar beneden komen en ik hoorde het gezang der engelen in de hemel en zij namen mij op. Toen deed ik mijn ogen open om mijn huisgenoot gedag te zeggen en ik was alles kwijt. En o, toen wilde ik weer in die zaligheid komen, maar ik kon niet.

Toen wendde ik mijn aangezicht tot de Heere, wat dat geweest was dat mij te beurt was gevallen. En o zielen, toen kreeg ik te geloven van de Heere, zo zou de Heere mij op Zijn tijd thuis halen.

U hoeft niet te vragen, hoe ik gesteld was. 's Morgens vroeg kwam al een kind des Heeren bij mij om mij te zeggen, dat ik niet zou sterven, maar dat deze ziekte was tot verheerlijking des Heeren. Ik begon met hem te spreken over de weldaden des Heeren aan mij bewezen. Het was mij goed, dat de Heere mij daar neerlegde. Ik lag

uit te kijken wat de Heere wilde.

Nu gebeurde het op zekere morgen, dat ik in de benauwdheid werd gebracht, zonder dat ik dat gewaar werd. Onder de toelating des Heeren werd ik overgegeven in de handen van de satan, om met mij te doen naar zijn welgevallen. Maar de Heere hield mij staande, want ik mocht geloven, dat, als het des Heeren tijd was, Hij van mij moest wijken. Die toestand heeft 8 dagen geduurd en mijn zwakke lichaam heeft alles weerstaan, want de Heere was bij mij om mij te ondersteunen.

Ik heb in ruime mate mogen ondervinden dat de satan, hoeveel kracht hij ook bezit, moet bezwijken voor die driemaal heilige Jezus. Op het machtwoord van die Hemelkoning vlucht hij onmiddellijk weg, daarvan kan ik in een ruime mate getuigen, want dat heb ik in die 8 dagen ondervonden. Maar alle dingen zijn wel oorbaar, maar alle dingen stichten niet. De Heere beware er ieder voor.

Nu gebeurde het precies een week later, dat de Heere in Zijn volle glans tevoorschijn kwam en toen beliefde het Hem aan mij grote wonderen te verrichten. Ik mocht toen ondervinden, hoe de dierbare Jezus mij kwam te ondertrouwen in het geloof, in Zijn dienstbaarheid en in Zijn liefde. Daar mocht ik gevoelen, dat ik op die eeuwige steenrots Christus was neergezonken en dat Hij mij met Zijn dierbaar bloed gekocht had en hoe Hij voor al mijn zonden die ik gedaan had en nog deed en nog doen zou, aan het kruis had uitgeroepen: 'Het is volbracht.'

En mijn dierbare Jezus vergunde het mij, om mij aan Hem over te geven en kwijt te worden voor tijd en eeuwigheid, onbedongen hoe de weg wezen mocht. Die zaligheid kan ik onmogelijk beschrijven. Ik was met mijn Zielsbruidegom eenzaam en gemeenzaam met het oog des geloofs.

In dat zalig hemelleven heb ik 6 dagen en nachten volop verkeerd en wist bijna niet, dat ik in de wereld was. Ik mag ook wel met Paulus zeggen: 'Onuitsprekelijke dingen heb ik mogen zien.' Ik mocht over de toestand van al Gods kinderen heen zien met deze woorden: 'Als gij eens bekeerd zult zijn, zo versterkt dan uw broederen.' Daar mocht ik de omhelzing van mijn dierbare Jezus ontmoeten en Hem aanschouwen in Zijn liefde, dierbaarheid en beminnelijkheid voor mij, maar ook voor al Zijn kinderen. Toen wilde ik mijn dierbare Jezus omhelzen. Ik lag met uitgebreide armen en riep uit: 'Dierbare Jezus, laat mij toe U te omarmen,' maar de Heere gaf mij deze woorden: 'Maar d' altoos wijze raad des Heeren, houdt eeuwig stand, houdt altoos kracht.'

Toen zakte mijn liefde, want ik sta nog menigmaal verbaasd, dat ik in die liefde niet bezwaken ben. Want geen mond kan het bespreken, veel minder een pen beschrijven, wat ik in die dagen ondervonden heb. De Heere toonde mij dan dit en dan weer dat en dat ging nacht en dag zo door en het einde was dat alles drupte van mirre en honig, zodat ik moest uitroepen: 'Dierbare Jezus, als Gij mij nog niet wegneemt uit deze wereld, o trek dan Uw liefde wat in, want ik kan het niet meer dragen.' Toen kreeg ik deze woorden van de Heere: 'Gij zult nieuwe dagen voegen, vol genoeg. Bij des konings levenstijd. En zijn jarental verroeren.'

O zielen, toen ging ik aan het roepen, want toen zag ik, dat ik de woestijn weer in moest, voor hoe lang, dat wist ik niet. Toen zei ik: 'Ach Heere, hier ligt nu een Salomo, die van U begeert geen rijkdom, maar wijsheid en genade, opdat ik met de moede nog eens een woord ter rechter tijd mag spreken. Bewaar mij Heere voor hoogmoed en zelfverheffing, geef mij maar een kinderlijke gestalte. Bekleed mij maar met Uw vrees. Houd mij maar als een bedelaar aan Uw genadetroon.' Want o, ik gevoelde dat, als de Heere mij niet bewaarde, ik dan hoogmoedig zou worden.

Later zal ik u schrijven hoe de Heere de hoogmoed heeft afgesneden. En o mocht ik daar biddende en vragende neerliggen op het ziekbed. O mocht ik nog maar dienstbaar zijn voor een zondaar, met het talent, dat de Heere mij had gegeven. Zo

mocht ik een dag verkeren om al mijn noden en behoeften aan de Heere op te dragen, want ik gevoelde zo dat ik nu mij zelf niet meer was en dat ik mij zelf geen ding bewust was.

Nu gevoelde ik mijn diepe afhankelijkheid, dat ik geen voet verzetten kon buiten de Heere. Ik mocht de Heere zo in alles uitwendig en inwendig nodig hebben en mij aan Zijn voeten neerleggen, als een die alles verbeurd had en op geen druppel water aanspraak had, zodat het enkel en alleen genade was, dat ik was, die ik was en dat God de Heere van alles de ere hebben mocht en ik er geheel buiten vallen. Dat het nooit om mij zou gebeurd zijn, maar enkel en alleen om die aangebrachte gerechtigheid van die dierbare Jezus, zodat ik gedurig zeggen moest: 'Door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen.'

Ik was zo min geworden vanwege mijn krachten, dat ik mij niet om kon draaien, maar de Heere gaf mij steeds nieuwe krachten. Het was een wonder, zoals de Heere mij soms gaf te spreken. De Heere stuurde Zijn kinderen naar mij toe, zodat mijn huis gedurig net een kerk was. Dan kreeg ik zo veel wijsheid om tot ieder gepast te spreken, dat ik mij zelf een wonder was. Wanneer men mij vroeg wat wij zingen moesten, dan was het:

*'Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen,
Men loof Hem vroeg en spa,
De wereld hoor en volg mijn zangen,
Met amen, amen na.'*

Ik kon niet mee zingen, vanwege de zwakte, maar dan moesten de kinderen des Heeren dat doen. Die God van hemel en aarde moest groot gemaakt worden. Nu ik kon beter uit mijn toestand spreken, toen wij bij elkaar waren, dan ik nu kan beschrijven.

En zo ben ik weer van mijn ziekte hersteld, maar ik was een geheel ander mens geworden. Voor mijn ziekte kende ik soms door het ongeloof mij zelf niet, maar nu had ik vrede met God door Jezus bloed. Zo mocht ik gevoelen het zakken en zinken op mijn Borg en Middelaar Jezus. Toen verstond ik het eerst recht: 'De rechtvaardige zal door zijn geloof leven, niet door gevoel of door aanschouwen, maar door zijn geloof als ziende de Onzienlijke.'

Als men daar komen mag om te verstaan: 'Uit genade zijt gij zalig geworden,' dan valt de mens er geheel buiten.

Zalig sterven van haar moeder

En o, toen de tijd aan zou breken, dat ik het kerkgebouw weer zou betreden, toen trof mij de gevoelige slag dat mijn moeder ernstig ziek was. Het was zaterdag voor ik 's zondags naar de kerk zou gaan. O, dat gevoelde ik zo, mijn moeder was een kind des Heeren. Het werd mij van de Heere vergund, om haar voor de troon der genade te brengen en voor haar te vragen een ruime ingang in de hemel. Want zij stond altijd van verre, maar had veel ondervinding.

's Morgens kreeg ik deze woorden: 'De Meester roept u.' Ik geloofde, dat de Heere haar spoedig zou wegnemen. Ik mocht maar vasthouden bij de Heere en toen kreeg ik deze woorden: 'Mijn Vader werkt tot nu toe en Ik werk ook.'

Toen ben ik met mijn zwakke lichaam naar haar toegegaan en ik was zo opgeruimd. Bij haar gekomen zijnde, zaten daar veel kinderen des Heeren en ik zeide tot haar: 'Moeder u gaat sterven. Nog slechts weinige ogenblikken zijt gij hier.'

Moeder stond op dat ogenblik er niet zo ruim voor, maar ik mocht met zo een vertrouwen tot haar spreken, dat de hemel voor haar al was geopend en dat de Heere en Heiland haar daar al was wachtende om daar haar Jezus de lof en dank toe te brengen, voor hetgeen de Heere aan haar had bewezen. Zij lag wel hopen, maar 's

woensdagsmorgens daalde de Heere en gaf het volle geloof in haar hart. Toen begon zij te spreken over al hetgeen de Heere haar had geschonken. Donderdags is zij gestorven.

De Heere had mij zo losgemaakt van haar, dat ik haar met vreugde na mocht zien. Nu had ik een zuster, die mij op het hart werd gebonden, om voor haar de troon der genade te bestormen of de Heere haar genadig wilde zijn. De Heere bond haar mij zo zwaar op het hart, dat ik niet kon eten, drinken en slapen, voordat ik wist dat de Heere ook haar wilde redden voor de eeuwigheid. Dit duurde van zaterdag tot maandagmorgen.

Toen kreeg ik deze woorden: 'Want bergen mogen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere uw Ontfermer.' Toen kreeg ik te geloven, dat de Heere ook haar de zonde zou vergeven en ook voor haar Zijn bloed gestort had. O, dat was een hemelse gift, die mij daar werd geschonken. Als een mens dan verwaardigd mag worden om zijn eigen nietigheid en onwaardigheid te gevoelen, o dan zakt hij weg omdat de Heere nog zoveel bemoeienissen met hem maakt. Nu gebeurde het op zekere tijd, dat de Heere mij tegen kwam met tegenspoeden. Bij wien zou ik nu mijn troost zoeken? Bij de wereld, o nee. Nu ik een God in de hemel had, o nu kon ik met mijn benauwdheid tot Hem gaan.

In mijn benauwdheid kreeg ik deze woorden: 'Werp al uw bekommernissen op Mij en ik zal het maken.' Ik moest maar roepen: 'Heere neem U ze van mij,' want ik gevoelde dat ik ze niet van mij kon werpen. Dat roepen en kermen op mijn knieën in de benauwdheid duurde acht dagen. Toen gebeurde het, dat de Heere zich niet langer kon verbergen en zich ontfermde over mij met dezelfde woorden: 'Werp al uw bekommernissen op Mij en ik zal het maken.'

Toen mocht ik ondervinden, dat ik een Vader in de hemel had die mij als kind in Zijn armen nam en mij had opgenomen om voor tijd en eeuwigheid voor mij te zorgen. Ik mocht het gevoelen, dat de hemelse Vader ook mijn Vader geworden was en ik Hem maar mocht laten zorgen. Ik mocht al des Vaders goed zien. Het ganse heelal met alles wat op de aarde is. Hoe de Heere maar sprak en het was er en dat Hij had te gebieden en het stond er. Toen kreeg ik deze woorden: 'Al het Mijne is het uwe en al het uwe is Mijne.' Daar was ik nu deelgenoot van geworden door mijn dierbare Jezus.

Ik kon het niet onder woorden brengen, hetgeen mij te beurt viel. En dan te gedenken, hoe de Eerste Persoon mijn Rechter geweest was en nu door Jezus mijn liefderijke Vader was. O dat wegzinken, dat ik toen mocht doen en dat niets wezen voor de Heere, dat was zalig. En dan dat gevoel: 'Ik heb een Vader in de hemel,' dat zegt wat. Nu had ik er Een, die mijn leven besturen kon, en nu had ik maar te volgen en stil te zijn.

Ik zei wat menigmaal: 'Die God heeft, die heeft alles, daar mag ik door de genade, die mij geschonken is een ruim getuigenis van afleggen en kan en mag ruim spreken van de verschillende wegen, die de Heere inwendig en uitwendig met mij gehouden heeft. De eeuwigheid zal het wel openbaren waartoe en waarom, maar Gode zij dank, Die zo'n weg voor mij uitgedacht heeft. Want ik heb geleerd, wat ik aan mijn God heb in ramp en nood.

Door de genade heb ik de roede leren kussen, haar noemende *Vaderlijke omhelzingen*. Ik heb mogen leren met mijn God door het water en het vuur te gaan en over een muur te springen en uit de kuil der leeuwen gered te worden en uit de handen, die mij om het leven wilden brengen, te verlossen en die mij op de wang sloegen om ook de andere toe te keren. Ja, ik heb er zaligheid in mogen ondervinden als ik mishandeld werd. Van die God kan ik ruim getuigen, dat Hij ook mijn God is.

Hij zal mij niet begeven noch verlaten. Met die God durf ik de diepte in te gaan, hoewel de Heere Zijn kinderen niet spaart, om onder de roede te doen gaan, maar het is zeker dat geen haar van hun hoofd zal vallen zonder de wil des hemelse Vaders.

Opwekking tot haar medemensen

Ja, mijn medereizigers naar de eeuwigheid, o mocht het u tot jaloersheid verwekken, om ook zo een God voor uw hart te hebben, want buiten Hem gaan wij voor eeuwig verloren. En dat zal wat zijn om met een rechtvaardig God in onderhandeling te komen. Want als de Rechter van hemel en aarde zijn recht komt te eisen, dan zult gij niet één op duizend kunnen antwoorden en dan zult gij uw eigen vonnis vellen en dat zal zijn voor eeuwig naar die ontzaglijke verdoemenis. O, het zal ontzettend wezen voor u. Mocht u in deze uwen dag nog bedenken wat tot uw vrede dient; heden zo gij Zijn stem hoort, verhardt uw hart niet, maar laat u leiden. De Heere wil niet dat er één verloren gaat, maar dat allen tot bekering komen. Hoort des Heeren eigen woord: 'Gij wilt niet tot Mij komen. Betert u en bekeert u.' De Heere weende over Jeruzalem en zeide: 'Hoe menigmaal heb ik u bijeen willen vergaderen, maar gij hebt niet gewild.'

Maar ach laat het van u niet gezegd worden: 'Wend u naar mij toe en wordt behouden,' zegt de Heere. Ach, wend u dan naar dien Jezus en val Hem te voet. Bij Hem is vergeving. Ja, Hij vergeeft menigvuldig. Loop Hem aan als een waterstroom en laat niet los, totdat gij Jezus gevonden hebt. Vraag maar aan de Heere, of Hij u lust en kracht wil schenken om tot Hem de toevlucht te nemen, om van Hem geholpen te worden ter bekwamer tijd. O, haast u om uws levens wil. U mag toch tot die Jezus gaan, al zijn uw zonden nog zo groot en veel en al zijt gij oud geworden in de zonden. Wend en vlied u tot dien Jezus om door Hem gered te worden.

U kunt het de Heere niet te lastig maken door met uw schuld en zonde tot Hem te gaan, want de Heere staat uit te kijken, of er een is die naar Hem zoekt en vraagt.

U kunt altijd bij de Heere terecht, of het dag is of nacht. U bent altijd welkom. O, waag het maar, tot uw dood toe om Hem aan te lopen. Alles is bij de Heere te verkrijgen. U zult er geen berouw van hebben om bij koning Jezus dienst te nemen. Het is een liefdedienst. U behoeft Hem niet voor niets te dienen.

O nee. Hij geeft veel meer, dan Hij belooft. Wij mogen wel zeggen: 'De helft is ons daarvan niet aangezegd.' Hij geeft U voor de tijd en eeuwigheid in overvloed en hiernamaals het eeuwig zalig leven, waarvan u de voorsmaak al mag genieten. O, waag het en val voor die Jezus op uw knieën en geef het nooit op. De Heere heeft nog nooit gezegd: 'Zoek mij tevergeefs,' en denk maar niet, dat de Heere u niet zal horen, want de Heere zegt zelf: 'Eer zij roepen, zal Ik antwoorden.' Al wordt u dat niet gewaar, toch is dat zo. Ach, kom dan en stel niet uit, want van uitstel komt afstel. Want u bent niet verzekerd, hoelang u leven zult: uw tijd kon wellicht kort zijn en ach, het zal wat te zeggen zijn, zoveel roepstemmen zullen uw oordeel verzwaren in de eeuwigheid. Want de Heere klopt telkens aan de deur van uw hart en elke roepstem zal uw oordeel verzwaren in de eeuwigheid. En daarom, o wend het naar Jezus. Zijn bloed reinigt van alle zonden. Ook van de uwe, want ze zijn nooit te groot of te veel en u bent nooit te oud. Daarom haast u om uws levens wil.

In het oude testament, wanneer iemand zijn naaste had doodgeslagen, dan kon hij naar de vrijstad vluchten. Dan behoeft hij niet gedood te worden. Daarom, ach vlucht ook gij naar Jezus toe, dan behoeft u niet te sterven, maar dan zult u leven tot in eeuwigheid.

Nieuwe Godsontmoetingen

Nu, ik heb een uitstapje gemaakt in mijn schrijven, maar wil weer terugkeren tot mijn verhaal. Zoals ik gezegd heb hield de Heere een diepe weg met mij en daarom had ik de Heere niet nu en dan eens nodig, maar ieder uur van de dag. Dat is altijd wel nodig, want de Heere zegt: 'Zonder Mij kunt gij niets doen,' maar het scheelt nog zoveel in welke omstandigheden wij verkeren. Nu gebeurde het, dat ik voor het uitwendige in de engte kwam en waarheen moest ik? Wel tot de Heere. Hoe hoger de nood kwam, hoe sterker ik tot de Heere mocht roepen.

Toen viel mij ten deel, dat ik in de armen van een Drieënig God verslonden mocht liggen, van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Het duurde maar een ogenblik, maar dat wegzinken, dat ik doen mocht, is niet om uit te drukken. Na enige tijd kreeg ik deze woorden, waarop ik kreeg te geloven dat de Heere weer redden zou:

*'Al laagte ge o Israël als weleer,
Gebukt bij tichelstenen neer.
Toen gij uw juk moest dragen
En zwart waart door uw dienstbaarheid
U is een beter lot bereid.
Uw heilzon is aan 't dagen.'*

Het geloofsvertrouwen dat ik toen mocht hebben en die sterkte die ik toen in God had, kan ik niet beschrijven. Toen heb ik wel eens gezegd: 'Laat komen wat komen wil, ik heb een God in de hemel.' Ik kon niet altijd zo spreken. O nee, want het kwam wel eens hoog aan boord en dan bracht het mij in grote benauwdheid. Maar dit moet ik zeggen, de Heere heeft mij altijd gered.

Het gebeurde eens, dat de Heere mij voorkwam met deze woorden: 'Ik zal u weder beproeven.' Ik gevoelde dat de Heere als het ware met de roede voor de deur stond om binnen te komen.

Maar toen riep ik uit: 'Heere, Heere, voorzie het, want ik kan niet staande blijven. Het ene wee is nog niet weg Heere, zult gij het andere weer zenden? Ach, Heere behoedt mij.'

Toen gaf de Heere mij deze woorden: 'Hij geselt een iegelijk, dien Hij aanneemt.' Terwijl mijn roepen nog sterker werd, kreeg ik nog deze woorden: 'Het water zal wel tot aan de lippen komen, maar daar niet overgaan, en uw water en brood zal zeker zijn.'

Toen zei ik: 'Heere, Uw wil geschiede.' Het was mij goed zoals de Heere deed, want Hij wist beter wat goed voor mij was, dan ik het wist. Zo'n vastheid mocht ik in mijn God gevoelen.

Op zekere tijd mocht ik mij eens zo verheugen over het voorrecht dat ik nu hebben mocht, waar ik vroeger van verstoken was. Mijn blijdschap was onbepaald, zodat ik de wereld wel door had willen reizen om de wonderen te vertellen, die de Heere aan zo'n zondares als ik was, bewezen had. Twee dagen liep ik in die blijdschap. Ja, ik huppelde soms door mijn huis en toen werd het nog groter. Toen liet de Heere mij zien, met welke ketenen ik had gebonden gelegen en hoe Hij die verbroken had met deze woorden: 'De Heere schelde u satan, Ik schelde u.'

Toen riep ik dadelijk uit: 'Heere, laat mij dat ook eens nazeggen.' En het werd mij vergunt, zodat ik hardop uitriep: 'Ik schelde u satan, ik schelde u;' en ik deed er nog aan toe: 'tot in alle eeuwigheid.'

Ik was mezelf een wonder, zoals ik gesteld was. Ik moest God maar groot maken en het was of alles mij hielp om Hem groot te maken. Want ik zag en hoorde daarbuiten de bomen waaïen en o, dat was wat groots voor mij, die loofden God. Ook de koeien hoorde ik; de haan kraaide, o alles hielp mij God groot te maken. Een dag bleef ik in die toestand. Ik was als een dronken mens, zo liep ik te waggelen vanwege de

grootheid en de sterkte Gods. Ik mocht mezelf vrij en rein zien in mijn Borg en Middelaar. Ja, zo vrij van zonde, alsof ik nooit zonde had gedaan. Maar, die zaken zijn beter te ondervinden, dan ze te beschrijven.

Maar de andere dag, toen ik weer het leven miste, toen zei ik: 'Heere, daar hangt zeker weer een donkere wolk boven mijn hoofd.'

Maar nee. Nu gebeurde het, dat onze leraar bekend maakte, dat hij naar elders vertrok. Dat was een zware slag voor onze gemeente, want ieder ging er gebukt onder, hem te moeten missen uit ons midden. In die tijd werd ik gewaar hoe zij een afgod maakten van de leraar.

Toen de leraar weg was, was het of alles weg was en toen werd de gemeente op mijn hart gebonden, om er mee tot de Heere te gaan. Ik gevoelde hoe de Heere van onze plaats wilde vertrekken en toen ik dat gevoelde, werd mijn geroep des te sterker tot de Heere of de Heere zich over ons wilde ontfermen om Zijn erf en volk niet te verlaten. Het was mij bang om het hart en uit dat bange hart kon ik niet ophouden om nacht en dag op mijn knieën om ontferming te smeken.

Toen beliefte het de Heere zich uit te laten, dat het gebed nog een wapen tot behoud onzer gemeente was. Toen ik dat gevoelde, o dat roepen en kermen dat ik toen doen mocht, of de Heere maar bidders wilde maken. Toen wilde de Heere mij daarvoor gebruiken, maar ik had wat daar tegen in te brengen. Ik zei tegen de Heere, dat ik geen verstand had om voor zo'n grote gemeente te bidden en dat ik te gering was naar de wereld. Ik zocht betere mannen op, die meer aanzien naar de wereld en meer verstand en meer gebedsgave hadden. Die konden dat beter doen dan ik. En zo tobde ik daar heen in de grootste benauwdheid. Maar nee, ik was daartoe uitverkoren om dat werk te verrichten.

Ja, toen ik zag dat al mijn uitvluchten niet hielpen, toen viel ik voor God in de schuld en toen zei ik tot de Heere: 'Zegt U maar, wat ik doen moet.'

En och, toen werd ik als een Mozes gesteld om voor de gemeente op te treden. Toen viel ik op mijn knieën neder en in de geest mocht ik met de ganse gemeente komen tot de troon der genade en daar mocht ik om verzoening smeken over al onze zonden, die wij gedaan hadden en of de Heere niet met ons in het gericht wilde treden, maar zich over ons wilde ontfermen, daar wij toch Zijn volk waren. Ik mocht maar pleiten op Zijn woord, dat Zijn naam was Ontfermer. 'Ach, dat Uw vijanden niet roepen zullen ha, ha, over Uw volk,' en zo lag ik maar te worstelen met de gemeente. Ik mocht zo'n vrije toegang hebben tot de troon der genade, zodat ik maar uitriep:

*'Uit diepten van ellenden
Roep ik, met mond en hart,
Tot U, die heil kunt zenden:
O Heer, aanschouw mijn smart;
Wil naar mijn smeekstem horen;
Merk op mijn jammerklacht;
Verleen mij gunstig oren,
Daar 'k in mijn druk versmacht.'*

Op zekere dag dacht ik er onder te bezwijken en toen moest ik maar roepen: 'Heere zendt hulp, want ik kan niet langer staan voor deze grote gemeente' en ik kon gevoelen, dat de Heere mij vasthield aan Zijn troon om in de bres te blijven staan, totdat de Heere zich liet overwinnen. Ik kreeg zoveel kracht van den Heere, dat ik overmocht. Toen kwam de Heere Zijn gemeente uit mijn handen te nemen met deze woorden:

*'De Heere zal opstaan tot den strijd,
Hij zal Zijn haters wijd en zijd
Verjaagd verstrooid doen zuchten.'*

De Heere had zich laten verbidden, daar lag een diepte in voor mij, dat de God van hemel en aarde die het geen roof behoefde te achten Gode even gelijk te zijn, zich van een nietig adamskind, die nog minder is als een druppel aan de emmer en als een stofje aan de weegschaal, liet verbidden. U kunt denken wat ik mocht ondervinden, toen de Heere zelf de gemeente van mijn hart nam. Die toestand heeft acht dagen geduurd. O, dat zalige, dat ik mocht ondervinden en dat vastklemmen en dat gevoel dat de Heere mij vasthield aan Zijn genadetroon. Het is nooit uit te drukken, maar het is zaliger te ondervinden. Het is alles maar aanstippen wat ik schrijf, want het gaat beter een zaak te bespreken, dan beschrijven, wat de Heere mij, nietig stof, gaf te ondervinden.

Het was de 21ste december dat de Heere mij een zaak te kennen gaf en ik mocht er door des Heeren Geest tot de 31ste december mee werkzaam zijn. De Heere kwam mij voor met het 16de hoofdstuk van Ezechiël. Ik sloeg de Bijbel open om het eens na te zien, maar het was zo onduidelijk, dat ik de Bijbel weer dicht deed. Maar de Heere had iets te zeggen, dus ik moest het andermaal openen. Toen was dat hoofdstuk weer te groot naar mijn zin. Ik wilde het weer neerleggen; maar nee, ik moest lezen. Nu ik las maar tegen mijn zin, want ik begreep er niets van. Toen ik het uitgelezen had, deed ik de Bijbel dicht en dacht er niet eens meer over na wat dat zou zijn. Maar des anderen daags kwam de Heere mij voor met deze woorden: 'De Heilige Geest zal over u komen en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen, dat Heilige dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden.'

Toen stond ik verbaasd, niet wetende wat dat zijn zou. Ik zei: 'Heere, Heere wat is dat?' Dan dacht ik dit en dan weer dat en maar roepen tot de Heere wat het toch wezen mocht.

Ik nam de Bijbel en las dat hoofdstuk nog eens, maar kon er niets van maken. Zo is de mens, dan wil hij met zijn verdorven verstand ook wat weten en hij weet niets dan verkeerdheid. Dus ging ik er weer mee tot den Heere of het Hem liefde te openbaren, wat het toch zijn mocht.

De andere dag liefde het de Heere mij dat wonder te verklaren en om het zo eens uit te drukken: ik mocht met beide ogen des geloofs in de zaak zien en ik mocht alles zo klaar en onderscheiden zien, dat ik maar moest wegzinken in verwondering. Daar mocht ik de geboorte van Jezus en Zijn ganse leven tot aan het kruis nagaan. Ik had geen woorden genoeg om de Heere de eer voor alles toe te brengen voor zo een weg van verlossing, zodat ik ten laatste maar uitriep: 'Heere, hierboven, daar zal ik U er de lof en eer voor toebrengen.'

En de Heere verklaarde er dadelijk bij, hoe Zijn kinderen bevrucht waren door de Heilige Geest. Ik mocht een ogenblik zien, dat Gods kinderen rein en heilig stonden door het bloed van Jezus Christus. Wat ik daar ondervond kan ik niet beschrijven, zulke mensen van zonden en ongerechtigheid, die niet anders waardig zijn dan om buiten geworpen te worden, die zwart zijn door de dienstbaarheid der zonde. Dat voor dezulken een eeuwige gerechtigheid is teweeg gebracht en dan zonder zonden te staan voor den Vader.

O, het zegt wat. Ik zei menigmaal: 'Was dat bloed van Jezus mij maar dierbaarder.' Ik mocht de gehele dag de nieuwe mens in mezelf zien en was zo teer en zacht en zo buigzaam; maar ik was zo bang dat ik het weer kwijt zou raken.

De volgende dag ging ik weer naar de kerk en toen kwam de Heere mij nog meer bekend te maken. Maar ik zal u eerst iets vertellen, om de zaak des te beter te

begrijpen. Mijn bidden en vragen was altijd waarom ik zo rijkelijk bedeeld was met geestesgaven, want men zei mij wel eens, dat ik te veel ondervond en dat het de weg des Heeren niet was en dat bracht mij menigmaal aan de voeten des Heeren, om te zeggen: 'Heere U weet mijn weg.' De Heere had mij een diepe weg gegeven en daar waren de mensen niet mee bekend. Maar ik had alleen met God te doen en niet met de mensen en daarom had ik Hem gedurig nodig voor het uitwendige en inwendige. De Heere deed het ook niet om mij, o nee, maar om Zijnzelfs wil. En daarom deed het mij dan zeer, als men zo het werk des Heeren miskende. Dan moest ik altijd maar vragen, of de Heere hun de zonde niet wilde toerekenen, omdat hun de weg die de Heere met mij hield min of meer onbekend was.

Maar om nu tot mijn stuk terug te keren: De Heere leidde mij tot de nooit begonnen eeuwigheid en maakte mij bekend, hoe de Heere mij in mijn jeugd in het hart had gegrepen, maar dat ik de Springader des levens had verlaten en zelf een verbond had opgericht. En dat ik met mijn 40ste jaar moest bekeerd worden onder een bekeerde leraar met een zegel daarbij n.l.: 'Toen ik een kind was deed ik als een kind, overlegde als een kind, maar wanneer ik een man geworden ben, heb ik te niet gedaan, hetgeen eens kinds was.' En ik moest er *amen* op zeggen dat het alzo was geschied.

Daarna liet de Heere mij zien het verbond dat Hij met mij had gemaakt, maar dat ik had verbroken. Het was alzo besteld in de nooit begonnen eeuwigheid, dat het alles zo geschieden moest en daarom had ik zo'n verschrikkelijke weg. Ik was van de genade gevallen, maar niet vervallen. Toen zag ik de bedeling van de geestelijke gaven aan mij uitgereikt in een korte tijd.

In die tijd werden mij geestelijke kinderen gegeven, waar ik wel hoop voor had. Maar toen kreeg ik geloof over alles waar ik de Heere om gevraagd had. De Heere gaf mij zo krachtig te geloven, zodat ik zei: 'Heere het is genoeg. Ze zijn in de hemel, en die nog hier zijn komen ook binnen.'

- De Heere gaf mij maar volop te genieten. Daarbij kreeg ik te ondervinden hoe ik Jezus nodig had als *Profeet*. Ik was evenals een kind dat niets wist, zodat ik maar zei: 'Heere, leer mij maar, zeg het mij maar voor, dan zal ik het U wel na zeggen.'

Ik luisterde maar, want ik had zoveel onderricht nodig en ik was net een uitgeleedigd vat, dat maar onderwezen moest worden. O, en verder nog, hoe ik Jezus nodig had als priester, omdat ik in een samenknoping der ongerechtigheid was en omdat ik van het hoofd tot de voeten gans melaats en onrein was. Vol striemen en etterbuilen. Ja, ik zag mezelf als een niet en nul.

- O, wat had ik die *Hogepriester* nodig om mijn schuld en zonden gedurig te verzoenen en ik gevoelde zo, dat ik Hem geen ogenblik kon missen. O, dat was mij toen zo dierbaar zulk een Hogepriester in de hemel te hebben, die ook in alles was verzocht geweest gelijk wij, maar zonder zonde.

- Daarna mocht ik ondervinden, dat *Koning Jezus* mijn Koning was en hoe ik onder Zijn gebied stond. Toen moest ik wegzinken, dat ik onder zo een majestueuze Koning stond. Die hoogheid, die macht, die heerschappij, die alwetendheid en alomtegenwoordigheid. Hoe de ganse wereld in een oogwenk kon verdelgd worden. En dat het ganse menselijk geslacht niets te zeggen had, wanneer die Koning Zijn woord voerde en hoe Zijn ogen de ganse aarde en alle verborgen schuilhoeken doorliepen. Ik moest in diepe ootmoed uitroepen: 'Al wat aan U is, is geheel volmaakt.' O, wat ik in mijn Koning Jezus zag en gevoelde. Nooit kan ik in die diepte komen om dat uit te spreken. Het is zaliger te ondervinden. Ik zag, al stond de ganse wereld tegen mij op, het was mij hetzelfde, wat mij ook overkwam. Ik had zo'n dierbare Koning. Geen haar zou van mijn hoofd vallen zonder Zijn wil. O, dat

zalige neerliggen aan Zijn genadetroon, om Hem gans en al als Koning over mij te laten heersen voor tijd en voor eeuwigheid en te luisteren naar wat die dierbare Jezus te gebieden had, om dan op Zijn wenk Zijn wil te doen. Om geen wapens in de hand te nemen, indien mijn Koning het mij niet gebod. Maar wanneer Hij maar voor ging in de strijd, dan had ik maar te volgen en o, dan dat overgeven en dat vastklemmen en toevertrouwen aan mijn Koning Jezus, zodat ik dan niets had te vrezen. Ik mocht dat niet alleen met het oog des geloofs ondervinden, maar ik kan er ook ruim van getuigen in mijn dagelijks leven, dat ik een Koning heb in de hemel, die mij gedurig in de strijd heeft bijgestaan en mij het hoofd heeft boven gehouden in alle omstandigheden des levens.

Het werd mij vergund om gedurig aan het Koninklijke hof binnen gelaten te worden, om daar mijn noden en behoeften bekend te maken en om hulp, ondersteuning en redding te smeken en om staande te blijven dat ik niet af zou wijken, om andere goden na te wandelen, want de satan houdt altijd zijn krijgsvolk klaar. Zij hadden altijd de wapens in handen. Dat moest ik dag en nacht ondervinden en daarom was ik zo bang, dat ik van mijn Koning zou afwijken. Ik riep maar nacht en dag: 'Houdt U mij maar vast, o mijn Koning Jezus, want ik kan U niet vasthouden, want in mij is geen kracht om staande te blijven in zo'n hevige strijd.'

Ik gevoelde dat ik een bewarende hand nodig had. O, dat kinderlijke, dat is zo zalig. Dus u kunt wel denken, wat ik aan mijn Profeet, Priester en Koning had in dit moeitenvolle leven. Want mijn leven ging door kruis en verdrukking heen, maar Gode zij dank voor Zijn onuitsprekelijke genade, die wel menigmaal het water tot áán de lippen, maar er nooit óver liet komen. Wij kunnen het gerust wagen om met zo een driemaal heilige God de donkerheid in te gaan, want wij zullen er gered uitkomen en behoeven niet bang te zijn, dat de vijand over ons *ha, ha* zal roepen enkel en alleen de genade des Heeren, die kan ons binnen brengen.

Want wat mij betreft, hoeveel ik ook ondervonden heb, ik moet nog zeggen: 'Als de laatste snik geen genade is, dan is het nog afgedaan.' Wij moeten bedelaars aan de troon der genade blijven. En zo mocht ik die week maar blijven aanhouden. Het was voor mij maar feest, want mijn beker was overlopende, zodat ik maar sprak van de wonderen des Heeren. En als ik dan daarin kwam, gevallen, maar door de Heere opgezocht, o, dan kon ik niet laag genoeg bukken voor de Heere. Dan riep ik menigmaal uit: 'O Heere als ik verwaardigd zal wezen om boven te zijn, o dan moeten ik en Adam u tezamen groot maken.'

O dat wonder: gevallen en opgezocht! Nee, ik kon er nacht en dag niet van ophouden, maar mocht maar genieten van het leven des Heeren. De Heere had mij in die dagen veel doen ondervinden van de geestelijke gaven. Ze waren mij een teerkost op de reis naar de eeuwigheid.

Geestelijke strijd

Nu had de Heere mij toegerust met vele geestelijke wapens om die, in de hevige strijd die aanstaande was, in de kracht des Heeren te gebruiken. Want de Heere bracht mij voor het uitwendige in een weg, dat ieder die het wist, zelfs de wereldling, er mee bewogen was en hun liefde betoonde, maar daar moet de Heere de eer van hebben. Want Hij bewerkte ieders hart voor mij. Het was een weg dat vlees en bloed er aan moest. En dan niet te weten of die weg van de Heere is! Een weg lijnrecht tegen Gods Woord in. Maar om dan recht te handelen, dan hebben wij de Heere zo nodig. Dat huilen en dat roepen, dat ik dag en nacht deed om uitkomst. Maar helaas tevergeefs. Maar ik kreeg deze woorden:

'Wat vree heeft elk, die uw wet bemint!'

Zij zullen aan geen hinderpaal zich stoten.'

en zeggen: 'Zijn God, daar hij op vertrouwt kan hem niet verlossen.'

O nee, onze God is de machtige God Jacobs. Door genade mag ik daar ruim van getuigen.

Maar ik moet terugkeren tot die week van 21 december tot 31 december, waarin de Heere mij andermaal voorkwam met Ezechiël 16. Toen verstond ik hetgeen ik las, want de Heere gaf mij er licht over. Daar zag ik mijn toestand, hoe diep ik het verdorven had. O, schaamte bedekte mijn aangezicht en ik durfde mijn ogen niet op te heffen tot zo een heilig God. Daar mijn beeld zo duidelijk werd voorgesteld, wie ik geweest was en nog was en dat ik een ellendig zondares blijven zou en dat enkel genade mij in de hemel zou brengen. Toen werd ik nog verder bevestigd in mijn genadestaat voor God. O, dat bewust zijn *des Heeren eigendom te zijn*, dat zegt wat. Dat roepen en vragen aan de Heere, dat ik toen deed om bewaard te blijven voor geestelijke hoogmoed want daar was ik zo bang voor!

Ik vraagde gedurig maar aan de Heere, of Hij mij Zijn hoogheid en mijn nietigheid en onwaardigheid wilde laten gevoelen, opdat ik mij niet zou verheffen op hetgeen de Heere mij had geschonken, want het was alles onverdiende genade. Ik mocht mijn afhankelijkheid zo gevoelen en tot roem van des Heeren genade zeggen, dat ik tot hertoe bewaard ben om meesterachtig te zijn, zodat ik de geringste in de genade hoger acht dan me zelf. Want of wij groot of klein zijn in de genade, wij zijn allen kinderen des Heeren. De ene heeft niets voor bij de andere. Wij staan allen gelijk. Het is een zalig voorrecht als wij in dat gevoel verkeren mogen, om maar de minste te zijn. Dan is het goed voor ons hart. Want het is geen hoofdzaak of wij veel of weinig ondervinding hebben, bevinding en beloften zullen ons niet in de hemel brengen, maar o dat vragen aan de Heere, of ik in de rechte weg stond en of de Heere mijn gangen maar wilde besturen.

Ik stond in deze zaak alleen. Maar het ontbrak mij niet aan raad van mensen. Mijn familie, ja zelfs de kinderen des Heeren begonnen mij raad te geven. De een zei dit, een ander weer wat anders. En mijn eigen kinderen begonnen tegen mij op te staan. O, de zaak werd mij zo benauwd, want ik durfde niets te doen buiten de Heere. O dat roepen tot de Heere uit de diepste benauwdheid, of Hij mij als profeet wilde leren en onderwijzen, welke weg ik moest inslaan. Ik kreeg deze woorden:

*'Hij, die op Gods bescherming wacht,
Wordt door den hoogsten Koning,
Beveiligd in den duist'ren nacht
Beschaduwd in Gods woning.'*

Dat gaf weer troost op mijn weg, hoewel mijn toestand niet veranderde. Ik riep maar om licht tot den Heere, want de Naam des Heeren werd er ook zo door gelasterd en dat smartte mij zo. Ik kon er niets aan doen, hoe ik mijn best ook deed. Het was alles tevergeefs. Menigmaal durfde ik mijn ogen op de weg niet op te slaan en ik bleef soms thuis uit de kerk. Daarna kreeg ik op eens te zien, hoe ik alleen voor de zaak stond met deze woorden:

*'Mijn nabestaande staat ter zijde
Wegens 't lijden
En d' ellende die ik draag.'*

Toen zou ik bezweken zijn, wanneer ik geen Koning gehad had. Want alles op deze wereld viel weg. O, dat roepen en die harte-tranen die ik schreide op dat ogenblik, het is niet uit te drukken. Ik zag hoe de wereld mij was ontvallen, maar hoe ik nu een God voor mijn hart had. Ik kreeg deze woorden: 'Zo God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn?'

O, ik kreeg te zien, hoe de wereld een nietig ding was in de ogen des Heeren. Het was wel een troost voor mij, maar ik was niet verlost. Ik bleef maar roepen om raad, licht en wijsheid, want ik durfde geen raad van mensen aan te nemen en was zo bang om buiten de weg te gaan. Dan was het maar: 'Heere wijs mij toch de weg.' Toen kreeg ik deze woorden:

*'U mag men zalig heten,
Dien 's Heeren vrees bekoort;
Die, met een goed geweten,
Steeds wandelt naar Zijn Woord.'*

Weer troost voor mijn hart, maar nog niet verlost.

Het gebeurde op zekere tijd, dat alles weer samen spande. Ja, zelfs de kinderen Gods die tegen mij zeiden, dat ik geheel tegen Gods weg inging, zodat de Heere onmogelijk Zijn goedkeuring kon geven. Zij zeiden: 'Ik moest het zo en zo aanleggen.' Op verschillende wijze kreeg ik raad.

Dat bracht mij zo in de engte, dat ik niet wist wat ik doen moest. 's Avonds laat naar huis gaande, liep ik bitterlijk te wenen langs de weg om raad en uitkomst. Toen riep ik hardop uit: 'Heere, als een kind tot zijn aardse vader roept, dan zal die aardse vader helpen en bijstaan en nu zijt U mijn hemelse Vader en zal U mij nu niet helpen? Dat kan U niet aan Uw Vaderhart gedogen om Uw kind niet te horen.'

Toen mocht ik mijn Vader aanschouwen, met een berouwvol hart, omdat mij zo'n beker was ingeschonken in de nooit begonnen eeuwigheid. Maar de beker die ingeschonken was, die moest ik drinken. De Heere liet geen jota of titel van de wet vallen. Zijn recht van de wieg tot het graf moest volvoerd worden. Maar de Heere liet mij zien, dat Hij mij zoveel genade zou geven, dat ik staande kon blijven en er niet onder bezwijken zou. O, dat was wat, dat ik zo'n liefderijke Jezus in de hemel had, die door Zijn bloed alles heeft teweeg gebracht. Ik kan u niet mededelen, wat ik in die weg ondervond. Met deze woorden verborg de Vader Zich niet langer, om met de ogen des geloofs Hem te aanschouwen:

*'Geen vader sloeg met groter mededogen
Op teder kroost ooit zijn ontfermend' ogen,
Dan Israels Heer op ieder, die Hem vreest;
Hij weet, wat van Zijn maaksel zij te wachten,
Hoe zwak van moed, hoe klein wij zijn van krachten
En dat wij stof, van jongs af, zijn geweest.'*

Toen zei ik gedurig: 'Heere U moet niets van Uw recht laten vallen. Uw wil geschiede. Uw doen is majesteit en heerlijkheid. U weet beter wat goed is voor mij, dan ik het weet. O geef dan maar, dat ik niet ter rechter- of ter linkerhand dwaal. Ach Heere, ondersteun mij dan maar in de weg die ik gaan moet, met geduld en onderworpenheid. En dat ik U maar in het oog mag houden om U raad te vragen en enkel op Uw wenk en wil te wachten door bezaaide en onbezaaide landen;' en of de Heere mij maar vast wilde houden aan Zijn Vaderhand, want dat ik van mezelf onmogelijk kon gaan. Maar met het oog op Hem geslagen, dan kon ik door alles heen komen. Het was wederom troost voor mijn hart, maar ik was nog niet verlost. Het gebeurde mij op zekere tijd, dat ik mijn leven op het onverwachts dacht te verliezen en ik riep in mij zelf: 'Heere, Heere voorzie het, dat ik niet op zo een wijze om het leven gebracht wordt. U hebt maar te gebieden.'

De dood was zo nabij. Nog één schrede en ik was in de hemel, maar de Heere wilde niet, dat ik door de hand des satans zou omgebracht worden. En hij liet mij los, maar o die zaligheid, die ik, toen ik tot mijzelf kwam, smaken mocht, het is niet om uit te

drukken. Het was niet verder gekomen dan de Heere het toeliet. De Heere hield de wacht en ik mocht mij gered zien uit satans handen. Ik mocht hem opdragen aan de Heere om verzoening te vragen over deze zonden. De volgende morgen ging ik weer aan mijn werkzaamheden. Toen werden mij deze woorden zo gevoelig op het hart gelegd:

*'Nooddruftigen zal Hij verschonen;
Aan armen, uit gena,
Zijn hulpe ter verlossing tonen;
Hij slaat hun zielen ga.
Als hen geweld en list bestrijden,
Al gaat het nog zo hoog.
Hun bloed, hun tranen en hun lijden
Zijn dierbaar in Zijn oog.'*

O, toen moest ik wegzinken in ootmoed des harten, dat ik met een God te doen had, die mij zo nauwlettend gadesloeg. Ik had geen woorden genoeg om de Heere tegemoet te komen. Ik zei: 'Heere ik weet niet, wat ik U geven moet voor al de weldaden aan mij bewezen. Hier hebt U mijn hart met al haar zonden en ongerechtigheden'. En dat geschenk was de Heere zo dierbaar en aangenaam, dat ik niet kan schrijven wat ik daarin ondervond. De volgende dag ging ik naar gewoonte mijn brood verdienen met werken onder de mensen, maar ik heb die dag niet gewerkt.

Het was ook een kind des Heeren, waar ik wezen moest. Ik begon al te spreken eer ik in huis was. Wij hebben tezamen die dag God maar groot gemaakt voor al de weldaden aan mij bewezen. Het geschenk dat ik de Heere gegeven had, daar betaalde Hij rijkelijk voor. Wij mochten het samen delen, want wij hadden in overvloed gekregen. Dagen daarna mocht ik daarvan nog genieten.

Zoals ik al zei, had ik die dag niets gedaan, dus ook niets verdiend en daarom kon ik niet eisen. Toen ik weg zou gaan, zei zij: 'Wacht even, u moet uw geld nog hebben.' Toen zei ik, dat ik overvloed had en toen zei zij, dat de Heere haar daags tevoren een gulden voor mij had laten afzonderen om aan mij te geven en die moest ik aannemen. Ik nam die gulden aan, want ik geloofde, dat zulks van de Heere geschied was. Die dag zal Boven nog herdacht worden.

Ja, zo goed is de Heere nu voor Zijn kinderen. Al die voorrechten van het genadeverbond wil de Heere Zijn kinderen schenken. Niet om onze wil, o nee, maar enkel en alleen om Zijn zelfs wil, aan hel- en doemwaardigen. Ik voor mij moet bekennen, al heeft de Heere nu zoveel aan mijn ziel gearbeid, dat ik een bederver zal blijven tot mijn laatste snik toe, want als ik nog een zucht tot dat alles moet toebrengen, dan is het voor eeuwig afgedaan, maar nu is de eeuwige grond, waarop ik mag rusten met al mijn schuld en zonden: Jezus Christus en dien gekruist.

Een heel zware kruisweg

Nu zal ik nog het een en ander aanstippen. Het gebeurde mij op zekere tijd, dat de Heere mij bepaalde bij psalm 118. Toen ik deze psalm gelezen had, deed ik nog enige werkzaamheden in mijn huis, maar ik moest mijn werk neerleggen, want in die psalm lag mijn gehele uitwendige verlossing. Ik kon de Heere in die tijd niet genoeg groot te maken. Het was alsof ik uit mijn toestand verlost was. Al had ik duizenden guldens gekregen, dan had ik niet zo'n vreugde gehad, als ik nu smaakte. De Heere zou aan de spits treden. Nu was het genoeg.

Nu kwam de Heere mij voor met de woorden:

*'God sprak tot mij eenmaal een woord,
Tot tweemaal toe heb ik 't gehoord.'*

Toen kreeg ik te ondervinden, hoe de Heere Zijn hand naar mij uitstak om mij te redden. Maar toen kreeg ik er deze woorden overheen: 'Duizend jaren zijn bij de Heere als een dag.' Toen gevoelde ik dat mijn kruisweg nog niet ten einde was. Ik liet er dadelijk op volgen: 'Uw wil geschiede o Heere.' Want de Heere liet mij zien dat ik de drinkbeker, die Hij voor mij had ingeschonken, moest ledigen tot de bodem toe. Ik zei: 'Heere als U mij maar kracht geeft, dan kan ik alles.'

Toen kwam de Heere mij met een vraag voor, nl. dat ik een gelofte moest doen en dan betalen, maar ik moest er ja op zeggen, eer ik wist wat ik beloven en volbrengen moest. Toen werd ik in de engte gebracht. Ze zeiden van binnen, dat ik dat niet moest doen, want het kon wel iets zijn dat ik nooit volbrengen kon en waar moest ik dan blijven?

Maar het dreef mij tot de Heere, wat dat toch zijn mocht. Ik kreeg het er benauwd mee en begon sterker tot de Heere te roepen om licht in deze zaak, of ik het wel zou kunnen beloven, hetgeen de Heere van mij vroeg. Maar toen vroeg de Heere mij of Hij iets van Zijn kinderen zou eisen, indien Hij het zelf niet volbracht. Toen werd ik beschaamd en ik zei: 'Amen, o Heere spreek en Uw dienstmaagd hoort.'

En toen liet de Heere mij gevoelen, dat wanneer ik van die kruisweg zou gered zijn, dat dan psalm 118 in de kerk zou gezongen worden, opdat de ganse gemeente met mij God kon grootmaken voor al Zijn weldaden aan mij bewezen. En hoe ik dan altijd hardop moest bidden en danken tot erkentenis voor de menigvuldige verlossing aan mij bewezen. Toen zei ik wederom: 'Amen, ja amen o Heere.'

Maar ik kan nu niet zeggen hoe diep ik mij op die ogenblikken mocht vernederen voor de Heere dat Hij nog zoveel bemoeienissen met mij, gering schepsel, wilde maken. Toen ik de gelofte aan de Heere beloofd had, gevoelde ik mij zo onmachtig en zo diep afhankelijk van de Heere. Ik zei: 'Ja Heere in uw kracht kan ik alles doen, maar och Heere als ik het dan nodig heb, och wilt U mij dan bijstaan,' want ik gevoelde mij tot al deze dingen zo onbekwaam. De Heere liet het mij niet ontbreken aan teerkost door deze woestijn die ik passeren moest. Niet om mijnentwil deed de Heere zulks, o neen, maar Hij houdt Zijn kinderen staande. Hij kent ze wel, hoe zwak ze zijn van moed en hoe klein ze zijn van krachten. Dat is de grootste troost voor een kind van God, dat hij er niets aan behoeft te doen, want anders was het voor eeuwig afgedaan met hem, maar dat hij een God in de hemel heeft, aan wie hij de zaak gerust kan toevertrouwen en dat hij niet beschaamd zal uitkomen, die op de Heere vertrouwt.

Nu, ik zal u stipsgewijs iets meedelen van wat de Heere mij gaf te ondervinden. Het gebeurde, dat de ene drukweg over de andere kwam. Ik moest het brood verdienen voor mijn huis en toen tastte de Heere mij onverwachts aan met een ziekte, zodat ik in bed moest blijven liggen in plaats van mijn brood te verdienen. Toen gevoelde ik, dat ik niet meer kon werken. Toen zei ik: 'Heere, daar lig ik nu voor Uw rekening en U weet het, zorgen kan ik niet en geld heb ik niet om van te leven. Nu zult U wel voor mij zorgen, want U weet beter wat ik gedurig nodig heb, dan ik het weet. Wilt U mij maar stil en onderworpen houden. Zo U doet is welgedaan.'

Och, ik mocht zo gedurig gevoelen, dat ik een Vader in de hemel had die een wakend oog over mij hield en Hij had mij beloofd, dat het water mij wel tot de lippen zou komen, maar er niet over kon gaan. En ik wist met welk een getrouw verbonds-God ik te doen had. Die God had al zo menigmaal voor mij gezorgd. Die zou ook nu mij niet verlaten.

Nu, ik ben 12 weken aan mijn huis gebonden geweest, maar ik kan ruim getuigenis

geven, hoe de Heere al die tijd voor mij gezorgd heeft. De Heere liet het mij nergens aan ontbreken. Ik kreeg wat mijn hart begeerde, zodat ik aan niemand mijn nood behoefde bekend te maken. Ik vroeg de Heere maar en die bezat macht en kracht genoeg om mij te voorzien. Ja, de Heere schonk zoveel, dat ik zelfs mijn huishuur nog mocht betalen.

Het gebeurde op zekere tijd, dat de Heere een kind van Hem stuurde met een briefje van tien gulden, hetwelk hij gekregen had van een onbekeerd mens, om dat aan mij te geven. Ja, met zo een God hebben wij te doen. Al die 12 weken heb ik met mijn huis uit de hand des Heeren mogen eten.

O mijn medereizigers naar de eeuwigheid, het is zo zalig om uit de hand des Heeren gevoed te worden.

Nu was de tijd weer daar, dat ik weer op mijn werkzaamheden uit moest. De Heere had mij wat laten uitrusten. Ik kon Hem niet dankbaar genoeg wezen voor al Zijn weldaden aan mij bewezen. Nu moest ik weer aan de Heere om nieuwe moed vragen, want mijn kruis waar ik in verkeerde, was mij nog niet voorbij gegaan. O nee, daar zat ik nog even diep in.

Die dit leest en niet mijn kruisweg bekend is, zal wel eens denken: 'Wat zal dat voor een kruis geweest zijn, daar zij gedurig van schrijft en de zaak niet noemt?' Daar heb ik redenen voor. Maar op het einde van mijn schrijven, indien de Heere het mij toelaat, zal ik de zaak in het kort meedelen, **want het geldt mijn eigen man**. Nu genoeg.

Het is goed voor mij verdrukt te zijn geweest, want nu kan ik door genade spreken over wat die God is voor Zijn kinderen in Zijn vastheid en getrouwheid. Daar kan ik ruim van spreken.

Nu zal ik verder gaan. Het gebeurde 's avonds voordat ik de weg opging, dat ik in de engte gebracht werd, want het ontbrak mij weer niet aan raad die mij de mensen gaven hoe ik moest handelen in de zaak waarin ik verkeerde. Ja, wat moest ik doen. De raad van mensen opvolgen, o nee, dat kon ik niet doen. Die God, die mij zo menigmaal had geholpen in mijn angst en nood, daar hoopte ik al weer op, dat Hij mij zou helpen. Daarom maar weer tot de Heere gevlucht en Hem om raad gevraagd. Toen kwam de Vader mij voor met wat Zijn eniggeboren Zoon had moeten verduren in de wereld. Hoe Hij door smaad en hoon, spot en laster heen moest en nochtans goed deed. En hoe de Vader Hem niet had kunnen sparen, maar Hem overgaf in de wereld, die nochtans Zijn schootzoon was. En zo min als de Vader Zijn Zoon spaarde, zo min zou Hij ook mij sparen voor de wereld. De wereld zou het zien en horen, maar ik zou toch staande gehouden worden.

De haren zouden mij wel ten berge rijzen en mijn knieën zouden tegen elkander stoten en mijn hart zou wel versmelten van alles wat voor mijn deur stond, maar de Heere beloofde mij, dat Hij zou zijn als een vurige muur rondom mij, om mij te beschutten. Hij zou mijn aangezicht stellen als een keisteen en een diamant, ik zou alles aan kunnen zien, wat ook gebeurde. De Heere zou mij bewaren en dat was genoeg. Dus wist ik al weer in deze weg hoe ik handelen moest.

Toen de Vader mij dat toonde van Zijn zoon wat Hij lijden moest en nochtans goed deed, dat was voor mij een uitkomst.

Ik werkte en ik voorzag mijn huis, zoveel in mijn vermogen was en keek maar niet wat achter mij lag, want de loopbaan was nog niet ten einde. Ik moest maar recht vooruit zien, tot zolang als de Heere het in Zijn vrijmacht besloten had, er een einde aan te maken. Zo was ik aan de ene kant gesterkt en aan de andere kant bezweek ik, ziende op hetgeen de Heere mij had geopenbaard.

Maar dat moet ik zeggen tot roem van Gods genade, dat de Heere altijd in de strijd

voorop ging. De Heere was voor mij een toevluchtsoord, onder Wiens vleugelen ik mocht schuilen tegen de hitte der verdrukking. Ja, ik nieteling, had een Vader in de hemel, die Zijn kind wel zou bewaren, opdat er geen haar van mijn hoofd zou vallen zonder Zijn wil. Want daarvan had ik de bewustheid van mijn drie-enige God ontvangen. En door de genade, met het oog des geloofs, mocht ik altijd op mijn Borg en Middelaar neerzinken. Dat Hij dan ook voor alles zou instaan. Alles kon mij soms ontzinken, maar mijn Jezus niet.

Nu, de Heere had mij gereed gemaakt voor de strijd die aanstaande was, want daar brak voor mij een jaar aan dat verschrikkelijk was voor mijn vlees. Maar ik vind het beter om niet alles te beschrijven zoals het geschied is, omdat het mijn man geldt.

Mijn dorpsgenoten en uit de omstreken, zijn getuigen wat er onder de toelating geschied is. Maar de Heere heeft mij in alles bijgestaan en mij een hart geschonken, om alles met geduld te dragen en zoveel als in mijn vermogen was, voor mijn man te zorgen en hem met liefde te behandelen.

In dat jaar ben ik nog 11 weken lam geweest, zodat ik niet gaan kon, maar de Heere heeft het mij nergens aan doen ontbreken. Ik mocht gedurig wel zeggen: 'De Heere is mijn stok en mijn staf, mij zal niets ontbreken. En dat alles om Zijn zelfs wil.'

Maar daarmee was mijn kruis niet opgeheven. Hoewel er toen wel verandering kwam. Mijn verdrukking was groot, want mijn man had, onder de toelating, een geest aangenomen, dat hij dacht niet meer te behoeven te werken en uit die geest kwamen zoveel vreemde zaken voort, dat het niet te beschrijven is. Alles was lijnrecht tegen Gods Woord in en er is geen moeite gespaard om hem van zijn stuk af te brengen, maar alles was vergeefs. Hij was van idee, dat hij de Bijbel goed verstond en de satan hitste hem tegen mij op. Dus moest ik onder de toelating des Heeren dat kruis ondergaan, maar ik had een hart van de Heere gekregen, om hem wel te doen en alles geduldig te dragen.

Dat alles was nodig om op te wassen en groeien in de genade, want door de genade mag ik ruim van Jezus spreken, over wat ik ondervonden heb. En nu kan ik niet zwijgen, maar als ik gelegenheid heb, dan moet ik van zo een liefderijk God spreken. Ik kan nooit tot de diepte van de bemoeienissen des Heeren komen, die Hij voor mij heeft willen gebruiken, daar ik verder nog van vele uitreddingen kan getuigen, waarvan ik in het kort u enige hoop mede te delen.

De toeleiding daarvan zal ik maar niet schrijven. U moet weten dat wij in die tijd één van hart en ziel waren, hoewel wij in tegenspoed verkeerden. Wij zaten in die tijd zonder eten. Maar het is verscheidene malen gebeurd, dat de Heere ons brood in huis liet brengen. Het gebeurde eens dat wij bijna geen geld meer hadden. Slechts een paar centen en het moest er wezen. Wij gingen aan het tellen en er was precies zoveel, als wij nodig hadden. Dat is het grootste wonder geweest.

En dan mag ik roemen van de bewarende hand des Heeren, daar ik zo menigmaal in perikelen des levens geweest ben, **zodat ik niet door zijn handen ben omgebracht**. Deze drukweg heeft enkele jaren geduurd. Meer mag ik er niet van meedelen, want het blijft mijn man tot onze dood toe.

En de Heere heeft zo een weg voor mij goed gevonden, anders zou het niet gebeurd zijn. Want de Heere zal Zijn kinderen niet anders geven, dan Hij over hen besloten heeft. Zijn kinderen ontziet de Heere niet, maar laat hen onder de roede doorgaan en daar heeft Hij wijze redenen voor. De Heere heeft ook mij niet gespaard. Daar kan ik van spreken. Maar hoe mijn verdrukking geweest is? De schaal van Gods goedertierenheid sloeg ten allen tijd door, zodat, hoe meer ik verdrukt werd, hoe meer ik mocht wassen en toenemen in genade.

Nog eens gebeurde het, dat ik een gulden vond terwijl ik die juist nodig had. Het gebeurde eens, dat een kind des Heeren ook in nood verkeerde en daar werd van alles gebracht, zodat zij de Heere niet genoeg kon groot maken voor al Zijn weldaden aan haar bewezen. Toen kwam zij bij mij en zei, dat ze de Heere een offer wilde toebrengen, want zij was overvloeiende, maar geld had ze niet om aan de armen te geven. Maar nu vroeg ze of ik dat offertje wilde aannemen, n.l. van alles iets van wat zij gekregen had. O ik zonk weg in die toestand, want ik zei, dat ze mij maar moest brengen. Want u moet weten dat wij op dat ogenblik zonder eten zaten en er waren 2 kerstdagen met een zondag aanstaande.

Zij bracht mij van alles, zoveel, dat wij die dagen in overvloed hadden. Zij wist er niets van, dat wij geen eten hadden, want wij behoefden onze nood aan geen mens bekend te maken. De Heere wist wel, hoe groot onze behoefte was, dus wij bedelden maar bij de Heere. U kunt wel denken, welk een wonder dat was. 's Avonds mocht ik er de geest des Heeren nog bij krijgen, dus ik kreeg niet enkel, maar dubbel. O dat vertederen voor de Heere en dat bukken en buigen dat ik doen mocht voor de Heere, dat Hij naar zo een omzag, die het ieder ogenblik zo verbeurde. Ja, zelfs de geringste zegen verzondigde. O, dat wonder, ik lag op mijn knieën voor God, zodat ik gedurig moest zingen en dan weer danken:

*'Wat zal ik, met Gods gunsten overlaan,
Dien trouwen Heer voor Zijn gena vergelden?
'k Zal bij den kelk des heils
Zijn Naam vermelden,
En roepen Hem met blijd' erkent'nis aan.'*

En van die zelfde vrouw zijn wij door de Heere nog eens gevoed. Het gebeurde om 8 uur 's morgens, dat wij niets hadden en wij zouden de Heere toch maar bidden, lezen en danken, zoals onze gewoonte was, want de Heere bleef vrij om het ons te schenken. Maar wat gebeurde er? Onder het lezen gaat de deur open en die vrouw kwam binnen met 4 boterhammen bij zich en zei, dat zij 2 broden had gekregen en dat ze van ieder brood iets moest afzonderen en dat wij het haar niet kwalijk moesten nemen, dat ze het bij ons bracht. Wij zouden zulks wel verstaan van haar en toen ging zij weer weg.

Wij gingen eten, maar ik heb nog nooit heerlijker gegeten dan toen. Ik kreeg deze woorden er bij: 'Zoekt eerst het koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid en alle andere dingen zullen u toegeworpen worden.' Ik zat aan mijn tafel en zei gedurig: 'Heere, U voedt mij zelf.' O, dat zalige gevoel daarvan, dat kan ik U niet vermelden. Ik proefde en smaakte de goedheid des Heeren.

Ja, ik zou zo wel aan de gang kunnen blijven van de menigvuldige uitreddingen des Heeren aan mij, onwaardige, bewezen.

Zo heb ik dan het een en ander beschreven, hoe de Heere mij als brandhout uit het vuur gerukt heeft en op de weg des levens gebracht en door dit tijdelijke leven geholpen, gered en bijgestaan heeft. Dat is de Heere nu niet voor mij alleen, o nee, want de Heere maakt geen onderscheid met Zijn kinderen, want ze zijn Hem even lief. Hij heeft voor allen Zijn bloed gestort. Het zij of ze klein zijn of groot, Hij maakt ze allen van dat zelfde heil deelgenoot. Ieder krijgt zoveel genade, als hij kruis heeft. De Heere zal ze wel staande houden in dit moeitevolle leven en dat is een troost voor het arme zondaars- hart, dat hij een God in de hemel heeft, die altijd een wakend oog over Zijn kinderen houdt, des daags en 's nachts, want de God van Jacob sluimert niet en wordt niet moede of mat.

Liefdevolle aanspraak

En nu is mijn wens wel eens, dat de onbekeerde en van God vervreemde zondaar of zondares nog eens jaloers mocht worden op hetgeen de Heere aan mij heeft gedaan, want die God wil ook u en uw zaads God zijn. De Heere is zo neerbuigend goed. Hij wil niet, dat er één verloren gaat, maar dat zij allen tot bekering komen. Hij is de Almachtige Jacobs, die het doen kan Wij behoeven er nooit aan te twijfelen, of de Heere kan of wil. De Heere is gewilliger dan wij. Want de Heere zegt het zelf: 'Gij wilt niet tot mij komen.' Och, dat gij het eens mocht wagen, om tot de Heere te gaan. U hoeft niet bang te zijn, dat u bedrogen zult uitkomen. O nee. De Heere zegt Zelf: 'Die Mij zoeken, zullen mij vinden. Die klopt, zal opengedaan worden.'

De gehele Bijbel staat vol met het besliste, dat u zult zalig kunnen worden, indien u zich tot de Heere wendt. Och, dan heden niet gewacht. Heden, indien gij Zijn stem hoort, verhard uw hart niet, maar laat u leiden. Want morgen kan het wellicht te laat zijn. Wij hebben geen ogenblik over ons leven te beschikken. Dat wij ogen hadden, om onze gevaarlijke toestand daar wij in verkeren, te zien. Dan zouden wij ons geen rust geven, voor dat wij wisten, dat wij een schuldovernemende Borg hadden voor onze zonden. Want indien wij voor eigen rekening blijven leven, dan gaan wij voor eeuwig verloren. Die toestand zal verschrikkelijk zijn, om te vallen in de handen van een levende God. En omdat wij zalig kunnen worden, zal het nog vreselijker zijn, maar wij lopen liever naar het eeuwige verderf.

En de Heere geeft zoveel roepstemmen door Zijn leraars en op elke bladzijde van Zijn woord. De straf, indien wij ons niet tot de Heere wenden, maar ook de vrede, die er te vinden is bij Hem en hoe rechtvaardig, maar ook tevens barmhartig Hij is voor degene, die zich tot Hem wenden. O, daarom dan tot de Heere gevlucht met al uw schuld en zonden. Zijn bloed reinigt van alle zonden. Ja, al zijn uw zonden zo menigvuldig, dat ze tot de hemel reiken, ze zijn nooit te groot of te zwaar voor die liefderijke Jezus. Al denkt u: 'Jezus zal mij niet horen als ik Hem vraag om van mijn zonden verlost te worden,' toch wel. Begin er maar aan en waag het eens om tot de Heere te gaan en blijf maar roepende tot uwen dood toe.

Vraag maar aan de Heere of Hij u vragende wil maken. U kunt Hem alles vragen en Hij wil u alles schenken. Maak uw nood maar bekend en zeg uw begeerte maar aan de Heere. Hij is nacht en dag te spreken voor al degenen die tot Hem komen. Hij heeft nooit tot den huize Jacobs gezegd: 'Zoek Mij tevergeefs.' Neen, integendeel. De Heere zegt: Zoek Mij terwijl Ik te vinden ben,' en op een andere plaats: 'Die Mij zoeken zullen Mij vinden.' De

Heere nodigt u op verscheiden plaatsen, om tot Hem te komen. Hij zoekt het heil van uw ziel. 'Roep Mij aan terwijl Ik nabij ben.' Och, dat ge uw verderf eens inzag, waarin ge verkeert. Gij zoudt geen rust meer hebben, maar tot de Heere vluchten en geen ogenblik uitstellen, omdat gij geen minuut zeker bent van uw leven, al bent u nog zo gezond en sterk en nog jong van leeftijd. De Heere heeft onze leeftijd bepaald, die wij niet overschrijden zullen. Daarom raad ik u, waag het eens. U kunt er niets bij verliezen, maar wel bij winnen. U kunt niet bedrogen uitkomen, want de Heere zegt: 'Zou ik het zeggen en niet doen.' Nee, dat is onmogelijk, wat de Heere belooft, dat schenkt Hij en nog veel meer dan Hij belooft.

Daar is ieder kind van God getuige van. Zij kunnen wel zeggen, gelijk de koningin van Scheba eens zei: 'De helft is mij niet aangezegd.' En dat genieten zij nog maar aan deze kant van het graf. Wat zal het dan wezen na de dood. Dat voorrecht wil de Heere ook aan u geven. Er is bij Hem geen onderscheid. De Heere heeft de moordenaar even lief als David, die de man naar Gods hart wordt genoemd. O, buig uw knieën voor God en val Hem te voet. De Heere zal u redden. Die volharden zal in bidden en vragen, zal zalig worden. De Heere hoort u van het begin af, dat gij aan

het roepen gaat. Hij houdt een nauwlettend oog op u, of het een harte- zaak is, om van uw zonden verlost te worden. Vraag maar om kracht om tegen de wereld te leren strijden. Indien het er u om te doen is kunt u zalig worden, want iedere klokslag roept u toe, dat gij haast moet maken om uws levens wil. Het zal wat te zeggen zijn, indien u verloren gaat, want wij zullen God de schuld niet kunnen geven. O nee. De Heere roept het u gestadig toe: 'Bekeert u, bekeert u, want waarom zoudt gij verloren gaan.'

O, ziet eens de liefde des Heeren tot u. Houd het niet langer uit tegen zo een liefderijke Jezus, die u dat zelf toeroept. Val voor Hem neer en buig u, want als gij hier niet leert treuren en wenen over uw zonden, dan zult u het hiernamaals moeten doen en dan zal het te laat zijn. Dat 'te laat' zal hartverscheurend wezen voor u en dat voor eeuwig. Dan zult u tot de Heere roepen, maar Hij zal u niet horen, want dan is de tijd van genade voorbij. Dan zal de Heere tot u zeggen: 'Ik heb zo lang, ja ieder ogenblik aan u geroepen en u nog zo lang in liefde gedragen en gespaard. Ik heb nog leraars tot u gezonden, maar gij hebt geweigerd te horen en Mij over u te laten regeren.' Dan zal de Heere zeggen: 'Breng ze hier en sla ze voor mijn voeten dood, die niet gewild hebben dat Ik Koning over hen ben.'

Het zal wat zijn om God in Zijn rechtvaardigheid te ontmoeten als een vertoornd Rechter. Dan zult u uitroepen: 'Bergen valt op ons en heuvelen bedekt ons, voor het aangezicht des Heeren.' O, bedenk nog, wat tot uw vrede dient, want gij zijt nog in het heden der genade. Morgen kan het wellicht te laat zijn, als gij door de dood wordt opgeroepen. Wie gij zijt, jong of oud, haast u om uws levens wil. Ga maar vrijmoedig tot de Heere en vraag maar om alles wat u nodig hebt. Kom maar zoals u bent en laat u maar nooit wijs maken, dat uw zonden te groot of te zwaar zijn, of dat u te oud bent. Laat u toch door niets afschrikken, want al bent u de slechtste op de wereld, als u het maar tot de Heere wendt, reinigt Jezus bloed van alle zonden. Och, wat ik u bidden mag, neem toch de toevlucht tot Jezus en bid Hem maar om alles wat u nodig hebt. Want komt u raad, kracht, wijsheid, verstand of lust te kort, Hij wil u alles schenken. Ja nog meer dan u vraagt. Houd maar vol en geef de moed niet op, want de Heere laat zich vinden. En als Hij vertoeft, dat is niet omdat Hij u niet hoort. O neen.

Dan stelt de Heere u op de proef en denk dan: 'De Heere heeft al zo lang tot mij geroepen en ik wilde niet horen.' Vraag dan maar aan de Heere, of Hij u kracht wil geven om het niet op te geven, maar om te blijven roepen al is het tot de dood. U zult dan ook niet verloren gaan, want bidders gaan niet verloren.

Ik zou in het vermanen wel aan de gang willen blijven, omdat ik door de genade des Heeren uw gevaarvolle toestand, daar gij allen, buiten God in leeft, zie liggen en weet wat het is om buiten God te moeten sterven en dat om onze eigen schuld. Want niemand anders zullen wij de schuld kunnen geven, dan ons zelf. En dat zal ontzettend zijn, eeuwig te moeten zeggen; om eigen schuld te zijn verloren gegaan. Zalig kunnen worden, maar niet gewild.

Vaders en moeders hoe staat u tegenover uw kinderen? Houdt u ze de weg der zaligheid voor, of bekommert u zichzelf er niet over? Het zal van onze hand geëist worden, hoe wij ze groot gebracht hebben, want wij hebben het bij de doop beloofd en die eed bij de doop gedaan, zal de Heere van ons terug eisen. Wij kunnen God niet bedriegen met hoe wij daarmee geleefd hebben.

Och, dat ge toch uw kinderen veel mocht opdragen aan een Drieënig God, of de Heere ze mocht bekeren. U zocht hun welzijn en bent dag en nacht bezorgd en dat is maar tijdelijk, hoeveel te meer moest het u een behoefte zijn, om voor hun eeuwig heil werkzaam zijn, want dat is eeuwig.

Want het zal wat wezen, wanneer onze kinderen tegen ons zullen opstaan in de eeuwige rampzaligheid en tot ons zullen roepen: 'Het is uw schuld dat wij hier zijn, want u hebt beloofd bij de doop om er ons in voor te gaan, maar hoe hebt u het er afgebracht?' O, dat zal een aanhoren zijn. Zelfwroeging en dan dat nog van onze kinderen te moeten horen. Dat zal toch ons lot zijn, indien wij niet de toevlucht tot de Heere nemen en leren vragen of Hij ons en onze kinderen wil bekeren. Want hoe zouden wij kunnen bestaan voor een heilig God, daar wij zelf zoveel zonden en schulden hebben, die tot de hemel raken en dan nog verantwoordelijk voor onze kinderen. Waar zullen wij dan moeten blijven? De Heere zal ons niets kwijt schelden, indien wij ons niet bekeren, dan zal de Heere met een vlamdend zwaard wrake doen over degenen die Hem niet kennen en ongehoorzaam geweest zijn. Och mocht u het nog eens bijtijds indenken, eer het te laat is, want u bent nog in het heden der genade. Gij kunt nog bekeerd worden. Buigt u toch neer voor de Heere en vraagt Hem, of Hij u voor Zijn rekening wil nemen, opdat u en uw kinderen in dát voorrecht mogen delen, daar al des Heeren kinderen in delen. Want die hebben een God in de hemel. Die al hun zonden verzoent en de eed, die zij eenmaal op zich genomen hebben bij de doop en niet volbracht, ook voor die zonden heeft de Heere verzoening gedaan. Ja, met zo een God hebben Zijn kinderen te doen. Die al hun zonden uitdelgt. En nu staan ze niet meer voor eigen rekening; o nee, nu liggen ze voor rekening van de Heere. O, wat ik u bidden mag, vliedt tot de Heere. U zult u er zeker goed bij bevinden, hier voor de tijd en hiernamaals voor de eeuwigheid.

Aanspraak tot Gods volk

Nu is het ook nog mijn lust en begeerte om een paar woorden te schrijven tot u, gij bekommerde, verslagene, geslingerde en geschudde zielen. Ik ken uw toestand bij eigen ervaring, dat ik niet wist, wien ik toebehoorde. Het is een moeilijke weg, gedurig niet te weten, wiens wij zijn, maar als wij zo verkeren, zo tussen hoop en vrees, dan zijn wij des Heeren eigendom. Toen ge in uw natuurstaat leefde, toen had u immers niet met u zelf te doen en dat kwam omdat u toen blind was en nu zijn uw zielsogen geopend door de Heilige Geest. Nu hebt u te zien gekregen, welk een zondaar u bent voor de Heere en dat alles zonde is.

O, nu begint u te denken: 'Zou God naar zo een nog willen omzien?' Ja, zo een heeft de Heere opgezocht. De Heere zoekt zondaars, die zich niet kunnen redden of helpen. Hij is voor u gekomen en heeft voor uw zonden betaald aan het kruis. Al weet u dat zo niet bij eigen ervaring, de Heere is Zijn woord kwijt aan u. U bent Zijn bruid en Hij is uw ziele-Bruidegom.

U zult wel zeggen: 'O mocht ik dat eens bij ondervinding weten, dat zulks waar was.' Al weet u het niet, toch is het zo. Want Zijn kinderen hebben deel aan al de goederen van het genadeverbond, of zij klein zijn of groot. Ze worden door één Geest gedrenkt en moeten bedelaars blijven bij de Heere. Een pas geboren kind weet niet eens, dat hij leeft op de wereld, nochtans is het een volle erfgenaam van zijn ouders goed, zowel als degene die mondig zijn, want die krijgen, als het recht gaat geen cent meer. De Heere doet recht. Gij bent misschien nog niet mondig, maar de erfenis zal u niet ontgaan, daar behoeft u niet bang voor te zijn. De Heere staat Zelf voor de erfenis in en u hebt met een getrouw en waarachtig God te doen.

U zegt zeker wel: 'Ja, als ik wist dat ik een kind des Heeren was, dan zou ik niet bang zijn, maar ik moet zo menigmaal zeggen: 'Ben ik wel een kind des Heeren?' En die vraag durf ik maar zo slecht te beantwoorden, want als ik mijzelf bezie, dan bedekt schaamte mijn aangezicht vanwege mijn zonden en ellende en al mijn tekortkomingen. Hoe zou ik het durven geloven dat ik nog ooit zou terecht komen?

Maar wie heeft u daartoe gebracht, dat u met u zelf te doen hebt gekregen? Hebt u

dat zelf gedaan, of heeft de Heere dat gedaan? Moet u ook niet zeggen: 'Heb ik ooit omgezien naar Dien, Die naar mij heeft omgezien?' De Heere heeft uw zielsogen geopend en daarom ziet gij uzelf, anders zoudt gij nooit uzelf hebben leren kennen, wie gij waart vol zonden en ongerechtigheden. Maar dat is een bewijs, dat u onder de behandeling bent van die grote Medicijnmeester. Laat u uw zonden maar niet afschrikken van de Heere. Hij kent u wel wie u bent. U valt de Heere niet tegen. Hij wist van de nooit begonnen eeuwigheid, al wie u zijn zoudt. Maar u valt uzelf wel tegen, want u dacht braver te worden en nu is het juist omgekeerd. U wordt van dag tot dag slechter en ellendiger en nu is u dat wonder zo groot, dat u gaat denken: 'Zou de Heere nu nog naar mij willen omzien, dat kan niet!'

Dezulken moet de Heere juist hebben, want Hij is voor zondaren gekomen, die het niet meer bij zichzelf kunnen vinden. Mocht gij er maar aan denken, dat als de Heere u de zonden niet liet zien, u ze dan nooit zoudt gezien hebben. Daarom maar vrijmoedig tot de Heere gegaan met al uw zonden. U hoeft niet bang te wezen. De Heere zal op Zijn tijd u alles schenken wat gij behoeft. U bent in goede handen, want de Heere zegt: 'Niemand zal ze uit Mijn hand rukken.'

Ja bekommerde en geschudde zielen, al zou u denken: 'Ik heb zo weinig bij ondervinding', wij zullen elkaar toch eenmaal hierboven ontmoeten bij onze dierbare Jezus, die ons met Zijn dierbaar bloed gekocht heeft.

Want genade zal ons enkel en alleen binnen de hemel brengen en anders niet. Of wij veel of weinig bij ondervinding hebben, wij blijven allemaal ellendige zondaren. Ieder ogenblik vragende: 'Och Heere bekeer mij, dan zal ik bekeerd zijn.' Ieder kind des Heeren, hoever hij gebracht is op de weg der genade, blijft met zijn schulden en zonden worstelen, al draagt hij de bewustheid om, dat zijn zonden hem vergeven zijn, nochtans moet hij bedelaar blijven, want hij zondigt ieder ogenblik weer.

En dan ziet hij hoe rechtvaardig het zou wezen, indien de Heere hem verloren liet gaan. Want hij ziet, hoe dierbaar hem Jezus is en dat hij Hem toch telkens met zijn zonden in het aangezicht slaat.

Want dat heeft een ziel - als hij verder op de weg gebracht is bij ervaring - wat zijn zonden Jezus gekost hebben. Want klein of groot in de genade, wij zijn allen bedervers van des Heeren wetten en overtreden ze ieder ogenblik. Als de Heere niet de getrouwe bleef en de Ja en Amen, dan was het afgedaan, want Zijn kinderen zijn en blijven bedervers tot hun dood toe. Zij zullen het er nooit beter afbrengen.

Dat zal ook het eeuwig wonder wezen, dat dezulken verwaardigd zullen worden, om daar boven aan de bruiloft des Lams te mogen aanzitten. Als hij op zich zelf ziet, dan zegt hij: 'Dat kan nooit gebeuren.' want hij heeft leren zien, hoe God-vijandig hij is van natuur. Als God hem niet vasthield, dat hij dan weer van zijn God afviel, bij alles wat hij ondervonden heeft.

Maar daar behoeft een ziel niet bang voor te zijn, want ze staan in de handpalmen des Heeren gegraveerd. Dat is de troost voor het arme zondaarshart. Zij kunnen niet meer verloren gaan. De Heere staat voor Zijn eigen werk dat Hij begonnen heeft in en dat zal Hij voleinden. Als de Heere die vastheid niet had achtergelaten, dan zou een ziel menigmaal bij de pakken neerzitten. Maar nu gaat hij weer vrijmoedig en met schaamte tot de Heere, want hij zegt telkens: 'Waar zullen wij heengaan, Gij zijt de God des eeuwigen levens.' Laten wij gedurig ons zondig en verkeerd hart maar aan de Heere opdragen, want Hij kent ons wel, hoe wij gedurig van Hem afwijken en afdwalen en onze weg bederven. Toch kunnen wij niet van de Heere afblijven.

Ik zeg wel eens: 'Gods kinderen zijn net als kinderen, die kwaad gedaan hebben, dan durven ze niet in huis te komen, maar als het avond wordt, dan gaan ze toch op huis aan, want dan weten ze geen andere weg,' zo is het met de kinderen des Heeren, wanneer zij geen raad meer weten, dan gaan zij tot de Heere. U hebt nog nooit

ondervonden, dat de Heere u heeft afgewezen. O nee, dat doet Hij nooit. Hij verwijt u nooit, maar Hij neemt u telkens weer in liefde aan. Blijf maar nooit met uw verkeerd biddeloos en traag hart bij de Heere vandaan. De Heere kent u wel en denk maar nooit, dat u het beter zal maken.

Laten ze u dat maar nooit wijs maken van binnen, want dat zal nooit gebeuren. Wij moeten leren welke zondaars wij geworden zijn en blijven zullen tot onze laatste snik toe, zodat alles genade zal wezen. Wij zullen het nooit beter maken en daarom moeten wij gedurig bij dat wonder wegzinken, dat de Heere met dezulken gemeenschap houden wil. Wanneer wij op ons zelf zien wie en wat wij zijn en wie wij behoorden te wezen.

Maar dit is de troost: *Wij hebben een Hogepriester in de hemel, die voor alles instaat.* Nu hebben wij een Voorspraak bij de Vader en die spreekt ons gedurig vrij. Och, dat wij die Voorspraak maar veel nodig mochten hebben. Wij kunnen het Hem niet te lastig maken. Of wij klein zijn in de genade, wij hebben die Voorspraak gedurig nodig, Zalig, die maar veel gebruik van Hem mag maken, want die geniet het meeste voor zijn eigen hart.

Daarom, bekommerde zielen, de groten moeten ook telkens met hun schuld en zonden naar de Heere. Zij hebben de Heere even goed nodig als u. Denk maar nooit, dat zij wat voor hebben, o nee, ze staan Hem gelijk. De Heere zegt zelf: 'Ik zal de zogenden zachtken leiden.' Och, de Heere is zo teer over die kleintjes. Ik weet bij eigen ondervinding, wat de Heere voor Zijn kinderen is. Hij zal u niet begeven noch verlaten. U hoeft niet zo bang te zijn, maar maak uw noden en behoeften maar veel bekend. Al komen uw zonden u als bergen voor, laat u dat maar niet afschrikken. De Heere zelf laat ze u zien. Hij wil u leren om als zondaar gezaligd te worden en Hem de eer er van te geven. Geef u maar over aan die getrouwe en onveranderlijke God. Wij kunnen het gerust op Hem wagen en kunnen niet bedrogen met Hem uitkomen, noch voor de tijd, noch voor de eeuwigheid.

U zult wel denken: 'Och mocht dat ook mij eens gebeuren, dat ik geloven mocht, dat die God ook mijn God was. Wat zou ik dan rijk zijn.'

Wel ziel, die rijkdom zal u niet ontgaan, want u bezit die rijkdom al. Al weet u dat nog zo niet bij ondervinding. De Heere zal het u wel te kennen geven en wat hebt u al menigmaal ondervonden, dat de Heere een hand van genade aan u gelegd heeft.

Zou u dan nog bang zijn, dat de Heere u zal laten varen?

O nee, dat niet. Och, ik versta uw weg zo goed, hoe u menigmaal tussen hoop en vrees staat. De Heere heeft ook mij door die weg geleid. Ik weet er ook van te spreken, hoe ik menigmaal bij de pakken ben gaan neerzitten om het maar op te geven. Dan was het of de aarde van ijzer en de hemel van koper was voor mij, zodat er geen gebed door kon. Maar toen heb ik geleerd, bij ervaring, dat wij menigmaal te hard van God denken. Want de Heere is enkel liefde. Zijn ingewanden zijn rommelende over ons als het zo donker is. Dan wil de Heere ons zoveel leren, als wij er maar acht op gaven. Maar dan overdenken wij alles wat er gebeurd is. O, dat ongelooft, dat brengt ons wat in de engte. Wij geven het de satan zo menigmaal gewonnen en dat maakt onze hevige strijd uit.

Maar hoe het dan ook is, de reizen naar het land Kanaän vorderen en daar zult u, bekommerde en geslingerde ziel, ook niet gemist worden. Al kunt u dat zo niet geloven, toch is dat zo. Wij zullen tezamen, klein en groot, dat eeuwige hallelujah aanheffen: 'Gij hebt ons Gode gekocht door Uw bloed.'

Geliefde kinderen des Heeren, hetzij wij vaders zijn in de genade of dat wij zuigelingen zijn, wij hebben niets in eigen bezit, maar wij moeten allen van het gebedelde leven. Ja, de vergévorderde moet zowel om een kruimeltje vragen, als u

bekommerde zielen! Zij hebben de Heere evenzo goed nodig en kunnen ook niets buiten Hem doen. Ze moeten met hun schuld en zonde ook gestadig tot de Heere. Neen, u behoeft niet hoog op te zien tegen de meer gevorderden, want ze zijn dezelfde zondaars als u. Hetzelfde boze en verkeerde hart dragen zij om en zij moeten ook dezelfde smeekgebeden doen: 'Treed niet met mij in het gericht o Heere, want wie zou bestaan? Niet een o Heere.'

Nu, hetzij wij klein of groot zijn in de genade, kort of lang op de weg zijn, wij zijn beiden niets voor de Heere. Maar deze zaak is gewis: 'Wij zullen elkaar hierboven in het hemels Jeruzalem ontmoeten om nooit meer van elkander gescheiden te worden, om daar eeuwig onze dierbare Verlosser groot te maken voor alle wegen die Hij met ons gehouden heeft. Wat hier nog duister is, dat zal opgeklaard worden tot onze eeuwige vreugde.'

Nu zal ik maar eindigen, want ik zou wel zo aan de gang kunnen blijven. Het heeft de Heere liefd mij het een en ander te laten schrijven uit mijn tijdelijke en geestelijk leven en dat ik door de genade ruim getuigenis mag afleggen van de hoop die de Heere in mij gelegd heeft en dat ik door de genade mag zeggen: 'Ik weet mijn Verlosser leeft.'

Nochtans, hoever de Heere mij op de weg der genade gebracht heeft, als Hij mij nu nog niet staande hield, dan was het nog voor eeuwig afgedaan. Maar nu zal het genade zijn en blijven en genade zal de laatste uitroep zijn. Want ik voor mij moet zeggen dat ik nog als een bankroetier de wereld zal verlaten, hoewel ik van veel mag getuigen.

Nu is mijn wens en bede tot de Heere, of Hij deze woorden nog met zout wilde besprengen en zegenen voor hen, die dit lezen. Och, dat u het biddende mocht lezen, wat de Heere aan mij gedaan heeft, want dat wil de Heere ook u schenken. Want de Heere kon het ook niet om mij doen. O nee, want ik moet er buiten vallen. Mij komt geen eer toe, maar mijn volzalige Verlosser, die moet de eer worden toegebracht van ieder die dit leest. Want als de Heere mij niet had opgezocht, bewaard en staande gehouden, dan was het eeuwig afgedaan geweest met mij en daarom bid ik altijd of de Heere mij een hart wil geven om Hem er de eer van te geven.

Nu van harte vaarwel mijn broeders en zusters in de Heere en mijn medereizigers naar de eeuwigheid. *Dat de Heere dit eenvoudige verhaal nog dienstbaar moge maken tot Zijn eer en tot nut van de naaste* is mijn wens en bede.

2. GEDACHTENIS OVER HET LEVEN EN STERVEN
VAN ONZE GELIEFDE OUDERS
JAN HAMELINK EN ABELINA HAMELINK-WOLTHUIS

Samengesteld door een zoon

FIRMA ROMIJN & VAN DER HOFF – GORINCHEM, 1935

STOLWIJKERSLUIJ, 27 Mei 1935.

Reeds geruime tijd was het onze begeerte, een kleine nagedachtenis te schrijven van onze geliefde ouders, die de Ruste zijn ingegaan, die er overblijft voor het volk van God. Vele vrienden hier en elders zullen toch met blijdschap zulks tegemoet zien, daar toch de Heere getuigt in Zijn dierbaar Woord, *dat de gedachtenis des rechtvaardigen tot zegening zal zijn.*

O, ja zeker, vader en moeder zijn het dal der moerbeziënbomen doorgedaan, maar ook het tweede heeft de Heere waar gemaakt. Zij stelden Hem tot een Fontein en die regen van Gods goedheid heeft hen door genade gans rijkelijk overdekt. Welnu, mochten wij bij de overdenking van de wegen des Heeren, gehouden met onze geliefde ouders, tot jaloersheid verwekt worden en door de Heiligen Geest dat heimwee der ziel ontvangen, om ook een ieder in het bijzonder weer in die gunst en gemeenschap Gods te mogen degen, waarvan onze ouders in hun leven mochten getuigen.

Schenke de Heere ons daartoe een levendig gemis in onze ziel, gewerkt door Zijn Heilige Geest. Wat zou het groot zijn, die arbeid der ziel te ontvangen. *Mijn ziel, doorziet gij uw lot? Hoe zult gij rechtvaardig verschijnen voor God?*

We willen dan beginnen, in de eerste plaats een overzicht te geven van vaders leven en daarna van moeder en tot besluit, hun leven samen, door wegen die hun niet bekend waren.

Vader en moeder mochten betuigen: *Uw weg was in de zee en Uw pad in grote wateren, maar Gij leidet Uw volk*

(Beschrijving is gedaan door Willem Hamelink, Bakker te Stolwijkersluis, gemeente Stolwijk.)

Genealogie:

Jan HAMELINK, geboren op 02-01-1875 te Kruiningen; overleden op 14-02-1931 te Rotterdam op 56-jarige leeftijd.

Gehuwd op 24-jarige leeftijd op 15-11-1899 te Rotterdam met Abelina Wolthuis, geboren 22 juni 1865 te Mensingeweer, bij Leens, Groningen; 34 jaar oud.

Uit dit huwelijk:

Willem HAMELINK, geboren op 04-09-1903 te Rotterdam.

Gehuwd circa 1928 te De Werken. Echtgenote is Dirk Neeltje Paans.

Uit dit huwelijk:

Abel Hamelink.

Afkomst en bekering Jan Hamelink

Vader Jan Hamelink, werd geboren 2 januari 1875 te Kruiningen, Zeeland, uit eenvoudige ouders.

"Op 3-jarige leeftijd ongeveer", vertelde vader dan, "overleed mijn geliefde vader. Nog enige flauwe herinneringen zijn mij daarvan bijgebleven. Later vertelde mijn moeder dat vader die ruste was ingegaan, waar geen inwoner meer zal zeggen: "Ik ben ziek." Het getuigenis van zijn zalig afsterven deed mij weleens met heimwee aan hem denken. O, vader eeuwig gelukkig en ik dat missende!

De Heere gaf mij vroeg indrukken van zijn Hoogheid en Majesteit in mijn ziel. Bij onweer kroop ik onder moeders schort. Later toen de Heere mij tot Zich bekeerd had, leidde de Heere mij terug tot dat ogenblik, dat ik wel uitgeroepen heb: "Wel Heere! was dat ook al van U? Was toen Uw ontfermend oog al op mij gericht?" Zo gingen mijn kinderjaren niet voorbij zonder enige indrukken van dood en eeuwigheid. Soms lange tijden wakker liggende 's avonds, bij de gedachte, 's morgens niet meer te zullen ontwaken.

Mijn moeder gaf ons een goede opvoeding als weduwe en zag graag, dat haar kinderen maatschappelijk wat mochten leren. Zo was ik leerling geworden bij een timmerman. Met lust mocht ik dat vak gaan leren. Ook daar volgde mij echter op de voet: "'t Is de mens gezet eenmaal te sterven en daarna het oordeel." Bij die gedachte kromp ik weleens in één.

Nooit zullen wij vergeten, dat er in de plaats van mijn inwoning een man plotseling dood gevallen was. O, die gedachte zo voor God te verschijnen. Overal waar ik maar een ogenblikje alleen was moest ik mijn knieën buigen en zeggen: "O Heere, wilt U mij toch bekeren."

Nog nooit hadden wij 't meegemaakt, als leerling mede te gaan, om een lijk te kisten. Nu was 't mijn beurt, zei de baas. De gedachte daaraan deed mij de haren ten berge rijzen. 't Is nooit in woorden uit te drukken, welke hamerslagen er in mijn binnenste vielen. 't Was of iedere stap een stap naar de eeuwigheid was, en dan zo voor God te verschijnen. Ach, 't liet ons niet ledig, maar moest ons in 't verborgen doen vluchten en zuchten.

Allengs namen de overtuigingen in die mate af en werd bewaarheid, hetgeen we in dat boekje "Van 't menselijk hart" kunnen aanschouwen. Eén oog schreide, één oog was opgedroogd en niet lang daarna, of we waren die overtuigingen kwijt en werden met de stroom afgevoerd door alles wat de wereld biedt. 't Zij tot schaamte gezegd, de plaatsen der zonde en ijdelheid werden bezocht. Het was op zo'n plaats, dat we onze medemensens eens zouden vermaken met voordrachten, waarin voorkwam een persoon, voor wien 't al eeuwigheid geworden was.

En zo dadelijk als we een begin zouden maken, kwam de Geest des Heeren met kracht in mijn ziel: "Zo iemand zijn nek verhardt, hij zal schielijk verbroken worden, zodat er geen genezing meer aan zij." Ik vocht en bruiste daartegen en sloeg de stem der consciëntie op de mond en zou die stem wel doen verstommen. Geen middel werd onbeproefd gelaten. Maar God de Heere was in Zijn grote kracht door Zijn Heilige Geest bezig mij te ontdekken aan mijn verloren staat. Met haast verliet ik de plaats der ijdelheid, over de weg uitroepende: *"verloren, verloren, voor eeuwig verloren!"*

Thuis komende, riep ik: "o moeder, voor eeuwig verloren!"

Anders wist ik niets. En dan de diepe smart tegen een goeddoend God gezondigd te hebben, Die mij nagewandeld had met zijn overtuigingen en tegen dat licht ingegaan te zijn, dat deed mij dagen en nachten schreien. Is er dan geen gelukkig volk op aarde? O ja, dat geloofde ik wel, maar zelf was ik diep ongelukkig. Daarom prees ik de dieren van het veld die geen ziel te verliezen hadden.

Soms kon ik de smart niet dragen, een goeddoend God beledigd te hebben. Toch, wie zal het begrijpen, die ziel uitgaande in het verborgen: "O Heere, genees mijn ziel." Zo worstelende is mij wel eens voorgekomen: "En het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt van alle zonden."

"O ja, Heere, dat zal zeker zijn", zei ik dan, "maar dat is 't geluk van Uw volk, die daartoe verwaardigd zijn geworden." En nochtans kon ik niet aflatenvan roepen en schreien.

Aangezien we geen onderscheid wisten tussen onze rechter- of linkerhand, richtten we ons paadje heen naar de van God ingestelde middelen en kwamen we onder de prediking van de moderne dominee van Kruiningen.

Met recht getuigt de Heere in Zijn Woord: "Een hongerige ziel is alle bitter zoet." En zo ging het ook mij. Als het maar over de eeuwigheid, ging en God werd genoemd, dan dacht ik: "Hier moet ik zijn." Ik sprak dan wel eens in mijn ziel: "Heere, ik zal U alles betalen, heb nog geduld met mij." En zo gingen we een gerechtigheid samenstellen in ons zelf, en werden we een rijke jongeling. Het zou nu langs een effen baan gaan, jongelingsvereniging en zo meer, als 't maar Christelijk was. En we zongen op onze vereniging:

*Nu heb ik voor mijn zonden,
Een Middelaar gevonden,
Een Middelaar zo groot.*

Ach arme, blinde mens, zo met God bevredigd te worden, denkt men; en zo ook ik. Maar die dierbare Heilige Geest liet niet af met mij te twisten en de ongenoegzaamheid te ontdekken. Dan kon ik niet anders betuigen tot de predikant en mijn mede-jongelingen: "Nog onbekeerd, nog ongered." Het gevolg daarvan was de spot en voor krankzinnig verklaard.

Er was een oom, Marinus Oversteeg, van wie ik wel eens gehoord had, dat hij de Heere vreesde, maar ik zag er tegen op om die nu te ontmoeten, en toch had ik een zo onuitsprekelijk verlangen naar dat volk van God. Wel bij de deur, maar er niet in durven. O, als ze eens iets vroegen en ik was onbekeerd in mijn waarneming. Aan de luiken van de ramen stonden we te luisteren.

"Een stad boven op een berg liggende, kan niet verborgen blijven" spreekt de Heere in Zijn Woord. Zo ook bleef niet verborgen 's Heeren werk in mijn ziel. De Heere gaf mij zelf een plaatsje in het hart van Zijn volk, om aan hen mijn ledigheid bekend te maken, waaronder ook een oude stoelenmatter, die mij meenam naar de schuur, waar het volk samen kwam om een predicatie te lezen.

't Waren de Ledeboerianen. O, welk een eerbied en diep ontzag was er in hun samenkomsten waar te nemen. Mijn ziel was, hoewel in mezelf ongelukkig, toch aan de ziel van dat volk verbonden. Zo kwamen we dan in Yerseke onder het beleid van Gods voorzienigheid.

Bij de familie Meygaard op Zoutkamp te Yerseke¹ mochten we een geopende deur en een geopend hart vinden. O, welk een jaloersheid zoveel Godvrezenden in dat huisgezin aan te treffen en in hun gezelschap te mogen verkeren. Wanneer wij dan de weg liepen van Yerseke naar Kruiningen, ach de vijand volgde mij op mijn eenzaam pad en ik durfde soms niet omzien vanwege de bestrijding der ziel. Daar was er aan iedere haar een druppel zweet waar te nemen. En ja, de Heere deed wel eens een straal der hoop in mijn ziel opgaan, een brandend hart en het verlangen: "Och dat ik Hem vinden mocht."

Op een tijd waren mijn overdenkingen over de uitverkiezing; ik behoefde daar nooit op

¹ Willem Meygaard, ouderling in de Ger. Gem., een zoon van Cornelis Meygaard en Jannetje Mieras. Zie Deel 2 van deze serie *Bekeringsgeschiedenissen van vrouwen*

te rekenen, zei de vijand. Ik was een verwerping en mijn gedachten werden in mij vermenigvuldigd. Om eigen schuld verloren te gaan en de Heere niets verplicht aan mij, noch aan enig schepsel, en daar kwam de vijandschap in mijn hart, tegen dat volheerlijke Goddelijke Wezen. 't Was of het er zo ingeworpen werd. Wie zal dat gruwelijke uitspreken, die Godslasterlijke gedachten. Ach, ik bezweek er bijna onder en riep tot de Heere in al mijn nood.

Ja, de Heere betoonde geen land van uiterste duisternis of dorre woestijn te zijn en troostte mijn ziel met Zijn lieve Woord door Zijn Heilige Geest (Jes. 54: 11): "Gij door onweder voortgedrevene, ongetrooste, Ik zal uw stenen gans sierlijk leggen. Ik zal u op saffieren grondvesten", enz. Dan mochten we weer welgemoed zijn voor die tijd.

Eerste huwelijk

De wegen des Heeren zijn wonderlijk, zoowel in natuur als in genade. Ook met mij mag ik wel zeggen. De Heere had in Zijn eeuwigen raad bepaald, dat er een verbintenis gevallen was met **Adriana Meijaard**, uit het eerstgenoemde Godvrezende huisgezin. Ook mocht zij van haar jeugd de Heere waarlijk vrezen. O, welk een eerbied en diep ontzag wanneer zij sprak over het Goddelijk Wezen.

De tijd brak aan, dat we ook in 's Heeren zegen en gunst ons brood konden verdienen en in het jaar 1896 traden wij in het huwelijk. Ds. Boone zegende ons huwelijk in met Psalm 84: 7: "Als zij gaan door het dal der moerbeziënbomen stellen zij Hem tot een Fontein, ook zal de regen hen gans rijkelijk overdekken."

Zo mochten wij ons samenleven in des Heeren vreze en in liefde aanvangen. O, wat mocht ik groot zien op mijn vrouw, wanneer ze in eenvoud mocht meedelen hetgeen de Heere aan haar ziel had geschonken.

't Was bij mij veelmalen: "Twee op de akker, de één zal aangenomen worden en de ander zal verlaten worden. Twee malen in een molen, de een zal aangenomen worden en de andere zal verlaten worden." En dit liet mij niet ledig en wanneer een vraag in mijn ziel kwam, of de Heere mij enig onrecht aandoen zou, als Hij mij zou verstoten? O, dan mocht ik wel eens betuigen: "Nee Heere, dan zou ik U nog moeten toevallen en zeggen: Heere, in U is geen onrecht, maar bij mij is de beschaamdheid des aangezichts."

Al de veroordelingen, ja, de vloeken uit Gods Woord waren voor mij: "Vervloekt is een iegelijk die niet blijft in al wat geschreven is in 't Boek der Wet om dat te doen"; dat weerklonk wel eens in mijn ziel: "Vervloekt uw uitgang, vervloekt uw ingang, vervloekt uw baktrog." Ach, met recht, alles getuigde van de onvrede met God en de ziel riep wel eens uit: "Hoe zal ik ooit in Gods gunst en gemeenschap hersteld worden. Was de Heere Jezus nog op aarde, ik zou tot Hem heenlopen", zo sprak ik wel in mijzelf.

Eens bij mijn thuiskomst was mijn vrouwtje zeer bedroefd. Vragende waarom zulks was, sprak ze: "O man, er is in ons huis nog een groot gemis. Ik mis het openbaar gebed, wat bij mij thuis de kern uitmaakte." Wat kwam zulks op mij aan. "O Heere, ik kan niet bidden, 't is U bekend." Maar toen wij ons ter rust zouden begeven, wilden wij 't wagen in diepe ootmoed des harten. Ik kon niet anders zeggen: "Heere, dat ook ik U nog eens recht mocht leren kennen, zoals al Uw volk U kennen mag."

Ik was in mijn waarneming ongelukkig bij al wat er gepasseerd was. De Geest des Heeren ontdekte mij al meer en meer. "'t Is niet alleen dit kwaad, dat roept om straf, maar ik ben in ongerechtigheid geboren, reeds van het uur van mijn ontvangenis af." En zo werd ik meer en meer ingeleid in de bondsbreuk in Adam. En in Adam de ganse wereld verdoemelijk voor God. O, die smart der ziel. Wij hebben God op 't hoogst misdaan. Met Ezechiël liggende op de vlakte des velds, vertreden in mijn

bloed, geen oog medelijden met mij; ook ik zelf niet.

Geboorte kind en wedergeboorte in Christus

De tijd brak aan, dat een blijde gebeurtenis stond te komen in mijn huis. Mijn vrouw mocht biddende werkzaam zijn aan de troon der genade, voor haar zaad dat stond geboren te worden. Menigmaal wanneer ze haar huiselijke arbeid mocht verrichten, vloeiden de stille tranen langs haar aangezicht. En die tijd, toen dat plaats vond op 9 Augustus, in het jaar 1897, was ook de tijd of het uurtje der minne in 's Heeren Raad bepaald, om mijn ziel in die vrijheid te stellen, die in Christus Jezus is.

't Was in mijn ziel: "Komt ten oordeel en laat ons tezamen richten, al waren uw zonden zo rood als scharlaken, Ik zal ze maken als witte wol", enz. (Jes. 1: 18).

Maar o, 't was in mijn ziel: "Wie zal God zien en leven? Een verterend vuur en een eeuwige gloed, bij Wien niemand wonen kan." Met recht kon ik spreken van weeën der ziel en liep van kamer in kamer. O, de Heere plaatste mij door Zijn Heilige Geest in 't licht van Zijn Goddelijk Woord, voor al Zijn volmaakte deugden, die blinkende van heiligheid zijn. Hoe de Heere Zelf Zijn Heilige Wet op Sinaï gegeven had, als een uitdrukking van Zijn volmaakte wil, en hoe God nu nooit afstand deed van Zijn recht daarin uitgedrukt. Er was maar één uitroep: "schuldig, schuldig, eeuwig recht, Heere! wanneer Gij een voleinding komt te maken."

O, 't was de Heere, Die zo'n liefde in mijn hart kwam uit te storten, tot Zijn volmaakte deugden, dat ik met mijn bloed mijn vloekvonnis wel wilde ondertekenen, liever dan dat één van. zijn deugden gekrenkt werd.

Maar o wonder, in die heilzame wanhoop, waar ik dacht in onder te gaan, openbaarde die God Zich als in Zijn lieve Zoon, Zijn genadetroon opgericht hebbende. Toen dat heimwee der ziel: *"Geef mij Jezus of ik sterf, want buiten Jezus is geen leven, maar een eeuwig zielsverderf."*

En o, daar daalde die lieve Koning af in mijn ziel en toonde zijn doorboorde handen en voeten. En ik werd voorgesteld aan de Vader, in die enig bedekkende, aangebrachte en toegerekende gerechtigheid van Zijn lieve Zoon, Die een volkomen genoegzaam nam en Zijn liefde en vrede schonk. Dit te mogen ervaren: "Ik wil niet dat deze in het verderf nederdaalt, Ik heb verzoening gevonden."

De nevelen werden opgeklaard, ik mocht aanschouwen hoe de toegang tot de Boom des Levens afgesloten was door de Engel met het uitgetrokken zwaard, door mijn zonde. En nu daar wenende te staan in het paradijs.

Maar o wonder van genade! De weg was weer geopend in die enige Gerechtigheid en dat met toepassing voor mijn ziel.

Heere, waarom ik? In het voorbijgaan van zooveel duizenden. In verwondering, in aanbidding, in wegzinking voor zulk een grote liefde, aan zo'n hellewicht bewezen. Al de beloften Gods waren nu in Christus Jezus, ja en amen, Gode tot heerlijkheid voor mijn ziel. Ik riep uit: "O had ik duizend tongen meer, zij zongen alle mee!" 't Was in mijn ziel: "Ik doe het niet om uwentwil o mens! maar om Mijns groten Naams wil." En dan weer:

*"Dat 's andere taal als Horebs donder,
O Goddelijk genadewonder!"*

Toen die lieve Borg, Gerechtigheid, mijn ziel in kwam te leiden in die stilte der eeuwigheid. Toen de Morgensterren tezamen vrolijk zongen en de kinderen Gods juichten, toen was Ik een voedsterling bij Hem, en Ik was dagelijks zijn vermaken, te aller tijd voor Zijn aangezicht spelende in de wereld Zijns aardrijks en mijn vermaken zijn met der mensenkinderen." (Spr. 8: 30 en 31). Wie zal de dierbaarheid van Christus kunnen voorstellen in de mededeling van Zijn liefde in de ziel. O, toen mocht ik aanschouwen met het oog des geloofs, hoe Christus de pers

alleen getreden had en er niemand van de volkeren met Hem was. Ingeleid werd ik in dat dierbaar Borglijden van Christus in Jesaja 53: 7, *Als een lam werd Hij ter slachting geleid en als een schaap dat stemmeloos is voor het aangezicht Zijner scheerders, also deed Hij Zijn mond niet open*. Hoe meer daar in geblikt, hoe groter verwondering en aanbidding, maar vernietiging van ons zelf. Wel honderd meter onder de aarde vanwege de waardigheid in het Goddelijk Wezen.

Ik riep maar uit tot mijn vrouwtje: "Twee zijn er geboren, één in de natuur en één in Sion!" Bergen mogen wijken, heuvelen mogen wankelen, maar Mijn verbond des Vredes zal niet wankelen of bezwijken (Jes. 54: 10). Want dat zal Mij zijn, toen Ik zwoer dat de wateren Noachs niet meer op de aarde gaan zullen, also zal Ik niet meer op u toornen, noch schelden (Jes. 54: 9).

Ik mocht ook mijn zaad aan die God des verbonds in het open veld, als in mijn armen nemende, het Hem opdragen. En de Heere vertroostte mijn ziel, ik was krank van liefde. Het Hooglied van Salomo mocht de Hof zijn waar mijn ziel liefelijk leunde op haren Liefste. "Heere, ik zal niet wankelen in eeuwigheid, want Gij hebt mijn berg door uw goedgunstigheid vastgesteld." Dat was de taal der ziel en ik dacht niet aan het dal der moerbeziënbomen.

We mochten zo geruime tijd in die bijzondere uitlatende liefde verkeren met mijn vrouw en Gods lieve volk.

Zalig sterven van Adriana en ingang in de eeuwige heerlijkheid

Toen de Heere het in Zijn eeuwige wijsheid nuttig achtte met ons een weg in te gaan, hetwelk met Zijn goedheid niet in strijd was, was het een weg, smartelijk voor vlees en bloed. Nog maar kort met elkander in de echt verbonden, in Gods vreze en liefde, werd mijn vrouw ernstig ongesteld, en aangetast met keel-, borst en longtering.

Voor de tweede maal in blijde verwachting zijnde werd ze daartoe voorbereid voor die eeuwige heerlijkheid en sprak ze meermalen al van niet lang meer op aarde te zullen vertoeven.

Wie zal in de smart kunnen komen voor mij, die zo innige liefde haar toe mocht dragen. Een dochttertje werd ons geboren, maar de moeder lag neer in hemelsgezindheid, haar man en kindertjes op te dragen aan dien God des eeds en des verbond. Zes weken zijn we niet uit onze kleren geweest, maar we mochten haar laven met wat suikerwater en wat wijn. En dan de gedachte haar te zullen moeten missen, dat was een zwaard door mijn ziel. Maar, o wonder van Goddelijke genade, er kwam een ogenblik dat de Heere kwam, schenkende losmaking van de vleselijke banden. Ik zal daar niet intreden maar 't was Goddelijk en daarom wonderlijk.

Ze nam afscheid op een volzalig weerzien, in die gewesten der eeuwige heerlijkheid, om daar met Christus eeuwig te verkeren, en Gode lof te zingen: "Gij, o Lam Gods, Gij zijt waardig te ontvangen alle lof en eer en aanbidding tot in eeuwigheid." En ze zong en ontsliep in vrede, de 31^e december 1898.

En zo werd dan haar stoffelijk overschot aan de aarde toevertrouwd door mij en door haar geliefde familie. Openbaringen 7 was de stof, die verhandeld mocht worden. De Heere gaf nog iets te ervaren van zijn vertroostende liefde, dat zich uitsprak in heimwee der ziel. O, wanneer komt die dag! dat ook wij met de triomferende Kerk mochten verenigd zijn, om met al de Godzaligen de kroon neder te werpen voor de voeten van het Lam en uit te jubelen: "Gij, Gij hebt ons Gode gekocht met Uw dierbaar bloed."

Mijn huisgezin werd opgebroken en we gingen bij onze moeder in met één kind. 't Andere werd verzorgd bij de familie.

Tweede huwelijk met Abelina Wolthuis

We mochten 't werk onzer handen weder hervatten, na een tijd van al de wederwaardigheden.

De nabijheid des Heeren was mijn deel. O, die teerheid van de ziel. Ik kon geen stap doen, zonder op te zien naar Hem, Die beloofd had, mijn God te zijn voor tijd en eeuwigheid. Zo liepen onze wegen onder beleid van Gods voorzienigheid naar Rotterdam, waar mijn patroon veel werk had. Ook daar mocht ik vragen: *Heere, waar legert hier Uw kudde in de middag?*

En ik mocht ervaren, de Heere hoorde en verhoorde, en mocht een plaatsje ontvangen in de harten van Zijn volk. We mochten in gezelschap bijeen zijn bij Ds. Pieneman en ontmoette daar onderscheidene kinderen Gods, met wie we in liefde samen mochten zijn.

We waren inwonend in het gezin van de familie Van de Hart, waar mijn ziel de dierbaarheid van dien Koning mocht aanprijzen, tevens getuigend hoe arm, hoe ledig het is buiten en zonder God.

Wonderlijk zijn de wegen des Heeren. De Heere had mij toegeschikt in Zijn gunst en voorzienigheid een echtgenote in Abelina Wolthuis, dienstmaagd bij Ds. Pieneman.

De vreze Gods was haar innige levensopenbaring. Men sprak van haar: "Zij spreekt met haar ogen!", daar zij stil van karakter was. 't Was wel eens haar wens geweest nooit te huwen, daar haar enige lust was, in de wegen des Heeren te wandelen. Maar toen ik mee mocht delen, door welk dal der moederbeziënbomen ik was doorgestaan, o, toen werd haar harte gaande en met innerlijke ontferming bewogen, over mij en mijn twee moederloze kindertjes.

En op de 15en November 1899 mochten wij in het huwelijk verbonden worden. Ds. Pieneman zegende ons huwelijk in.

Zo werden mijn kindertjes uit Zeeland gehaald en warm toegedekt door hun Godvrezende moeder, door de Heere toegeschikt.

De weg van bekering van Lina

Ze mocht wel eens mededelen, hoe de Heere bij Zijn Woord, op 17-jarige leeftijd de krachtvolle bearbeiding van Zijn Heilige Geest kwam paren. Op een zondag met haar zuster samen in de kerk zijnde, werd ze aan haar eigen ledigheid ontdekt, in een weg van eigenwillige godsdienst. Hoe de uitgangen der ziel toen werden: ach Heere, open mijn blinde zielsogen!

Een rechte buitenstaander in eigen waarneming, maar o, die waardigheid die zij bij ogenblikken in haar Heere mocht aanschouwen, die deed haar smelten als een slak. O, die eerbied en 't diep ontzag in haar ziel, haar hele leven door, altijd schuchter om over zichzelf te spreken, maar een luisterend oor of God in de gesprekken verheerlijkt werd, en de mens op het diepst vernederd. En wat mocht ze een vrijmoedigheid ontvangen, om haar medemens te wijzen op dood en eeuwigheid.

Ook haar betrekkingen, waarin zij werkzaam was, getuigden daarvan. Met recht was ze wars van alle scherts en haar enige begeerte was vervuld te zijn met de ernst der eeuwige dingen.

Wanneer ze in haar dienstbetrekking verzocht werd, om op zondag een brief ter post te brengen, dan sprak ze: "Nee mijnheer! 't is vandaag Gods dag en niet mijn dag of uw dag. Maar morgen hoop ik bij leven en welzijn vroeg aan uw verzoek te voldoen." En omdat de vreze Gods haar enige lust was, mocht ze eerbied afdwingen. Haar weg ging zo, dat ze bij een meneer De Meester in betrekking kwam, later Minister, met wien ze meeging naar Den Haag. O, wat mocht ze soms ook daar getuigen, welk een dierbaarheid er in lag, om voor de Heere te bukken en te buigen. Inzonderheid voor een zoon die een lichamelijk gebrek had, met wie ze in haar

keuken met Gods Woord op tafel in haar vrije tijd zat te lezen. En menigmaal vroeg hij: "Lina, wanneer lees je me weer voor uit het Evangelie van Johannes?" Totdat op zekere keer mijnheer thuis kwam en de zoon verbood, zich in de keuken op te houden. Maar de Heere kent degenen, die de Zijnen zijn en dat mocht mijn vrouw in stilheid doen berusten.

Vandaar kwam het ogenblik, dat intrede gedaan werd bij de rijke familie Raavenswaaij, maar ook daar een aanbieden: "O mevrouw, de dingen die men ziet, zijn tijdelijk, maar die men niet ziet, zijn eeuwig."

"Wat wou je me nou vertellen? Wil jij mij zeggen wat goed is of niet?" was het antwoord. "Je bent zeker zo fijn, maar dat zal hier wel overgaan. Wie hebben veel visite, dus werken maar, hoor."

"Ik hoop getrouwd te zijn in mijn arbeid, dat zegt de Heere ook in Zijn Woord", was 't antwoord van m'n vrouw.

Veel verdrukkingen waren ook daar haar deel. 't Was niet anders, als de bevestiging van 's Heeren Woord: "Zij, die Godzalig willen leven, zullen vervolgd worden."

't Was op een keer dat een mevrouw, mevr. Appeltern, waar ze later in betrekking was, 's morgens bij haar in de keuken kwam met een: "O Lina, wat ben ik gisteravond in de komedie toch ontroerd, wat heb ik geschreid, 't was zo dramatisch."

"Wel mevrouw, en dat was nu nog maar komedie, bedrog, maar nu komt nog de werkelijkheid, straks sterven en voor God verschijnen en dan zo uit de komedie in de volle werkelijkheid, dat zal wat te zeggen zijn. En dan daarna die oordeelsdag, ook geen komedie. Johannes getuigt in dat Goddelijk Woord: "Ik zag de mensen staan, klein en groot, voor de troon Gods." En dan verwezen te worden naar die eeuwige rampzaligheid. Daar zal geen glas wijn meer gepresenteerd worden. En daarom mevrouw, nu is het nog de welaangename tijd, de dag der zaligheid."

Eenmaal mocht ze het genoegen smaken een zuster van haar mevrouw te ontmoeten, die waarlijk Godvrezende was. O, welk een verkwikking! Er was geen afstand, de harten smolten ineen. En zo ervaarde onze geliefde vrouw en moeder hier geen blijvende bestendigheid.

Vandaar ging haar weg naar Arnhem en Dieren. Ook daar mocht ze 's Heeren volk ontmoeten, dat haar spijs en drank was. Nooit zou ze vergeten mede te delen, hoe ze eens zo dierbaar ingeleid werd in die 23^e Psalm: "De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken", enz.; zo heel die Psalm maar door. Welk een liefdetranen in die dierbare zielsuitgangen mocht ze wenen. Dagen waren zijn overdenkingen haar zoet. Een keer in de kerk, paste de Heere, bij het lezen van Gods heilige wet, op haar ziel toe: "Ik ben de Heere uw God, Die u uit Egypteland uitgeleid heeft." Dat te mogen geloven deed haar wegsmelten.

En welk een blijdschap, dat ze bij Ds. Pieneman in dienstbetrekking kwam, om nu met dominee en de juffrouw dagelijks in de wegen des Heeren te wandelen en te spreken met elkander. Hoewel voor haar zelf schuchter zijnde en gaarne de achterste plaats innemende, mocht ze ervaren, een plaatsje te ontvangen in hart en huis, ook bij des Heeren volk, die in groten getale daar een Elim hadden gevonden.

Dat meisje spreekt met haar ogen, zei dominee wel eens. Ze durft mij wel attent te maken, als ik te laat op ben 's morgens, zeggende: "Dominee, die morgenstond is toch zo dierbaar in het doorzoeken en bepeinen van Gods Woord."

En zo leidde de Heere de wegen daarheen, dat we in de echt werden verbonden, om samen in 's Heeren vreze dit Mesech te doorwandelen.

Jan Hamelink ziekelijk

Niet lang daarna werd ik op het ziekbed neergelegd met pleuris. *Veel wederwaardigheden, veel rampen zijn der vromen lot.* Maar ook 't laatste is bewaarheid geworden, ook in Rotterdam: *maar uit die alle redt ons God.*

Langdurig ongesteld, en voor goed ongeschikt voor mijn vak, mochten we de Heere de zaken voorstellen, en wonderlijk werd Zijn Woord bewaarheid: "Eer zij roepen zal Ik antwoorden." Toen wij nog zwak maar toch herstellende waren mochten wij uitzien, of de Heere nog werkzaamheden mocht schenken, en dat gebeurde.

Ik zou broodbezorger worden bij een bakker Van Vliet. Van 's morgens 9 uur tot aan de middag, maar na enige tijd moesten we het opgeven, wegens een instorting.

Iedere week liet mijnheer Van Vliet mijn volle loon en dagelijks ons vrij brood bezorgen. O, mijn vrouw en ik, in onze onwaardigheid verkerende, verzochten wel eens dat hij dat niet moest doen. Maar nee, daar was geen sprake van. De Heere neigde de harten als waterbeken, dat ondervonden wij samen.

Toen mochten wij langzaam herstellen, en zouden uitzien of we ons brood mochten verdienen in een winkeltje en dat gebeurde, hoewel zeer zwak.

Soms ging mijn vrouw naar het Overmaas lopen om een half pond koffie te bezorgen. Dagen gingen voorbij dat nog geen 50 cent ontvangen werd; het werd ons echter vergund onze noden en behoeften bekend te maken aan de troon der genade. En nooit zijn we beschaamd uitgekomen. 's Maandags konden we dan de huur toch weer aan de huisbaas afdragen. 't Was in diepe afhankelijkheid, dat we mochten verkeren aan des Heeren genadetroon.

't Was eens, dat mijn vrouw in haar keukentje stond en zij de Heere mocht voorstellen de werkelijke noden en behoeften voor het leven, 't water was aan de lippen gekomen. De Heere kwam de ziel vertroosten door Zijnen indachtigmakende Geest met deze woorden: "'t Is genoeg dat Jozef leeft. En overmits hij koren heeft, zult gij van gebrek niet sterven."

O, dat was een riem onder 't hart. O, dat crediet voor die meerdere Jozef in haar ziel deed haar zingen van de goedertierenheden des Heeren.

De Heere kwam ons te zegenen met kind op kind in dit leven. Bij de geboorten stonden vele vrienden klaar om in onze noden te voorzien.

Er kwamen zooveel versterkende middelen in huis, dat moeder de vrouw wel in haar onwaardigheid het uit lag te wenen.

Vele tegenspoeden waren daarnaast ons deel. O.a. gebeurde 't volgende: Met een hondenwagen met boodschappen, gaande naar Capelle a. d. IJssel, was de hond met alles in de wagen, in het water gelopen en alles, hoewel het opgevist werd, was weg. Maar de omwonenden ontfermden zich en droegen de noden mede, zodat er alleen verwondering overschoot. 't Gaan door het dal der moerbeziënbomen was ons onbekende zaak.

Twee onzer geliefde kindertjes, ***Maatje en Jantje Anna***, nam de Heere door de dood weg, nochtans mochten wij samen in de Heere eindigen met al onze wederwaardigheden. "Veel rampen zijn der vromen lot, maar uit die alle redt hen God." Dat mochten wij ervaren.

In Brakel

En nu wilden wij, zoals vader ons meedeelde, de pen eens verder opnemen en het leven van onze geliefde vader en moeder een weinig uitbreiden.

Zo kwamen onze ouders in kennis met vrienden uit Brakel en wel enen schipper Van de Linden. In dat Brakel woonden in die dagen vele van Gods kinderen en werd er gesproken over een Arie, die klompenmaker was en 't hart van vader ging uit om daar eens een ontmoeting te hebben met die kinderen des Heeren.

En het ogenblik brak aan, dat vader op reis ging naar het dorpje Brakel. En welk een vereniging mocht daar plaats vinden. Hetgeen eens de Godzalige Groenewegen zong: *Zoete banden die mij binden aan het lieve volk van God*, werd ervaren. Vader sprak dan altijd: Er was een vlakke gevallen.

Die oude Godvrezende **Arie van Wijgerden** had in Brakel al 40 jaar een predicaatie gelezen in een gebouwtje. En er kwamen nog al heel wat mensen samen, die met elkander de geschriften der oudvaders lazen, o.a. van Smytegelt, H. v. Lis, Justus Vermeer, en zoveel andere. Gezien de hoge leeftijd van die oude pelgrim was er al eens een uitzien naar iemand die zijn plaats in zou mogen nemen. En de Heere wilde vaders hart ontsluiten om die oude vader te mogen ondersteunen en leidde vaders weg met zijn gezin naar Brakel, onder veel bestrijding, gezien zijn onbekwaamheid tot dit werk.

Vele waren de wederwaardigheden in Brakel, maar nog meer de weldadigheden. Gezien door de zwakte van vader, werd een winkeltje begonnen, waaraan een vriendin moeder en vader had geholpen.

Nooit te vergeten, toen wij allen voor 't eerst onze voeten op Brakelse bodem zetten en wij onthaald werden op de meest hartelijke wijze door die geliefde oude Godvrezende Arie van Wijgerden, die voor het kleinste kind een woord had.

Zoals boven gezegd, vele waren de wederwaardigheden, waarvan niet in het minst de bijgelovigheid, die er nog in Brakel heerste. Wanneer er samensprekingen plaats vonden was vaders luisterend oor, of bij al wat men meende te bezitten, het plaats had gevonden met het behoud van de mens, of in verlies van zichzelf.

En wanneer dat ontdekt werd dat men grond meende te bezitten, buiten de enige waren grond, Christus en zijn gerechtigheid, dan werd aanbevolen, zichzelf bij het licht van Gods Woord te onderzoeken, of men zijn ziel niet tevreden stelde, gelijk men zich met as voedde.

Dat liep soms op bittere vijandschap uit, wat ook het geval was met één persoon, die zich niet ontzag, alle laster over vader uit te gieten.

Men was betoverd, men liep naar Gorkum naar de toverdokter, die belust was op de centen.

Menigmaal mocht vader zeggen: "Twist met mijn twisters, Hemelheer." En de Heere betoonde geen ledig aanschouwer te zijn, maar heeft het bevestigd en zal het nog bevestigen: "Met de lieden, die met u twisten, zal Ik twisten."

Eens op een Zondagmiddag van de leeskerk naar huis gaande, op een landpaadje lopende, kwam de Heere hem met kracht voor in zijn ziel: "En gij zijt een Koninklijke hoed in de hand uws Gods."

"Dat zijt Gij, o dierbare Koning Jezus. Gij zijt die Koninklijke Hoed, in de hand Uws Vaders. U komt het toe, U alleen!" was de uitdrukking van vaders ziel. Wenende trad hij het huis binnen.

Zeër zeker, de oprechten gevoelden vereniging, al was het in het persoonlijk gemis van die weldaad, om Christus te mogen kennen als die enige Borggerechtigheid.

Met minder konden ze niet volstaan en hij wilde niet de handen opgelegd worden, maar luisterde wanneer er gesproken werd over de arglistigheid en de bedrieglijkheid en de dodelijkheid van het menselijk hart. Zij bleven verbonden en voor dezen

gaf de Heere wel eens te spreken met de moeden een woord ter rechtertijd.

Inzonderheid voor een geliefde vriendin **C. Parel** (Paerel), die nu inmiddels op 74-jarige leeftijd de rust is ingegaan, die er overblijft voor het volk van God.

Wat was haar leven een spreken. Met recht mocht Pleun Klein getuigen op haar graf: "Gemeente van Brakel, dat huisje staat daar als een stille getuige voor u vanwege de Godsvreze, die in haar mocht worden gevonden. Wedergeboren tot die levende hoop die niet beschamen zal. Wat was ze in haar leven tevreden met de plaats van een dorpelwachtster. Maar toen de Heere ze vergunde een blik te doen slaan, zoals ze getuigde, in die dierbare Hogepriester, Die eens kwam te lijden als die Borggerechtigheid zonder zonde, toen zei ze: "Ik mag goed van God spreken."

Toen viel haar lijden weg, want dit was om der zonde wil en ze mocht zacht en kalm in de Heere ontslapen." Ja, dit was een oprechte vriendin van onze ouders, het betonende in haar daden.

Er zou wel een boek geschreven kunnen worden over het verblijf te Brakel. Vele kinderen mocht vader daar catechiseren, daar ouders hun kinderen aan dat onderwijs toevertrouwden.

Vele begrafenissen zijn door hem bijgewoond. Geliefde vrienden, met hem één in de gemeenschap des Heeren, werden in die tijd aan de schoot der aarde toevertrouwd.

Heel wat Psalmen zijn in die jaren dat we daar woonden aangeheven. Op de dodenakker, o.a. bij de begrafenis van Arie van. Wijgerden, bijgenaamd de klompenmaker, vrouw Van de Zalm, Jannigje Versteeg, en zoveel anderen, ook van rondom Brakel.

Vertrek naar de bakkerij in Woerden

Maar we lezen in Gods Woord, alles heeft zijn bestemde tijd en alle voornemen onder de hemel heeft zijn tijd. Moeder mocht gedurende het verblijf in Brakel in stilheid haar weg gaan en ook menigmaal in verschillende omstandigheden de nabijheid des Heeren ondervinden. Vele diepe wegen waren ook daar haar deel, maar ook mocht ze ervaren: *De Allerhoogste maakt het goed, Na het zure schenkt Hij 't zoet*. Dat was wel de grootste gunst en genade.

Met de lichaamssterkte van vader was het achteruitgegaan in die dagen. Er heerste toen de Spaanse griep, die ook hem op het ziekbed had doen neerliggen. Hij mocht wel aanvankelijk herstellen, hoewel het hart in hoge mate was aangedaan en zodoende werd hij ongeschikt om langs de weg te gaan met zijn boodschappen. De hartkrampen waren vele, zodat vader uitzag, of de Heere een weg mocht banen, om in de gelegenheid gesteld te worden een bakkerij te huren of te kopen, daar inmiddels zijn kinderen in het vak waren opgeleid.

In kennis gekomen met de heer Stuivenberg uit Waardenburg, kwam de Heere aanvankelijk de weg banen. De heer Stuivenberg had een zoon in Woerden, die zijn zaak wilde verkopen. En in de maand Augustus van dat jaar mocht vader een schrijven ontvangen van de heer Stuivenberg uit Woerden om eens over te komen.

Er kwam overeenstemming, hoewel nog een bezwaar openbaar kwam op het kantoor van de notaris, en wel over het verzekeren van het pand, in verband met het sluiten van een hypotheek.

"Nee, mijnheer de notaris, dat durven wij van Godswege niet. Die God, Die beloofd heeft, mijn God te zijn voor de eeuwigheid, zal het ook zijn voor deze tijd."

In eenvoudigheid mocht vader de wonderlijke wegen des Heeren meedelen en de Heere neigde het hart van de notarisklerk, de heer N., om vader te helpen. Er schoot niets anders over als aanbidding en verwondering gedurende de weg naar huis.

Bij de heer Stuivenberg ter ruste begeven, was het 's nachts in de ziel, hetgeen Job

getuigen mocht: "De zegen desgenen, die verloren ging was op mij en het hart der weduwe deed ik vrolijk zingen", Job 29: 13. Het was maar een bewonderen van de goedheid Gods, in de trouwe zorg, ook voor dit tijdelijk leven.

De thuiskomst in Brakel was ook mede een bevestiging daar moeder een vereniging in haar ziel mocht ontvangen voor het vertrek naar Woerden.

Zo brak dan de tijd aan, dat toebereidselen werden gemaakt voor het vertrek naar Woerden. Wat viel het scheiden nog zwaar!

Er moesten banden losgemaakt worden en op de morgen van het vertrek werd er geweend, want er waren herdenkingen over het wonderlijk verblijf in Brakel. Veel smaadt ervaren, maar nog meer weldadigheden ondervonden.

Mijn wegen zijn niet uw wegen en Mijn gedachten zijn niet ulieder gedachten, dat werd ondervonden.

Eens het kerkhof te Brakel aanschouwende, kwam de zoete inspraak des Geestes in vaders hart: "En de kluiten des dals zijn mij zoet." Vader dacht wel eens: "Zou ook hier mijn rustplaats zijn?"

Te Woerden aangekomen, hartelijk verwelkomd door de familie Stuivenberg, mochten vader en moeder zich de Heere verder aanbevelen in elke weg en omstandigheden.

Ook daar mochten onze ouders vrienden en vriendinnen ontvangen, in wier harten vereniging met elkander geoefend werd, o.a. Marinus Bloemendaal, Van Zuilen, en nog zoveel anderen rondom Woerden. 't Is daar ook bevestigd in het tijdelijk leven en naar de ziel: *Hoe menigmaal hebt Ge ons U gunst betoond....* (Ps. 74: 15).

Wanneer onze gedachten terug gaan naar die tijd dat in Woerden een Coöperatie van Bakkerijen stond op te richten en vader steeds bezorgd door dit leven ging en nu niet anders dacht, dan dat ook zijn ondergang in het zakenleven voor de deur lag en de Heere voor die tijd Zijn vriendelijk aangezicht verborg voor zijn ziel riep hij uit: "Heere, schenk U nog weer bij vernieuwing eens dat dierbare geloof in U, waarvan David getuigt: "Met mijn God spring ik over een muur en met mijn God ga ik door ene bende." Zo was de zorg zeer drukkende voor dit leven en ging hij zijn weg wel zwijgende, wetende nergens enig recht of aanspraak op te kunnen maken.

"Alle vlees heeft zijn weg verdorven", sprak vader dan wel eens, "ook na ontvangen genade, het zou geen wonder zijn, als we op de straat gezet werden, 't is groter wonder als het niet gebeurt."

Op een middag in het lezen in één van de werken van Samuël Rutherford, beliefde het de Heere door Zijn Heilige Geest het hart in te nemen en mocht hij een vereniging in zijn ziel bekomen met al de handelingen Gods, die alleen soeverein en vrijmachtig zijn.

Niet lang daarna, staande achter zijn toonbank, ziende naar buiten, loopt een colporteur van die te komen Coöperatie voorbij en steekt een dividendboekje omhoog, met andere woorden: "Zie hier uw ondergang." En terwijl vader zich uit zijn winkel naar de huiskamer begeeft, was het in zijn ziel: "En de vreugde der goddelozen is maar voor een ogenblik", en hardop riep hij uit: "Dank je Heere!"

De strik was gebroken en hij was ontkomen. *"Maar gij mijn ziel, 't ga zo 't wil, stel u gerust, zwijg Gode stil."*

En wat nu zijn ondergang dacht te zijn, werd nu zelfs nog een oorzaak van meerder inkomen. En zijn bezielend en overtuigend woord was: "O mijn kinderen, mochten wij allen tezamen bij de voortdurendheid maar onder God komen, met al onze zaken en we zullen ervaren, dat de Heere geen land van uiterste duisternis is, noch dorre woestijn." Zo kenden onze ouders ook in Woerden: "Des avonds vernacht het geweend, maar des morgens is er gejuich." En dan waren de verheffingen Gods wel in

hun kelen.

Dat mocht onze geliefde moeder eens op Paasmorgen ervaren. Haar gewoonte was, iedere morgen vroeg, die stille morgenstonden waren haar lief, om een uurtje Gods dierbare Woord te bepeinzen. Die morgen van Pasen dan ook, bij het lezen van die schone Paasgedachte, hoe die vrouwen zich des morgens vroeg opmaakten, om het graf te bezien van hun Koning Jezus. Ze mocht mee gaan in de geest met die vrouwen, dragende ook in haar hart uitnemende specerijen voor Hem, Die haar ziel lief had. Ook wenende daar aan het graf met die vrouwen, - gaf ze het meisje dat bij ons was, de Bijbel over,- en in haar ziel mocht het Rabbouni weerklinken, wegens het uitgaan der ziel tot Hem, waarvan ze in die dierbare belofte de zoetheid ervaren mocht: "Gelijk een appelboom onder de bomen des wouds, also is mijn Liefste onder de zonen; ik heb grote lust in Zijn schaduw en zit eronder en Zijn vrucht is mijn gehemelte zoet." Hooglied 2: 3. Hoewel ze moest getuigen geen stem te hebben om te zingen, toch zong ze wel eens:

*Wie heeft lust de Heer' te vrezen,
't Allerhoogst en eeuwig goed,
God zal Zelf zijn Leidsman wezen,
Leren hoe hij wand'len moet.
't Goed, dat nimmermeer vergaat,
Zal hij ongestoord verwerven,
En zijn Godgeheiligd zaad
Zal 't gezegend aardrijk erven.*

En haar hart ging, als vrucht daarvan, in hetgeen Jacobus zegt in zijn zendbrief: "Toon mij uw geloof uit uw werken en ik zal u uit mijn werken mijn geloof tonen."

En we weten het nog, er was een oude roomse vrouw aan de zaak van onze ouders, die zeer arm door de tijd ging en het was moeder niet onverschillig; haar spreken was: "Allen even diep gevallen, allen geschapen voor een eeuwigheid, bij God als overtreders van alle zijn geboden bekend. Rooms onbekeerd of zuiver Gereformeerd in belijdenis onbekeerd, wij moeten worden tot God bekeerd."

Welnu, moeder zette nog al eens wat voor de oude vrouw klaar en dan wist ze niet hoe haar dank te uiten en dan zei ze: "Ik zal wel voor u bidden hoor, vrouw Hame-link!"

"Dat is goed vrouw Brandsen, maar mocht de Heere ons dan eerst een nieuw hart schenken. Vraag maar veel in het verborgen en praat niet veel tegen de pastoor, want die moet ook bekeerd worden. Hij zal ook niet voor God kunnen bestaan, mens. En bij de Heere is geen aanneming des persoons. Al Gods volk zal het getuigen: "Niet ons, o Heere, niet ons, maar Uw Naam alleen geef ere. Onze werken zijn niet vol bevonden bij God", en zo trachtte ze het rijk des satans nog af te breken door een eenvoudig woord te spreken.

Wij hebben hier geen blijvende stad, maar zoeken de toekomstige. Dat ging door ook in het leven van mijn ouders, ondanks de vele verwisselingen, want ook in Woerden was de tijd aangebroken van: "Trek op van hier." De kinderen waren intussen gehuwd en één schoot over, die zich ook tot de gehuwde staat wenste te begeven en in de zaak zou komen van onze ouders. Dit gebeurde onder het beleid van Gods voorzienigheid en vader en moeder vestigden zich te Dordrecht, waar één van hun kinderen woonde. *De dingen die men ziet zijn tijdelijk, maar die men niet ziet zijn eeuwig*; dat stond in de pelgrimsstaf gegraveerd.

Vele vrienden en vriendinnen in Woerden en rondom ging het aan het hart te moeten scheiden. Gods volk neemt echter nooit voor goed afscheid van elkander, dat doet de

wereld, sprak vader, en zo kwam de morgen dat we vader vergezelden (daar moeder reeds was vooruitgegaan) en de handdruk was: dat we maar nooit rust mochten vinden in iets, dat buiten die enige ware rust Christus Jezus is. In Hem heeft God gerust en daarin mag Zijn volk rusten." En zo ook vertrok vader naar Dordrecht.

In Dordrecht

Daar gekomen zijnde werd vereniging gezocht met Gods volk, die met velen verenigd, waren in de Oud Geref. Gemeente, waarvan de eerwaarde Ds. v. Vliet predikant was. Met veel genoegen mochten zij samenkomen en de eerste brief, die vader ons schreef was: "We hebben zondag voor het eerst gekerkt bij Ds. van Vliet. Maar hier komt Gods volk met schuld de kerk uit, niet dat we zo goed bekeerd zijn, dat onze staat voor de eeuwigheid vast ligt, maar in onzen stand hoe het staat in de dagelijkse verhouding tot Christus en Zijn bediening.

Maar nochtans, het: "alhoewel mijn huis niet alzo is bij God", dat ligt op de bodem van de ziel verklaard. Dit mocht ook moeder ervaren op een middag, dat Ds. van Vliet zich opmaakte, om een bezoek te brengen in de eenvoudige woning van onze ouders. 't Was een hartelijke samenspreking, die daar plaats vond en moeder mocht meedelen, welke weldaden haar geschonken waren. Ze mocht daarna getuigen: "Die overdenkingen zijn mij nog zoet."

Ook in Papendrecht en Sliedrecht en verdere omliggende plaatsen mochten vele vrienden gevonden worden.

Maar vooral in Rotterdam waar oude vriendschapsbanden lagen kwam het in een volgende zaak openbaar en wel deze: Eenmaal daar vertoevende, werd hem medegedeeld dat er sprake was hem als ouderling te mogen bezitten in de Oud Geref. Gemeente in de Infirmieriestraat. Een tweetal werd opgemaakt, de heer W. Baaij uit Tholen en vader anderzijds.

Welk een zware tijd dit voor hem was, is nog gevonden in een nagelaten handschrift, dat bij zijn overlijden is terecht gekomen, achter in een oud boekje.

Toen de brief in Dordrecht kwam, met de mededeling dat de gemeente met algemene stemmen hem begeerde als ouderling, was zijn uitroep: "Heere, wie is tot deze dingen bekwaam!" Ik mocht, zo schrijft vader, alleen thuis zijnde, de brief wenende neerleggen, met een Hiskia, voor het aangezicht des Heeren. En ik bracht de nachtwake door: "Heere, indien Uw aangezicht niet medegaat, laat ons dan van hier niet optrekken. Geef nog een blijk van Uw gunst in deze weg." En zo biddende en worstelende aan Gods genadetroon verkerende, was het elf uur geworden in de morgen en moest ik enige boodschappen verrichten in de stad, hoewel naar de ziel het eenzaam zijn mijn lust was. En onderweg zijnde bepaalde de Heere door Zijnen lieven Geest mij bij die wonderbare visvangst van zijn discipelen, hoe Hij tot hen kwam en zei: "Mijn kinderkens, hebt gij niet enige toespijs?" en hun antwoord was: "Neen."

"Werpt het net aan de andere zijde." En het was metterdaad: *Op Uw Woord zal ik het doen*. En daar kwam de Heere in mee voor mijn ziel, volgens Ps. 37: 2: "Stel op de Heere in alles uw vertrouwen, betracht uw plicht", enz. Toen nog Ps. 128: 4:

*Blijft gij op Hem vertrouwen,
Dan zult gij, op uw beê,
't Kroost van uw kroost aanschouwen,
In Israël zij vreê.*

En ik riep uit: "Heere, mag het dan een plicht der liefde zijn en der vreze Gods?" En zo mocht ik schrijven: Vrienden, we mogen tot u komen, om in eenvoudigheid een predicatie te lezen.

De Heere gaf weer terugleiding in alle weg, die we gegaan waren en ik riep uit:

"Zoete beminnelijke Koning Jezus, lieve Borg en Middelaar, Uw liefde is een uitnemende liefde, Uw stem is zoet en Uw spraak is liefelijk."

En moeder mocht ook vereniging ondervinden in dien weg, met deze woorden: "En de Heere behoeft David overal waar hij heentog."

In Rotterdam

Afscheid van de vele vrienden genomen hebbende ging de reis naar Rotterdam, waar de laatste rustplaats van vaders stof was bereid. Ds. Boone van St. Philipsland bevestigde vader in het ambt. Wonderlijk zijn de wegen des Heeren, was de stof van de samenspreking tot laat in de avond.

Ook moeder mocht hartelijk verenigd zijn met Ds. Boone, en des morgens ontwakende kwam in moeders hart: "En Ik zal u onder de roede doen doorgaan." Zulks meedelende aan Ds. L. Boone, sprak hij: "Neen hoor, de Heere zal het alles wel maken met u." De liefde Gods vervulde het hart van Ds. Boone en lag in de dierbare gunning.

"Toch geloof ik dominee" sprak moeder, "dat de Heere Zijn Woord zal bevestigen, wat Hij eens gesproken heeft tot mijn ziel: "Ik zal uw weg met doornen omtuinen." Maar ter zake, vader mocht, hoewel zwak naar het lichaam, die arbeid aanvangen onder biddend opzien. Het catechiseren, huis- en ziekenbezoek werd ter hand genomen. De kinderen, hoe klein ze soms waren, kregen een hartelijk woordje en zo trok hij ze tot zich. Dit kwam openbaar toen vader later in het ziekenhuis lag, waar de briefjes op zijn bed bezorgd werden van de catechisanten.

Zoals gezegd, vaders lichaamskrachten namen na verloop van tijd zeer sterk af. Vele hartkrampen kwamen op en de dokter waarschuwde dat zijn arbeid als ouderling te zwaar was en het beslist moest neerleggen. En die arbeid, die de volle liefde van zijn hart had, neer te moeten leggen, was een onmogelijkheid, dacht vader. Meermalen thuisgekomen van de kerkenraad bracht vader bloed op en hij werd op het ziekbed neergelegd.

En bij mijn eerste ontmoeting sprak vader: Lees Psalm 139 eens voor, daarin mocht mijn ziel weiden met een verwonderend oog, deze nacht. Gaarne voldeed ik aan dit verzoek en gekomen zijnde aan dit gedeelte, n.l. van vers 14-17:

14. Ik loof U, omdat ik op een heel vreselijke wijze wonderbaarlijk gemaakt ben; wonderlijk zijn uw werken! Ook weet het mijn ziel zeer wel.

15. Mijn gebeente was voor U niet verholten, als ik in het verborgene gemaakt ben, en als een borduursel gewrocht ben, in de nederste delen der aarde.

16. uw ogen hebben mijn ongevormden klomp gezien; en al deze dingen waren in Uw boek geschreven, de dagen als zij geformeerd zouden worden, toen nog geen van die was.

17. Daarom, hoe kostelijk zijn mij, o God, uw gedachten! Hoe machtig vele zijn hare sommen!

Hier moesten we stilhouden en met verheffing van stem sprak hij: "O, 't is één verwondering en aanbidding, de vraag is in mijn ziel gekomen met Job: heb Ik u niet als een kaas doen runnen?"

Het lichaam van vader was zeer vermoeid, maar de Geest was boven het stof. Van deze krankheid mocht vader nog aanvankelijk herstellen.

Moeder deed eens de vraag aan vader: "Wel man, zijt ge zo verenigd met de weg?" Wij dachten toen niet anders of vader zou heengaan, zijn wens verkrijgende. Maar vader ging, hoewel zeer zwak, tot zijn arbeid in, hoewel het soms gebeurde dat de predatie die vader stond te lezen, maar tot de helft werd gelezen, en dat een ander verzocht werd, het lezen voort te zetten.

Het einde van vader Jan van Hamelink

"En nu zijn we bij al de vrienden afscheid wezen nemen, jongen", sprak vader bij een ontmoeting op het station te Gouda, toen we met hem door zouden reizen naar Rotterdam. "Ik ben in Brakel, Woerden en Hilversum geweest en nu ga ik niet meer op reis. Ik voel mijn hart minderen, de hartkrampen vermenigvuldigen, ik geloof dat we niet vele jaren hier beneden meer zijn, 't zal wat wezen van het lichaam der zonde verlost te worden en nooit meer tegen God te zondigen."

En zo wandelden we samen van het Maasstation naar huis; op de weg naar het Oostplein kreeg vader nog een hartkramp, waardoor hij een kwartiertje rustte en zich vasthield aan een brug en daarna langzaam verder ging. Niet lang daarna namen de ongesteldheden toe.

Bij onze komst voor het eerst toen vader op het ziekbed neerlag, waren zijn woorden: "Nu zal het niet lang meer duren, de Heere heeft mij deze nacht een terugleiding geschonken over al de weg die ik gegaan ben. 't Zou een verdrukking wezen van 10 dagen, heeft de Heere eens beloofd, maar er was wat bij: "Maar heb goeden moed, Ik heb de wereld overwonnen." En in dat Ik ligt de grondslag voor mijn verwachting."

De benauwdheden kwamen menigvuldiger. 's Nachts werd er gewaakt. Dan eens door zijn geliefde vriend Pl. Klein en nog zoveel anderen, totdat de verpleging thuis niet meer mogelijk bleek en vader ermee in bewilligde naar het ziekenhuis te worden overgebracht.

Dit was de laatste reis in dit leven. Gemoedigd er heengegaan zijnde, was er wel eens een verlangen thuis te willen sterven. Want vader, gewoon aan veel bezoek en te mogen spreken zo het hem lustte, werd daar het zwijgen opgelegd.

Hoe verblijd was vader, als het bezoekuur daar was en moeder en de kinderen klaar stonden om hem te bezoeken. En dan de vele vrienden staande op de gang, verlangende aan de beurt te komen al was het maar om een handdruk te kunnen geven. Daar kwamen openbaar de hechte vriendschapsbanden van zovelen van onderscheiden plaatsen.

We gedenken nog aan een schrijven vanuit het ziekenhuis geschreven aan moeder: "Vanmorgen zongen ze in mijn ziel Ps. 106: "Geef dat mijn oog het goede aanschouw, en ik wilde de hele zaal wel uitnodigen om met mij mee te zingen." En zo naderde men al naar het einde.

't Was op een bezoek, dat vader moeilijk spreken kon en ons op zijn lei wees, waarop hij geschreven had: "Christus is van eeuwigheid geworden de Borg en Middelaar. En die Hij lief heeft, die heeft Hij vrijwillig lief tot het einde toe."

Zeker, vader wist ook wat het was onder verberging van 's Heeren aangezicht te moeten neerliggen, en dan was de dood zo'n donker dal, getuigde hij.

"Is er ook in Gouda nog een volk", schreef vader, "dat mede een verzoekschrift wil opzenden tot die Koning der Koningen voor mij?"

En zo brak het ogenblik aan dat de Heere Zijn kind kwam over te brengen naar die zalige gewesten, waar geen inwoner meer zal zeggen: "Ik ben ziek."

Zijn begrafenis was al klaar gemaakt met het verzoek om op Oud-Kralingen begraven te worden. Om ook daar met al Gods volk, maar ook met Ds. Van der Groe in die morgen der opstanding God te verheerlijken met ziel en lichaam.

Zaterdagsmorgens vroeg een kopje thee genuttigd hebbende, wat hem heerlijk smaakte, kwam een benauwdheid opzetten. De dokter beval een spuitje klaar te maken, dat vader altijd afwees en in die ogenblikken dat de zuster 't spuitje klaar maakte, ging vaders ziel in zaliger oorden.

Moeder diep bedroefd met hare kinderen over het nog onverwacht verscheiden,

mocht hem nastaren met een heimwee der ziel. De Heere kwam te schenken ondersteuning en in haar ziel zongen ze Ps. 89: 3: "De hemel looft o Heer", Uw wonderen dag en nacht",.... die hele psalm door.

Op de morgen van de begrafenis om 5 uur, mocht ze het hemelgezag beluisteren in haar ziel en ze was stil van verwondering in haar zelf.

Welk een belangstelling ondanks het wintergetij van alle oorden samengekomen om de laatste eer mede te bewijzen aan het stoffelijk overschot van onze geliefde vader. Pl. Klein was verhinderd door ongesteldheid de begrafenis te leiden, dus werd toen aangezocht ouderling W. Meijaard uit Yerseke, zwager en broeder van vaders eerste vrouw, Adriana Meijaard.

Op voortreffelijke wijze mocht onze oom de daden des Heeren gedenken in het leven van vader verheerlijkt. Ook op het graf richtte hij een kort woord tot ons als kinderen en ook tot de omstanders, die in groten getale door de sneeuw waren opgekomen. Gezongen werd vaders lievelingspsalm 119: 83:

*Wat vree heeft elk, die uw wet bemint!
Zij zullen aan geen hinderpaal zich stoten.
Ik Heer' die al mijn blijdschap in U vind,
Hoop op Uw heil met al Uw gunstgenoten;
'k Doe Uw geboon oprecht en welgezind;
Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten.*

Teruggekomen in het kerkgebouw las Oom Meijaard Openbaringen 7 en verklaarde tot troost van Gods volk: "Gekomen uit grote verdrukking, maar hun klederen wit gewassen in het bloed des Lams. Want het Lam dat in het midden des troons is zal ze weiden en zal hun Leidsman zijn tot fonteynen der levende wateren en God zal alle tranen van hunne ogen afwissen."

Dat was de laatste gedachte waarbij Oom Meijaard uitriep: *o volk, 't zal hier niet altijd duren*. Er was gezaaid, zei Oom Meijaard, mocht de Heere het gesprokene nog zegenen. 't Was daar met recht: al komt Gods volk van verre landen, hun harten smelten toch ineen.

"De Heere zal ook in de kosten voorzien, hoor vrouw", was eens 't antwoord dat vader gezegd had bij zijn verlangens, die hij openbaarde. En het was zo. Bijna 400 gulden waren aanwezig tot dekking van de kosten.

Moeder Abelina verhuist naar Stolwijkersluis

Er was een lege plaats en in het bijzonder gevoelde moeder zulks. Een ieder ging weer naar het zijne, maar moeder bleef met haar kleinzoon achter. Als een weeskind en als een weduwe mocht ik mij de Heere aanbevelen, getuigde ze en zong die morgen van de goedertierenheid des Heeren. 't Deed ons wel eens aan, wanneer wij moeder bezochten, dat we ze zo alleen daar aantroffen en onze begeerte ging wel eens uit om haar bij ons te Stolwijkersluis te hebben en zulks mocht gebeuren, hoewel ze voorzichtig waren, wetende dat ook moeder uitzag of het in 's Heeren gunst mocht zijn en zo vrijmoedigheid mocht ontvangen.

En zo mochten wij het voorrecht hebben, dat moeder tot ons overkwam. Vriendenhanden stonden klaar om haar de behulpzame hand toe te reiken en zo mocht moeder in haar gereedgemaakte woning binnentreden. En op dat ogenblik schoot het gemoed vol, en werd het haar te machtig, zo omringd te zijn met weldaden. Nochtans, 't was ons alles blijdschap onze lieve moeder in onze naaste omgeving te hebben.

Welk een innig medeleven mochten wij in alle omstandigheden ondervinden. Een biddende moeder die door de Heiligen Geest de volle werkelijkheid mocht kennen,

zoals de Godzalige Owen zegt in zijn doorwrocht werk: "Verhandeling aangaande de Heiligen Geest":

"De geestelijke mens is hij, die leeft door de Geest, wiens gemoed door Hem verlicht is, hebbende niet alleen aangeboren menselijk verstand, maar liever een geestelijk verstand, hem genadig geschonken; waarmede de Heilige Geest het gemoed der gelovigen begaaft."

En haar was bij haar lichamelijk gebrek, n.l. doofheid, een groot voorrecht geschonken en wel dat ze grote lust had om te lezen. Naast Gods Woord, waren Justus Vermeer, Lodenstein, S. Tjaden, Erskine en nog vele anderen haar geliefde schrijvers en ze was veel daarin onderzoekende en mocht dikwijls een zegen ontvangen tot lering en onderwijs.

"Laat uw woorden weinig zijn, laat ze met zout besprengd zijn", zegt de Heere in Zijn Woord. Dit was de juiste zielsgesteldheid van moeder.

Verbonden aan de zielen der oprechten, sprak ze wel eens: "Ik kan wel heimwee hebben naar het oude ontdekte volk van God, niet naar wat opgesmukte vroomheid, maar een volk dat met alles aan het eind is gekomen en nog eens een lichtstraal mag ontvangen van Boven."

Ze was wel eens, al wilde men ter verontschuldiging inbrengen haar doofheid, de vergetene in den lande. Maar we zijn getuige geweest van de bijzondere zielsgesteldheden, dat ze stille tranen schreide.

We gedenken nog aan die zondagavond dat moeder las in één van de werken van Erskine en de Heere haar hart zo kwam te ontsluiten, dat ze begon te schreien. "Daar mocht ik lezen", sprak ze, "hetgeen ik met vrucht aan en voor mijn ziel mocht ervaren, acht dagen na het overlijden van je vader. Hoe ik mij als een weeskind en weduwe de Heere mocht aanbevelen. En wat heeft de Heere het waar gemaakt, naar ziel en lichaam; ik mag gespijzigd worden met het vette der tarwe."

En zo mocht moeder ook nog op reis gaan, dan naar hare kinderen en dan naar enkele vrienden die hare ingewanden nog wel eens verkwikten, en dan was zij verblijd als er gesproken was over de wegen des Heeren.

We dragen een wereld in ons om, ons hart is een opengebroken stad, alles gaat er in en uit. Ze zei wel eens: "Als de Heere ons maar eens komt te ontdekken, dan zullen wij Ledeboer gelijk geven, die altijd maar in de diepte afstak."

Hoewel doof, was ze in eenvoudigheid goed onderscheidende. Toen eens een vrouw tot haar kwam en de helen avond sprak over de rechtvaardigmaking, was ze een ogenblik zeer stil, maar moest toen vragen of er voor dit alles wel plaats gemaakt was. De Heere komt Zijn volk te laten sterven aan alles wat van ons is. Mochten we die lage plaats maar eens innemen hier in dit leven. De pijn had getroffen en bitterheid volgde. Nooit is een voet meer gezet in haar woning, want de hoogmoed vierde alle kanten hoogtij. Nee, die geringe gedachten hadden van zichzelf, waren hartelijk welkom.

Ook op haar reizen, te midden van al het gewoel der wereld, mochten haar gedachten gericht zijn op dat hoge goed, dat de Heere weggelegd heeft voor diegenen, die Hem vrezen. Zo kwam de Heere haar ziel eens vertroosten met deze woorden uit Jer. 31: 25: "Ik heb de vermoeide ziel dronken gemaakt en alle treurige ziel heb Ik vervuld." Ze weende in de coupé en mocht het haar medereizigers meedelen uit de volheid van het gemoed.

Op reis naar Woerden ontmoette haar een juffrouw, die moeder gekend had. Ze wilde zich aan moeder bekend maken, maar aangezien ze haar kleren van eenvoud afgelegd had en de geest dezer eeuw vertegenwoordigde, viel het niet mee om moeder duidelijk te maken, dat ze juffrouw S. was. Tot dat toch het ogenblik aanbrak en zij haar herkende. "O, bent u juffrouw S.? Dan denk ik aan Paulus, die

zeker met een bedroefde ziel moest schrijven: "Demas heeft mij verlaten en de tegenwoordige wereld lief gekregen." En de waarschuwende vinger bleef niet achter. "Wat een naam was er uitgegaan van die juffrouw S.", zei moeder toen ze thuiskwam. De Heere is jaloers op Zijn eer en zal Zijn eer aan geen ander geven. Het was alles schepselvergoding. Zo taxeerde moeder niet naar de praat, maar alleen naar de uitlevende vrucht.

Enerlei weg wedervaart de rechtvaardige en de goddeloze. Ook aan allerhande ellendigheden onderworpen, was de uitspraak van moeder wel eens: genade is geen waarborg dat ook wij niet zullen delen in onderscheidene wederwaardigheden.

In het paradijs heeft het ganse menselijk geslacht zich van God losgemaakt. Er is nooit reden om zich te verheffen, maar wel veel oorzaak om een nietig schepsel te zijn. O, dat ik maar in mijzelf vernietigd mag worden en de Heere de hoogste plaats in mijn hart mag innemen. Om met zeker dichter te betuigen: *Ik word het schreien nimmer zat, ik maak mijn wang en leger nat.* Zo mocht moeder haar hart wel eens ontlasten, dat verkwikt nog wel eens, zei ze dan.

Op een morgen, ongeveer 9 uur, kwam ze bij ons, en deelde schreiende mee, welk een nacht voor haar was gepasseerd, hoe hare overdenkingen waren dien nacht, over de grote breuk die geslagen was, door onze zonden tussen God en de ziel. Maar hoe ingeleid te worden in dat volbrachte werk en dat het is volbracht ook voor mij, dat was toch zo groot voor mij. Tot drie uur heb ik in mijn bed overeind gezeten en het uit zitten wenen. Het was in mijn ziel: *De eeuwige God zij u tot een woning, van onder eeuwige armen.*

Naar het einde

't Was een voorbereiding van een smartelijke weg. Niet lang daarna kwam tot openbaring op een Zondagavond, dat moeder aangetast was met een vreselijke ziekte, kanker in de borst. Maar hier werd ervaren: "Welgelukzalig is het volk, wiens sterkte in U is."

Toen ze op haar ziek- en sterfbed kwam neder te liggen was haar enige zorg niet om van het lijden ontslagen te worden, maar dat haar wil verenigd mocht zijn met Gods wil. De Heere schonk het.

Beschaamd was ze op een morgen, toen we bij haar kwamen en ze die nacht medelijden met haar zelf gehad had. "Wie ben ik, een worm. Welk een licht was die Godzalige Lodensteijn en wat moest die wedervaren? Nee, ik wens maar in mijzelf de laagste plaats in te nemen. Er is geen dierbaarder weg als die, welke in Gods vreze gevonden wordt. Genade is geen waarborg voor de zonde, maar Godsvreze doet de zonde haten en vlieden", sprak ze.

Naar het lichaam werd het minder, zo zelfs dat er sprake was van een zuster te halen, toen op Zaterdagmiddag juffrouw L. uit Gouda geheel onverwacht binnenkwam en zo ziet moeder haar, of ze roept vanaf haar bed: "Die wordt van God gezonden."

En het is bewezen zoolang moeder leefde, liefderijk verzorgd, verkwikt met vele versnaperingen, daar ze wel eens van uitriep ziende op haar tafel: "Alle vruchten van die zoen- en kruisverdiensten; daar heeft Christus voor uitgeroepen: "Mij dorst!", opdat Zijn volk mag verkwikt worden."

Op een morgen bij haar komende had moeder roodgeschreide ogen en vertelde ons: Ik gedenk aan die kostelijke predicatie van Erskine, "De beekjes der rivier zullen verblijden de stad Gods." Dat zal wat wezen, die daartoe verwaardigd mogen worden om met Abraham, Izak en Jakob aan te zitten aan die ronde tafel en de Koning in het midden. Wat zullen zij daar zingen? Al wat Gij wrocht zal juichen tot Uw eer. Vannacht was het: *Wie hier bedrukt met tranen zaait, zal juichen.* Ik wens goed van God te spreken. Hij heeft Zijn Woord bevestigd: "'t Is genoeg dat Jozef

leeft." Dierbare Psalm 119, waar David zijn ganse zieleleven bekend maakt voor de kerk van alle eeuwen. Allen hun weg verdorven, dat hebben al de Bijbelheiligen moeten betuigen. Maar dat vrije Gods mochten ze ervaren en daarom was er verwondering en aanbidding."

Veel bezoek mocht moeder ontvangen van alle kanten. Nooit zullen wij vergeten de komst van een vriend uit Waddinxveen.² Dat gebed en dat afscheid. 't Was een toewensen van alles wat tot verheerlijking van 's Heeren Naam mocht wezen. De komst van Pl. Klein uit Rotterdam en Anna van Doesburg, 't was tot haar grote blijdschap haar te mogen meedelen, hoe ze mocht verkeren onder alle omstandigheden in stille gelatenheid.

Ook niet in het minst met de komst van de vrienden uit Brakel. 't Was haar alles groot, dat ze nog naar haar omzagen. In 't bijzonder ook met één vriendin B. D.,³ die het in haar ziel mocht vernemen, (Ps. 81: 3).

Ook vond er een samenspreking plaats met Ds. J. Lekkerkerker uit Oldenbroek, waarvan de inhoud was: o, dat wij de Heere mogen vrezen in oprechtheid des harten. Tot haar blijdschap heeft Ds. L. moeder nog een tweede keer bezocht.

Ds. B. van Schinkel uit Gouda mocht een onderwijzend woord ontvangen, waarvan ze mocht getuigen de vrede in haar ziel te hebben. "O, wie weet", zei ze, "waartoe ik hier nog mag neerliggen."

En zo spoedde moeder naar het einde. We zullen niet verder in bijzonderheden treden. De belangstelling van haar kinderen en de vrienden deed haar goed, ook uit Dordrecht. Zaterdag acht dagen voor haar overlijden kon ze mededelen, opening te hebben ontvangen in het gebed over haar kinderen, land en volk, over al Gods volk, over de lengte en breedte der aarde.

"Bouw nog Uw Kerk Heere!" was haar verzuchting. "Breng Uw volk in de schuld, dan zullen ze het mogen ervaren: Bij U is vergeving."

's Zaterdags voor haar overlijden zat ze nog in haar stoel met een bord pap op haar schoot toen we binnen kwamen. Ze zei: "O, de buit van 't overwonnen land viel zelfs de vrouwen in de hand, schoon niet mee uitgetogen."

"We moesten vandaag maar bij elkander blijven", spraken ze, daar juffrouw L. en juffrouw O. er ook waren.

Eén morgen was de pijn zeer smartelijk en we hoorden haar biddend vragen: "Heere, die hoofdman over honderd kwam tot U voor zijn knecht, zeggende: "Spreek één woord en mijn knecht zal gezond zijn"; en nu Heere, spreek één woord en ik ben verlost. Een kwartier daarna lag ze op te zeggen het hele vers uit Psalm 138:

*Dan zingen zij in God verblijd,
Aan Hem gewijd,
Van 's Heeren wegen;
Want groot is 's Heeren heerlijkheid,
Zijn majesteit
Ten top gestegen;
Hij slaat toch, schoon oneindig hoog,
Op hen het oog,
Die nederig knielen;
Maar ziet van ver met gramschap aan
Den ijd'len waan
Der trotse zielen.*

² Waarschijnlijk T. Verboom; hij schreef een voorwoord in dit boekje

³ Dit kan haast niet anders wezen dan Betje Duijzer, die nog bijna 40 jaar leefde na Lina's dood

Een andere keer hoorden wij haar zingen, Psalm 68: 16:

*Gij koninkrijken zingt Gods lof,
Heft psalmen op naar 't hemelhof,
Vanouds Zijn troon en woning;
Daar Hij bekleed met eer en macht,
Zijn sterke stem verheft met kracht,
En heerst als Sions Koning!
Geeft sterkt' aan onzen God en Heer',
Hij heeft in Israël Zijn eer
En hoogheid willen tonen.
Erkent dien God, Hij is geducht;
Hij doet Zijn sterkte boven lucht
En boven wolken wonen.*

Zondags lag ze in stilheid neer. Kwam iemand dan bij haar bed, dan was het een kort woord en een blij gezicht. 's Avonds zongen we met elkander Psalm 105: 24:

*Die gunst heeft God Zijn volk bewezen,
Opdat het Hem altoos zou vrezen,
Zijn wet betrachten, en voortaan
Volständig op Zijn wegen gaan,
Men roem' dan d' Oppermajesteit,
Om zoveel gunst, in eeuwigheid.*

"Dat is dierbaar hoor! Al de psalmen zijn dierbaar", sprak ze.

Bij haar wakende zei ze wel eens: "Als de Heere ons hart inneemt, dan behoeven wij geen eten en drinken, en geen slaap ook.

's Maandags mocht ze getuigen: "De heilzon is aan 't dagen. De vijand is beschaamd; mijn leven gevreesd en nu geen vrezen."

Er kwam een bloeding en ze nam afscheid van allen die bij haar waren, de kinderen, juffrouw L., haar trouwe verzorgster en van Abraham.

Haar spraak werd gebroken en zacht en kalm mocht ze de rust ingaan, die er overblijft voor het volk van God. Die sterft als hij leeft, zal leven als hij sterft, werd bewaarheid aan dit bed. (15 januari 1934)

De begrafenis was ook door moeder geregeld. Pl. Klein was verzocht door haar zulks te doen. "Maak maar geen reclame hoor, want de Heere is jaloers op Zijn eer, was haar woord tot mij. Geen buitensporige kosten, 't is voor het graf dat alles verslindt, maar mocht de Heere de eer ontvangen."

Groot was de belangstelling op de dag van begraven. Pl. Klein mocht de begrafenis leiden en de vrienden waren gekomen uit Katwijk, Rotterdam, Brakel en zoveel anderen.

Op het graf sprak Pl. Klein tot de menigte over de grondslag, waarop de Kerk binnengaat.

Ouderling Van Driel trad in het persoonlijk leven daaromtrent van moeder en liet zingen Ps. 116: 4:

*D' eenvoudige wil God steeds gadeslaan;
'k Was uitgeteerd, maar Hij zag op mij neder.
Keer, mijn ziel, tot uw ruste weder;
Gij zijt verlost, God heeft u welgedaan.*

Daarna liet Pl. Klein nog zingen Ps. 72: 10:

*Dan zal, na zooveel gunstbewijzen,
't Gezegend heidendom
't Geluk van dezen Koning prijzen,
Die Davids troon beklom.
Geloofd zij God, dat eeuwig Wezen,
Bekleed met mogendheén;
De Heer', in Israël geprezen,
Doet wond'ren, Hij alleen.*

Waarna een zoon bedankte voor de belangstelling.

Teruggekeerd in het sterfhuis, mocht er nog een aangenaam samenzijn wezen en het was acht uur toen de vrienden zich opmaakten huiswaarts te keren.

En zo was bij ons een lege plaats in huis. Maar ze mogen nog voortleven, onze ouders, nadat ze gestorven zijn. Een veel bewogen leven kunnen we met recht betuigen. Maar de Heere heeft met vrede bekroond het einde Zijner gunstgenoten, hoewel zij moesten betuigen, hetgeen eens Ruth betuigde tot Boas: "Waarom heb ik genade gevonden in uw ogen, daar ik een vreemde ben?"

En hierbij willen we onze nagedachtenis sluiten. Het zijn maar enkele grepen genomen uit de veelheid.

Mochten er zijn, die enige op- of aanmerkingen hebben bij het lezen dezer nagedachtenis, (wij ook wel), wil zulks dan goedgunstig overzien. 't Was ons te doen om het nog eens in herinnering te brengen en aan de vergetelheid te onttrekken, wat onze ouders mochten ervaren.

De wegen liepen uiteen, maar op dit éne punt was er harmonie: *God op 't hoogst verheerlijkt, maar de mens op 't diepst vernederd.*

Zegene en heilige de Heere 't nog aan ons aller harte en mocht het ons gegeven worden, hetgeen op moeders graf in een eenvoudige steen staat gebeiteld, Jer. 31: 9:

En zij zullen komen met geweën, en met smekingen zal Ik ze voeren.

Dat was de levensopenbaring van onze geliefde ouders.

Augustus, 1935.

4. Ontmoetingen.

Uit het leven van onze geliefde moeder Elizabeth Maria van Scheers, Weduwe van Gerrit Duijzer

Eerder weduwe van Marinus Boshart
Geboren te Dordrecht op 11 November 1874.
Overleden te Brakel op 19 Januari 1970

ROMIJN EN VAN DER HOFF – GORINCHEM, 1978

Beschreven door haar zoon P. H. Duijzer te Brakel

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD

JEUGDHERINNERINGEN

DAGEN VAN MOEITE EN VERDRIET

HUIS DER INVALIDEN

ONTMOETING MET JANUS NOBEL

ONTMOETING MET KLAAS LEEUWENSTEIN

ONTMOETING MET STAM

VELE ANDERE ONTMOETINGEN

ONTMOETINGEN OP BEGRAFENISSEN

OPEENS WERD HAAR AANDACHT GETROKKEN

GESPREK TUSSEN MOEDER EN BOOT

NAAR DE KERK BIJ STAM

OP REIS NAAR WOUDRICHEM.

ONTMOETING MET A. DE HEK EN JANUS NOBEL

EEN WONDERLIJKE DROOM

MENIGERLEI GENADE

HUWELIJKSAANZOEK

NIEUWE VRIENDEN (Zie hoofdstuk 5)

DE BRAND VAN BRAKEL (Zie hoofdstuk 6)

BEZOEK AAN BRAKEL id

VERHUZING VAN DORDT NAAR BRAKEL

DE EERSTE WERELDOORLOG

VERHUIZING!

NIEUWE ONTMOETINGEN (Zie hoofdstuk 6)

ZIEKTE EN STERVEN VAN VADER

DE TWEEDE WERELDOORLOG

DE BEVRIJDING

ONTMOETING MET EEN JOODSE FAMILIE

EEN NIEUWE WINKEL

EEN HEMELSE ONTMOETING

DE LAATSTE LEVENSJAREN

HET STERVEN VAN MOEDER

NASCHRIFT

VOORWOORD

Geslachten komen en geslachten gaan. *Maar het Woord des Heeren blijft in eeuwigheid.*

Deze waarheid, die Goddelijk is, hadden wij in overweging toen ons gevraagd werd een voorwoord te schrijven in dit boek over de ontmoetingen van deze oude vriendin. Hoewel deze waarheid, die in Gods Woord verklaard ligt, bij elk mens een diepe overweging behoorde te maken, zien wij toch bij de meeste mensen juist het tegendeel. In plaats van in het eeuwig blijvend Woord de onvergankelijke en eeuwige dingen te zoeken, zijn de meeste mensen bezig hun vermaak, sterkte en troost te zoeken in de wereld van vergankelijkheid. Degenen die uit deze wereld getrokken worden, leren verstaan uit het Goddelijk Woord, dat er maar één Leermeester is, die met kracht en macht hun wil leren. Hoe Hij ze uit deze in ijdelheid en boosheid verzonken wereld wil redden.

Toen deze Leermeester, Christus de Zoon van God, die onfeilbaar en alwetend was, in een gesprek met Nicodémus kwam, bleek uit het antwoord van deze man, dat hij er niets van verstond. De leer van de grote Meester was over de wedergeboorte en Nicodémus kon niet verder komen dan de natuurlijke geboorte, hoewel hij in de leer der Joden van zijn dagen zelf een leraar in Israël was.

Rabbi, wij weten dat Gij een Leraar zijt van God gezonden. Hiermee sprak Nicodémus zijn overtuiging uit dat hij een leerling wou worden. Zo gelukkig was ook deze onze vriendin, dat zij in haar leven en ontmoetingen een aandachtig leerlinge van de Heere Jezus geworden is.

In deze levensbeschrijving kunnen wij merken hoeveel kostelijke lessen zij in deze school ontvangen heeft. Ook zij was uit Adam geboren en Gods beeld verloren. En de Heere moest ook haar leren dat zonder wedergeboorte geen mens het Koninkrijk kan beërven. Welke nuttige lessen mocht zij leren van haar ellende en doodstaat, maar ook van Gods deugden, Zijn soevereiniteit, kracht en almacht in het scheppen van een nieuw hart, geschonken in de wedergeboorte.

Bij al haar onderzoekingen des harten leerde zij ook de kracht kennen van Gods dierbare genade, die in haar ziel verheerlijkt werd. Haar pelgrimsreis op aarde heeft tweemaal zolang geduurd als de woestijnreis der kinderen Israëls. En gelijk die reizen beschreven zijn tot nut en lering voor het navolgende geslacht, zo mochten deze ontmoetingen nog dienen tot lering en opwekking van haar talrijk nageslacht. Dat zou een voorrecht zijn voor het navolgende geslacht, opdat zij hun hoop op God zouden stellen.

Ook voor de vele vrienden en vriendinnen, die dit zullen lezen, zal het als een voorrecht gezien worden zoals Gods Woord zegt: "De gedachtenis der rechtvaardigen zal gezegend worden."

Zulk een moeder in Israël gehad te hebben, zal voor het nageslacht ook groter verantwoording meebrengen. Als zij zullen lezen de goddelijke kracht, liefde en almacht, die de Heere ten koste lag aan de bearbeiding van haar kostbare ziel.

En de diepe ontdekking van zelfkennis, die dit onderwijs openbaarde om alzo te leren verstaan dat de Heere zondaren roept en geen rechtvaardigen. Door ontdekking leerde deze vriendin uitroepen: Hoe kom ik ooit tot God bekeerd!

Dit onderwijs van 's Heeren Geest is in alle tijden hetzelfde geweest. Alle ceremoniën van het Oude Testament zagen hierop en in het Nieuwe Testament leert de Heere Zijn volk niet anders. De wederwaardigheden en bevindingen, die in dit boek vol van ontmoetingen staan, zijn nuttig en waardig om er uit te leren waarin de waarachtige bekering bestaat.

Ook de leidingen der goddelijke Voorzienigheid, die deze moeder in haar leven heeft ondervonden, getuigen van Gods trouw. Kruisdragen heeft ook zij geleerd, waarvan

geschreven staat: "Die Mij liefheeft, die neme zijn kruis op en volge Mij." Maar nu is haar kruis verwisseld voor haar kroon. En haar kroon heeft zij met de hele triomferende Kerk aan de voeten gelegd van het Lam Gods. Met het zingen van het lied van Mozes en het lied van het Lam. *Gij hebt ons Gode gekocht. Het Lam dat geslacht is, is waardig te ontvangen de eer, de aanbidding, en de dankzegging.*

Wij hopen dat de lezers ook dit onderwijs mogen ontvangen om te leren hoe groot het goed is dat de Heere heeft weggelegd voor degenen die Hem vrezen.

Tot op het laatst van haar leven waren haar verzuchtingen tot de Heere of Hij dit grote werk der wedergeboorte aan haar nakomelingen wilde schenken. Nu mag zij rusten van haar arbeid en haar werken volgen haar na.

P. A. van Noordenne.
Zeist, 25 januari 1978

Ziet, gij zult een volk roepen, dat gij niet kendet, en het volk, dat u niet kende zal tot u lopen, om des Heeren uws Gods wil. Jesaja 55: 5.

JEUGDHERINNERINGEN

Dordrecht was de stad waar moeder het levenslicht aanschouwde op 11 November 1874. Geboren als tweede dochter uit het huwelijk van Pieter Hubertus van Scheers en Elizabeth Maria Verhagen. De eerste dochter, Phillipina Margaretha heeft haar hele leven in Dordt op Matenaspad gewoond, evenals de derde dochter Hendrika in de Vondelstraat.

Haar vader was van beroep opperman, of zo wij dat nu noemen bouwvakker, en het loon was in die tijd negen gulden per week. Haar moeder verdiende nog één gulden per week bij met werkhuizen. Zij was geboren in het land van Goes en als dienstbode in Dordt gekomen en getrouwd. Beiden waren Hervormd en hun kinderen werden strak in de leer opgevoed. Ze hadden een strenge vader en een biddende moeder!

Uit de jeugdherinneringen die moeder ons verteld heeft zijn ons nog enkele bijgebleven, o.a. de schoorsteenbrand. Toen het gezin in de *Heer Heijman Suisstraat* woonde, kwam er brand in de schoorsteen. Vader en moeder waren werken en de kinderen gingen de burens om hulp roepen. Een buurman kwam met een ladder en klom op het dak met een natte jutezak, om de schoorsteen af te dekken. Terwijl hij aan de kinderen riep of er zout in huis was voor blussing van het vuur. Het bleek dat het zoutvat maar halfvol was en Moeder, vlug als zij was, liep gauw naar de winkel op de hoek om een kilo zout. Enkele minuten later was zij al terug en klom als een kat de ladder op om de buurman het zout aan te reiken. *Kind, sprak hij, hoe durf jij zo hoog op het dak bij de schoorsteen te komen!*

Maar de blussingsmiddelen hielpen goed. Het zout in de schoorsteen en de zak er overheen gespannen, had tot gevolg dat de brand uitdoofde. Vader was verwonderd toen hij thuis kwam, maar haar moeder vond het jammer van de centen. Een dubbeltje weg van het zout, klaagde ze en nog een dubbeltje schade, want als de schoorsteen doorgebrand had, was in het voorjaar de schoorsteenveger niet nodig geweest!

Het was de Hervormde Ds. Fijkes, die toen in Dordt stond en moeder ging ook bij hem op catechisatie. Later heeft zij hem nog eens ontmoet in de stad. *Dag Liesbeth, sprak hij verrast, hoe is het met je gegaan sinds je bij mij de Catechismus leerde?* En moeder vertelde hem uit haar overtuigingen welke indrukken zij sindsdien had ontvangen. Liesbeth, hij was nog gewend om haar doopnaam te noemen, *dat heb ik nou altijd van jou verwacht en gedacht*. Alleen al uit de vragen die je mij steeds vroeg dacht ik, daar kan nog wat goeds uit komen. En terwijl hij haar Gods zegen toewenste, zei hij nog: *Ik wenste dit ook wel van mijn dochters te horen*.

Toen de Doleantie in ons land begon (1886) heeft haar vader de Hervormde Kerk verlaten en werd lid van de Dolerende kerk. De eerste tijd waren er geen kerkgebouwen. Het gezin moest kerken in een zaal van *het Kunstmin*. Dit gebouw, het staat er nog, werd voor veel doeleinden gebruikt. Kunsten en wetenschappen, politiek en ook toneel, want moeder zag voorin de zaal de gordijnen bewegen en de toneelspelers gluren om te zien of de kerk nog niet uit ging. Het was de tijd van de kerktheaters of theaterkerken.

De Doleantie had ook ernstige gevolgen in het gezin, want vader raakte hierdoor in een geestelijke overspanning, waarschijnlijk gepaard met aderverkalking, want het werd steeds erger, zodat hij later voor verpleging moest worden opgenomen.

Nog een herinnering uit Moeders jeugd was de vrouw met de schoudermantel. Het was in haar schooljaren en de kinderen waren aan het spelen in de Museumstraat, waar ook de Christelijke schoolgebouwen stonden, tegenover de Arend Maartensz.

hof, waarin de ouden van dagen woonden. De schoolkinderen wilden altijd op de binnenplaats spelen, als de deuren van de oude gebeeldhouwde poort uit 1648 open stonden. Dan wipten zij er door, maar de oude vrouwen konden het gejoel niet verdragen en stuurden de troep vlug weer de poort uit. Weer op straat gekomen stond een oude vrouw stil om de weg te vragen.

Met klimmende belangstelling stond moeder haar aan te kijken. Deze oude vrouw was geheel anders dan die oudjes van de hof. Anders in haar gewaad, in haar gelaat en anders in haar praat. Ze had een schoudermantel aan. Dat was voor die dagen al erg ouderwets, zonder mouwen, omgeslagen over de schouders. Haar gezicht straalde van vriendelijkheid en tegelijk van godsvrucht, en haar praat drukte uit wat zij van binnen bezat, n.l. Psalm 19: 5: *Des Heeren vrees is rein*. Waarschijnlijk kwam zij van buiten de stad, want zij vroeg de weg en de straat. Zij moest naar mensen die ook als Gods volk bekend stonden.

Ik zal je daar wel brengen, zei moeder spontaan. En zo gingen ze beiden, die oude vrouw met het jonge kind, dat al pratend haar de mooie gebouwen aanwees waar ze langs kwamen.

Kind, sprak zij, luister naar mij en onthoud dit goed: *De Heere Jezus heeft gezegd, dat er van al deze gebouwen niet één steen op de andere zal blijven staan*. Zo ging zij verder om de ijdelheid en vergankelijkheid van de wereld te verklaren en daar tegenover het geluk van diegenen, die de Heere tot hun deel hebben. Diep ontroerd namen zij afscheid. Onbewust had moeder hier haar eerste ontmoeting met een kind van God, waar later zoveel ontmoetingen op gevolgd zijn met andere kinderen des Heeren. In haar ouderdom sprak moeder nog veel over deze ontmoeting met die onbekende vrouw. *En toch zal ik ze herkennen*, zei ze dan, *als ik eenmaal die genade ontvangen zal, dat ik door die poorten in mag gaan, in de stad Gods hierboven. Dan zal ik deze vrouw weer ontmoeten!*

Nog iets mooist kwam toen ze thuis kwam bij haar moeder, want ze had van die vrouw twee stuivers gekregen als beloning. Daar ben ik blij mee, zei haar moeder, haal in de winkel op de hoek voor een stuiver stroop en voor een stuiver grutten, dan hebben wij vanavond nog 'n warme maaltijd. Toen het gezin die avond aan tafel zat, werd de Heere erkend voor de trouwe zorg in Zijn Voorzienigheid.

Zo groeide moeder op van kind tot jong meisje. En haar moeder, die door haar werkhuizen veel rijke families kende in de stad, zorgde er voor zodra haar dochters van school kwamen, haar een dienst te bespreken. Voor moeder was dit ook het geval. Zij kwam in dienst als keukenmeisje bij de familie Lebrecht, die tegenover het Kunstmin woonden in een villa met twee torens in de vorm van een appel en een peer. Omgeven door een grote tuin en begrensd door hoge schuttingen was het een uitgestrekt terrein. Dat bleek in latere jaren, toen de villa werd gesloopt en aan de straatzijde een rij woningen gebouwd worden, en de achtertuin nog groot genoeg was voor de Gereformeerde Gemeente, die er hun nieuw kerkgebouw en pastorie op konden plaatsen en nog ruimte over hielden voor parkering.

Door aankoop van de grote Julianakerk in de Krispijnswijk, heeft de gemeente haar kerkgebouw Kasperspad in 1977 verlaten. Wij hadden veel herinneringen aan het kerkgebouw Kasperspad, omdat moeder op die plaats gediend had tot haar trouwdag. Bijna 30 jaar hebben wij er kerkvergaderingen bijgewoond van Classis en Synode en ook kerkdiensten. Altijd gingen onze gedachten dan weer terug naar moeder, die in haar jonge leven al indrukken had van de Heere. In deze tuin ging moeder al achterin lopen in het prieel om daar, evenals Augustinus, haar knieën te buigen en de Naam des Heeren aan te roepen. Maar de toejuiching van de wereld en de ijdelheden van mijn hart hielden mij nog vast, zei moeder dan. Hetzelfde wat ook Augustinus

schrijft in zijn Belijdenissen.

Met de schoonmaak gebeurde het dat de schilderijen van de wanden gehaald werden, en haar gemoed schoot vol bij het zien van Christus in Zijn lijden en sterven. Ook daar ging ik op mijn knieën en weende ik, zei moeder.

*Ik deed als Jeruzalems dochters weleer,
Ik weende om de pijn van mijn lijdende Heer',
En dacht er niet aan, dat ik zelf door mijn schuld,
Zijn kroon had gevlochten, Zijn beker gevuld.*

Maar als de indrukken wegzakten, kwam de ijdele natuur boven en dan moest ze overal om lachen, wat haar weer een vermaning bezorgde van haar moeder. *Kind, als dit lachen van jou nog eens om zal keren in geweën, wat zal jij dan veel wenen!* Dit zei haar moeder en later heeft zij veel aan deze vermaning moeten denken.

Als moeder 's avonds met vriendinnen ging wandelen, kreeg ze ook een vermaning. Bij een der vriendinnen was een grootvader in huis, die altijd, zodra hij de meisjes zag, begon met hen aan te spreken. Wij probeerden dan achter te blijven en niet langs hem heen door de kamer te gaan, maar het hielp ons niet. De oude man moesten wij eerst een hand geven en dan volgde de vermaning, want hij hield onze hand zolang vast tot hij uitgesproken was. Zijn aanspraak geleek op een koninklijke dienaar, die vrijwilligers zocht voor de dienst van zijn vorst en heer.

'De koning van het land zoekt elk jaar weer jonge rekruten voor het leger. *Nu, de Koning der koningen heeft ook graag jonge vrijwilligers*, zo sprak de oude man. Wacht dus niet tot je knieën stram en stijf worden, maar kiest heden voor Zijn dienst, nu je nog in de bloei en bloesem bent van je jeugd.' Met tranen in zijn ogen prees hij dan de dienst van de Heere aan en besloot dan zijn aanspraak met een versje uit Groenewegen: *Die keuze zal je nooit berouwen!*

Voor moeder zijn al deze vermaningen niet vruchteloos geweest, want de Heere gebruikte deze aanspraken tot Zijn eer en doel, tot het ogenblik dat ook moeder in volkomen overgave des harten mocht zeggen: *Ik ben des Heeren!*

Het jaar 1892 was een belangrijk jaar voor de Doleantie. In dit jaar verenigden de dolerende kerken zich met de kerken der afscheiding en vormden samen de Gereformeerde Kerken. De voorman der Doleantie Dr. A. Kuyper, wou nog een stap verder, coalitie met Rome!

Moeder heeft hem zien staan in het Kunstmin. Door de grote ramen zag zij hoe de R.K. Dr. Schaapman door Kuyper omarmd en begroet werd, waarbij Kuyper tot Schaapman deze woorden sprak: *Slechts de kerkmuren scheiden ons. Hierboven zien we elkaar weer.* Geen wonder dat deze dingen het gezin van Scheers ook beroerden.

De meisjes werden huwbaar en ook moeder kreeg verkering met Marinus Boshart, zoon van Cornelis Boshart en Anna Christina Ridders. De voorvaderen van de familie Boshart waren uit Zwitserland afkomstig en behoorden in Dordrecht aan de Herv. Kerk. Maar dit was een doorn in het oog van vader Van Scheers. Streng als hij was, dreef hij dit op een waanzinnig standpunt, dat zijn dochter met de banvloek getroffen zou worden als zij met een Hervormde jongen zou trouwen, want zij mocht de alleenzaligmakende kerk niet verlaten! Hevige conflicten waren het gevolg, want hoewel haar vader de jonge Boshart de deur weigerde, werd de verkering steeds vaster.

Te midden van deze huiselijke omstandigheden trof het gezin een nieuwe slag, het sterfgeval van haar 15-jarige zusje Grietje. Het strakke bleke gezicht van haar vader kon moeder nog goed voor de geest halen. De dominee van de Geref. Kerk kwam op

rouwbezoek en sprak woorden van deelneming. Vader antwoordde dat hij steun vond in de beloften van het Verbond. Hij wees op de Dordtse Leerregels, hoofdstuk I, par. 17.

Toen deed de dominee weer een vraag. Hij wilde zeker het geloof van vader beproeven in verband met de toepassing van de Verbondsbeloften. Daarom was nu zijn vraag: *Hoe ver trek je dat?*

Dat trek ik zo ver, was het antwoord, totdat ik de zoom van Zijn kleet aanraak!

Haar moeder was zo overstelpt van droefheid, dat ze niets kon zeggen, maar tegen de avond zei ze tegen haar dochter: Deze dag van droefheid moet je waarnemen om met je jongen thuis te komen, want nu is de droefheid bij je vader zo groot, dat hij Marinus niet weigeren zal.

Haar fijngevoelig hart bleek de juiste snaar getroffen te hebben, want het gebeurde precies zoals zij gedacht had. Marinus is van die sterfdag af tot de trouwdag toe in huis gekomen.

De trouwdag van moeder was op 5 November 1896. In haar bruidsdagen heeft de Heere tot haar gesproken door Zijn Woord en wees haar de weg aan die zij in het huwelijk zou gaan.

's Nachts op haar bed kwam 's Heeren Geest haar bekend maken dat Psalm 32 op haar zou worden toegepast:

Een zee van ramp moog met haar golven slaan,

Hoe hoog zij ga, zij raakt hem zelfs niet aan.

In de eerste regel verstond zij de eerste woorden uit het Huwelijksformulier: "Overmits aan de gehuwden gewoonlijk velerhande tegenspoed en kruis vanwege de zonde overkomt." In haar gedachten zag zij de golven en baren al over haar heen gaan. En deze dichtregels schoten haar te binnen:

O, wat donk're wolken drijven,

En ook boven mij verblijven.

Wateren van tegenspoeden

En van Gods geduchte roeden

Mij van alle troost beroofd!

De tweede regel uit Psalm 32 was een troostwoord: "Hoe hoog zij gaan, zij raakt hem zelfs niet aan." Maar omdat moeder sterk zag op de eerste regel was de zee van rampen zo groot, dat het bij haar was als bij de Israëlieten. Zij hoorden Mozes niet over de beloofde troost en redding, vanwege de benauwde dienstbaarheid daar zij in waren.

In de tiende maand van hun huwelijk werd Cornelis, hun eerste zoon geboren en twee jaar daarna een dochter Elizabeth Maria. In deze eerste huwelijksjaren waren er werkzaamheden en overtuigingen in hun beider zielen. Marinus Boshart was echter een stille man, die niet liet merken wat er in hem omging. Van beroep was hij magazijnbediende en werkte in de wijnhandel. Dordrecht was groot geworden door deze handel en er stonden veel wijnpakhuizen. De schepen uit Frankrijk voeren door de haven tot de wijnpakhuizen in de wijnvaten binnenrolden door de open deuren. Vóór aan de straatzijde werden de deuren ook geopend voor de verkoop aan wijnhandelaren. Dan werd het wijnhuis een tochtthuis en dit werd voor Marinus Boshart een middel tot zware verkoudheid, die niet meer wegging.

Totdat hij op een zaterdag vermoeid thuis kwam en zei: Vrouw, als ik er maandag nog zo slecht aan toe ben als nu, kan ik niet meer naar mijn werk.

's Maandags was hij nog op gekomen, had in de voortuin gelopen in de najaarszon met zijn dochttertje op de arm. Moeder keek door het raam en verschrok van zijn bleke doorschijnende gelaatskleur. Zou hij soms TBC gekregen hebben? Even later kwam hij binnen, gaf het kind over aan zijn vrouw, want een hoestbui begon en noodzaakte hem naar bed te gaan. Nu wist zij het, *dat waren de golven en baren waarvan de Heere gesproken had!*

DAGEN VAN MOEITE EN VERDRIET

Nu volgden er maanden waarin moeder haar zieke man liefdevol ging verplegen, terwijl ze zelf in verwachting was van haar derde kind. Dit waren bange dagen, waarin de Heere werd gezocht en waarover moeder later zoveel geschreven heeft.

De eerste nacht van het nieuwe jaar werd een zoon geboren onder lichamelijke- en zieleweeën. Want te midden van deze dubbele arbeid klonk het in haar ziel, Psalm 103: "Hij handelt nooit met ons naar onze zonden."

De dokter kwam nu dagelijks, want de oudste zoon kreeg een ingewandsziekte en zijn vader was zo ziek, dat de familie dacht dat het wel condoleren en feliciteren tegelijk kon worden. Maar de ziekte zou nog langdurig worden. Na vier weken kreeg hij de eerste bloedspuwing en later zijn er nog tien gevolgd, want het was de gevreesde ziekte van die tijd: TBC. De noodkreet van zijn ziel was: *O God, raap mij toch niet onbekeerd naar de ontzaggelijke eeuwigheid*. Het einde kwam 14 mei 1901 toen hij 28 jaar oud was, nalatende zijn vrouw van 26 jaar en 2 kinderen. Tien maanden later stierf ook haar jongste kind Marinus, genoemd naar zijn vader. Maar toen zij in deze zee van rampen door de golven en baren dacht om te komen, kwam de Heere haar helpen met Zijn belofte: *Hoe hoog zij gaan, zij raakt hen zelfs niet aan*.

Lieflijk kwam de Heere haar ziel te omhelzen en ook voor haar jongste kind kreeg ze geloof dat ze dat kind eenmaal zou weerzien.

Maar nieuwe golven van tegenspoed kwamen! De boekhouder van de handelszaak kwam het laatste weekgeld brengen. Altijd door had hij 's zaterdags het geld gebracht, zelfs nog 10 weken tijdens de ziekte van haar man. Moeder kon niet anders dan de boekhouder bedanken voor al die weken. Hij sprak: Nu zal je wel naar de 'armen' moeten om ondersteuning. Maar hoe ongelukkig ik mij ook gevoelde, ik had een groot crediet op de Heere, vertelde moeder.

'Daar hoop ik voor bewaard te blijven, man. De Heere Zelf is mijn toevlucht geworden.'

*Ik heb in nood, aan God verbonden,
In Hem mijn hoog vertrek gevonden;
In God, Wiens goedertierenheid,
Zich over mij heeft uitgebreid.* Psalm 59: 10.

Zo had moeder al meer geloof dan zij zelf wist. Want ze dacht, als de Heere mij waarlijk zal bekeren, dan zal Hij mij ook overnemen voor tijd en eeuwigheid. En het Woord des Heeren kwam zoet in haar hart: *Het meel van de kruik zal niet verteerd worden, en de olie der fles zal niet ontbreken*. 1 Kon. 17: 14. Zo werd moeder vertroost in haar kommervolle omstandigheden.

Nog twee smartelijke sterfgevallen zijn haar overkomen als behorende bij de zee van rampen, waarvan de Heere in het begin van haar huwelijk gesproken had. Haar innig **geliefde moeder** was plotseling gestorven. Zij was nog maar 56 jaar. Zonder afscheid te kunnen nemen was zij heengegaan in een hartaanval. Wel had zij

onbewust 'n afscheidsbezoek gebracht bij moeder op de Singel en verteld wat de Heere sinds kort aan haar ziel gedaan had. *De enige troost in leven en sterven* van Zondag 1 was aan haar ziel ontdekt en toegepast. Nu was zij eeuwig gelukkig en ik nog ongelukkig, dacht moeder, toen zij bij het ontzielde lichaam stond. *O Heere, was haar verzuchting, geef mij twee delen van haar geest!*

Kort daarop volgde het overlijden van haar jongste broer Pieter op de jeugdige leeftijd van 17 jaar. Hij was nog alleen thuis bij zijn vader. Zijn drie zusters waren getrouwd.

Opnieuw stonden zij voor de werkelijkheid van Psalm 49: 5: *de dood, die ook der kinderen leven afmaait*. Plotseling knielde moeder neer voor het sterfbed en ze begon hardop te bidden. Wenend knielden ook de zusters naast haar. Hoe ik daar toe kwam weet ik zelf niet, zei Moeder, maar ik geloof dat ik er onweerstaanbaar toe gedrongen werd.

Het was een der ontroerendste ogenblikken die ze in haar leven onderging en het gebed was het eerste waarin zij vrijmoedigheid kreeg om het hardop te doen.

Vader van Scheers stond er verslagen bij, maar zei niets. Hij zag het al aankomen, hij was nu alles in zijn gezin kwijt. Alleen overblijven en wie zou voor hem zorgen? De aderverkalking die hij al had, ging snel door en het slot was dat hij ter verpleging moest worden opgenomen in St.-Joris te Delft.

Al deze sterfgevallen en wederwaardigheden brachten moeder in overdenking en zij las de Klaagliederen van Jeremia 3: *Ik ben de man die ellende gezien heeft door de roede Zijner verbolgenheid. Dit zal ik mij ter harte nemen, daarom zal ik hopen.* Vanaf het 22e tot het 33e vers las moeder tot haar troost. Want zij werd het eens met de Heere dat het geen verbolgenheid maar liefde Gods was. Dat de Heere die smartelijke wegen had willen gebruiken om haar in vernedering te brengen. Opnieuw kwamen de regels voor haar aandacht:

*Een zee van ramp moog met haar golven slaan,
Hoe hoog zij gaan, zij raakt hen zelfs niet aan.*

Terugziende op die hoge golven van tegenspoed, bemerkte zij dat haar nog geen golven hadden aangeraakt. Maar de laatste baren schenen haar toch wel te raken en te overweldigen, want nu werd ze zelf ziek, tot tweemaal toe.

De eerste ziekte was een longaandoening, en dat pakte zo hard aan, dat de huisdokter met een tweede dokter kwam om te beraadslagen. De zieke luisterde scherp en hoorde de doktoren tegen elkaar zeggen: Het is dezelfde kwaal die haar man had, en ze is zo sterk vermagerd dat ze niet meer herkenbaar is. Deze uitspraak bracht moeder in grote nood en zij kwam met haar klacht voor de Heere. Psalm 77 werd de inhoud van haar klachten:

*Zouden Zijn beloftenissen
Verder haar vervulling missen?*

Daarna kwam in haar gedachten het ziektegeval van een vriend uit de stad, de heer Duits en zijn vrouw, die samen de Heere vreesden. Duits was ziek geworden en dacht te sterven maar de Heere sprak in zijn hart: *Ik zal niet sterven, maar leven, en ik zal de werken des Heeren vertellen.* Psalm 118: 17. Bij moeder werd dit geval zo aangebonden, dat zij begon te pleiten op de almacht van het Hoge Wezen. Met haar vinger drukte zij op het zere plekje van haar long en riep uit: *Almachtig Wezen, Gij die weet wat mijn kwaal is, zijt ook die Almachtige, die mij daarom genezen kunt.*

Toen viel ze in slaap en toen ze wakker werd gevoelde ze dat ze van die kwaal genezen was. Dit wonder had de Heere 's nachts gedaan en wel zo volkomen dat zij het zere plekje niet meer vinden kon.

Het tweede geval, een ernstige nierziekte, bracht haar zelfs aan de rand van het graf. Weer werd de huisdokter gehaald. Binnenkomend sprak hij: 'Wat is er, ben je weer ziek geworden. Och, och, je zit ook precies in het hoekje waar de slagen vallen.'

Zo mag je niet spreken dokter, want:

*De Heere zal in dit moeilijk leven,
Zijn volk en erfdeel niet begeven.
Het oordeel keert vol Majesteit,
Haast weder tot gerechtigheid.* Psalm 94: 8.

Toen de dokter de aard der ziekte had geconstateerd, nam hij direct maatregelen. De patiënt moet dagelijks in warme en hete baden, en zich wendend tot de buurvrouwen: zijn jullie bereid voor warm en heet water te zorgen?

Wij zijn bereid, riepen de buurvrouwen.

En wie is in staat om voor een badkuip te zorgen, die hier in het alkoof kan staan?

Daar zullen wij voor zorgen, antwoordde mevrouw Lebret, want zij was ook gekomen zodra ze hoorde dat haar vroeger keukenmeisje ziek was. De patiënt onderging al deze maatregelen gewillig. De Heere had ze tevoren gewillig gemaakt. En ook geduldig.

*Zo leert hij zich geduldig dragen,
Zo ziet hij 't eind der kwade dagen,
Zo wordt de roede blij gekust,
En d' onderwerping geeft hem rust.* Psalm 94: 7.

En de middelen werden gezegend. De Heere betoonde Zich een Waarmaker van Zijn Woord. Gods beloften feilen niet. Toen de dokter voor de laatste keer kwam, ging hij op de rand van het bed zitten en zei: Vertel me nu eens hoe je er door bent gekomen al die maanden zonder verdienste.

Toen mocht moeder vertellen met welk een rijke God zij te doen had en hij bleef luisteren tot moeder uitverteld was. Toen stond hij op, gaf haar een schouderklopje en drukte haar hand. Meid, sprak hij, je bent overal door gekomen door de kracht van het geloof! Als je me nodig hebt ben ik altijd bereid, al is het midden in de nacht.

Ook de twee zusters hadden meegeholpen in de verpleging zover hun eigen gezin dit toeliet. Schoonzuster Pietje kwam met het plan om enige weken bij haar te komen om verder op te sterken. Ze was huishoudster in de pastorie van Berkel, bij Ds. de Stigter.

Eerst had Pietje verlof en goedkeuring gevraagd aan de dominee en nu kwam ze moeder halen. Ze dacht, dat zal mij goed doen. En zo reisden de twee schoonzusters naar Berkel-Rodenrijs. Na enkele weken was moeder werkelijk opgeknapt, maar wat het inwendig leven betrof, was het een teleurstelling geworden. De dominee had geen belangstelling getoond, noch voor haar inwendig noch voor haar uitwendig leven. Het scheen dat hij geen kennis had van druk en kruis, ziekte, ellende en benauwdheid. Ze vergeleek Ds. de Stigter bij Ds. Stam en het verschil was erg groot. Stam had haar vaderlijk vertroost in haar tegenspoed en ellende.

Daarom besloot ze de terugreis door de Alexanderpolder te nemen en bij Stam aan te gaan in Capelle a/d IJssel. Vrouw Stam ontving haar vriendelijk, maar moeder merkte tot haar schrik dat ze haar portemonnee kwijt was. In de Omnibus had ze nog betaald, maar doordat de Omnibus een nieuw vervoermiddel was, en de eerste keer dat zij er gebruik van maakte, was haar aandacht niet meer bij haar portemonnee geweest. Nu schaamde ze zich er voor om het verhaal in het gezelschap te vertellen.

Toen Stam het hoorde zei hij: De Heere heeft er een bedoeling mee en wij zullen aan Hem vragen wat het is. En hij ging voor in gebed. *O Heere, hier is een vrouw tot ons*

gekomen, die alles kwijt is, en het is Uw hand die alles weggenomen heeft. Vijf sterfgevallen heeft ze gehad, en het was Uw hand, die haar dierbare betrekkingen heeft weggenomen. Twee maal is zij aan de oever des doods geweest en nu is ze ook haar beurs verloren. Maar het voornaamste gemis waaraan zij ontdekt is, is het verlies van Uw beeld, want zij heeft toch uitgeroepen: Man en kinderen kwijt is veel, maar God kwijt is alles kwijt! O Heere, wat zult Gij deze weduwe geven? Want zulke nooddriftigen belooft Gij toch een Man en Vader te willen zijn! Heere, mogen wij voor haar vragen of Gij al haar nooddrift wilt vervullen? En mogen wij haar ook wat geven tot leniging van haar lichamelijke nooddrift?

Nadat Stam het amen had uitgesproken ging hij met zijn pet rond. Een vriend had geen geld bij zich. Stam, wil jij mij lenen? Ja zeker, vriend, maar dat zal je groot geld kosten, want ik heb geen klein geld in huis!

Zo bracht dit verlies van haar geld door 's Heeren trouwe zorg weer vergoeding en vertroosting. Vergoeding voor het tijdelijke, vertroosting voor het eeuwige. Uit het verlies zou winst komen volgens Gods dierbare beloften.

Thuis gekomen begon moeder te denken, nu ze weer hersteld was, of zij wat kon verdienen. Werkhuizen aannemen zou niet gaan, daar was ze nog te zwak voor, maar boodschappen verkopen zou ze wel kunnen. Haar schoonmoeder had ook altijd een winkel gehad. Dus onder biddend opzien tot de Heere begon moeder in haar woning winkel te drijven. Ook ging ze bestelde boodschappen bezorgen bij vrienden in de stad.

Op één van deze tochten had moeder weer een wonderlijke ontmoeting. Het doel was naar de Hoge Nieuwstraat bij tante Jans en tante Griet. Terwijl zij de Singel afliep kwam er een verlangen in haar om Pietjouw te ontmoeten. Ze kende hem niet, maar had van hem gehoord dat hij door veel kruis en druk geleid was. Ook had zij gehoord dat **Piet Pietjouw**, want zo was zijn volledige naam, elke week in de stad kwam om zijn lorren af te leveren in het pakhuis. Daarom ging moeder door de binnenstad, maar ze zag hem niet. Op de terugweg kwam nu in haar hart om een andere weg te nemen over de Boogjes. In een der straten van de oude binnenstad stond een groot lorrenpakhuis. Voor de deuren stonden drie mannen in gesprek. Nu moet ik het wagen, dacht Moeder, en op hen toelopende vroeg zij: Zijn jullie Prinslanders? (een andere naam voor Dinteloord).

Dat zijn wij vrouw, zei de grootste der mannen.

Is hier ook Pietjouw bij, vroeg moeder.

Jawel, vrouw, hier staat hij en hij wees de kleinste van de drie aan.

Moeder sprak: Ik heb van je gehoord, dat de Heere naar je heeft omgezien en daarover wil ik met je praten. Heb je gelegenheid om mee te gaan?

De man antwoordde: Dat wil ik wel. En zich wendend tot zijn vrienden, zei hij: Zorgen jullie voor mijn bullen?

Onderweg begon hij te vertellen hoe de Heere hem getrokken had uit de dienstbaarheid der zonde. En zijn uitleiding uit de wereld had veel overeenkomst met de kinderen Israëls uit Egypte. Evenals de kinderen Israëls na hun wonderlijke tocht door de Rode Zee niet meer dachten aan de hoge hand Gods, die hen had uitgeleid, evenzo was het ook hem gegaan. Met smart in zijn hart vertelde hij onderweg hoe hij de Heere tot toorn verwekt had, door zijn afwijkingen en murmureringen. Zijn weg was gegaan door een Meriba van beproevingen. Wel had de Heere zijn zonden vergeven, maar met David had hij ook de boodschap meegekregen van 2 Sam. 12: 10a.

Onder dit gesprek werd Pietjouw vermoeid van het lopen. Ook werd zijn gemoed zo bewogen, dat hij stilstond en een zitplaats zocht in de straat. Hij vroeg aan moeder of

het nog ver was naar haar woning. Toen hij hoorde dat het nog tien minuten lopen was, zei hij: Betje, dat kan ik niet meer halen, want als ik te lang achter elkaar loop, krijg ik een aanval van astma. Hier moet ik even rusten en dan terug naar het pakhuis. We mochten de Heere vragen of we elkaar nog eens mochten ontmoeten.

Wat dat betreft, zei Moeder, heeft de Heere mijn begeerte al vervuld, want het was in mijn hart om je te mogen ontmoeten. En nu heeft de Heere dit geschonken ver boven bidden of wensen. Het laatste gedeelte liep moeder alleen naar huis met de overdenking van het gesprek.

Nu had ze iemand ontmoet, die ook zo'n diepe weg door moest. En in die diepe wegen had de Heere hem ontdekkend licht geschonken om zelfkennis en Godskennis te leren. Het eerste had hem zo in onwaardigheid gebracht, dat hij zichzelf ging verfoeien en veroordelen. Het tweede bracht hem in zulk een hoogachting voor de Heere, dat Hij de hoogste plaats in zijn hart kreeg. In de waarneming van moeder was het een echte pelgrim, want hoe meer hij zich veroordeelde, zoveel meer respect kreeg zij voor deze man.

Deze ontmoeting werd door een tweede ontmoeting gevolgd. Nog in hetzelfde jaar op een begrafenissen te Giessendam. Toen heeft moeder verteld hoe de Heere haar geroepen had, want dat had bij de eerste ontmoeting niet gekund.

HUIS DER INVALIDEN

Vrijdags als het Marktdag was in Dordrecht kreeg moeder dikwijls vrienden van buiten de stad. Dat gaf soms ook aangename uren. Donderdags na de middag kwamen er ook altijd enkele vrienden en vriendinnen uit de stad. Meest oude mensen die niet meer werkten en door hun ouderdom ook allen gebrekkig waren. Waarover moeder weleens een vrolijke opmerking maakte: Wij zullen aan de buitendeur een bord maken met het opschrift: "Huis der Invaliden."

Om een gesprek te krijgen had moeder de gewoonte om enkele bladzijden te lezen uit "Het innige Christendom" van Schortinghuis. Na de koffie eindigde dan een der mannen met gebed. Meest deed dit **Aai van den Bosch**. Hij was de oudste. Over zijn persoon kunnen we niets schrijven, behalve dat hij een houten been had en kreupel liep.

Wel over **Geerts**, bijgenaamd **de Roomse Toon**. Hij was geen Dordtenaar, maar geboren in Klundert. Op latere leeftijd was hij in de stad komen wonen en zich gevestigd als schoenmaker.

Hoewel hij Katholiek was opgevoed, had hij al jong indrukken van dood en eeuwigheid en zocht de eenzaamheid in het veld. Toen zijn zonden gingen drukken op zijn ziel, zocht hij toevlucht in de kerk om door de biecht rust in zijn geweten te krijgen. Maar rust kon hij niet vinden. Integendeel, hij ontdekte steeds meer zonden en moest ook steeds meer naar de biechtstoel van heeroom. Zodat de pastoor tenslotte geen raad meer met hem wist en hem deze raad gaf: *Toon, je moet niet meer zoveel naar mij komen, maar bid en vraag aan de hemelse Vader of Hij je hiervan verlossen wil.* Van die tijd af kwam er bij hem een gebedsleven en kreeg hij aanvankelijk al gebedsverhoringen. Zijn moeder had geklaagd dat ze te arm waren om brood te kopen en Toon zei tegen haar: *Ik zal het de hemelse Vader gaan klagen.* Reeds de volgende dag kwam er uitkomst. Een brief van de notaris bracht de doodstijding van een familielid met de mededeling voor welk bedrag gelegateerd was.

Zie je wel moeder, zei Toon, dat de hemelse Vader ons verhoord heeft! Ga met deze brief naar de bakker en vraag hem alvast brood te leveren tot de erfenis komt.

Om het schoenmakersvak te leren ging Toon bij een baas werken en kwam terecht

onder protestanten. De vader van zijn baas was een bekeerde man, die wegens zijn leeftijd niet meer werkte maar met een vriend dagelijks in de schoenmakerij kwam. Toon hoorde onder zijn werk die twee mannen spreken over hun inwendig leven, waar hij nog nooit iets over gehoord had.

Daarom deed hij zijn baas veel vragen over de godsdienst en het geloof, maar die wist ook geen raad met zijn knecht en deed net als de pastoor: Hij wees hem met al zijn vragen naar de Heere, *als de Weg, de Waarheid en het Leven*. In dit zoeken namen de overtuigingen toe en Toon vroeg in vertwijfeling aan zijn baas of hij mee mocht naar de protestantse kerk.

Weet nu goed wat je doet, was het antwoord, want als je familie dit hoort en de kerk komt dit te weten, dan zal er heel wat voor je opzitten.

Ja baas, dat weet ik, maar als jullie leer nu de zaligmakende leer is, dan heb ik er alles voor over om vrede voor mijn gemoed te krijgen. Z

o kwam hij tot zijn eerste kerkgang. De baas werd beschaamd toen hij zijn knecht de diepe indrukken hoorde verklaren, die hij had onder het psalmgezing, gebed en predicatie van de leraar. Bij Toon was ook die morgen de keus gevallen. *Dat is de waarheid die ik zoek.*

Hij vroeg de volgende dag vrij, ging naar de Klundert om het thuis te vertellen. 's Middags ging hij naar het huis van heeroom om zijn dienst op te zeggen. Dat heeft hij zo vrijmoedig gedaan, dat de pastoor geheel verslagen was. Toen Toon hem nog persoonlijk aansprak en waarschuwde voor het oordeel der verharding, heeft hij de pastoor in een hevige gemoedsstemming verlaten. Het is bekend dat de pastoor nadien nooit meer dienst heeft kunnen doen in zijn kerk. Hij werd ziek en na een half jaar stierf hij. Toon was nu Rooms af, maar bleef altijd de naam dragen van *Roomse Toon*.

Een van zijn kernachtige uitspraken was deze: *Toen ik van de Roomse kerk ben afgegaan, ben ik in mijn waarneming pas goed Rooms geworden!* En de Heere ging als de grote Doorbreker voor zijn aangezicht heen; het werk der bekering ging door.

Op een zondagmorgen na de kerkdienst is het gebeurd bij Toon dat hij zulke hemelse lessen kreeg, dat hij onder het middageten in het gezin van zijn baas allen ging vermanen. En later zou de baas nog meer beschaamd worden toen Toon midden onder zijn werk opstond en naar zijn slaapkamer ging. Wat toen is gepasseerd tussen de Heere en zijn ziel laat zich het beste verklaren met het geval van de tollenaar die afging, gerechtvaardigd en vrijgesproken van schuld en straf.

Toon, zei de baas, wat is er met jou gebeurd?

Ik moest sterven, sprak Toon, want de hemelse Vader kwam mij voor als Rechter, maar Christus nam het voor mij op, en ik sprak vol eerbied tot Christus: Is de hemelse Vader Uw eigen Vader? En neemt Hij genoeg met Uw onderhandeling?

En Christus antwoordde door Zijn Geest: *Ja en nu is Mijn Vader ook uw Vader.*

Dan mag ik nu vragen de bede die bij het uitgaan van de kerk gesproken werd:

*O Vader, dat Uw liefd' ons blijk;
O Zoon, maak ons Uw beeld gelijk;
O Geest, zend Uwen troost ons neer;
Drieënig God, U zij al d' eer!*

Toen gingen zij zingen het vers waarmee de liefde in zijn hart was afgedaald nadat hij was vrijgesproken:

*Een stroom van ongerechtigheden
Had d' overhand op mij.
Maar ons weerspannig overtreden,
Verzoent en zuivert gij.*

*Welzalig dien Gij hebt verkoren,
Dien G' uit al 't aards gedruis,
Doet naad'ren en Uw heilstem horen,
Ja, wonen in Uw huis.*

Geen wonder dus dat zijn mond en hart vol was van het onuitsprekelijk geluk, wat hem te beurt gevallen was. Al Gods volk in Dordt hoorde hem graag en moeder was dan ook blij dat hij donderdags op het gezelschap kwam.

De volgende invalide waarover moeder ons vertelde was een vrouw die blind was en Jetje heette. Haar volledige naam weten wij niet, noch haar leeftijd of afkomst. Alleen de naam **blinde Jetje** en de ontmoeting met moeder en haar verdere lotgevallen kunnen wij beschrijven. Toen ze voor het eerst bij moeder binnenkwam, had ze geen dak boven haar hoofd en geen bezittingen dan de kleren die ze droeg. Ze moest al jong ondervinden met Gods volk kwalijk behandeld te worden. De genietingen der wereld waren haar ontnomen en zij droeg de smaadheid van Christus. Blinde Jetje had de keus van Mozes gedaan. Op de bewaarschool had zij voor een klas met zeer jonge kinderen gestaan. De eerste tegenstand was gekomen door het bidden met die kinderen. In plaats van een formuliergebed deed ze een gebed uit de behoefte van haar hart. Vijandige ouders kwamen met klachten en toen er een meisje van vier jaar gestorven was kreeg Jetje haar ontslag. Het meisje had in haar ziekte veel over de blinde juffrouw gesproken en dit was bij de ouders verkeerd gevallen. Ze weigerden bezoek bij het kind en blinde Jetje had juist zo graag met haar willen spreken, want dit meisje had op school al haar aandacht gevraagd. Ze voelde zich zeer tot het kind aangetrokken. Te midden van deze uitbrekende vijandschap kwam de Heere haar bekend maken, *dat het kind bij God bemind en aangenomen was en zij het middel mocht zijn*. Dankbaarheid vervulde haar hart. De lotgevallen die daarop volgden waren nog droeviger. Haar huisgenoten werden haar vijanden. Haar eigen vader zei dat hij geen kostgangers kon gebruiken die niets verdienden. Ze moest haar eigen kost maar zoeken, als ze zo eigenwijs in de godsdienst was. Blinde Jetje bemerkte dat het kwaad over haar ten volle besloten was. Op haar slaapkamer stond een koffer met kleren en haar bed was opgeruimd. Zo moest ze haar ouderlijke woning verlaten en wat er onderweg in haar ziel omging laat zich niet beschrijven. Misschien heeft ze gedacht aan het woord van Christus: *De vossen hebben holen*, enz. (Lukas 9: 58). Met recht kon ook zij zeggen niets te hebben waar ze haar vermoeide hoofd kon neerleggen.

In deze toestand was zij bij moeder gekomen en die had gezegd: Blijf maar bij mij Jet, de Heere heeft beloofd dat het meel uit de kruik niet zal verteren en de olie uit de fles niet zal ontbreken. Daar leef ik met mijn kinderen van en daar mag ook jij van mee eten. Zo leefden ze als zusters. Het was voor moeder een dierbare vriendschap. Blinde Jetje was van dezelfde leeftijd. Twee zielen, één gedachte. Dit kwam uit in het nu volgende voorval.

Willem de Groot uit Wijngaarden kwam elke week in de stad als hij boter op de markt bracht. Na afloop kwam hij dan altijd even aan en zo had hij op de Vismarkt een verse kabeljauw gekocht. Moeder had de grote vis aan moten gesneden en gestoofd, maar de grootste moot had zij ingepakt en geadresseerd aan Klaas Leeuwenstein in Sliedrecht. Nog voor schooltijd had zij haar Cees het pakje bij de boot laten brengen, die gewoonlijk om elf uur in Sliedrecht was. Zo kon hij de vis om twaalf uur nog eten. Toen het gezin in Dordt om twaalf uur aan tafel zat te smullen van de vis, zei blinde Jetje plotseling: Raad eens waar ik nu aan denk? Ik zou willen dat Klaas Leeuwenstein hier ook een stukje van had.

Ik denk, zei moeder verheugd, dat Klaas op dit ogenblik al van deze vis eet! En ze vertelde wat ze 's morgens gedaan had toen blinde Jetje nog niet op was.

Later heeft blinde Jetje nog een winkel gehuurd en handel gedreven in wollen garens. In die tijd had ze nog een onaangenaam voorval. Ze had haar rekeningen niet op tijd kunnen betalen en haar Joodse leverancier in Rotterdam paste toen een harde maatregel toe. Hij liet haar gijzelen en in het Huis van Bewaring opsluiten tot de schuld betaald zou zijn. Dit was een maatregel, die in die dagen volgens de wet nog mogelijk was.

Wat zullen haar gedachten vermenigvuldigd zijn toen ze zich als gevangene in Rotterdam bevond. Zouden haar vrienden in Dordt het ook weten? 's Middags als de gevangenen gelucht werden, mocht ze op de binnenplaats lopen. Omdat ze op de bewaarschool veel met jonge kinderen had omgegaan, was ze gaan praten met de kinderen van de cipier. Dit had de aandacht van de ouders getrokken en ze mocht even in de woning komen. Die gelegenheid nam zij waar om de cipier te vragen of hij haar vrienden in kennis wilde stellen. Toen kwam er spoedig redding voor haar, want vrienden betaalden de schuld en blinde Jetje werd eervol ontslagen. Toen ze bij moeder in Dordt aankwam was juist het gezelschap bijeen.

Blinde Jetje kon zich niet bedwingen van de doorgestane emoties. Ze weende overluide en het gezelschap was zeer bewogen met haar lot.

Lieve Jetje, zei Moeder, het is met je gegaan als met de apostel Petrus, die ook in de gevangenis werd bewaard. Maar van de Gemeente werd een gedurig gebed tot God voor hem gedaan.

Na deze beproeving heeft de Heere blinde Jetje nog opmerkelijk gezegend. Ze is nog tot een huwelijk gekomen en heeft nog een tweeling ter wereld gebracht. Voor moeder is het een lieve vriendin geweest. Zij gebruikte van haar wel eens deze uitdrukking: *met blinde Jetje heb ik mijn zout gedeeld*, d.w.z. alles gedeeld wat ik had.

ONTMOETING MET JANUS NOBEL

Dezelfde uitdrukking gebruikte moeder ook voor de vriendschap van Janus Nobel en zijn vrouw. **Adrianus Nobel** was geboren in Lekkerkerk. Zijn vader was visser en ging wonen in Nieuw-Beijerland toen Janus nog een schooljongen was. Nog maar kort woonden ze daar of Janus verdronk bijna in het Spui. Toen hij de bodem van de haven aanraakte vergat hij het tollenaarsgebed. Maar tegelijk kwam hij weer boven en klauterde op de wal. Koud en druipnat liep hij naar huis met de gedachte: dat was bijna mis met mij, want voor het tollenaarsgebed was er geen tijd meer geweest. Zijn moeder gaf hem droge kleren en nog rillend zat hij bij de kachel om warm te worden, toen zijn moeder door het raam een man zag aankomen. Zijn naam wist ze niet, maar ze zei: daar komt die serieuze man aan, wat zou die te zeggen hebben?

Hij bleef in de deur staan en vroeg haar of de drenkeling thuis was. Ze knikte en wees Janus aan. '*Ik heb een boodschap aan je van de Heere*, zei de man met nadruk. De Heere heeft nog geen lust gehad in je dood en je dodelijke dag nog niet begeert, maar hij is wel kort bij als je deze laatste waarschuwing in de wind slaat. En hiermee heb ik de boodschap gedaan, die ik van de Heere moest brengen. Dus jongen, wees gewaarschuwd.'

Dit is het begin geweest van zijn onrust in de ziel want het veroordeelde hem dat hij niet bidden kon. Daarom vroeg hij aan de onderwijzer op de Zondagsschool hoe of wat hij bidden moest. De onderwijzer vroeg eerst aan de klas of de kinderen van hun ouders al bidden geleerd hadden. Maar Janus moest zeggen van niet, want zijn ouders baden zelf niet en hadden het ook hem niet geleerd. De onderwijzer ging nu een gebed voorzeggen, wat de kinderen elke avond voor het slapen gaan op hun

knieën moesten bidden. En om het aantrekkelijk te maken en bij de kinderen in te prenten, stelde hij een beloning in het vooruitzicht, die de Heere te Zijner tijd Zelf geven zou. 'Als je elke dag blijft vragen: Heere, *bekeer mij, dan zal ik bekeerd zijn*, dan zal de Heere je gebed verhooren en ook belonen.'

De volgende dag toen het bedtijd was, draalde Janus. Hij had nu beloofd eerst te bidden, maar durfde niet voor zijn ouders. Zijn moeder, die al een paar keer gezegd had dat hij gaan moest, riep nu zijn vader te hulp. Man, zeg jij nu eens dat die jongen naar bed gaat!

Dat zeg ik maar een keer, sprak vader, wil je maken dat je in bed komt of anders ... Maar hij voltooide zijn dreiging niet, want Janus riep onder een vloed van tranen: 'De meester op school heeft gezegd dat ik niet naar bed mocht gaan vóór ik gebeden had.'

Er volgde een ogenblik stilte. Vader en moeder keken elkaar zwijgend aan. Toen zei moeder: Nou, jongen, dan moet je doen wat meester gezegd heeft.

Het volgend ogenblik was ontroerend. Moeder liet haar stopwerk rusten. Vader liet zijn visnet op de vloer zakken en zij beiden vouwden hun handen en hoorden hun knielende jongen z'n eerste gebed doen.

Toen Janus tot overtuiging kwam van de noodzakelijkheid der bekering, gingen zijn gedachten terug naar de man die hem van 's Heeren wege de boodschap der bekering gebracht had. Hij wist dat hij aan het einde van het dorp woonde, maar hij durfde er niet heen te gaan. Totdat de aandrang zo sterk werd, dat hij op een Zondagavond, in plaats van met zijn kameraden mee te gaan, naar het huis aan het eind van het dorp liep. De man stond juist klaar om weg te gaan. ' Wij zijn gewend om met enkele vrienden samen te komen, sprak hij, dus ga met mij mee.'

En zonder zijn antwoord af te wachten, ging hij al en Janus als een hondje er achteraan. Bij de woning op de Voorstraat gekomen deed hij de deur open en sprak met luide stem: *Kiest nu heden, wie gij dienen zult!* (Jozua 24: 15). Uit vrees dat zijn kameraden het zouden zien en horen, stapte Janus vlug achter zijn nieuwe vriend naar binnen en zat voor de eerste keer onder 's Heeren volk, terwijl hij de vorige zondag nog met een verontrust geweten bij zijn kameraden had gelopen. Vol aandacht luisterde hij naar hun gesprekken, hoe de Heere hen uit de wereld had getrokken en hoe de strijd van binnen was, die bij pas komende zielen opkwam.

Een kind van God, zei **Hein Verhoeven**, *bid meer met zijn pet op dan met zijn pet af*. Dat is bij mij ook, dacht Janus. Ik ben wel geen kind van God, maar wat Hein daar zegt is waar. Op het eind sprak een der vrienden: nu moest de jongeman die voor het eerst in ons midden is, voor ons een psalmvers opgeven.

Dat gaat niet, zei Janus, ik ken geen psalmen en ik heb dit nog niet eerder gedaan. Ik heb nodig dat de Heere mij die wegen wijst.

Nou jongen, dat is al een psalmversje, sprak Willem, dat gaan wij zingen uit Psalm 25: 2.

Na het zingen werd hem het gebed opgelegd. Daar schrok Janus van. Hij wist niet dat het gewoonte was. Hij wou weigeren, maar daar kwamen ze allen tegen op. Hij moest het nu doen verzekerde Hein. Plotseling begon Janus, terwijl het zweet hem uitbrak.

"Heere, deze mensen willen dat ik zal bidden, en ik kan niet bidden. Wil mij bidden leren en tot U bekeren om Jezus' wil. Amen."

Vlug nam hij zijn jas en pet en stond als eerste weer op straat, beschaamd en verlegen over zijn onkunde en gebreken.

Maar de volgende zondag ging hij toch weer naar het preeklezen en daarna ook naar het gezelschap. Hij dacht: ze zullen mij toch niet meer vragen. Maar dat liep anders uit. Hij werd er weer voor geplaagd en toen hij zich begon te verontschuldigen, want

ze hadden toch wel kunnen horen dat hij niet bidden kon. Weer was het Hein Verhoeven die zei: Och jongen, ik wenste wel zo'n lage gestalte in te nemen en ik wou dat ik daar komen kon, om de Heere te vragen: *Heere, wijs Gij mij uw wegen, die Gij wilt dat ik zal gaan.*

Zo begon bij Janus Nobel het eenvoudig gebed wat de onderwijzer hem leerde in zijn kinderjaren gestalte in zijn hart te krijgen en twintig jaar later werd ook aan hem de beloning geschonken waar die man van gesproken had.

Want de Heere is een Waarmaker van Zijn Woord en zal Zijn volk niet van troost verstoken laten.

Dat ondervond moeder ook. Aan haar vervulde de Heere de belofte van Psalm 90: 15: *Verblijd ons naar de dagen, in Dewelke Gij ons gedrukt hebt, naar de jaren in dewelke wij het kwaad gezien hebben.* Onder de kring van vrienden waar moeder mee om ging behoorden ook twee schippers met hun vrouwen. **Floor van Tricht** uit Hardinxveld was een ernstige man. Zijn leven was gericht op zelfverloochening. Wij herinneren ons nog een uitspraak van hem. *Het leven van een mens begint met een hik, het eindigt met een snik, en wat er tussen ligt is een grote IK!*

Leen Kieboom uit Werkendam was zijn vriend. Hij had 'n vruchtbaar leven, dat te vergelijken was met Jozef, waarvan Jacob sprak in. Gen. 49: 22: *Jozef is een vruchtbare tak.* Hij had ook kinderen die de Heere vreesden. Zijn dochter **Anna**, die vriendin was met **Alida Hovestadt**, was er een van. Zij werden samen in één week toegebracht. Samen hadden zij een afspraak gemaakt om op een bruiloft een voordracht te houden. Anna stond aan de waskuip deze voordracht te repeteren, toen zij de slag kreeg en haar ijdelheid ontdekte.

Alida was onderweg op de rivier met haar vader op het schip en kwam zaterdags pas terug in de haven. Nog vóór zij naar huis ging liep zij eerst naar 't huis van Kieboom met het voornemen om Anna te zeggen dat zij niet mee kon doen met voordragen.

"Waar is Anna?" vroeg zij aan de schipper die op de dijk naar de schepen stond te kijken.

"Wel kind", antwoordde hij, Anna ligt boven op bed, maar wat zij mankeert weet ik niet."

Boven gekomen zijnde, viel zij haar vriendin om de hals, maar haar voornemen om het Anna te zeggen kon zij niet volbrengen. Ze weenden lang aan elkaars hals en daarna spraken ze samen over het ongeluk dat hun samen ontdekt was.

Toen Kieboom deze ontmoeting aan moeder vertelde, heeft hij er dit van gezegd: Deze meisjes hebben samen meer over hun ongeluk en hun zonden geweend, dan ik heb geweend toen mij dat overkwam.

Dit sprak de schipper en moeder verblijdde zich dat zij weer twee vriendinnen meer had.

ONTMOETING MET KLAAS LEEUWENSTEIN

Toen moeder nog aan het begin stond van de weg die de Heere met haar gehouden heeft, kreeg zij als eerste bezoek van Gods volk Klaas Leeuwenstein uit Sliedrecht. Het was een man die het goed van de Heere geleerd had, en hoewel hij al oud werd, was hij toch belangstellend voor het werk der genade in de harten van jonge mensen. Zodoende kreeg hij veel vrienden en was er ook bij moeder een vriendschapsband ontstaan, die de eeuwigheid verduren zou. Later toen ze een tegenbezoek bracht in Sliedrecht, vertelde Leeuwenstein dat hij in zijn gebeden voor de Kerke Gods bijzonder bepaald was bij de oorlogsdreiging tussen Engeland en Transvaal, en dat hij uit behoefte van zijn hart een brief had geschreven naar Paul Kruger, waarvan hij

kopie gemaakt had en deze ging voorlezen. In die dagen waren er meer van ons volk, die veel te doen hadden met Transvaal.

Er is nog een brief bewaard van 15 januari 1900 uit Leutingewolde van Dhr. L. Waterberg, gericht aan Jacob Oosterwijk Sr. in Nieuw-Lekkerland, waarin deze vrienden elkaar hun werkzaamheden vertellen over deze oorlog.

KOPIE VAN DE BRIEF VAN KLAAS LEEUWENSTEIN TE SLIEDRECHT AAN PAUL KRUGER IN TRANSVAAL

Sliedrecht, 9 oktober 1899

O genadige en barmhartige God, o God der liefde, bestuur Gij mijn hart, hoofd en pen tot Uw eer om Jezus uws lieven Zoons wil. Amen.

Deze letteren zijn tot u en voor u geschreven. O hooggeachte en Edele Excellentie en President Kruger. U en uw huizen en al uw mederegeerders en mede lastdragende leden. U allen die in hoogheid gezeten zijn. U zij of worde genade en vrede geschonken door de trekkende liefde des Vaders, door de verlossende liefde des Zoons en door de vervullende liefde des Heiligen Geestes. Dat zij zo.

Hoog Edele President, wij horen en vernemen hier in Nederland veel van de oorlog, die het Engelse Gouvernement of de Engelse Staat u aandoet of aan zal doen of aan wil doen, zo God het hen toelaat om tegen u te oorlogen. Maar ik vertrouw en geloof dat de Engelsman bevonden zal worden ook tegen God te strijden, omdat zij onwettig en ongegrond wapens opvatten. Maar wij hopen en vertrouwen dat uw Edele Excellentie niet zal steunen of vertrouwen op uw kanonnen of geweren, op kogels of kruit. De Heere geve u genade om niet op mensen te vertrouwen noch om naar Egypte te gaan om hulp. Maar de Heere Jehova omhange u met het schild des geloofs, en met de helm des heils. Ja, die God des hemels harnasse u met het borstwapen van Christus gerechtigheid. Ja, de Heere richte uw ogen en hart hemelwaarts, om uw hulp alleen van die God te verwachten. Die Rotssteen zal U dan niet verlaten of beschaamd doen uitkomen, want ik gevoel dat er nog bidders, nog zuchters, nog klagers en bedelaars zijn in Transvaal. En hoe diep Nederlands volk ook gezonken ligt, er zijn nog bidders en roepers voor ulieden, nog zuchters en kermers aan Gods genadetroon of die God uit Zijn eeuwige liefde het bloedige zwaard in de schede mocht doen wederkeren. En dus lief volk van God, uw hart zal vrolijk zijn en leven in en door de Heere. God de Almachtige zal voor u strijden. Want die vijanden hebben de levende God gehoond.

En ook Edele Excellentie, God geve u genade om te doen als Jehiskia met de brieven van Sanherib, de koning van Assyrië. Leg de brieven van de vijanden open voor God neer en laat ze die lieve God maar lezen, en bid en roep maar: "O Heere God, in ons is geen kracht tegen deze grote menigte." Ja, dan zal de Heere opstaan u ter hulp. Gelijk die God gedaan heeft, die voor Jehiskia streed, die Machtige sloeg er immers 185.000 dood van de vijanden, daar had Jehiskia niets aan te doen. Dat kostte hem geen enkel geweerschot en geen mens zijn leven.

Hij is immers nog Dezelfde. Die God kan een beving Godes of een versaagdheid in het leger geven, of storten dat zij verschrikt moeten wederkeren. Hij is de Vorst van het heir des hemels, Die zal voor u strijden. Die roept ook u nog toe gelijk eens Jozua: *en vreest niet en ontzet u niet*. Ook die God, die alleen hulp kan geven en de uwen gelovige gebedsgenade voor en tot de troon van God. Ja, voor dat gebed moeten alle vijanden beven.

Ja, volk van God in Transvaal, dat zijn de sterkste wapenen die er gebruikt kunnen worden. Daar moet zelfs de duivel voor vluchten. Paulus zou zeggen: *Onze wapens zijn niet vleeselijk, maar geestelijk, door de kracht Gods, tot nederwerping der sterkten tegen alles dat zich tegen die God verheft*.

De Heere geve mij en de andere kinderen van God genade om met ulieden te gaan en te zijn in de strijd, om ulieden te ondersteunen in en met de gebeden. O volk van God, die God geve ons genade dat er ook van ons gezegd moet worden zoals van Daniël: *Uw bede en uw smekingen zijn opgeklommen voor de troon van God.* Zalig die het mag gebeuren. Sla het oog en hart maar hemelwaarts.

O Edele Hooggeachte Excellentie, die God is gezeten op de troon Zijner heerlijkheid en zwaait zijn scepter naar Zijn welbehagen. Die heilige God geve u en uw volk Zijn bekerende zaligmakende genade, opdat wij ten allen tijde voor- en toebereid mogen zijn voor de gewisse en zekere eeuwigheid. Het leven hier is onzeker en altijd onbestendig, vol van strijd en kwellingen. En al moeten wij dan door Gods beschikking door het oorlogszwaard sterven, of door vals verraad der vijanden. O volk van God van Transvaal, dan geen nood. Daar in de hemel bij Koning Jezus daar zal geen kwelling meer zijn, daar zal geen smart of droefheid meer zijn, daar zal het eeuwig dag zijn zonder nacht. Daar in de hemel zal ons geen vijand meer onderdrukken of benauwen. Sions Koning zal al Zijne en onze vijanden onder Zijn voeten verpletteren.

Dus deze letteren worden u uit zuivere liefde alsmede lastdragende van uw droevige staat en toestand geschonken, daar er bij u vele benauwde en beklemden zielen zullen zijn. Ik gevoel de smart en nood in mijn ziel waarin gij verkeert.

Edele President, dit weinige is geschreven door hem die wel niet van hoge staat, eer of aanzien is in de wereld. O nee. En toch van hoge en edele adel bij en in God wedergeboren in een vaste staat. In en door Jezus Christus verzoend en bevredigd met de Vader, Zoon en Heilige Geest. Ingeschreven in het eeuwige Testament tot de eeuwige erfenis die onbewegelijk vast ligt in het Verbond der genade en in een eeuwige verkiezing Gods.

O lieve ziel, ik gevoel er iets van wat het is om Christus eigendom te zijn en lieve kinderen van God. Nu zullen ze zalig worden omdat God het wil nu is het een heilig moeten. O wonder van genade, aan zulke snode rebellen en helwaardigen die zichzelf liever dood zouden zondigen dan ooit of immer naar die God zouden vragen of omzien.

En nu, mijn bedrukte zusters en broeders, ik eindig. De oorlogen zijn des Heeren overwinningen. Geeft hij het, die God zal de bedrukte recht doen en de onrechtvaardigen onderdrukker verdelen. God zal die oordelen naar recht. Zoek uw hulp en troost bij God en in Zijn dierbaar en heilig Woord.

Nu, ik eindig met de bede van Mozes, de man voor Israël. "Niemand is er gelijk God, o Jeschurim, die op de hemel vaart tot uw hulp. En de Eeuwige zij uw woning en van onder eeuwige armen. En Hij verdrijve de vijand van voor uw aangezicht en zegge: wordt verdelgd. Welgelukzalig zijt gij, o Israël, wie is u gelijk? Gij zijt een volk verlost door de Heere, het schild uwer hulp, en die een zwaard is uwer hoogheid. Daar zullen u de vijanden geveinsdelijk onderwerpen en zullen u vrezen."

Ontvangt dit uit liefde van Nederlands bidders, zuchters en bedelaars voor de troon voor ulieden. De Heere Jehova zegene en heilige dit gebrekkig volk aan ons aller harten en mocht het in de goedkeuring zijn, is de wens en bede van mijn ziel. Het zij zo.

Geschreven door Klaas Leeuwenstein te Sliedrecht.

ONTMOETING MET STAM

Na de kennismaking met Klaas Leeuwenstein in 1901 kreeg moeder een ontmoeting met Stam en zijn vrienden uit de Prins Alexanderpolder. Haar eerste man Marinus Boshart was pas gestorven en diep in rouw met een kindje van enkele maanden bij

zich, kwam zij in de kajuit van Fop Smit, de welbekende passagiersboot van Dordrecht naar Rotterdam. Beneden gekomen zag moeder enkele mannen en vrouwen in gesprek en de eerste indruk bij haar was: dit zijn mensen die de Heere vrezen!

Omdat een der vrouwen ook een kindje bij zich had, was er aanleiding om haar daarover aan te spreken. Het bleek dat haar kleine jongetje ziek was en nu was zij op weg naar de kinderdokter in Rotterdam.

Toen mengde zich ook een der mannen in het gesprek en zei: Waar hoort men tegenwoordig nog een mens die het om de ere Gods te doen is?

En Stam wendde zich tot Moeder: "Vrouw je bent zo in de rouw, is je man al gestorven?"

Moeder: Ja man, een zee van rampen heeft mij geslagen en haar golven en baren zijn over mij heengegaan.

Stam: Was dat alleen over het verlies van je man of ging het ook over je onsterfelijke ziel en de eeuwigheid?

Moeder: Het verlies van mijn man was de grootste slag in mijn natuurlijk leven, maar het verlies van de Heere en het gemis van Zijn beeld gaat mijn natuurlijk verlies verre te boven.

Stam: Kom vrouw, vertel ons daar wat meer van. Wij horen van zulke zaken zo weinig in deze dagen.

Moeder: Door de ontdekking dat ik God kwijt was, is er een breuk gekomen in mijn ziel.

Stam: Dat kan ik verstaan, want je man kwijt is veel kwijt, maar God kwijt is alles kwijt.

Moeder: Toen leerde ik verstaan: *Uw breuk is wijder dan de zee, wie kan ze helen?*

Stam: En heeft de Heere je in deze weg al wat geleerd?

Moeder: Ja vriend, de Heere is mij voorgekomen uit Jesaja 62 en 63 en die woorden mocht ik als beloften aannemen.

Stam: Blijf hier bij vrouw en wacht op de Heere als een bedroefde van geest, dan zal Hij op Zijn tijd de beloofde zaak schenken.

Moeder: Ja, maar ik ben nu al de troost en het gevoel kwijt, want ik kon het niet vasthouden.

Stam: Vraag dan aan de Heere om nadere ontdekking.

Moeder: Na al hetgeen ik ondervonden heb, moet ik zeggen een raadsel voor mezelf te zijn en toch gevoel ik het gewicht van Zijn Goddelijke deugden.

Stam: 't Is goed als er gewicht aan de klok hangt. Zonder dat kan de klok niet gaan. Versta je dat?

Moeder: De Heere niet te kennen als mijn God, is voor mij het smartelijkste gemis.

Stam: Jacob kon in het begin ook de Heere zijn God niet noemen, maar riep tot Hem als de God van zijn vader Abraham, en de Vreze Izaks.

Moeder: Zo is het met mij ook. Ik kan het niet vasthouden, maar ook niet loslaten. Het is een raadsel voor mezelf.

Dit aangename gesprek werd pas beëindigd door het blazen van de stoomfluit en het aanleggen van de boot.

WAAROM WAS MOEDER ZO VERSLAGEN?

De tweede ontmoeting was op dezelfde boot met dezelfde mensen. Alleen op de bank waar Stam gezeten had zat nu Koos Vrolijk uit Bolnes. Zijn vrouw die ook bij de eerste ontmoeting aanwezig was zat naast hem, maar zonder kind. Evenals vorige

keer begon het gesprek weer over de kinderen.

Moeder: Wat een aangename dag, dat we nu weer elkaar ontmoeten, maar waar is je kindje, vrouw Vrolijk?

Vrouw Vrolijk: Mijn zieke kind is niet gebeterd, maar gestorven. En uw kind, Betje, want ik zie dat je ook zonder bent.

Moeder: Mijn jongetje is ook gestorven en ik was bevreesd dat ik de Heere van onrecht zou beschuldigen als Hij eerst mijn man en nu mijn kind wegnam.

Koos Vrolijk: Ik heb de Heere van onrecht durven beschuldigen, want mijn bedorven hart kon niet goedkeuren wat Hij in Zijn vrijmacht ging doen. Ik dacht aan mijn gebeden, want dit kind was een afgebeden zaad van de Heere. En dat Hij het ons eerst schonk en daarna weer wegnam kon ik niet verklaren noch goedkeuren. Ik miste de gestalte van Job. Maar toen ik met Job op de mesthoop kwam werd ik schuldig bevonden aan opstand tegen de Heere. En de Heere antwoordde Job: *Is het twisten met de Almachtige onderrichten? Wie God bestraft die antwoordt daarop.* Job 39. Toen bracht Hij mij tot vernedering met het antwoord van Job: *Ik leg mijn hand op mijn mond.* Tenslotte werd ik beschaamd over mijn verdenking want ik zag nu Zijn Vaderlijke hand, die mij tot nut had gekastijd. Ken je daar ook wat van?

Moeder: De lessen die ik hiermee geleerd heb, vriend, waren niet in die mate die u bespreekt, want ik kan niet over het Vaderlijke spreken; en als ik in dat onderzoek kom, dan moet ik bekennen, dat ik de Heere nog niet ken zoals Hij gekend moet wezen. Dus roep ik in mijn verzuchtingen een onbekende God aan.

Koos: Zo was het bij mij niet. Voor mij was het geen onbekende God, maar een God van recht en gericht.

Moeder: In mijn werkzaamheden met deze zaak heb ik alleen maar hebbelijk mogen verkeren, want ik miste het dadelijk geloof.

Koos: In de hebbelijkheid heb ik het meeste gestolen. ...

Hier werd het gesprek afgebroken, want Koos Vrolijk ging niet verklaren wat het verschil was tussen de hebbelijkheid en dadelijkheid. En moeder was zo verslagen door zijn opmerkingen, dat ze niets meer durfde te zeggen, maar met een last op haar ziel naar huis ging, die haar bleef drukken tot de volgende ontmoeting.

Dat was de derde ontmoeting bijna een jaar later ten huize van Teunis van Drimmelen te Slikkerveer. De vrouw van Klaas van Drimmelen, **Mietje van Buren**, begon dit gesprek.

Mietje: Dat kun je treffen Betje, vandaag komt ook Koos Vrolijk bij ons.

Moeder: Ach Mietje, daar schrik ik van. Dat wordt voor mij een slecht treffen.

Mietje: O, je bedoelt die ontmoeting op de boot.

Moeder: Ja en dat gesprek zit mij nog niet goed.

Mietje: Koos is een bootwerker en zoals hij op de werf alles met ijzeren handschoenen aanpakt, doet hij ook in het geestelijke geen fluwelen handschoenen aan, want aan zijn grove handen passen geen glacé handschoenen.

Moeder: Daarom wil ik hem liever niet ontmoeten. Zeg Mietje, als hij komt, mag ik dan een poosje gaan rusten in de voorkamer?

Mietje: O Betje, daar komt Koos al aan!

Koos: Dag Tennis, dag Klaas, dag Mietje, dag vrouw; want je bent toch die weduwwrouw uit Dordt?

Moeder: Er zijn zoveel weduwen in de stad.

Koos: Ja, maar ik herken je wel, nog van de boot.

Klaas: Ja, Koos zal ik het maar zeggen. Je hebt toen met een harde uitdrukking deze vrouw een slag gegeven die nog als een pak op haar hart ligt.

Koos: Wat heb ik dan gezegd?

Klaas: In de hebbelijkheid heb ik het meeste gestolen.

Koos: Dat is waar ook, maar juist omdat ik zoveel gestolen had, hebben ze me tot politie gemaakt. Het spreekwoord zegt: *Dieven vangt men met dieven*.

Teunis: Elke uitdrukking van ons heeft zijn verklaring nodig, vooral aan diegenen die pas op de weg zijn.

Koos: Pas op de weg kreeg ik al met een richterlijk God te doen. Hij was voor mij geen barmhartig Wezen, maar Hij was vertoornd over mijn zonde.

Teunis: Dat was bij mij ook. Het recht hield mij vast, want *Sion moest door recht verlost worden*.

Koos: In de hebbelijkheid of het vermogen van mijn geloof heb ik in mijn eerste begin wel willen leven.

Klaas: Het leven der genade komt het meeste openbaar in de oefeningen des geloofs.

Koos: Juist, dit is een goede verklaring, want ik kwam al gauw tot de ontdekking dat mijn leven niet uit de oefeningen voortkwam.

Moeder: Nu wordt het voor mij ook duidelijk, want ik heb dit jaar hieruit wel enkele oefeningen mogen leren. En dit was voor mij wel de nuttigste en aangenaamste oefening, dat ik hierdoor een leven des geloofs kreeg om achter Christus aan te komen.

Het gevolg van dit gesprek was, dat zij hun hele leven vrienden zijn gebleven.

Evenals moeder was ook Koos Vrolijk in Dordrecht geboren. Zijn brieven aan de vrienden, die in 1920 gedrukt zijn, beginnen met een gedicht over zijn bekering.

*Ach, had ik hart en oog om toch eens op te merken,
Wat zou ik bukken laag onder des Heeren werken.
En kijk ik dan terug op van mijn kindse dagen,
En op mijn zondeweg, waarin Hij mij heeft verdragen,
En op hetgeen dat Hij uit liefde aan mij nu doet,
En op die eeuwigheid, die ik ga tegemoet,
O, roept mijn ziele dan, o nooit doorgronde liefde,
En dat aan zo'n rebel, die uw hoogheid greefde.
O God, hoe kon het zijn, dat Gij op mij neerzag,
Daar ik toch in mijn bloed en vuil gedompeld lag.
Maar toen Hij kwam voorbij en mij riep in het leven,
Ik riep: wat moet ik doen! O God, is er nog raad,
Voor zo een vloekeling, die voor U schuldig staat?
Mijn zonde brak ik af en ik ging mij bekeren,
't Ontvreemde bracht ik terug en zuchtte tot den Heere:
O God, schenk mij gena, zou het nog kunnen zijn,
Dat Gij mijn ziele red uit deze smart en pijn.
En zo ging ik dus voort met roepen en met klagen,
En mocht uit deze smart naar 'n weg van uitkomst vragen.
De Heere was zo goed, Zijn Zoon Hij openbaarde,
En ik zag in Hem al wat Hij mij nu verklaarde.
Toen ging mijn ziel dus uit om Hem alleen te zoeken,
Die eenmaal stierf aan 't hout dragende al de vloeken
Van Zijn verkoren Kerk, waar dat ik ook in lag.
Want daarvoor riep Hij uit: Nu is het al volbracht.
Maar toen werd ik te groot, begon al mee te praten*

*Van belofte en geloof en van op Hem verlaten.
 Zo ging ik vier jaar voort, maar ik bleef naakt en bloot,
 En alles wat ik had ontviel mij bij de dood.
 Ja dood, maar zalige dood om hier voor God te sterven,
 Want anders kunnen wij nooit de zaligheid beërven.
 Daar moest ik alles kwijt, want God kwam om Zijn recht,
 Hier viel mijn zin en wil, daar werd de zaak beslecht.
 Het was voor mij nu kwijt en ik zweeg nu voor God,
 Zijn doen was majesteit, de hel dat was mijn lot.
 Maar och, toen ik daar lag en nu voor God moest zwijgen,
 En ik het niet meer dacht om Jezus ooit te krijgen,
 Daar trad Hij tussenbei en nam mij zo ik lei,
 Stelde mij Zijn Vader voor en in Hem was ik vrij.
 Mijn ziel werd zo verheugd, met God had ik nu vrede,
 Door Hem, ja Hem alleen, voor mijn zonde geleden.*

In dit gedicht van Koos Vrolijk kunnen wij goed merken dat des Heeren Geest hem kort en krachtig bewerkt heeft. Maar ruim vier jaren liggen tussen zijn overtuiging en rechtvaardigmaking. Later heeft hij aan moeder verteld dat zijn overtuiging begon in het Huis van Bewaring te Dordrecht. Hij ging dikwijls zaterdags naar de stad om plezier te maken en een glaasje te drinken. Omdat hij een opbruisend karakter had, kreeg hij ruzie in de herberg, met het gevolg dat het op vechten uitdraaide, waarbij enkele stoelen in de gelagkamer met gebroken poten lagen en veel glaswerk over de vloer aan stukken lag. De politie door de kastelein geroepen, sloot hem met nog enkele anderen in het Huis van Bewaring. En dit voorval gebruikte de Heere om hem te arresteren in zijn ziel. Het gevolg daarvan kunnen wij lezen in zijn gedicht.

's Maandags mocht hij weer naar huis in Bolnes, maar kwam te laat bij zijn werk op de werf. Hij schaamde zich voor de portierster **Jaantje van Driel**, een alleenwonende vrouw op de werf die de Heere vreesde. Deze vrouw had hem al dikwijls aangesproken en vermaand over zijn losbandig leven. En Koos had Jaantje altijd maar met een lach en een grap geantwoord, en dat het wel los zou lopen met haar nare voorspellingen van het oordeel Gods. 'Hoor eens Jaantje, ik heet Vrolijk en dat betekent dat ik niet als een zwartkijker of kwezel over de wereld hoeft te lopen, maar ik wil vrolijk zijn!'

Ja maar Koos, zo wordt het hoe langer hoe erger met je, want ik heb het al gehoord dat je in Dordt de boel kapotgeslagen hebt. Zie je nu nog niet in, dat je als een vrolijke Koos gaat drinken, want drinkers worden vechters en komen in de gevangenis.'

Ja Jaantje, ik heb het nu ook ingezien, want toen ik 's nachts in de gevangenis tot mezelf kwam, voelde ik berouw over mijn leven en ik dacht: had ik maar geluisterd naar Jaantje van Driel.

Toen het weer zaterdag werd vroeg Jaantje wat nu zijn plan was. 'Niet meer naar Dordt, was zijn antwoord, ik heb mij voorgenomen om anders te gaan leven.'

Dat is een goed voornemen Koos, probeer het vol te houden. Werkelijk werd het zichtbaar dat Koos veranderd was. Hij maakte zelfs elke week vorderingen in die weg.

*"Mijn zonde brak ik af en ging mij bekeren,
 't Ontvreemde bracht ik terug, en zuchtte tot den Heere."*

De tweede zaterdag daarop ging hij nog eens naar Dordt, maar niet om te drinken, maar bij de kastelein de schade vergoeden. Opgewekt kwam hij terug om het Jaantje

te vertellen, die hem aanmoedigde met: goed zo Koos, schuld betalen behoort ook bij de bekering!

Zo dacht onze vriend voort te gaan. Hij had als een goddeloze zijn weg verlaten en meende van deugd tot deugd voort te gaan. Tot de Heere hem dieper ontdekte. Toen ontvielen hem al zijn deugden en Jaantje, waar hij zijn nood ging klagen, ging hem nu wijzen op een weg die uitnemender is. De Heere was zo goed, Hij openbaarde Zijn Zoon in mij. En na vier jaar kwam hij weer bij de dood, maar dat werd voor hem een zalige dood om voor God te sterven. Want Christus trad tussen beide en verklaarde hem vrij voor de Vader. Verzoend met een Drieënig Wezen!

Met Jaantje van Driel is Koos altijd in oprechte vriendschap gebleven. Hij beschouwde haar altijd als zijn geestelijke moeder, die mede het middel tot zijn bekering was. Want ze had al gebeden voor Koos toen hij nog volop de wereld diende. Toen zij oud werd, heeft Koos haar in huis genomen en werd zij door zijn vrouw verzorgd. Eerst had zijn vrouw nog bezwaren, maar die waren spoedig weg toen Koos vertelde dat de Heere hem was voorgekomen: "Zoon, zie uw moeder."

En wat wonderlijk was voor allen, toen Koos haar zaterdags kwam halen met kar en paard was Jaantje aanstonds bereid om mee te gaan. Ze had in diezelfde week uit dezelfde tekst in Gods Woord in haar hart gekregen: "Vrouw, zie uw zoon." En daar zij eerst niet wist wat de Heere met die boodschap bedoelde, was ze nu zo blij dat Koos hetzelfde ondervonden had.

"En van die ure aan nam haar de discipel in zijn huis." Joh. 19.

Of Jaantje van Driel nog lang geleefd heeft weten wij niet. Wel weten wij dat in zijn brieven dikwijls de groeten staan van zijn vrouw en J.v.D. Maar van haar sterven of begrafenis hebben wij niets kunnen vinden.

Wel heeft moeder ons verteld van het sterven van Koos. Maar dit is een verhaal apart, waarom wij dit bewaren voor een volgend hoofdstuk.

ONTMOETINGEN OP BEGRAFENISSEN

Het waren voor moeder aangename tijden toen ze nog in Dordt woonde. Er was gelegenheid en genegenheid om op de gezelschappen en onder Gods volk te komen. Menige ontmoeting heeft moeder ons verteld en dat zij dan thuis komende het lied van Groenewegen zong:

*Zoete banden die mij binden
Aan des Heeren lieve volk.
Wis, zij zijn mijn hartevrinden,
Hunne taal mijn hartetolk.*

Dan waren ze bij elkaar geweest in Krimpen bij **vrouw v. Mourik** en in 't Elshout bij **Marijntje van de Velden**. Ook onze kant op in Woudrichem bij Nel de Joode of in Poederoyen aan de hoek waar Manus van de Hoven dikwijls was en waar Aart Brienens voor de Friese klok zat en stilletjes de gewichten in zijn handen hield, waardoor de klok stil stond en de gesprekken voortgingen tot middernacht.

Ook op begrafenissen vonden veel ontmoetingen plaats. Koos Vrolijk schrijft daar ook dikwijls over in zijn brieven. Ontmoetingen met Teunis en Klaas van Drimmelen, Jan Geense en Piet de Bie uit Alblasterdam.

Van één dezer begrafenissen vertelde moeder ons, dat de genodigden in drie huizen zaten en moeder was aan het helpen bedienen, toen Koos Vrolijk tot haar zei: *Zo Betje, ben je dienende Martha geworden?*

En vanuit haar antwoord begon Koos te spreken, want hij had in dat huis de leiding over Martha, Maria en Lazarus in hun geestelijke betekenis, zoals de drie standen in het leven van des Heeren volk liggen. Maar het wonderlijke van alles kwam uit toen de stoet gevormd werd, want toen bleek uit de vragen aan elkaar dat de drie voorgangers in de drie huizen hetzelfde onderwerp hadden, namelijk: de dienende Martha, de bediende Maria en de uitgediende en opgewekte Lazarus. De Heere was met Zijn lieve Geest in hun aller midden.

Bij de begrafenis van **Nel de Joode** had Koos ook de leiding, maar moeder was toen verhinderd de begrafenis bij te wonen, evenals die van **Andries de Hek** te Giessendam, die op dezelfde dag plaats had. Van die twee was bekend dat zij één dag voor hun dood aan elkaar de groeten overbrachten en daarbij de boodschap deden: *Tot weerziens hierboven*.

Aangrijpend voor zijn ziel is geweest het ziekbed, sterven en begraven van zijn geliefde vriend en broeder Teunis van Drimmelen. Een uur lopen van Bolnes naar Slikkerveer was voor Koos geen bezwaar. En op een van zijn tochten als hij langs de Donk liep (dit is een oude heerlijkheid met een groot huis in een bos) ging hij bidden en vragen aan de Heere of zijn vriend nog beter zou worden. En de Heere antwoordde hem uit Matth. 28: 7b: "Ziet Hij gaat u voor naar Galiléa, aldaar zult gij Hem zien."

Door dit woord verstond hij dat zijn vriend heenging naar het hemelse Galiléa en bij zijn smart voor het komend gemis overdacht hij ook tot zijn troost de woorden: "Hij gaat u voor, en daar zult gij hem zien." Geen wonder dat deze begrafenis voor Koos aangrijpend werd na zulk een afscheid van zijn vriend Teunis. Hij was door de Heere voorbereid. Iets wat hij later nog eens zou meemaken op het eind van zijn eigen leven.

Het werd Nieuwjaar 1919. Een dag tevoren was Koos in Lekkerkerk naar een begrafenis geweest. En een dag na Nieuwjaar gingen de vrienden naar Nieuwerkerk a. d. IJssel om een dierbare vriend **Gerrit van Halem** te begraven. Hij had bijna 89 jaar geleefd en was zeer geliefd onder Gods volk. Nu was ook hij heengegaan en

moeder was ook op de begrafenis. Er waren veel meer rijtuigen en Koos Vrolijk zat met boer **Van de Hoogd en Otto Bouman** en zijn oudste dochter in een rijtuig. Het gesprek begon over de kist waarin zij zo-even de overledene zagen liggen.

Voor mij zal er wel geen eiken kist zijn, zei Koos. Maar dat is niet zo erg, want een verzoend God in Christus te mogen ontmoeten is het voornaamste!

De Hoogd ging nadenken. Hij was wel in staat om een eiken kist te kopen en uit hoogachting voor Koos Vrolijk zei hij plotseling: Koos, als jij eerder dan ik sterf, dan bestel ik voor jou een eiken kist.

Dat is goed, zei Koos, en zich tot Otto Bouman wendend: Hoor je dat Ot, als ik ga sterven heb ik al een eiken kist.

Maar wanneer komen jullie samen naar Krimpen a. d. Lek, vroeg Van de Hoogd. Wij zouden dat zo graag willen, en je had het al beloofd. Na alles overwogen te hebben beloofden zij aan hem: Zo de Heere wil en wij leven hopen wij de volgende maand naar jullie te komen.

Op de 12e februari waren de vrienden naar Van de Hoogd gekomen. Het was een aangename dag die tot laat in de avond duurde. *Wat zal dat toch zijn vrienden, riep Koos Vrolijk, verlost te mogen worden, en die rust in te gaan, die er over blijft voor het volk van God.*

Degenen die dichtbij woonden gingen nu naar huis. Alleen Koos Vrolijk en Otto Bouman uit Andel bleven. Ze sliepen bij elkaar, maar het duurde nog lang eer ze de slaap te pakken hadden. De gesprekken kwamen weer in hun gedachten. Het spreekwoord zegt: *Waar het hart vol van is loopt de mond van over.*

De volgende morgen was Ot het eerst wakker. 'Kom Koos, riep hij, we moeten straks naar de boot om weer thuis te komen.' Maar onder het aankleden keek hij om naar Koos, want terwijl hij opstond wankelde hij en Ot kon hem nog net opvangen.

Toen schrok Ot van zijn gezicht. Het gebeurde in een ogenblik. Een hartaanval. Nog een zucht, nog een snik en in de armen van zijn vriend blies hij zijn laatste adem uit.

Dat deze 13e februari bij vriend Van de. Hoogd de sterfdag zou worden van Jacobus Johannes Vrolijk, wie had dit kunnen denken. Hijzelf niet en Van de Hoogd ook niet.

Maar die werd toen dadelijk bepaald bij de beloofde eiken kist. 'O wonderdoende God, riep hij uit, was dat Uw besluit? En mag ik dat doen?'

Hij begon direct de familie in kennis te stellen en voor het vervoer naar huis te zorgen. En zo is Vrolijk begraven in een eiken kist en zijn vriend Otto Bouman had de leiding op zijn begrafenis.

Zij rusten in vrede, allen die in hun oprechtheid gewandeld hebben.

GESPREK TUSSEN MOEDER EN BOOT IN DELFT

Het was op een zomermorgen in het jaar 1906 dat Moeder enkele vriendinnen op de boot bracht, die bij haar gelogd en geslapen hadden. Vanaf de 'Vereniging' waar Moeder woonde, aan de Singel vlakbij het Kunstmin. Het was een half uur lopen naar de kade in Dordrecht. De boot lag al klaar voor vertrek en na afscheid genomen te hebben bleef Moeder nog wat staan om de afvaart te zien. Opeens werd haar aandacht getrokken naar het achterdek van de wegvarende passagiersboot, waar een man met een eerbiedwaardig voorkomen op zijn stok leunde en in gesprek was met twee jonge meisjes. Aan hun gezichten en bewegingen kon Moeder opmaken dat hun aandacht op Moeder gevestigd was. Bij ingeving wuifde ze met haar zakdoek en op de boot begonnen de drie onbekenden ook te wuiven en ze bleven zwaaien tot ze elkaar niet meer konden zien.

Terwijl Moeder zich omkeerde om naar huis te gaan kwam er een wonderlijk gevoel

van blijdschap in haar hart. Van blijdschap richtte ze haar alleenspraak tot de Heere om te zeggen: 'Wel, Heere, wat is dat een wonderbaarlijke voorbijgaande ontmoeting. Mij dunkt ik gevoel hier van binnen: het zijn kinderen van U, Heere'. En nu word ik indachtig aan het woord dat Gij tot mij gesproken hebt: *Ziet, gij zult een volk roepen dat gij niet kende, en het volk dat U niet kende zal tot U lopen, om des Heeren uws Gods wil.* Jes. 55: 5.

Zou ik ze nog meer ontmoeten, Heere?

En thuis gekomen zijnde zocht ze het lied van Groenewegen op in de Lofzangen Israëls:

*Zoete banden die mij binden
Aan des Heeren lieve volk.
Wis, zij zijn mijn hartevrinden,
Hunne taal mijn hartetolk.*

Zingende de Heere met aangenaamheid in haar hart, verlangde ze om dit volk te mogen ontmoeten, wat Groenewegen dichtte:

*Elk vertelt zijn lot en zaken
Hoe hem Jezus is ontmoet.
En dat kan mijn hart zo raken,
Want dat doet mijn ziele goed.*

Het hele lied zong ze uit, totdat haar gemoed overstelpt werd met deze regels:

*Al komen zij uit verre landen,
Hun harten smelten saam ineen.*

Op geregelde tijden ging Moeder een bezoek brengen aan haar vader die in Delft verpleegd werd. Voor die reis had ze een hele dag nodig, want in Rotterdam moest zij van de grote Fop Smit overstappen op het kleine Delftse bootje. En als het bezoekuur afgelopen was, moest zij vier uur wachten voor het bootje weer naar Rotterdam terugvoer. Daarom had Moeder bij de vrienden geïnformeerd of er ook in Delft volk des Heeren woonde. En die hadden haar een adres opgegeven: J.J. Boot, Pootstraat 129.

Maar toen het er op aankwam om er heen te gaan durfde ze niet. Want anderen hadden haar verteld dat Boot een strak gerechtvaardigde man was, die alle toestanden en gestalten van aankomende ziel en als ongenoegzaam verklaarde. Bovendien had zij al voor een verkeerd huis gestaan, want de dienstbode zei: 'Hier woont wel meneer Boot, maar ik denk dat u bij een broer van meneer Boot moet zijn. Zijn huis staat achter in de tuin. Dus moet aan de poort gebeld worden.'

Toen Moeder dit hoorde ontzonk haar moed nog verder en reeds was ze besloten om maar niet meer te gaan. Ook omdat ze begreep dat de familie Boot deftige mensen waren. Maar toen begon de nood van haar ziel weer te drukken. De vragen kwamen in haar op en zij dacht over die ogenblikken, toen zij de schadelijke wegen die haar ontdekt waren, voor de Heere beleden had en gesmeekt of Hij haar nog verder ontdekken wilde. En omdat zij nu in de gelegenheid was om voor één van Zijn oprechte volk te komen, waarvan zij gehoord had dat hij niet met vlijende lippen omging, hervatte Moeder haar schreden naar de aangewezen poort en belde aan. Het meisje dat open deed keek verrast op en het eerste wat ze zei was: 'Waar heb ik je meer gezien?'

'Waar meer gezien?' vroeg Moeder, 'ik weet het nu ineens, verleden jaar in Dordt!'

En nog groter werd de verrassing toen Moeder in het huis kwam en zag dat Boot de man was, die toen op het dek van de boot stond en dit meisje één van de twee was die met hem in gesprek waren.

Toen dit alles verteld was, was gelijk het ijs gebroken en Moeder kreeg vrijmoedigheid alles te vertellen. Dit gesprek tussen Boot en Moeder is haar hele leven helder bijgebleven en later nog tot lering en troost mogen zijn.

Boot: Als ik je goed beluisterd heb, Betje, dan heb je al na de eerste aanslag van de Heere gedacht dat je bekeerd was.

Moeder: Ja, dat was zo, vriend, want in de maand Maart van 1896 beliefdde het de Heere mij een slag in mijn leven te geven, dat ik niet meer gaan kon zo ik voorheen mijn leven door ging. Toen ben ik aan het reformeren gegaan en had de Heere mij daarin door laten gaan, dan zou ik met de dwaze maagden gezegd hebben: *Doe mij open!* Ik was toen 22 jaar oud.

Boot: Ben je daar lang in gebleven of werden de overtuigingen dieper?

Moeder: Drie jaar later kwam de Heere met een tweede slag. Met Zijn uitgetrokken zwaard ging Hij staan op de drempel van mijn huis. En de woorden van Psalm 27 kwamen in het oordeel naar mij toe: *Waar was mijn hoop, mijn moed gebleven?*

Boot: Toen was je levensmoed weg en ook je pogingen om je leven te verbeteren.

Moeder: Bij mijn pogingen om bekeerd te worden had ik ook de wereld mee willen nemen. Maar nu zag ik dat de Heere dat niet wilde en toen gingen al de kloppingen aan de deur mijns harten tegen mij getuigen.

Boot: Onder het oude Bondsvolk mochten zij geen kleed van tweeërlei stof dragen.

Moeder: Mijn hele huis en gezin lagen nu onder het oordeel en ik dacht dat er een bord geplaatst was boven de buitendeur: *Hier rust het oordeel Gods!*

Boot: En zag je toen dat je jezelf niet kon bekeren?

Moeder: Nee, nog niet Boot, want mijn gebed was toen met de schuldige man: *Wees lankmoedig over mij Heere, dan zal ik alles betalen.*

Boot: En kreeg je nog uitstel van betaling?

Moeder: Ook niet, want in plaats van beter werd het hoe langer hoe erger met mij en het duurde niet lang of de derde slag kwam.

Boot: Salomo zegt dat de zondaar de Heere noodzaakt om de roede op te nemen, want zijn mond roept naar slagen.

Moeder: Deze derde slag kwam wel zo gevoelig aan, dat het mij dieper trof dan mijn voorgaande overtuigingen.

Boot: Boston schrijft in zijn boek over de twaalf slagen van de bijl der wet, dat elke slag de zondaar dieper treffen moet zal hij ooit afgehouden worden van zijn eigen stam.

Moeder: Toen dacht ik waarlijk dat mijn levenstijd aan het einde kwam en mijn kostelijke genadetijd voorbij. Hier hielp geen uitstel meer, want de Heere had genoeg geroepen, maar ik had steeds geweigerd. Hij had geklopt, maar ik niet open gedaan.

Boot: Kreeg je wel eens ondersteuning in deze weg?

Moeder: Ja, uit de Psalmen en Jesaja. Psalm 6 werd mijn boetepsalm. Die heb ik in die tijd wenende gezongen en zingende geweend.

Boot: Dat schenkt de Heere uit zondaarsliefde, want anders was ik, zegt David, in mijn druk vergaan.

Moeder: De druk van Zijn slaande hand kwam ook in mijn gezin. Mijn man werd ziek en mijn kinderen werden ziek en ik gevoelde dat ik er de oorzaak van was, dat de Heere zulke smartelijke wegen moest gebruiken.

Boot: Hier geven de Klaagliederen van Jeremia onderricht. *Hij zitte eenzaam en*

zwijge stil omdat de Heere het hem opgelegd heeft; hij steke zijn mond in het stof en zegge: misschien is er verwachting.

Moeder: O geliefde vriend, *dat er misschien nog verwachting voor mijn arme ziel was, gaf mij weer ademtocht.*

Boot: Je noemde zo-even Psalm 6 en ook Jesaja. Kreeg je daar ook een nadere ontdekking in, want deze Profeet gaat de Held verklaren die machtig is te verlossen.

Moeder: Het eerste wat ik daaruit mocht leren was Jesaja 62 en 63. *Wie is Hij die van Edom komt, met besprenkelde klederen van Bozra?* Mijn ziel wist nog niet wie Hij was, maar dat er toch Één geweest was Die ook een geperste weg had, deed mijn verzuchtingen naar Hem uitgaan.

Het tweede wat mij voorkwam was Jes. 55. *O alle gij dorstigen, komt tot de wateren, enz.*

Boot: Deze belofte kwam uit het kabinet des Verbonds.

Moeder: Daar werd Gods Woord voor mij geopend en ik drukte de Bijbel aan mijn hart. Het was of ik boven op de berg gezet werd en de verrekijker des geloofs in mijn handen en een gezicht op het vergelegen land. En de Heere beloofde mij, ongelukkige vrouw, dat Hij een eeuwig Verbond met mij maken zou en mij geven al de gewisse weldadigheden Davids.

Boot: Was je toen al weduwe?

Moeder: Ja, mijn man en mijn jongste kind zijn gestorven, de andere kinderen zijn gebeterd, maar zelf ben ik nog op de rand der eeuwigheid geweest door een ernstige nierziekte. Toen was het weer Klaagliederen 3 waar ik mocht onderzoeken en doorzoeken waarom. En de Heere leerde mij dat in het 22e tot en met het 33e vers om het eens te worden met de weg.

Boot: Heeft de verrekijker des geloofs ook geloofsoefeningen in je ziel verwekt of was je de belofte even spoedig kwijt als de voorgaande ondersteuning?

Moeder: Dat kwam anders uit dan ik gedacht had, want ik kwam er achter dat zien nog geen hebben is, en halfweg niet thuis. Alles had ik in Hem zien liggen, want: *Ik ben het Die in gerechtigheid spreek, Die machtig ben om te verlossen.*

Boot: Maar toen moest je nog pasklaar gemaakt worden om als een gevangene verlost te worden.

Moeder: Zo gevoelde ik mij ook. Als een gevangene die onder een stil verhoor geplaatst werd. En als ik dan dacht mijn eeuwig vonnis te ontvangen, gevoelde ik daarbij een betrekking op een rechte God. *"t Recht van Jakobs God, dat wij billijk eren".* Psalm 81: 4.

Boot: Dat wordt ook vermeld in Psalm 99: *'En de sterkte des Konings, die het recht lief heeft. Gij hebt recht en gerechtigheid gedaan in Jakob'.*

Moeder: Onder het stil verhoor kreeg ik ook weer goedertieren gedachten van de Heere: Hij mocht Zich nog wenden en berouw hebben over het kwade, wat Hij over mij gesproken had.

Boot: *Hij verkwikt Zijn volk goedertier*, zingt Datheen. En voor die ogenblikken mocht je geloven dat Hij die het goede beloofd had, het ook schenken zou. *De blinde heiden, nu van God gescheiden*, Psalm 67.

Moeder: Totdat ik in mijn gescheiden staat gezet ben. En de werd de kloof tussen mij en het hoge Wezen zo groot, dat er aan mijn kant geen doen meer aan was.

Boot: En kwam de Heere toen om Zijn recht, Betje?

Moeder: Het recht Gods werd zo gespannen in mijn ziel, dat ik mijn rechtvaardig vonnis met mijn bloed wou ondertekenen.

Boot: In het eren van Gods deugden daar krijgt de deugd van het recht Gods de hoogste plaats.

Moeder: En daar werd ik geplaatst op de handen van de grote Pottenbakker, en Hij was vrij en soeverein om met dat leem te doen naar Zijn eeuwige wil en welbehagen.
 Boot: Toen dat bij mij plaats had, klonk er een Goddelijke vraag in mijn ziel: 'Hoe zal Ik u onder de kinderen zetten?' En het antwoord was: *Dan als gij tot Mij zult zeggen: Mijn Vader.*

Moeder: Bij mij kwam een afvraag in mijn hart *of ik nog iets te zeggen had*, maar ik had een zwijgende mond en een bukkende ziel. Want de grote Pottenbakker zou Zijn eer altijd krijgen, zowel in een vat van oneer als in een vat van eer.

Boot: Hier gebeurde het bij mij dat Christus begon te pleiten om Zijn arbeidsloon bij de Vader.

Moeder: Ja, daar werd Gods hart voor mij ontsloten en de dierbare gerechtigheid, want Christus kwam Zichzelf aan mij te openbaren als het eeuwige dekkleed om mijn naakte ziel te bedekken.

Boot: Na de lokkingstijd en na de verbergingsstijd kreeg je nu die blijde tijd van Psalm 81: 6.

Moeder: Vrij en blij stond ik nu en ik heb geen woorden om uit te drukken hoe ik mij bevond. Zoals een schip op een stromende rivier vast ligt aan haar anker, zo lag mijn ziel geankerd aan het harte Gods!

Boot: Ik mocht Hem toen noemen de Leidsman mijner jeugd.

Moeder: En ik noemde Hem mijn Bruidegom. Ik kreeg wachtenstijd, totdat Hij het geestelijk huwelijk zou gaan voltrekken, want mij werd beloofd uit de Berijming van de 12 Artikelen des Geloofs, vers 1:

*Dat wou Hij als mijn Bondsgod zweren,
 Dit wil Hij als mijn Vader doen.*

Enkele jaren later na het eerste bezoek van Moeder aan J.J. Boot te Delft had Moeder nog een belangrijk gesprek met hem. In haar waarneming van binnen was het met haar bekering vastgelopen en in die nood zocht ze dan het oude geoefende volk op, die het belang van haar ziel op het oog hadden. En zodoende was Moeder weer aan het vertellen gegaan vanaf de eerste indrukken die ze reeds als jong meisje kreeg.

Totdat ze kwam aan het bijwonen van die begrafenis, die in drie huizen gehouden werd, en waar Koos Vrolijk in het huis waar Moeder mee bediende gesproken had over Martha, Maria en Lazarus. Waarschijnlijk had Boot op die bijzondere dag ook in één van die drie huizen gesproken, want hij begon hierover het gesprek met Moeder als volgt:

Boot: Martha, Maria en Lazarus hebben een aangename maaltijd genoten met de Heere Jezus aan één tafel. En voor de staat van hun ziel was het ook een kostelijke maaltijd, want daarin mochten zij smaken ieder naar de stand waarin zij leefden.

Moeder: Koos Vrolijk noemt mij van die dag af altijd *dienende Martha*.

Boot: Maar om op ons gesprek van zo-even terug te komen, je hebt toch ook de gestalte van Maria leren kennen als je zong:

*De Bruid mocht in het wijnhuis zijn,
 Daar laaft Hij haar met liefdewijn.*

Moeder: De liefde Gods vervulde mijn hart en zinnen en ik bleef de vrije toegang behouden tot Gods hart.

Boot: In die tijd heb ik uitgeroepen: 'Heere, als de gerechten van deze tafel al zo vet zijn, wat zal het dan toch wezen als Uw Geest met mijn geest zal getuigen dat ik een

kind Gods mag wezen'; wat later aan mijn ziel is toegepast.

Moeder: Bij mij ging het weer anders als ik gedacht had. Nog geen jaar later zong ik een ander versje:

*Al het zoete ben ik kwijt,
't Is nu voor mij een wintertijd.*

Boot: Hoe heb je het zo gauw laten ontnemen, Betje? Het richterlijke was al zover doorgegaan, dat het nog maar behoefde toegepast te worden.

Moeder: Dat heeft Chr. v. d. Ree uit Schoonhoven ook al tegen mij gezegd, maar ik werd met heel mijn bevinding weer buiten God en Christus gezet, met deze woorden: *Goed doet geen nut ten dage der verbolgenheid, maar gerechtigheid red van de dood.*

Boot: Kon je niet pleiten op Zijn beloften van Jesaja 62, zoals je toen had mogen ondervinden?

Moeder: In de eerste tijd nog wel, vooral in de nachtelijke uren als ik mocht komen in het vrij verklaren van Hem als Pottenbakker over het leem en dan ging het Kabinet weer open. Maar de Heere zeide, *dat het nut was dat Hij nu wegging*. En of ik al schreide: Heere, ik kan U toch niet missen, ik raakte toch mijn zoete omgang en aangenaam leven kwijt.

Boot: Heb je bij de oudsten van 's Heeren volk nog om raad gevraagd in deze weg?

Moeder: Ja, behalve Chr. v. d. Ree ook aan vrouw Gebuis uit Rotterdam en Manus v. d. Hoven te Giessendam. Ook kreeg ik in die tijd een uitnodiging per briefkaart om met Pinksteren naar het gezelschap te komen in Woudrichem. Daar woont een lieve vriendin, die ik al langer ken en had van anderen gehoord dat de Heere haar bezocht en al haar zonden haar vergeven had.

Boot: Je bedoelt zeker **Nel de Joode** uit Woudrichem. Ik heb gehoord dat de Heere met haar doorgegaan is evenals bij Lazarus.

Moeder: Mijn begeerte was in die tijd om ook met Lazarus te sterven, want ik zag het leven achter de dood. Maar nu vrees ik de dood achter de dood, en daarom kan ik de dood niet begeren.

Boot: Het is voor Lazarus en zijn zusters ook heel wat geweest. Hij moest sterven en Christus kwam niet om hem te helpen. Maar omdat het sterven van Lazarus tot heerlijkheid Gods zou zijn, heeft Christus tot Zijn discipelen gezegd: *'Ik ben blijde daar niet geweest te zijn.'* (Joh. 11: 15).

Moeder: O, geliefde vriend, ik had al zoveel van Hem genoten dat ik er onmogelijk aan kon denken, om met die gesmaakte liefde nog verloren te moeten gaan.

Boot: Alles moest wachten op het tijdsgezicht dat Lazarus werd opgewekt. Jezus zei: *Ik ben de Opstanding en het Leven. Die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven.*

Moeder: Met een afwezige Christus kon ik niet geloven dat het waarheid in mijn binnenste was.

Boot: Als je toen ook met Hem voor de grote rechtbank had gekomen, dan zou Christus in dat gericht spreken wat Hij sprak tot de bedroefde zusters in Joh. 11: 40: *Heb Ik u niet gezegd dat, zo gij gelooft, gij de heerlijkheid Gods zien zult?*

Moeder: Mijn grootste zonde is het ongeloof, want dat houdt God verdacht van Zijn liefde en almacht.

Boot: Mijn ongeloof was daar ook de grootste zonde, maar het werd ook de laatste zonde waaraan ik ontdekt werd voordat ik vrij verklaard werd in Zijn gericht.

Moeder: Straks is het weer tijd voor mij om naar de boot te gaan. Och Boot, zou je eerst nog een zegen willen vragen?

Boot: De Heere mocht al die banden nog eens verbreken, *want in de Heere zal gerechtvaardigd worden het ganse huis Jacobs.*

Wij zullen Hem vragen of Hij je wil roepen als een weduwe, die zich gevoelt als een verlaten vrouw, waarover Hij Zich wil ontfermen om Zijns grote Naams Wil.

NAAR DE KERK BIJ STAM

Na de eerste ontmoeting van Stam uit de Prins Alexanderpolder heeft moeder nog veel bootreizen gemaakt om Stam te horen preken. Hij was een eenvoudige man, Hendrik Stam, geboren in 1838 te Wilnis volgens Stoppelenburg, maar volgens Vermeulen in Kockengen.

De Prins Alexanderpolder te Capelle aan de IJssel werd in 1874 drooggelegd en met andere boeren vestigde zich toen ook Stam daar met een boerenbedrijf aan de Bermweg.

Hij was toen al een man die de Heere vreesde, want de Heere had hem al jong geroepen. En die roeping kwam spoedig openbaar, want toen hij pas 12 jaar was kon hij al spreken over de enige troost in leven en sterven. Toen mocht hij al weten het eigendom te zijn van Zijn Zaligmaker.

Maar tien jaren later was hij in dwaalwegen geraakt. Volgens Vermeulen door een lichte godsdienst, maar volgens moeder door het leven naar de wereld. Want toen de Heere hem van die schadelijke wegen kwam terug te roepen, noemde hij dat later zijn tweede bekering.

Van deze vernieuwde bekering heeft hij aan moeder twee punten verteld. Het eerste was dat hij over zijn berouw en leed zo hard gebruld had in het weiland, dat zijn koeien op de vlucht gingen. En het tweede was dat hij in de roeping van God dezelfde stem herkende van tien jaar geleden. Hij was toen 22 jaar en toen hij in de polder begon te boeren was hij al 38 jaar. Wat zijn leven betrof was Stam een geoefend christen.

Tijdens de eerste jaren van zijn verblijf te Capelle kerkte Stam in de Gereformeerde Gemeente o/h Kruis aan het Weenaplein te Rotterdam Omstreeks 1881 is Stam met verschillende vrienden begonnen om Zondags een preek te lezen van een oude schrijver op de dorsvloer van Stams boerderij. Al spoedig werd Stam gevraagd een stichtelijk woord te spreken, zodat hij toen oefenaar werd. Zijn oefeningen trokken goede belangstelling en een steeds grotere menigte kwam hem horen.

Toen de dorsvloer te klein werd is de houten kerk gebouwd, waar Stam in gepreekt heeft totdat hij van zijn aardse post werd afgelost. Omdat hij als oefenaar de bediening van de Sacramenten miste, is hij later nog tot de bediening van het leraarsambt gekomen. In 1896 werd hij door Ds. Sterkenburg bevestigd als herder en leraar van de samenkomst te Capelle. Hij wilde nooit dat men hem met dominee aansprak. Hiervoor gevoelde hij zich te gering. Als moeder dan ook over hem sprak bezigde zij vaak de term 'de ouwe Stam' met zijn ouderlingen Oudshoorn en Van Rijs.

Stam had een diep inzicht gekregen in de breuk van de Kerk. Dit kenmerkte zijn prediking, want de teksten uit Gods Woord waren meestal uit de kleine profeten. Hij zag de ganse Kerk in zijn dagen in dezelfde toestand zoals die profeten gans Israël zagen in een afbrekende weg. Al de preken die moeder ons vertelde wezen daarheen: *Want Israël heeft zijn Maker vergeten en tempelen gebouwd* (Hoséa 8: 14) *Braakt u een braakland* (Hosea) *Zaait niet onder de doornen.* (Amos 3: 15) *En Ik zal het winterhuis met het zomerhuis slaan. Wat ziet gij Amos?* (Amos 8: 2) *Een korf met zomervruchten.* (Micha 7: 1) *De ingezamelde zomervruchten en de nalezingen in de*

wijnoogst. (Zefánja 2: 3) Zoekt de Heere, al gij zachtmoedigen des lands. (Mal. 3: 3) En Hij zal ze doorlouteren, gelijk men zilver loutert.

In al deze preken, vooral op de biddagen, wees hij zijn hoorders op de komende oordelen en ging dan in de toepassing verklaren hoe dit oordeel ook in de harten van Gods volk werd verkondigd en hoe zij dan bevindelijk met hun zonde en schuld voor de Heere kwamen te vallen. Maar ook hoe de Heere Zijn volk boven het oordeel uit hun ziel tot een buit kwam te geven in de vergeving van hun zonden. Geen wonder dat moeder soms de dagen telde waarop ze weer onder het gehoor zou zitten. Wat zijn gebreken betreft, die wou ze graag met de mantel der liefde bedekken.

Voor de eerste wereldoorlog uitbrak was moeder hertrouwd met Gerrit Duijzer, onze vader, en in Brakel gaan wonen. Toen heeft zij Stam niet meer gehoord.

Maar bij Jac. van Dam in Alblasserdam vernamen wij dat Stam toen met grote vrijmoedigheid gesproken heeft midden onder het bulderen der kanonnen, die vanuit België gehoord werden. En als de hoorders beefden onder het oorlogsgeluid dat tot ver in ons land gehoord werd, dan riep Stam met kracht: *Dit is de stem van God. Hoort de roede en wie ze besteld heeft.*

Met de dochters van Jeruzalem had Stam tevoren voor die roede gevreesd en gewaarschuwd. Nu zag hij het bevestigd en werd innerlijk verblijd en verheugd over die oordelen, waardoor God aan Zijn eer kwam.

In die tijd onder de bediening van Stam heeft de Heere nog veel zegen op zijn werk gegeven. Velen van des Heeren volk hebben later getuigd dat Stam het middel voor hen geweest is. Moeder had ook veel onderwijs en lering van hem ontvangen in de middellijke weg.

Hoe de Heere hem gebruikte voor **een buurvrouw** die ziek werd en ging sterven, heeft moeder ook meegemaakt en ons dikwijls verteld. Deze burens van Stam waren zeer vijandig op zijn persoon, zijn leven en zijn prediking. Zoals Huntington burens had die hem op alle manieren plaagden en zijn prediking probeerden te verhinderen, zo was het ook bij Stam in de polder. Veel overlast en vijandschap moest hij van hen ondervinden. Totdat de buurvrouw ziek werd en haar geweten ontwaakte, waardoor ze in overtuiging geraakte van haar vijandschap. De ziekte en de overtuiging namen toe en bereikte deze hoogte, dat de benauwde buurman kwam vragen aan Stam of hij bij zijn vrouw wilde komen om voor haar te bidden.

Bij het ziekbed gekomen, hoorde hij met verwondering aan hoe de vrouw al haar vijandschap ging belijden, hem om vergeving smeekte en of hij voor haar wilde bidden.

Toen werd Stam aangegord als een dienaar van Christus, om Zijn eer te bedoelen. Zijn eigen naam en eer kwam hier niet in aanmerking. Daarom begon hij tot de vrouw te spreken over de deugden Gods. Zijn rechtvaardigheid in het bezoeken van de zonde en de eis van Zijn Goddelijke wet die tegen de zondaar aankomen.

Geheel verslagen lag de vrouw te luisteren. Elk woord klonk in haar ziel als een hamerslag. Tenslotte vroeg ze met wanhopige stem: *Buurman, is er nu voor zo'n zondige vrouw als ik ben, want ik zie voor mij geen mogelijkheid, is er nu voor zo'n zondares nog mogelijkheid bij de Heere om genade te krijgen?*

Diep getroffen door deze vragen begon Stam nu het dierbare Evangelie te verkondigen. En de onnaspeurlijke genade Gods in het Evangelie geopenbaard, en in Christus verklaard voor arme zondaren, ook voor de grootste zondares, zoals zij. Het was merkbaar dat buurvrouw bij deze woorden adem schepte voor haar benauwde hart, want zij dronk deze woorden in als koud water op haar vermoeide ziel.

Waarop Stam neerknielde voor haar bed en een hartroerend gebed deed voor de redding van deze arme vrouw. In dit gebed kreeg Stam bijzonder opening des harten

om op genade te pleiten voor deze schuldige zondares. Na haar bij het afscheid nog het ene nodige te hebben toegewenst, ging Stam naar huis en naar bed, maar kon niet slapen en was telkens in verzuchtingen voor deze vrouw aan de troon der genade.

In zijn gedachten zag hij ze voor de poort liggen, evenals in Bunyan's Pelgrimsreis het buurmeisje Barmhartigheid om hulp riep. Na enkele dagen stierf de buurvrouw in deze toestand, want er werd geen meerdere verruiming gehoord. Stam die verzocht werd voor de leiding van haar begrafenis, sprak dan ook niet over haar maar over de Heere, Die in Zijn oneindige wijsheid de Wet en het Evangelie achtereenvolgens wil gebruiken tot neerwerping en wederoprichting van de uitverkoren zondaar.

Bij het open graf beliefte de Heere Zich te openbaren aan Stam. Terwijl hij haar in het graf zag dalen, zuchtte hij van binnen: 'O Heere, wat is het met deze vrouw. Gij hebt het mij vergund, om met haar zielenood te komen voor Uw genadetroon! En ik kreeg een geopende toegang door Uw Geest om te pleiten op Uw barmhartigheid in het schenken van vergeving om Christus wil. Als Gij in Uw Woord spreekt dat de werkingen van Uw Geest altijd vruchten zullen dragen, o Heere, wat is dan nu de vrucht van deze krachtige werkingen, die Gij in mijn hart gegeven hebt ten aanzien van deze vrouw?'

En vol nadruk klonk het woord des Heeren in zijn hart als een antwoord op zijn vragen: "Al wat gij op de aarde ontbinden zult, zal in de hemel ontbonden wezen." Matth. 18: 18). Met blijdschap in zijn ziel mocht hij toen geloven dat zijn eertijds vijandige buurvrouw genade en vergeving ontvangen had en dat zij door de poorten in de stad was ingegaan.

Dezelfde avond na de begrafenis had Stam een weekdienst en moeder heeft ons verteld dat hij zo aangenaam gepreikt had, want hij werd opgetrokken en deelde mee in de blijdschap des hemels, dat er een zondaar tot God bekeerd was. En de glans der eeuwigheid scheen op zijn aangezicht. Moeder zag het zelf. Hij blonk van hemelse vreugde die hij genoot!

Nooit, riep hij uit, nooit eerder heb ik op een begrafenis gemakkelijker kunnen spreken dan deze middag. En dat, terwijl ik niet onder mijn dierbare vrienden zat, maar onder mijn vijanden. O wonder van genade!

OP REIS NAAR WOUDRICHEM

Het was in het voorjaar van 1907 en het liep tegen de Pinksterdagen. Moeder liep naar de deur, want de postbode bracht een briefkaart. Het adres was goed: Wed. Boshart, Singel 52e, Dordrecht.

Vlug keek moeder naar de afzender: Nel de Joode, Woudrichem. Het was een uitnodiging om met de Pinksterdagen over te komen. Behalve de groeten en hopende tot ziens, stond er niet meer op dan een kort en krachtig P.S.: *Komt en ziet!* Joh. 1: 40. Door dit woord van Christus verstond moeder wat Nel hiermee bedoelde. Christus had haar verlost van de vloek der wet en zij was nu verzoend met een Drieënig Wezen. Dat wou ze gaan vertellen aan haar vrienden.

Moeder las in dit korte woord de begeerte van haar hart: "Komt luistert toe, gij Godgezinden", Ps. 66: 8. Dat komt voor mij slecht uit, dacht Moeder, om nu te gaan luisteren naar Nel, die in de blijdschap van haar geloof staat, terwijl ik moedeloos en troosteloos ben vanwege mijn ongeloof. Doch gelukkig kwam er 's avond verandering in haar gemoed. Onder het lezen in Comrie trof haar deze tekst: "En laat ons onze onderlinge bijeenkomst niet nalaten." Hebr. 10: 25. Waaraan Comrie deze opmerking vastmaakte, dat de Heere de samenkomsten van Zijn volk wil zegenen met Zijn tegenwoordigheid. En dat de Heere deze bijeenkomsten wil gebruiken om

treurigen uit de banden te verlossen en in de vrijheid der kinderen te stellen.

Dit gaf haar moed om op reis te gaan met de boot naar Woudrichem. Een gemakkelijke reis, want Nel woonde vlak bij het veer aan de rivier. Wie Woudrichem binnenkomt onder de Gevangenpoort door, ziet rechts een hoog pand van drie verdiepingen vast aan het Poortgebouw. Oorspronkelijk de woning van de Poortwachter.

Toen moeder aankwam waren er al veel vrienden met hun vrouwen. Ot Bouman deed het eerste gebed en **Piet de Bie** sprak: 'Vrienden, vanmorgen toen ik van huis ging was in mijn hart de begeerte of het voor ons waarlijk nog eens Pinksteren mocht worden. En nu stel ik voor dat, straks als Nel het hare verteld heeft, ook degenen die vrijmoedigheid krijgen het hunne daartoe bij te dragen, en wie weet of de Heere wil ons hier een Pinksterzegen schenken!

Dus Nel was het eerst aan de beurt en zij begon van het begin af toen de Heere haar had opgezocht en hoe verder bij iedere weldaad die zij mocht ontvangen, ook weer ontdekking volgde van hetgeen zij nog miste. Totdat zij richterlijk behandeld werd en, o wonder, vrijgesproken in dat gericht. Toen zelfs haar hart haar aan moest klagen dat zij de eeuwige dood verdiend had, kreeg zij om Christus wil van de Vader het eeuwige leven. En zo bleef ze getuigen van Hem, die nu haar Koning was, want ze verklaarde dat Christus haar van de Vader geschonken was, volgens Ps. 89: "En onze Koning is van Israëls God gegeven." Nu zongen ze samen Ps. 32: 6:

*Rechtvaardig volk, verheft uw blijde klanken,
Verheugd in God, naar waarde nooit te danken.*

Verheugd in God, dat was zij nu. Zij stond in de vrijheid waarmee Christus haar vrijgemaakt had. Ze schonk zelfs een glas wijn in voor al de aanwezigen. 'Ik heb twee flessen wijn gekregen, zei ze, en nu wil ik op deze dag graag hiervan delen. De wereld viert deze dag tot hun eigen genot en eer, wij mogen dit gebruiken tot Zijn eer.'

Een persoon in het gezelschap trok zich terug en wou zijn glas laten staan. Maar Janus Nobel uit Nieuw-Beijerland zei, dat dit een wettische vroomheid was van raak niet en smaak niet en roer niet aan. En lachend sprak hij tot die man: ' Als jij dit glas wijn niet lust of niet durft te drinken, dan draai je je hoofd maar even om, dan zal ik het wel voor je uitdrinken!'

Inmiddels was het twaalf uur geworden. De morgenuren waren omgevlogen. Janus Nobel had ook aan eten gedacht, maar hoe dat gaan moest met zoveel mensen wist hij ook niet. Maar Nel bleek goede burens te hebben, want die hadden voor haar een maaltijd klaargemaakt en het gezelschap werd bediend door hulpvaardige buurvrouwen.

Na de maaltijd werd Psalm 68 gezongen in de berijming van Petrus Datheen en het derde vers trof zodanig het gemoed van Moeder, dat zij onder het zingen al geloofde dat de Heere haar de betekenis van dit psalmvers proefondervindelijk zou leren.

*Verblijdt u in God met ootmoed
Hij is der wezen Vader goed
En een beschermer krachtig
Der weduwen in billijkheid
In den tempel vol heiligheid
Heeft Hij Zijn woonst' eendrachtig
Hij is 't die den eenzame geeft
Een huis dat vol van kind'ren leeft
Na haar langwijlig wachten.*

Op aandringen van Chris van de Ree uit Schoonhoven en met enkele bemoedigende

woorden van hem, begon moeder haar wedervaren te vertellen. Het zojuist gezongen vers gaf haar aanleiding om te beginnen hoe de Heere haar weduwe had gemaakt in natuurlijk en geestelijk opzicht. En duidelijk kwam voor haar aandacht Jesaja 62: 4 *waar de Heere de verlaten vrouw en bedroefde weduwe gaat beloven haar wettige Man en Vader te zijn. Want gelijk een jongeling een jonkvrouw trouwt, also zal uw God u trouwen.* En dit geestelijk huwelijk zou ook geestelijke vruchten voortbrengen.

*Hij is het, die de eenzame geeft,
Een huis dat vol van kinderen leeft,
Na haar langwijlig wachten.*

Wel moest moeder tot haar smart bekennen, dat zij in deze wachtenstijd ongeduldig was geworden en niet op des Heeren tijd kon wachten. Ook voor het natuurlijk leven zou dit psalmvers betekenis krijgen. In verwondering had moeder deze woorden meegezongen:

*Hij is het, die de eenzame geeft,
Een huis dat vol van kinderen leeft.*

Zou de Heere die weg ook nog over haar brengen, dat ook deze woorden in het natuurlijke leven haar vervulling zouden krijgen? Zij wist het niet en zij wist ook niet dat de Heere in Zijn Voorzienigheid het zo geleid had, dat de man met wie ze later trouwen zou, op deze Pinksteren op het gezelschap aanwezig was!

De eerste ontmoeting had hier plaats. Tevoren kenden ze elkaar niet. En deze ontmoeting bleef ook bij het geestelijke en bevindelijke leven bepaald. Gezien de diepe indrukken bij moeder en de verdere aanwezigheid is het te begrijpen dat er geen gedachte aan het natuurlijke was, na alles wat er gehoord en gesproken was. De betekenis van deze psalm zou in deze zaak pas later zijn beslag krijgen.

Inmiddels getuigde Nel steeds van haar Koning. En haar getuigenis verwekte zo'n indruk, dat al de vrienden er goed mee waren. Ook die nog niet gekomen waren tot de bewustheid van hun aandeel in Christus.

Otto Bouman gevoelde ook bij zichzelf de onmisbare noodzakelijkheid van: *Sion zal door recht verlost worden.* Hij schreef later aan een vriend: 'Mijn ziel is ingewonnen om van dat recht niets af te willen hebben, maar de kloof is er nog en de muur des afscheidsels is nog gevestigd.' Maar lang zou het bij hem niet meer duren, want twee maanden later mocht hij aan Nel verklaren, dat hij nu ook in de Heere gerechtvaardigd was. Toen hebben zij als broeder en zuster met elkaar geleefd. Zelfs de kinderen van Ot spraken altijd van tante Nel.

Janus Nobel was de zekerheid zijner zaligheid ook niet deelachtig. Hij had die dag ook zijn bekering verhaald aan het gezelschap, maar in zijn gewaarwording had hij het er slecht afgebracht. Hij gevoelde zich als een schooljongen, die met beide handen een elastiek uittrekte. En de elastiek werd steeds dunner, totdat hij klapte en hij als zo'n schooljongen met de twee eindjes elastiek in zijn handen stond. Zo was nu zijn bekering, elastiek, uitgerekt en kapot en hij stond met de stukken in zijn handen. En zo waren er meer, die hun gemis en gebrek hadden gehoord.

Maar aan het eind van al die klachten sprak Piet de Bie: Vrienden, ik krijg een opmerking in mijn hart, namelijk over hetgeen ik vanmorgen van de Heere begeerd heb: "Heere, zou U deze Pinksteren in ons midden willen wezen met Uw lieve Geest, opdat het in de harten van Uw volk waarlijk Pinksteren mocht worden." En nu aan het einde van onze samenkomst, ziende verslagenheid des harten, de klachten van velen, krijg ik hierover deze opmerking: De eerste Pinksterdag te Jeruzalem bracht ontroering bij de menigte teweeg. Zij werden verslagen in het hart en spraken:

Mannen, broeders, wat moeten wij doen? Hand. 2: 37. Die Geest, gedaald van boven, deed hun dit geloven, zodat de Pinksterzegen bestaat in beroering en verslagenheid des harten. Als dat in onze harten zal werkzaam zijn, zullen wij mogen getuigen, dat de Heere met Zijn Geest in ons midden was.

Tot slot werd nog een psalmvers gezongen en de samenkomst met dankgebed gesloten.

Het gezelschap keerde weer huiswaarts na van elkaar afscheid genomen te hebben. Deze dag had diepe indrukken achtergelaten. Vooral bij moeder had het veel teweeg gebracht in haar gemoed. Thuis gekomen, ging ze alles nog eens overdenken, maar toen ze haar bevinding ging toetsen aan de zaak die Nel de Joode had ondervonden, toen gevoelde ze een gemis in haar ziel, zo groot, dat ze dacht nog alles te missen. Ze had wel veel goeds van de Heere genoten, maar dat goed zou geen nut doen ten dage der verbolgenheid; *alleen de gerechtigheid van Christus, die redt van de dood*. Nu zag ze ook wat ze miste, namelijk de toegerekende gerechtigheid. Ze had tot nu toe geleefd op geopenbaarde gerechtigheid. Dit liep de volgende dagen zo hoog op, dat ze dacht nog met gesmaakte liefde verloren te zullen gaan. Met haar hele bevinding werd ze buiten God en buiten Christus gezet en in haar gewaarwording een buitenstaand mens. Aan het eind van de week kwam het hoogtepunt. Want satan, de verslagger der broederen, gaf haar in dat ze nu als huichelaar openbaar zou komen, want ze kon de toets niet doorstaan.

Maar zondagmorgen gaf de Heere uitkomst. Hij liet niet toe dat haar ziel in wanhoop omkwam. Het begon al met het zingen van het geliefde vers uit Psalm 68: 3. En de preek was van Th. Van der Groe uit "De toetssteen van ware en valse genade." Wonderlijk bediende de Heere hierdoor haar ziel. Zij had toetsing gezocht, beproeving en vergelijking. Maar moeder had haar vriendin Nel als toetssteen gebruikt. Maar nu liet de Heere haar zien, dat de enige ware toetssteen Zijn eigen Woord was, wat Van der Groe ging verklaren aan de hand van Lukas 18: 9. Eerst ging Van der Groe in dit stuk de huichelaar verklaren in al zijn geuren en kleuren, zodat moeder eerst nog dacht: die huichelaar ben ik. Maar toen ging hij een kenteken van het ware volk des Heeren opnoemen, en toen brak de wanhoop. "Als Gods deugden om hunnentwil gekrenkt zouden worden, dan zou dat volk beter verloren kunnen gaan."

Dat heb ik zelf beleefd, dacht moeder, daar heb ik kennis aan. En de Heere gaf haar een terugleiding in haar pelgrimsweg en ondersteuning in haar gemis. Zo mocht moeder de weg weer met nieuwe moed vervolgen, zoals de pelgrims van Bunyan dat deden na angst en strijd.

Dertig jaar later bracht de Heere in Zijn ondoorgrondelijke liefde onze moeder nogmaals terug bij het 3e vers van Psalm 68. Wij als kinderen hoorden haar verzuchtingen en zagen haar werkzaamheden. Eerst was er een tijd aan voorafgegaan dat moeder te kampen had met het ongeloof. Dat was een smartelijke ontdekking voor haar, want het ongeloof houdt God verdacht van Zijn liefde en almacht. Ze werd bepaald bij Hebr. 10:28: "Als iemand de wet van Mozes heeft teniet gedaan, die sterft zonder barmhartigheid." En ook vers 29: "Hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die den Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des Testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was."

Het ongeloof werd haar grootste zonde. De andere zonden waren tegen de wet, maar het ongeloof de zonde tegen het Evangelie. **Vrouw Gebuis** uit Rotterdam had moeder nog willen troosten uit haar eigen bevinding. De ontdekking van het geloof

was bij haar de laatste ontdekking geweest vóór haar vrijverklaring in het gericht. Maar de wond in moeders ziel werd hierdoor niet genezen. Die was zó diep, daar moest de Heere Zelf aan te pas komen. Want mijn ziel was doorwond, zo schreef ze, vanwege mijn gruwelijk ongeloof. Te midden van haar smart werd haar gebed Psalm 119:62:

*Mijn ogen zijn bezweken, rood geschreid,
In 't uitzien naar Uw heil met heet verlangen.
Het heil aan mij rechtvaardig toegezeid.
Ai, wis dan toch de tranen van mijn wangen.*

Toen de Heere kwam moest de reus ongeloof veldvluchtig wijken en Zijn indachtig makende Geest gaf haar een terugblik op haar weg met deze woorden: "Na haar langwijlig wachten." Het was alles liefde en wijsheid van Hem. Zij had mogen wachten en zij had meer geloof beoefend dan zij geweten had. Haar ongeloof had Gods trouw niet ongedaan kunnen maken: *Niet feilen in Mijn trouw, noch Mijn Verbond ooit schenden.* En meer dan eens hebben wij met moeder het 14e en 15e vers van Psalm 89 gezongen!

Weg waren de banden van het ongeloof, want het dierbare geloof zag op Christus als de enige Fontein en de enige Oorsprong van haar zaligheid. Daar werd het al ontsloten wat gesloten was geweest, en met haar hele ziel mocht ze zich overgeven aan Hem, die een Vader is der wezen en een Rechter der weduwen. Met ootmoed werd ze teruggebracht bij haar tweede huwelijk, waarin de Heere ook zo wonderlijk gezorgd had en een waarmaker van Zijn Woord was. *Een God, die de eenzamen zet in een huisgezin, uitvoert die in boeien gevangen zijn.*

ONTMOETING MET A. DE HEK EN JANUS NOBEL

Andries de Hek en zijn vrouw uit Giessendam behoorden ook bij de vrienden die moeder bij 's Heeren volk ontmoette. Van beroep was hij, evenals Gonis van Veen uit Zuilichem, keizetter of bazaltwerker. Zwaar werk voor Dries, want hij was geen sterke man. Maar hij had genade van God gekregen, en de vrucht der genade kwam in zijn leven openbaar. Hij stond bekend als een man die de Heere vreesde en zijn wandel was in eerbied en godsvrucht. Eens gebeurde het dat de post een brief bracht, geadresseerd *aan de godzalige Andries de Hek*. Maar zijn vrouw dacht: Het is niet goed voor hem dit te lezen en zij wierp de envelop in het vuur en liet hem alleen de brief lezen.

Zijn eerste ontmoeting met Janus Nobel uit Nieuw-Beijerland had plaats bij moeder in Dordrecht. Dries was al vroeg gekomen, zó van zijn werk en het wachten was op Janus. Moeder was wat huiverig. Ze dacht: Als dat maar goed gaat, want Dries en Janus hebben zo'n verschil in karakter, dat kon wel eens een botsing worden.

Dries werkte altijd met harde bazaltkeiën, maar zijn karakter was zo zacht als olie, terwijl Janus, die steeds met zachte vis om ging, hij was visser van beroep, toch een hard karakter had. Die hardheid was bij hem niet ten kwade, maar paste meer bij de hardheid van zijn vissersberoep. Want verder deed Janus Nobel zijn naam eer aan, het was een nobele man.

Toen zij beiden aan elkaar vertelden wat de Heere aan hun ziel gedaan had, viel alle vrees bij moeder weg, en bij de twee mannen viel heel het verschil in karakter weg. Er kwam overeenstemming en vereniging. En de Heere vervulde Zijn belofte: *Waar twee of drie in Mijn Naam vergaderd zijn, zal Ik in hun midden zijn.* Eer het nacht werd waren ze al driemaal op hun knieën geknield om de Heere te erkennen voor al de weldaden die zij genoten.

Maar toen moesten ze toch gaan rusten, want het werk riep weer vroeg. De andere

morgen moest Dries buiten Dordt naar de dijk werken en Janus moest naar de scheepswerf. Het werd een korte nacht en moeder stond weer op na een paar uur geslapen te hebben om koffie te zetten en brood klaar te maken. Zij was wakker geworden met het vijfde vers van Psalm 105:

*God zal Zijn waarheid nimmer krenken,
Maar eeuwig Zijn Verbond gedenken.*

Janus kwam als tweede tevoorschijn. Hij hoorde vanuit zijn aangrenzende slaapkamer het gestommel in de keuken en zijn eerste woord was: Betje, als wij straks weg moeten, wil ik nog een versje zingen, want dit versje klinkt zo dierbaar in mijn hart:

*God zal Zijn waarheid nimmer krenken,
Maar eeuwig Zijn Verbond gedenken.*

En terwijl ze nog spraken over hetzelfde versje, kwam ook Dries aan. Hij was geheel ontroerd. Kinderen, sprak hij op vaderlijke toon: Zijn jullie al op? Mijn hele lichaam trilt van aandoening. Ik heb overdacht op mijn leger de gesprekken en ik werd opgetrokken boven het stof. Het was of wij gezamenlijk onze pelgrimsweg ten einde liepen en de Heere tegemoet gingen, terwijl Janus uitriep: "Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed." Openbaring 5: 9. En daarna zongen wij samen dit lied:

*Want God gedenkt altijd genadig,
Aan Zijn Verbond, 't welk blijft gestadig.
En aan dat woord dat Hij heeft klaar,
Toegezeid en wil 't houden waar,
In 't duizendste geslacht dat leeft,
Zo Hij Abraham beloofd heeft.*

Toen werd de verwondering nog groter, de Heere had hun alle drie dezelfde Psalm gegeven, alleen Dries in de berijming van Datheen. Dit zongen zij. Hoe zij het gezongen hebben was niet onder woorden te brengen. Ze lazen ook Psalm 149 en daar werd het in verklaard: "Dat Zijn gunstgenoten van vreugde opspringen, om die eer; dat zij juichen op hun legers. De verheffingen Gods zullen in hun keel zijn." (Psalm 149: 5 en 6).

Tot slot gaf moeder op het laatste vers van Psalm 68:

*Gij zijt, o Heer', zeer wonderbaar,
In al de plaatsen daar gij klaar,
Uw heerlijkheid toont krachtig;
Israëls Toeverlaat Gij zijt,
En Uwes volks kracht, dies altijd,
Looft men U, Heer', Almachtig!*

En onder het zingen gevoelden zij de wonderbare krachtige werking van Zijn dierbare Geest, die hun Gods heerlijkheid en kracht toonde als hun Toeverlaat en Koning

Het zingen had de burens wakker gemaakt, want het was pas zes uur en moeder hoorde dat er ramen opgeschoven werden om te luisteren. Moeder dacht: ze zullen elkaar wel toeroepen, wat een wonderlijk volk toch om zo vroeg in de morgen al psalmen te zingen. Maar hinderen deden de burens niet, alleen maar luisteren.

Janus Nobel moest door de stad heen lopen. In diepe overdenking over hetgeen hun wedervaren was, stond hij even stil bij een groot gebouw. Het was de kerk der Vrije Evang. Gemeente, die op haar voorgevel heeft staan: *God is liefde. — Het is volbracht.* En opnieuw doorstroomde in zijn ziel de indruk van deze woorden *God is liefde.* En hij gevoelde dat zijn lichaam niet bestand was om de volle indruk te ontvangen van de liefde Gods. Hij moest zich vasthouden om niet te vallen en dacht:

dat is vandaag niet bekwaam om te werken.

Dries de Hek zei tegen moeder, dat hij op zijn werk een schoft vrij zou vragen. Ook hij was onbekwaam om te beginnen.

En Moeder, toen zij alleen was, kon alleen maar stamelen: *De betekenis van deze ontmoeting zal voor de eeuwigheid bewaard worden!*

EEN WONDERLIJKE DROOM

In deze tijd had moeder een wonderlijke droom, waarvan ze geloofde dat de Heere haar hiermee een oefening in haar geloof wou schenken.

In haar droom bevond ze zich in een gevangenis te midden van andere bekenden. Onder dit drukkend gevoel van gevangen te zijn kwam er een boodschap van vrijlating. Niet voor haar, maar voor enkele andere bekenden. Deze vrienden zagen de teleurstelling bij moeder en uit vriendschap en medelijden boden zij aan dat moeder stil en ongemerkt met hen de gevangenis zou verlaten. Het plan gelukte. Toen de deuren open gingen was er niemand die opmerkte dat er één gevangene teveel bij was. Buiten de gevangenis stond een wagen klaar om die mensen naar huis te brengen, maar niet voor moeder. De handen werden gedrukt, het afscheid ging gepaard met de beste wensen, de wagen reed weg en moeder stond alleen op straat. Plotseling overviel haar een gevoel van angst en onzekerheid. Waar moest zij heen. Die mensen mochten naar huis, zij niet. Die mensen hadden hun verzorging van eten en drinken, zij niet. Zij gevoelde nu haar dwaasheid om stilltjes uit de gevangenis te lopen waarin zij nog onderdak had en waarin zij nog verzorgd werd van eten en drinken.

Ze keerde zich weer naar de grote deuren waar ze was uitgeglipt. Ze waren nu gesloten. Toch is daar mijn plaats, dacht ze, en ze belde aan. Aan de cipier beleeft ze haar dwaasheid en verzocht hem binnengelaten te worden.

Weer in de gevangenis gekomen, was het voor haar geen gevangenis meer, maar een wachtkamer, waarin zij wachten mocht om eenmaal eerlijk op grond van wet en recht vrijgelaten te worden. Met het zingen van Psalm 79: 4 werd ze wakker en toen gevoelde ze dat ze dit versje met haar ganse hart kon zingen. Buiten de gevangenis had zij niet kunnen zingen: "Ai, hoor naar hen, die in gevangenis kwijnen."

Nu herinnerde moeder weer het gesprek met Manus van den Hoven, aan wie ze verteld had dat ze in de vrijstad mocht wonen en zich daar veilig gevoelde voor de bloedwreker. Maar soms waren er ogenblikken, dat zij sterk verlangde om naar de vorige erfenis terug te mogen keren.

Manus had haar toen gezegd, dat diegenen onder het oude Israël wachten moesten op de dood van de hogepriester. En dat de wachttijd zeer verschillend was. Want als het plaats had onder de bediening van een bejaarde hogepriester, dan kon het zijn dat het verblijf in de vrijstad maar kort was.

Een ander geval was het als een jonge hogepriester in de bediening stond. Dan gebeurde het wel dat zulke personen hun gehele leven in de vrijstad bleven en niet terug kwamen tot hun eerste bezittingen.

Zoals er dus onder het oude Israël doodslagers waren gevlucht naar de vrijstad, zo zijn er onder het nieuwe Israël schuldige zielen gevlucht en mochten toevlucht nemen onder de schaduw Zijner vleugelen door inwoning in de vrijstad Christus. En ook nu is er verschil in tijd en leiding.

Sommigen komen kort daarna al voor het gericht en worden vrijgesproken en mogen tot hun vorige erfenis terug keren, daar de dood van de grote Hogepriester aan hun zielen toegepast wordt. Anderen daarentegen moeten lang wachten op de tussenkomst van des Hogepriesters dood en zijn als die oude Israëlieten, die

vermaand werden zich niet buiten de palen der vrijstad te begeven, want alleen in de vrijstad waren zij veilig. Aan deze zielen schenkt de Heere in die tijd veel onderhoudende genade. Als zij dat opmerken, zien ze de dierbaarheid, de geborgenheid en de veiligheid van hun inwoning in Christus als de Vrijstad.

Dit gesprek met Manus van den Hoven heeft moeder in overdenking genomen en zij werd in deze verklaring bevestigd. Het lezen van een preek over de betekenis van de vrijsteden bracht deze bevestiging mee op grond van Gods Woord.

De preek had ook nog een verklaring van een ongewijde schrijver, die als aardige bijzonderheid beschreef, hoe de moeder van de jonge hogepriester jaarlijks geschenken zond naar de vrijsteden, opdat de personen die lang moesten wachten, niet te vurig zouden gaan bidden om de dood van haar zoon.

MENIGERLEI GENADE

Het leven der genade kwam bij moeder ook in deze oefening openbaar, de opmerking kreeg moeder in het ontvangen van geschenken uit 's Heeren hand, die de apostel beschrijft onder de naam van *menigerlei genade*, waaronder ook was de onderhoudende genade.

Eerst was het gemis van de Heere voor moeder weer smartelijk geweest. Dit is mijn grootste kruis, zei ze dan. *Dacht ik aan God, zo maakte ik misbaar; peinsde ik, zo werd mijn ziel overstelpt.* De toezegging uit Jesaja 62 was ingegrift in haar hart. Maar waarom bleef de vervulling zo lang uit?

Toen het gemis voor haar onhoudbaar werd, gaf de Heere haar een rijke vertroosting in haar ziel door een wonderlijke onderwijzing uit Zijn Woord: "Totdat de dag aankomt, en de schaduwen vlieden, zal ik gaan tot de mirreberg, en tot de wierookheuvel", (Hooglied 4: 6).

Deze woorden gingen met kracht gepaard. Moeder voelde de werking van 's Heeren Geest, maar ze wist nog niet de diepe betekenis.

Daarom zocht ze de kanttekening in de Statenbijbel op. En die gaf deze kostelijke verklaring van de tekst: "De Bruidegom beantwoordt hier de zwaarigheid die Zijn bruid mocht voorwerpen, zeggende: Heere Jezus Christus, ben ik zo schoon in Uw ogen, waarom wacht Gij zo lang met het houden van onze bruiloft?

Hierop antwoordt de Bruidegom: Gij moet verwachten de tijd die hiertoe van eeuwigheid bestemd en besloten is; te weten de tijd van de wederoprichting aller dingen. (Hand. 3: 21). Dat is, totdat des werelds avond of einde komt, dan zal Ik u tot Mij opnemen. Ondertussen zal Ik tot de mirreberg gaan; dat is, ten hemel opvaren, waarheen de gelovigen dagelijks hun gebeden, die als een welriekende mirre en wierook zijn (Hooglied 5: 13) opofferen en henen zenden. Ik aldaar zijnde en blijvende uw Voorspreker bij Mijn hemelse Vader.

Zo gevoelig en levendig als deze woorden toen in het hart van moeder kwamen, zo duidelijk kunnen wij ze niet verklaren, want zulke zaken laten zich alleen door ondervinding verstaan.

Jaren later las moeder de samenspraak van Hopende en Uitzierende in "De Wachter Sions" over deze tekst. Ze verzocht ons deze samenspraak te bewaren, want dit stuk verklaarde zeer juist haar bevinding die zij van deze onderwijzing had beleefd.

Ook de vraag van haar hart in het gemis werd hier beantwoord. Met de oude dichter had ook moeder al wenende gezongen uit Psalm 42:

*O Heer, wanneer komt die dag,
Dat ik toch bij U zal wezen,
En zien Uw aanschijn geprezen?*

Dit was ook de vraag van de bruid aan de Bruidegom: *Hoe komt het dat Hij zo lang*

wacht met het houden van de bruiloft?

Maar nu de kostelijke vertroosting.

Dezelfde vertroosting die de discipelen kregen mocht moeder ook in deze zaak ontvangen. Christus was voor de ogen Zijner discipelen ten hemel gevaren, en had tot hun vertroosting gezegd dat Hij hen daar ten goede zou zijn. En zoals de discipelen nu een wachtenstijd kregen, zo ook bij moeder. *Gevoelige* genade in aanwezigheid van haar dierbare Meester, maakte nu plaats voor *onderhoudende* genade in Zijn afwezigheid.

Het nut van dit leven des geloofs kreeg moeder in deze tijd goed te verstaan. Het bleek uit de nu volgende uitspraak hierover, die wij van haar hoorden. *De zuiverheid en oprechtheid der liefde tot de Heere komt meer en helder openbaar in afwezigheid van Christus, dan in Zijn aanwezigheid.*

HUWELIJKS AANZOEK

Zo had moeder een reeks van ontmoetingen gehad met 's Heeren lieve volk, totdat een brief uit Brakel kwam met een huwelijksaanzoek. Tweemaal hadden ze elkaar ontmoet. Eerst op het gezelschap van Nel de Joode in Woudrichem. Later op de begrafenis van de vrouw van Teunis Kentie in Sleenwijk. En nu deze brief die beantwoord moest worden, want er werd gevraagd om een persoonlijk gesprek over deze gewichtige zaak.

De gedachten vermenigvuldigden en tegenzin was het eerste gevolg van de brief. Eigenliefde kwam boven en moeder dacht bij zichzelf: Er is geen noodzaak om te trouwen. Van de stad naar een dorp verhuizen, wat zullen de mensen er van zeggen. Mijn kinderen, mijn familie, mijn vrienden en vriendinnen Te midden van deze maalstroom der gedachten kwam ook een vraag naar voren: *Wat zal de wil des Heeren zijn?*

Toen schreef zij het antwoord naar Brakel, geadresseerd aan Gerrit Duijzer, dat hij wel kon komen om de zaak te bespreken, maar dat ze eerst beiden de Heere om raad moesten vragen. Intussen werd moeder hevig heen en weer geslingerd. Eigen zin en wil voerden strijd om de wil des Heeren die voor haar verborgen was, maar door de Voorzienigheid Gods nu openbaar kwam. Was het niet in Zijn Voorzienigheid, dat met de eerste ontmoeting Psalm 68 haar voorgekomen was? "Een God die de eenzame zet in een huisgezin."

De volgende gedachte was: 'Als het Gods wil is en als het in Zijn Voorzienigheid gebeuren zal, zou het ook in Gods gunst zijn?' Deze vraag bracht haar zo aan het twijfelen dat ze 's nachts niet kon slapen. Toen ze in deze nood de Heere aanriep: 'Wat is Uw wil, Heere? Mag ik hier blijven bij mijn volk, of is het Uw weg dat ik zal trekken met die man?'

Het antwoord van de Heere bracht een diepe buiging in haar ziel mee en een overeenstemming met de weg des Heeren. Het was Psalm 45: 12 en 13: *Hoor, o dochter, en zie; neig uw oor, en vergeet uw volk en uws vaders huis. Zo zal de Koning lust hebben aan uw schoonheid; dewijl Hij uw Heere is, zo buig u voor Hem neder.*

In de volgende ontmoeting is alles besproken. De werkzaamheden van beiden, waarbij moeder ook haar eerste tegenzin verklaarde, en hij ook eerlijk zijn noodzaak verklaarde om te hertrouwen. Vader was namelijk evenals moeder al eens getrouwd geweest. Zijn eerste vrouw was op 32-jarige leeftijd gestorven. Een moeilijke tijd kwam voor hem aan. Als weduwnaar had hij te zorgen voor de opvoeding van zijn drie jeugdige kinderen, waarvan de jongste pas één jaar oud was.

Zeventien jaar heeft hij als weduwnaar met zijn kinderen geleefd. Inmiddels werden zij huwbaar en gingen trouwen. Toen werd het voor Vader moeilijker, want hij raakte hierdoor de verzorging van het gezin kwijt. Vandaar dat hij in Dordrecht gekomen was en eerlijk die noodzaak verklaarde. Met dezelfde oprechtheid waarmee hij zijn tijdelijke omstandigheden had verteld, verklaarde hij voor moeder ook hoe de Heere hem op zeventienjarige leeftijd in een overtuiging gebracht had. Eerst scheen het nog over te gaan, maar het kwam met kracht weer terug. In die nood zocht hij naar waarheid. Hij ging Zondags naar de lezing, ook wel genoemd de oefening van Arie van Wijgerden, bekend onder de naam van klompenmaker.

Hoe onkundig hij toen nog was, bleek wel in die tijd vóór Pasen, toen de Lijdenstoffen verhandeld werden. Als hij hoorde van Jezus onder de heidense soldaten, dan balde hij zijn vuisten onder de bank en dacht: Als ik in die tijd geleefd had, had ik al die soldaten neergeslagen! Maar de ontdekking ging door en toen werd hij zelf de schuldige man, zoals Revius dit gedicht heeft: "En 't zijn de Joden niet, Heer Jesu, die U kruisten."

Tot de nood in zijn ziel zo groot werd, en de Heere hem te hulp schoot met Psalm 69: 3: "Met mij verging hun hoop, o Israëls God." In die nood werd het geroep met de Catechismus: "Is er nog enig middel, waardoor wij deze straf zouden kunnen ontgaan en wederom tot genade komen?" Nooit tevoren had hij blijder dag beleefd, dan toen dit middel ontdekt werd.

Zijn eerste gang was naar de klompenmaker, om te vertellen dat hij nog zalig kon worden. Die man werd van harte verblijd toen hij het hoorde. Hij was ook verwonderd over de krachtvolle werking van des Heeren Geest. Er waren in die tijd meer personen in wie de Geest der overtuiging werkte, zelfs onder zijn eigen kinderen.

Dit alles was reeds gepasseerd in de jaren die waren voorbij gegaan. Hoe wonderlijk had de Heere voor vader en moeder gezorgd voor tijd en eeuwigheid. Wonderlijk had de Heere hen ook samen gebracht. Moeder had nog één bezwaar voor het huwelijk. Zij was naar de oudsten des volks geweest om raad te vragen, maar de meesten hadden het haar afgeraden om nog een huwelijk aan te gaan. Bevreesd om 's Heeren gunst te moeten missen, beraadslaagden ze samen dat ze nog naar één vriend zouden gaan, Leen Kieboom te Werkendam. Die was er al op voorbereid, want de Heere had hem licht in deze zaak geschonken uit Jozua 22. Door een voorval met een altaar kwamen plotseling tegenover elkaar te staan in het anders zo eensgezinde Israël: Twee en een halve stam tegenover negen en een halve stam. En kreeg hier de minderheid gelijk of de meerderheid? De minderheid. 'En zo ligt ook de zaak van het huwelijk, sprak Kieboom. Al is het dat de meerderheid er tegen is, zij zullen het verliezen, want de minderheid is naar 's Heeren wil.'

Door deze opheldering verdwenen nu alle bezwaren en gesterkt door de vorige moedgevingen van de Heere, werd de dag van het huwelijk bepaald.

Op het stadhuis van Dordrecht is het voltrokken op 29 augustus 1912. Vader had de leeftijd van 46 jaar. Moeder was acht jaar jonger, dus 38 jaar. Met de tegenstemmers onder vrienden is het allemaal goed gekomen. Sommigen betoonden hun leedwezen over hun houding, en anderen vroegen zelfs om vergeving. In het boek met brieven van Koos Vrolijk kunnen wij lezen op bladzijde 69 dat hij om vergeving gevraagd had en overvloedig ontvangen, zeventig maal zevenmaal. (Matth. 18: 22).

VERHUIZING VAN DORDT NAAR BRAKEL

Het stadsleven van Dordrecht was dus verwisseld voor het dorpsleven van Brakel. Dat was voor moeder een grote verandering. Gas, elektriciteit en waterleiding was nog niet aanwezig op de dorpen en in plaats daarvan vulde moeder de olielamp, stookte de kachel met turf en kolen, en in november nog een houtvuur om de worst te roken als het varken geslacht was. Gelukkig kon ze zich goed aanpassen in deze veranderingen. Ze leerde varkens voeren, kalveren fokken en geiten melken.

Als haar zusters uit de stad overkwamen, hoopte moeder dat het mooi en droog weer was, anders moest ze zich verontschuldigen over haar kleren die dan onder de slijk en modder zaten. Vader meehelpen op de akker deed ze zelfs graag. Maar de akker bracht in die jaren niet veel op.

De zoon en dochter uit moeder eerste huwelijk gingen hun werk in Dordrecht zoeken. Vader moest het dus alleen verdienen en het werd een sober bestaan, wat hen in diepe afhankelijkheid bracht in opzien tot de Heere.

Uit die arme tijd hebben wij nog twee herinneringen: Van de rijstschotel en het verloren dubbeltje. Het was op een zomerdag dat er van twee kanten volk op bezoek kwam. Het ene deel kwam uit de stad en het andere deel van het platteland. Moeder kwam in bedenking over de maaltijd. Wat zou ze de gasten kunnen opdienen? Vlees had ze niet, en ook geen geld om het te kopen. Toen kreeg moeder het idee om rijst te koken, want rijst had ze wel in de kast. En ze dacht: De gasten uit de stad moeten zich vandaag maar aanpassen aan het platteland, en met een fijne glimlach diende ze een grote rijstschotel op een platte ronde schaal en bestrooide deze rijstebrijberg met suiker en kaneel. Terwijl ze de gasten rond de tafel een plaats aanwees, sprak ze tot verduidelijking: 'We eten vandaag Brakelse kost en op Brakelse manier, zonder borden. Ieder kan met zijn lepel uit de gemeenschappelijke schotel eten.'

Voor een jonge heer uit Dordt was dit toch te familiair. Hij hield de lepel in zijn hand, maar at niet. Ot Bouman, die naast hem zat, kreeg er schik in. 'Houdt er rekening mee, zei hij, als jij je part niet eet, dat ik wel een dubbel portie lust!'

Het verloren dubbeltje ligt nog helder in mijn geheugen. 'Vóór je naar school gaat, zei Moeder, ga je eerst deze brief posten. Hier is het dubbeltje voor de postzegel, maar pas op, niet verliezen hoor, want het is mijn laatste dubbeltje!'

Met nog een schoolvriend gingen wij langs het Postkantoor naar school, maar onderweg zagen wij een grintoop, waar we eerst nog zeilsteentjes uitzochten. Zoals te verwachten was, op het Postkantoor stonden wij met de brief zonder dubbeltje. De kantoorhouder keek mij aan. Ja jongen, zei hij, het dubbeltje moet er toch komen. Ik zal het even lenen, dan kan de brief nog weg, maar zorg er voor dat je na schooltijd het dubbeltje bij mij brengt.

Mijn thuiskomst was met lood in de schoenen en een brok in de keel, want moeder was zo geschokt, dat ze mij met verwijtende stem toevoegde: 'Verloren, en dat terwijl je wist dat het mijn laatste geld was!'

Een poosje later kwam moeder uit de kelder met een schaalje snijbonen uit het zout. Met onze jongere zuster kregen wij opdracht om dit weg te brengen bij de schoenmaker aan het bovineind van het dorp. Zijn vrouw Tonia van de schoenmaker was de Heere vrezende. In haar eenvoudigheid toonde zij de dankbaarheid, door mij een kwartje en mijn zuster een dubbeltje te geven.

Zo spoedig het kon waren wij weer thuis. Met het dubbeltje nog meer verblijd dan met het kwartje, want dat moest direct naar de post.

's Avonds bij het naar bed gaan was de verrassing volkomen. Het verloren dubbeltje rolde uit mijn schoen. Toen werd de hand des Heeren opgemerkt: 'Het laatste moest verloren gaan om nieuw geld te ontvangen voor de volgende dag.'

DE EERSTE WERELDOORLOG

De eerste wereldoorlog was al begonnen vóór onze ouders het wisten. Moeder hoorde het onderweg van Piet v. d. Veer, die zich zorgen maakte over zijn akkers in het Munnikenland in verband met het onder water zetten van de polders.

Moeder maakte zich meer zorgen over haar Kees, die in Dordrecht werkte op de Lipsfabrieken. Vaders zoon kreeg ook al de leeftijd van dienstplicht. Gelukkig spaarde de Heere ons land voor de oorlog. Het werd een grote mobilisatie.

Verschillende kinderen Gods kregen werkzaamheden en mochten geloven dat de Heere aan Zijn Verbond zou gedenken. Ook in Brakel waren nog bidders voor land en kerk.

Baks en Bijsterveld gingen samen het Herenbos in om de commandant te spreken van de troep soldaten die daar lagen. Met overtuiging mochten zij de boodschap van de Heere overbrengen, dat de soldaten niet in het vuur van de oorlog gebracht zouden worden.

Ook kwamen er brieven van Koos Vrolijk en van Teunis van Drimmelen, die moedgevend waren en moeder mocht rust in haar gemoed krijgen door het eens te worden met Gods wil en welbehagen. Er zouden immers niet meer slachtoffers vallen dan Hij in Zijn eeuwige Raad had besloten.

Ziekte van Kees

Toch waren het laatste jaar van de mobilisatie de beide oudste zonen Kees en Hendrik Jacobus in militaire dienst. Voor Kees heeft het soldatenleven ernstige gevolgen gehad. Zijn gezondheid kreeg een knak door het bivakkeren in het open veld.

Enkele tussenpozen heeft hij later nog gewerkt, maar het werd dezelfde kwaal van zijn vader. De eerste periode van zijn ziekte lag hij in Dordrecht. De tweede periode in het Sanatorium te Zeist.

Op 4 januari 1923 schreef Betje een brief aan Sophie van Aalst. Daarin schrijft ze over de ziekte van haar zoon Cees. Overgenomen uit: **Kerklanken**.

Brakel, 4 januari 1923.

Geliefde vriendin Sophie

Wij hebben uw brief door 's Heeren goedheid in welstand mogen ontvangen en waren verblijd iets over uw leven te mogen vernemen. Wij hopen dat de Heere u zal ondersteunen in deze weg en onder Zijn eeuwige armen zal dragen. En dat wij hier in Brakel nog verwaardigd zullen worden om uw lasten mee te mogen dragen. Want Sion zal toch als een akker geploegd worden en dit kon er wel een begin van wezen.

Wat onze weg aangaat u weet dat onze zoon al zo lang ziek is en er geen beterschap te bespeuren valt. Hoewel de doctor van gedachtenis dat Cees nog wel beter worden kan, heb ik als zijn moeder meer vrees dan hoop. Hij ligt nu in het ziekenhuis op de hoek van de Krillenlaan te Zeist. Als u de gelegenheid krijgt, Sophie, zou u hem een bezoek willen brengen? Bezoeken aan mijn zoon doen mij als moeder zo goed. Och, dat zijn ziekte maar mag uitlopen op een waarachtige bekering.

Voor mezelf heb ik al een moedeloze tijd gehad. De Heere wijst mij gedurig een weinig terug in de ontdekking. Nooit had ik kunnen geloven dat het eigen ik zo diep in mij geworteld zat; en wie weet wat nog niet ontdekt is in de verborgen schuilhoeken, dat voor mijn ogen bedekt ligt. Maar geloofd zij de Heere, Hij deed mij zien dat mijn toestand verklaard lag in het Hooglied. De bruid lag op het bed van

zorgeloosheid en ik ook. De Bruidegom stond aan de deur te kloppen: "Doe mij open, mijn vriendin." De bruid achtte het te veel moeite om op te staan, want zij had haar rok al uitgetogen en hem nu weer aan te moeten trekken. Zij had ook haar voeten al gewassen en ze nu weer te moeten bezoedelen. Totdat haar ingewand ontroerde, want het was toch haar Liefste, Die Zijn hand aftrok van het gat der deur. Die terugtrekking was tot haar geluk, want er was zoveel aan het handvat blijven zitten. Eruit, dacht nu de bruid en zoeken in alle hoeken.

En mijn ziel kreeg hetzelfde gevoel. "O Heere", riep ik uit, "dat ik U nu ook mag gaan zoeken!" En ik geloofde vast dat die zoekende gemaakt worden, Hem ook zeker zullen vinden. Het oprechte zoeken is ook van de Heere.

In diezelfde week las ik de profeet Hábakuk. "Het gezicht is nog tot de bestemde tijd, zo Hij vertoeft, verbeid Hem, Hij zal gewis komen." Hierbij kreeg ik een terugblik, hoe diezelfde passage mij tegemoet was gekomen, toen ik onder de schuld van het ongeloof gebonden lag en daarom geen ademtocht kon bekomen. De reden daarvan was, dat het ongeloof mijn grootste zonde was. Want daardoor was het bloed des Nieuwen Testament onrein geacht. Toen dacht ik nooit meer één gunst van genade te zullen genieten.

Maar nu, onder het lezen van Hábakuk over de bestemde tijd, kreeg ik een pleitgrond in mijn hart, op die genade. Eerst wilde ik de Heere in mijn gebed nog voorleggen dat ik geen recht op genade had en alle gunst onwaardig was. Maar in de dadelijkheid voelde ik hierover beschuldiging en de Heere nam dit weg. Het geloof kwam boven en in de heilige drang van mijn ziel ging ik de Heere manen op Zijn eigen Woord. Dat Woord, hetwelk de Heere mij geschonken had, daar had ik het recht van om Hem te manen.

Geliefde vriendin Sophie, deze zaak was voor mij zo aangenaam, dat ik gedurende die dagen de hele wereld voor schade en drek heb geacht om de uitnemendheid van Christus' komst, die daarin te vinden is. Al mijn vermeende zaligmakers wil ik verpanden, om de enige Zaligmaker deelachtig te worden. Ook zou ik in die dagen de gehele levende Kerk wel bijeen hebben willen roepen, want ik kon het alleen niet aanroepen krijgen: "O volk des Heeren, dat het nu de bestemde tijd mocht wezen, dat Hij Zichzelf aan de Kerk mocht schenken." Als je nu vraagt, Sophie, of die dagen veel of weinig geweest zijn, dan moet ik je zeggen dat ze door eigen schuld zijn opgehouden. De Heere wees mij op de woorden van Lea in Genesis 29 vers 34: "Nu zal zich ditmaal mijn man bij mij voegen, dewijl ik hem drie zonen gebaard heb." Met deze woorden gevoelde ik mijn eigen zelfverheffing boven komen. De Heere trok Zijn hand weer van het gat der deur.

Nu moet ik mijn dagen doorbrengen, meer tegen hope dan op hope. Nu is het weer wachtenstijd. Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen.

Wij hopen hierover nog eens met u van mond tot hart te spreken als de Heere de weg zal banen naar Zeist. Het adres van mijn zoon is Woudrichemseweg 1 te Zeist.

De hartelijke groeten aan A. Borger en Mina en de dames onbekend en wees zelf in liefde gegroet van mij en mijn man.

Dag hoor!

Betje en Gerrit

Het verblijf te Zeist in het Sanatorium heeft twee jaar geduurd, en het wonderlijke bestuur van de Heere was hierin op te merken. De verpleegkosten werden elke maand vooruit betaald door verre bloedverwanten, de familie Boshart in Zwitserland. Dit geschiedde via de bevriende familie van Deking Dura uit Dordrecht, bij welke familie Ali de Sterke dienstbode was. Deze Ali had verkering met Kees en zonder het te weten was het verhaal van zijn kwaal via de familie Deking

Dura in Zwitserland bij zijn oude bekende verwanten gekomen. Het waren namelijk twee rijke families die hun vakanties wederkerig bij elkaar doorbrachten in Holland en Zwitserland.

In deze tijd las moeder dikwijls de 10e Zondag van de Heidelbergse Catechismus: *Wat gelooft gij van de Voorzienigheid Gods?* Door middel van het bezoeken van haar zoon Kees kreeg moeder nieuwe vrienden in Zeist, o.a. het gezin C. B. van Woerden Sr., zeer bekend door zijn vertalingen van Engelse en Schotse oude schrijvers.

Ook Ds. Roelofsen heeft moeder ontmoet in Zeist op de begrafenis van de oude schipper Walinga. 'Onbekend is onbemind, zeggen degenen die spreekwoorden gebruiken. Maar bekend te zijn en bemind te worden in de harten van Gods volk is een bijzonder groot voorrecht.' Aldus sprak de leraar bij de eerste ontmoeting.

'Toch weet ik van een voorrecht dat oneindig veel groter is, antwoordde moeder. Gekend en bemind te worden in Gods hart is een oneindig groter voorrecht. Want uit het hart van het volk kunnen wij uitvallen, maar nooit uit Gods hart!'

Volkomen mee eens, antwoordde Ds. Roelofsen. Ik hoor het al, deze zaak hebt u leren kennen. 'Kom, vertel ons daar eens wat van bij deze gelegenheid.' En met veel opening mocht moeder op die begrafenis meedelen welke weldaden en voorrechten haar van de Heere geschonken waren.

Het Sanatorium gaf aan Kees niet de verwachte genezing, want de tbc bleek een ongeneeslijke kwaal te zijn.

De derde periode lag Kees in Brakel. De drie perioden van zijn ziekte hebben samen negen jaar geduurd, maar op 19 juni 1926 kwam het einde.

Ook zijn verloofde, **Ali de Sterke**, had dezelfde kwaal gekregen. Alleen bij haar ging het sneller. Ze zijn kort op elkaar gestorven. Toen Ali de tijding kreeg van het sterven van Kees was ze zelf al ernstig ziek en sprak tot haar moeder: 'Is Kees heengegaan, o, dan nog drie weken en ik zal hem volgen.'

Het was alsof zij de dag geweten heeft, want precies drie weken later stierf zij ook. Wat de staat hunner zielen aangaat, was er bij Ali in haar leven meer helderheid voor de eeuwigheid. Ze had uit bevinding gesproken over de gerechtigheid in het dierbare bloed van de Zone Gods.

Kees stond hierin meer van verre en had met hetgeen hij gevoeld, gezien en beleefd had, niet met woorden kunnen uitkomen. Vooral tegenover moeder had hij zich beklemd gevoeld. En moeder van haar kant was steeds bevreesd om eigen vlees en bloed zalig te spreken als de zekerheid ontbrak. Steeds had ze nog gehoopt dat het werk des Geestes in haar zoon naar buiten zou komen. Maar nu Kees gestorven was, moest ze bekennen dat er geen doorbreking gezien was.

Enkele weken tevoren waren de woorden van Maleachi 4 in haar hart gekomen, maar ze wist niet of de toepassing in gunst of in ongunst zou worden. Na het sterven gevoelde moeder met diepe smart de waarheid van vers 1: *Want ziet, die dag komt, brandende als een oven*. En het verlies van haar zoon werd een brandende smart in haar hart. En het ergste in dit geval was, dat ze haar onverenigdheid voelde opkomen. Dat de Heere haar zoon had weggenomen door de dood, kon ze als vrucht van haar zonde nog wel aannemen, maar dat de Heere hem zonder openbaring had weggenomen, dat kon ze niet vereffend krijgen of goedkeuren. Daarna kwam vers 3 voor haar aandacht: *Te dien dage zullen de goddelozen as worden onder de zolen uwer voeten*; want de hoogmoedigen waren maar een stoppel in dien oven.

Dit waren benauwde uren voor moeder. Ze verloor zelfs haar bewustzijn. Haar dochters moesten haar polsen en haar hoofd nat maken eer ze bijkwam. De terugkeer van haar bewustzijn bracht ook de troost mee in dit lijden. Wij waren er getuigen

van, maar wij gevoelen nu de moeilijkheid om de diepte van deze zielesmart te beschrijven, en nog meer onze onbekwaamheid om de troost en redding onder woorden te brengen.

Het eerste wat wij merkten was, dat moeder zichzelf voor de Heere schuldig had bevonden. Ook voor haar zoon was ze in haar waarneming geen goede moeder. Dit schuldgevoel werd zo sterk, dat ze zelf de hoogmoedige werd, omdat de weg des Heeren door haar was betwist geworden. Toen werd moeder de goddeloze, die Maleachi bedoelde. Een stoppel voor het vuur en as onder de zolen Zijner voeten.

Maar ziet, hier hield het twisten op met de Almachtige en haar benauwde geest kreeg lucht in deze treurigheid. Van de laatste profetie uit Maleachi, bracht des Heeren indachtmakende Geest onze geliefde moeder naar de eerste profetie van Jesaja, die ze in het begin van haar weduwschap al tot vertroosting had gekregen: "Om uit te roepen het jaar van het welbehagen des Heeren, om alle treurigen te troosten, om de treurigen Sions te beschikken dat hun gegeven worde: Sieraad voor as, vreugde-olie voor treurigheid; het gewaad des lofs voor een benauwde geest." Jesaja 61 vers 1, 2 en 3.

Als moeder het gedicht van Pictet⁴ had gekend, zou ze gezegd hebben: Zo is het mij gegaan:

*Als onder 't heilig recht
De ziele niet meer vecht,
Maar billijkt 't zondeloon
Wat haar ook overkoom,
Rechtvaardigend haar God,
Wat eeuwig zij haar lot.
Als in haar laatste vreugden
(Het eren van Gods deugden)
De deugd van 't recht het wint,
Al eist zij: Dood het kind!
- O, stonde van 't gezicht
O, doodlijkst tijdsgewricht!
Dan wordt verloren gaan
Door God niet toegestaan. Enz.*

Zo was moeder haar zoon in God kwijtgeraakt, nadat ze de deugd van Gods heilig recht mocht aanbidden. Het eerste versje wat moeder daarna opnoemde was Psalm 119: 69:

*Gij zijt volmaakt, Gij zijt rechtvaardig, Heer';
Uw oordeel rust op d' allerbeste wetten;
Uw loon, Uw straf beantwoordt aan Uw eer.
Gij eist van ons, dat w' op Uw waarheid letten;
Dat wij altoos op hogen prijs Uw leer,
En 't heilig recht van Uw getuig'nis zetten.*

Op de begrafenis van Kees zagen wij op die dag al de vrienden en vriendinnen tegelijk van ver en nabij. Buurvrouwen condoleerden en spraken daarbij: hij zal in de hemel niet gemist worden. Manus van den Hoven uit Giessendam zei: 'Mij is voorgekomen Exodus 16: 18: *Die veel verzameld had, en die weinig verzameld had, een iegelijk had zoveel als hij eten mocht.*

Moeder beantwoordde alle toespraken met hetzelfde antwoord. In deze zaak had zij geen getuigenis van mensen of vrienden nodig. "Ik heb het zelf uit Zijnen mond

⁴ Benedictus Pictet was niet de dichter, maar Rijer Pothoven uit omgeving De Bilt.

gehoord", Psalm 56: 5. En tot Kieboom: 'O Leen, jij bent verwaardigd om je zoon Wout ten huwelijk te brengen. Mij heeft de Heere verwaardigd om mijn zoon Kees bij Hem te brengen.'

Ot Bouman had de leiding op de begrafenis en moeder ging ook mee naar het kerkhof. Ze wilde zien waar het lichaam van haar zoon gelegd werd. Later heeft zij nog dikwijls naar dit plekje staan kijken, want vanuit het raam van haar kamer kon zij het kerkhof zien.

Als zij dan nog weende, was dat niet meer over het verlies van haar zoon, maar meer over het gemis van de Heere en Zijn vertroosting.

VERHUIZING NAAR DE WINKEL

Als oudste zoon uit het tweede huwelijk begonnen in April 1919 mijn schooljaren en eindigden in April 1925. In die tijd had mijn moeder het plan opgevat om met handel te beginnen. Haar schoonmoeder in Dordt had een winkel en zelf was moeder een winkel begonnen in haar weduwstaat. En nu in Brakel sprak ze met vader hierover om handel te beginnen en wat bij te verdienen.

Als Piet van school mag komen, sprak zij, dan was voor hem de handel beter dan op het land werken. Vader vond het goed en liet zijn hondenkar ombouwen voor het doel om rond te gaan in het dorp.

Zo begon voor mij de handel. Samen met moeder op stap. Spoedig bleek nu ons huis (Hovendstraat 9) te klein. Goede raad was duur. Verbouwing was ook duur en een nieuw huis bouwen ging boven onze macht.

Totdat de Heere een weg baande in Zijn Voorzienigheid. Maar dat ging ook met schijnbare tegenstrijdigheden gepaard.

Joh. van Herwijnen had een bakkerij gekocht in Vuren en werd van winkelier dus bakker. Zijn grote winkel en woonhuis kwam nu te koop. Mijn ouders brachten deze zaak in hun gebed voor de Heere en zij mochten geloven dat Hij dit huis voor hen bestemd had. Bij moeder was dit zo duidelijk, dat ze zelfs de koopsom in haar hart kreeg, en dit was de eerste moeilijkheid al, want koper en verkoper verschilden de helft in de som.

Een grossier die bemiddelde stelde voor dat de koper het bedrag zou optrekken en de verkoper zou zakken tot de overeenkomst bereikt zou worden. Maar moeder zei resoluut: dat kunnen wij niet doen, als er één gulden bij moet is de koop ongedaan.

Toen werd het huis verkocht voor de som die Joh. van Herwijnen in zijn hoofd had aan een andere koper. Dit was een beproeving voor onze ouders.

Maar ziet, tien dagen later was die koop ongedaan. De koper trok zich terug en voor de tweede maal werd het huis verkocht aan een winkelier uit Arkel, maar toen deze met zijn vrouw kwam kijken, raakte ook deze koop ongedaan.

De derde persoon die het huis kocht, scheen wel door te willen gaan, want toen werd reeds de verhuisdatum vastgesteld. Maar ook deze koop sprong af, want de koper kon geen geld krijgen. Nu was onder die bedrijven door Joh. van Herwijnen al driemaal bij ons geweest met voorstellen van lagere prijzen, maar dat stuitte telkens af met hetzelfde antwoord van moeder.

Totdat hij na de laatste mislukking ook de hand des Heeren in deze zaak kreeg te zien en zich gewonnen gaf om het voor die prijs te doen.

Moeder verzekerde hem dat dit de juiste prijs was, door de Heere vastgesteld en dat het in de toekomst blijken zou dat Zijn zegen ook over het zijne komen zou.

Later heeft hij erkend dat dit zeggen bij hem waarheid bevonden was, en ook bij ons bleek het de juiste som geweest te zijn, want toen de crisisjaren kwamen hadden wij er, menselijk gesproken, nooit bovenop kunnen komen met die eerste koopsom. Na

al deze moeilijkheden was dan de koop gesloten en gezien het lange oponthoud was er nu haast bij de verhuizing.

Toen kwam er nog een hevige beproeving voor onze ouders. Hun vrienden, bij wie ze dachten het geld te kunnen lenen, moesten teleurstellen, want hun beschikbaar kapitaal hadden zij juist aan anderen uitgeleend. Het was op zaterdagmorgen dat deze tijding kwam en nog gevoelen wij dit als een verpletterende slag, die de hoop op de toekomst wegnam.

Vader was helemaal verslagen en moeder zien we nog met haar handen opgeheven uitroepen: *O Heere, zoudt Gij mij ganselijk zijn als een leugenachtige, als wateren, die niet bestendig zijn?* (Jeremia 15: 18b) Maar twijfelen aan de Heere kon ook niet, dit werd goed gevoeld. Toen werd beraadslaagd dat andere vrienden om raad gevraagd moest worden. Maar wie moest het doen? Vader had geen woorden meer, dus moeder moest 's middags vlug naar het veer om de bus te halen aan de overkant. 's Avonds kwam ze terug met een blij gelaat. De vrienden hadden met raad en daad bijgestaan. Ze leenden zelf het geld zonder verzekering en wij waren gered. Acht dagen later had de verhuizing plaats. Het eerste vers dat wij in dit huis gezongen hebben was Psalm 113: 4:

*Wie is aan onze God gelijk?
Die armen opricht uit het slijk.
Nooddriftigen, van elk verstoten,
Goedgunstig opheft uit het stof,
En hen verrijkt met eer en lof,
Naast prinsen plaatst en wereldgroten?*

ZIEKTE EN STERVEN VAN VADER

Toen kwamen de dertiger jaren aan, die voor ons gezin en voor onze geliefde moeder in het bijzonder vol van druk en kruis zijn geweest.

Vader kreeg, toen hij 65 jaar geweest was, last van aderverkalking. In het begin was het bijna niet op te merken, maar als een sluipende ziekte werd het langzaam erger. Eerst was er nog blijdschap geweest. Vader was uit zijn bekommering verlost. Toen hij dacht afgesneden te zijn en in Gods recht om te komen, werd zijn ziel gered en kreeg hij de zekerheid zijner zaligheid door Gods genade. De blijdschap hierover werd echter spoedig getemperd door een zenuwoverspanning. Vader kon niet meer werken en moest naar de dokter, die constateerde dat de overspanning weer wel over zou gaan, maar de verkalking zou toenemen. Het werd een verdrietige tijd, vooral voor Moeder, want haar geest doorzocht de reden, waarom God die tegenheden, haar in zulk een mate zond, en wat haar te duchten stond. (Psalm 77: 4).

Doch hoe moeder ook zocht, ze kon de sluitrede maar niet vinden en ze kon deze kruisweg ook niet onderworpen worden. In Zijn Goddelijke wijsheid ging de Heere Zijn aangezicht voor haar verbergen en moeder geraakte zo besloten, dat ze niet meer kon uitkomen. De omgang met Gods volk werd ook al minder. Door de omstandigheden was er meestentijds geen genegenheid of gelegenheid voor om bezoeken af te leggen of te ontvangen.

Vader raakte langzaam zijn verstand kwijt, maar niet zijn geheiligd verstand. Want, o wonder, het werk Gods in zijn ziel kon hij altijd helder verklaren. En het gebed in het gezin heeft hij nog lang kunnen doen, maar verder geleek hij op een schip zonder roer. Als wij in die tijd moeder hoorden bidden was haar klacht uit Psalm 69: 16:

Laat de watervloed mij niet overstromen. Laat de put zijn mond over mij niet toesluiten. Laat de diepte mij niet verslinden

Zij bevond zich in een hachelijke toestand. De wateren der verdrukking dreigden

haar te overstromen. Ze dacht in die diepte om te komen, want de diepe put waarin ze zich bevond, had in haar waarneming een deksel, hetwelk de mond van de put zou afsluiten.

Inmiddels moest vader opgenomen worden om in Voorburg verpleegd te worden. Dit vond moeder verschrikkelijk, nu ze hem zelf niet meer verzorgen kon. Maar voor vader was het beter en het gezin herademde, want allen leden hieronder.

Moeder die veel wederwaardigheden in haar leven had ondervonden, moest in die dagen deze klacht uiten: 'Nooit had ik kunnen denken, dat ik nu zulke smartelijke wegen door moest.' En het zwaarste van deze kruisweg was, dat zij de nabijheid des Heeren moest missen. Dikwijls las ze dan Psalm 77 om lucht te krijgen in de benauwdheid. De dertiger jaren zijn in het leven van moeder de donkerste geweest. Vol van bange dagen en nachten van klagen. Tijden had ze gekend, dat de overdenking van God haar zoet en dierbaar was, en nu, dacht ik aan God, zo maakte ik misbaar, peinsde ik, zo werd mijn ziel overstelpt. (Psalm 77).

In het tiende jaar maakte de Heere een einde aan deze drukweg. Vader werd ziek van een longontsteking. Hij werd toen verpleegd in Wolfheze. Wij gingen hem bezoeken en moeder mocht bij hem blijven.

"Vader, ben je ziek geworden?" vroegen wij aan hem.

"Ja, ik gevoel me erg ziek", was zijn antwoord.

"Vader, zou je hiervan beter worden?"

"Dat weet ik niet, maar het zou nog kunnen."

"En als je niet beter wordt, maar zou gaan sterven?"

"Dan ga ik naar de Heere toe, Die mij uit den afgrond verlost heeft!"

Eerbiedig sprak hij deze laatste woorden uit, daarbij voegend tot Moeder: "Dit zal mij zijn als de wateren Noachs, zegt de Heere."

En moeder antwoordde, want zij werd verblijd dat hij zulke heldere taal sprak: "Ja, Vader, toen heeft de Heere gezworen, dat Hij niet meer toornen of schelden zal."

Toen het einde van Vaders leven kwam, kwam ook het einde van Moeders toestand, waarin ze zich had bevonden, verlaten van de Heere. Met grote ontferming ging hij haar rouwdragende ziel weer vergaderen. Ze bezag deze verdrukking van tien jaren. Toen was het in haar ogen een weg geweest waarvan de Heere spreekt in Psalm 89 vers 14 en 15:

*Dan zal Ik hen, die dwaas en wreev'lig overtreen,
Bezoeken met de roe en bitt're tegenheen.
Doch over hem Mijn gunst en goedheid nooit doen enden,
Niet feilen in Mijn trouw, nog Mijn verbond ooit schenden.
'k Zal nooit herroepen 't geen Ik eenmaal heb gesproken,
't Geen uit Mijn lippen ging, blijft vast en onverbroken.*

Op de rouwkaart stond ook een Psalmvers. Dat zag op het geluk dat aan Vader was ten deel gevallen. Het was Psalm 107 vers 1 in de berijming van Datheen:

*Wilt God lof en eer geven,
Groot is Zijn vriendelijkheid,
En Zijn goedheid verheven,
Blijft in der eeuwigheid.
Zij die vrij zijn gekocht,
Zullen Zijn Naam verklaren,
En die God heeft gebrocht,
Uit angst en groot bezwaren.*

Ds. Fraanje, van Barneveld gekomen, had de leiding van vaders begrafenis. Hij

sprak over Klaagliederen 3: 1: "Ik ben de man, die ellende gezien heeft."

Die man was in de eerste plaats Christus en in de tweede plaats Zijn volk.

Bij het geopende graf sprak hij ook even over Vader. 's Nachts was hem voorgekomen in de meditatie: "Enerlei wedervaart hun allen", Prediker 9: 3.

Wij behoeven de kroon niet van zijn hoofd te halen. Dat heeft hij zelf gedaan! Openbaring 4: 10. Wij behoeven de kroon ook niet op zijn hoofd te zetten. Dat heeft God gedaan! Openbaring 2: 10. Dit sprak Ds. Fraanje en het vond weerklank in de harten.

Voor de tweede maal was moeder nu weduwe geworden, 65 jaar oud zijnde en altijd een zwakke vrouw geweest.

Ds. Fraanje was voor de familie een goede bekende. Ooit wilde het echtpaar Duijzer hun kinderen laten dopen. Zij hadden daartoe een verzoek gedaan aan ouderling Hubertus Schreuders uit Veen. Deze stemde daarin niet toe. 'Eerst lid worden', luidde het antwoord kort en krachtig. Dat konden de Duijzers niet, dus bleven de kinderen ongedoopt. Twintig jaar nadien is dat wel gebeurd. Ds. Jozias Fraanje doopte vier kinderen uit het gezin, nadat ze eerst belijdenis des geloofs hadden afgelegd.

Van 1927 tot 1934 was godsdienstonderwijzer Lodewijk Verheul voorganger in de Hervormde Gemeente van Brakel. Op zijn arbeid rustte zegen. De kinderen gingen bij hem naar de catechisatie, maar ook gingen ze op zondagmorgen bij hem naar de kerk. Thuis las vader Duijzer 's avonds voor het hele gezin een preek. Na het vertrek van Verheul gingen de kinderen - de twee zoons en twee dochters - op zondagmorgen naar de Gereformeerde Gemeente te Aalst, waar zij ook de belijdeniscatechisatie bijwoonden. In 1948 vormden de gezinnen te Brakel een afdeling van de gemeente in Aalst.

Na het heengaan van vader dacht moeder niet lang meer te leven. Ze haalde zelfs een uitspraak aan van een stervende vriend, die tot haar gezegd had: *Jij zult mij spoedig volgen, Betje!*

Maar het woord van Izak in Genesis 27: 2: *Ik weet de dag mijns doods niet*, is ook waarheid bevonden in het leven van moeder. Want moeder wist de dag van haar dood ook niet. En dat zij vóór die dag kwam nog zou beleven een dag van oorlog en een dag van watervloed, wist ze ook niet.

DE TWEEDE WERELDOORLOG

Oorlogsgeruchten waren er al toen Vader stierf. De eerste troepen die opgeroepen werden stonden al aan de grenzen. Haar zorgen gingen over haar jongste zoon. Voor mij was indertijd vrijstelling verkregen wegens broederdienst, maar Tinus was in 1938 naar de Kon. Shell gegaan en had al negen maanden op zee gevaren. Zijn eerste verlov was net op tijd om afscheid te nemen van Vader. In de Meidagen van 1940 was hij weer in volle zee en het zou vijf jaren duren eer we hem terug zouden zien.

Direct kwamen wij in Brakel voor de volle oorlogsdrukke te staan. Het Hollandse leger dat in Brabant gelegen had, passeerde ons dorp.

In die eerste Meidagen is het gebeurd, dat er groepen soldaten in de grote kamer bij ons zaten te eten. Moeder bleef er bij staan en riep dan: *Jongens, moeten jullie zo de strijd in, zonder te bidden voor je eten?* En als er dan een stilzwijgen volgde, deed ze zelf het gebed en las uit Psalm 60.

Een andere groep mocht moeder aanspreken in het bewustzijn dat ze zelf ook in dienst stond, maar dan van Koning Jezus! Daarbij roemde ze de dienst van haar Koning, Die Zijn onderdanen nooit liet omkomen in de strijd. Enkele jongens, die nog wat nableven, wenste moeder toe dat ze dubbele soldaten mochten worden: *In 's lands dienst en in 's Heeren dienst!*

De tweede oorlog bracht ook nieuwe ontmoetingen mee. Behalve de soldaten kwamen ook veel evacu  s. De eersten waren Scheveningers. Ze waren gevlucht omdat ze hun huizen moesten afstaan. Nieuwe vriendschap werd gesloten. Het was een schilderachtig gezicht als ze met hun vrouwen in klederdracht door ons dorp liepen.

Ze waren ook getuige van ons huwelijk in 1943 en het huwelijk van onze oudste zuster die in Apeldoorn ging wonen.

Het waren in die oorlogsomstandigheden grote reizen voor onze Moeder. Eerst naar Opheusden, waar onze jongste zuster woonde en dan naar Apeldoorn. Maar als moeder eenmaal op de Veluwe was, maakte zij van de gelegenheid gebruik om een bezoek te brengen aan Annigje Grolleman. En een volgende keer naar Leen Potappel, die in deze oorlogstijd geëvacueerd was met zijn vriend Slager. Het zou te uitgebreid worden om al de ontmoetingen op de Veluwe te beschrijven.

Een ontmoeting in de Betuwe willen wij nog even vermelden. Tegenover onze jongste zuster in Opheusden stond een grote boerderij van de **Familie van der Pol**. De boerin had met moeder al gauw kennis gemaakt en op een dag gingen ze samen naar Rhenen, waar Ds. Baaij zou voorgaan in de Oud-Geref. Gemeente. Onderweg kwamen ze Ds. Lamain tegen, die ook moest preken, maar in de Geref. Gemeente aldaar. Verrast door deze onverwachte ontmoeting, wisten ze op dat ogenblik niet wie ze zouden gaan beluisteren. Ds. Lamain redde deze situatie door zelfverloochening te oefenen en hen sterk te ontraden met hem mee te gaan maar ging hen de dienst aanbevelen van Ds. Baaij.

Toen ze echter daar gezeten waren, vroegen ze elkaar af of het niet beter geweest was naar Ds. Lamain te gaan. Ze kregen namelijk zo'n vreemde tekst opgegeven, dat ze dachten: Wat moet hier voor lering uitkomen. *"Een schone vrouw, die van de rede afwijkt, is een gouden bagge in een varkenssnuit."* Spreuken 11 vers 22.

Maar met de verklaring kwam ook de ontdekking dat zij er zijn moesten, want de toepassing kwam op hen beiden samen neer. Die schone vrouw was Gods levende Kerk. En haar schoonheid had ze niet van haar zelf, maar was een opgelegde schoonheid. Daarom waren de afwijkingen van deze schone vrouw zo afschuwelijk, omdat ze het redeloze en onreine zwijn gelijk werden, dat met zijn snuit in de

modder ging wroeten. En als Salomo haar schoonheid bij een gouden ring vergelijkt, dan past dat zeker niet in een varkenssnuut, want de varkens worden geringd om hun het wroeten te beletten. En de Heere wil Zijn kinderen beletten, dat ze niet in de wereldse modder zullen wroeten, vooral niet als hun ring een gouden bagge is. Ze zijn huiswaarts gekeerd, de twee vriendinnen, met de indruk in hun hart, dat hen van 's Heerenwege een les gegeven was. En thuis gekomen hebben ze eerst samen gelezen Ezechiël 16.

De laatste oorlogswinter, toen het reizen niet meer ging, kreeg moeder thuis werkzaamheden. Die bestonden in het benodigen van de Heere om hulp en bijstand in al de gevaren waarin zich land, kerk en staat bevonden. Op 13 oktober 1944 leek het er op, dat ons dorp eenzelfde lot zou ondergaan als Putten op de Veluwe. Alle inwoners, groot en klein, man en vrouw, oud en jong, werden door de Duitse soldaten als vee uit hun huizen gedreven en verzameld op het Marktpllein. Ons huis werd overgeslagen. Wij hielden ons stil maar zagen de toestand aan door de ramen die uitzicht gaven op het Marktpllein. Moeder werd zo naar van dit gezicht, dat ze even het bewustzijn verloor toen de machinegeweren werden opgesteld. Toen moeder weer uit de bezwijming bijkwam, sprak de Heere in haar hart, dat Hij deze nood voorzien zou.

*"Schilden, bogen, dolken.
Dapp' re oorlogsvolken,
Wijsheid, moed noch kracht,
Kunnen ooit in 't strijden,
Enig vorst bevrijden,
Zonder 's Heeren macht. "* Psalm 33: 8

Er is die dag geen bloed gevloeid. Alleen namen de soldaten tien van de voornaamste personen mee als gijzelaars. Maar moeder stelde hun ongeruste vrouwen de Heere voor in haar gebed, ook de burgemeester en wethouders. En ze getuigde de volgende dag aan die vrouwen, dat ze door 's Heeren macht zouden bevrijd worden, hetgeen ook geschied is in de week die daarop volgde. De burgemeester zag in zijn vrijlating ook duidelijk de hand des Heeren. Uit erkentelijkheid kwam hij moeder bezoeken. Bij die gelegenheid gevoelde moeder zich gedrongen te vermanen om van deze vrijlating toch geen vrijlating der ziel te maken. Want de geestelijke vrijlating uit de gevangenis der zonde was van diepere waarde en had een andere aard dan de natuurlijke vrijlating. Ze was wel kostelijk voor de tijd, maar had op zichzelf geen waarde voor de eeuwigheid.

Brief Betje Duijzer

In de Tweede Wereldoorlog schreef Betje Duijzer een brief, op 30 november 1944. Deze brief werd door de oorlogsomstandigheden nooit verstuurd, is kwijtgeraakt, maar meer dan 30 jaar later teruggevonden.

Brakel, 30 november 1944.

Waarde en geliefde vrienden,
Wij mogen door de ontfermende en verdraagzame liefde nog in het land der levenden verkeren. 'k Heb gisteren van al mijn kinderen bericht gehad, behalve van mijn zoon die op zee zwerft, maar die ben ik ook nog niet kwijt. Bij mijn dochter in Opheusden is huis en inboedel allemaal weg, zodat ze geen goed meer heeft voor haar kinderen. Met man en twee kleine kinderen heeft ze moeten vluchten onder het vuur door. Mijn ingewanden hebben smarten gehad, toen ik hoorde dat ze moesten

vluchten. Ze heeft wel tweemaal moeten vluchten en nu zit ze bij mijn dochter in Apeldoorn. Ik was toch zo blij dat bericht van haar kreeg, want ik had sinds 14 sept. niets meer gehoord. Ik zou er wel naar toe willen; 'k hoop dat ik nog verwaardigd mag worden mijn kinderen te ontmoeten.

Het is hier op 't ogenblik nog rustig. Veel schieten; in de omtrek zijn nog drie bommen gevallen: 9 doden en 19 gewonden. 'k Moest weleens zeggen: "O, dat het mij nog misgaat!" We hebben angstige dagen doorgemaakt in september. 's Morgens in de vroege, toen iedereen nog op bed lag, waren de SS-mannen hier op het dorp gekomen. Ze hadden de burgemeester uit bed gehaald, z'n huis doorzocht, de gemeenteraad bij elkaar gehaald, dan hun huizen en het gemeentehuis alles doorzocht. Toen gingen ze naar het "Herenbos", daar woont een reserve-officier in;⁵ die was weg; ook het huis doorzocht en niets gevonden. Maar ze zeiden, dat ze allen aan een boom gehangen moesten worden en het dorp met de grond gelijk gemaakt worden. Ze zeiden dat er partisanen zaten.

Het lieve Wezen vergunde het ze op mijn hart te binden in de verzuchting en er kwamen deze woorden in mijn hart uit Psalm 33: 8, berijmd, en een hope kwam in mijn hart, dat die mensen weer losgelaten zouden worden. Ik ging naar de vrouw van de burgemeester en mocht haar mededelen, dat die Macht boven alle machten stond en dat daar alles van afhing en dat alles in Zijn Goddelijke wil lag. M'n verzuchting was: "Heere, slaat ze met blindheid opdat ze niet vinden en maakt Achitofels raad teniet!"

En waarlijk, tegen de middag, kwamen ze thuis, behalve de vrouw van die officier; die moest vier dagen mee. Dat was op vrijdag, maar op dinsdag brachten ze haar netjes thuis.

Enkele weken daarna kwamen dezelfde SS-mannen met de politie⁶ weer op een middag. Hier op het dorp lagen eigenlijk alleen maar hospitaalsoldaten, maar ook die moesten nu meedoen, om, gewapend met de blanke sabel, al de mensen uit hun huizen te drijven. Geen deur mocht gesloten blijven; ze mochten geen schoen of klomp meer aan gaan doen. Alles moest zo mee en zonder te weten waarom, stonden alle mensen op het kerkplein, de vrouwen en kinderen afzonderlijk. Toen gingen er SS-mannen plat op de grond liggen met machinegeweren; geen mens durfde zich te verroeren. Er kwam nog een vliegtuig boven 't dorp cirkelen.

O, wat was het gekerm groot van vrouwen en kinderen en oude grijsaards, want de barmhartigheden der goddelozen zijn wreed; en ons hadden ze vergeten. Wij wonen tegenover het kerkplein dus konden alles zien en ik had een gesloten gemoed. Ik was zo hard verschrokken, dat ik verwoest was. Zij hadden van drie tot zeven uur moeten staan en ze namen vier hoofdpersonen mee. Ook de burgemeester namen ze mee. Het was een toestand! Op zondag loopt hier gewoonlijk ook wel wat jong volk in het dorp, maar op de zondag na die dag zagen we niemand. Binnen vijf dagen moest die officier voor de dag komen, anders ging het dorp plat! Verscheidene mensen zijn in die week gaan vluchten. Maar op die zondag veranderde het in mijn hart onder het lezen van ds. Hellenbroek en kwamen deze woorden: "Ik geef mijn rug degenen, die mij slaan, en mijn wang degenen, die mij het haar uitplukken", en daar verbrak mijn hart, ziende hoe of dat lieve Wezen zo laag heeft willen bukken, vrijwillig Zijn heilige rug heeft willen geven. O, wat heeft mijn ziel geweend! O, het was, alsof ik de schuld had van heel Brakel en alsof de Heere zei: Geef Mij nu ook je rug maar, zet die er ook maar onder. Laat u tuchtigen, Jeruzalem; opdat Mijn ziel van u niet afgetrokken worde.

⁵ De heer D. W. van Dam van Brakel, de ambachtsheer van Brakel

⁶ Dat was de "Grüne Polizei" of de "Feldgendarmarie."

Toen zag ik, dat het allen knechten des Heeren waren om Zijn goddelijke wil ten uitvoer te brengen en ik kreeg het zo lief' en zag het alles als een bewijs, dat de Heere ons nog wilde kastijden en dat gaf mij zoveel vrijmoedigheid in schooien (bedelen), ook voor mijn medemens en die daar gevangen waren, alsof ik mede gevangen was en ik mocht geloven, dat ze in eer zouden hersteld worden. Ik mocht meer en meer een gebonden ziel hebben. Ze zijn tien dagen weggeweest en de Heere vergunde, dat ze allen weer in eer hersteld werden.

O, de Heere alleen alle eer, wij diep schuldig. O, mochten wij verwaardigd worden meer stof en as te worden, wat zouden we een gezegend plekje hebben! Ik zeg weleens: "Heere, maak mij maar een niet of nul voor U!"

Nu, geliefde vrienden, ik zou liever eens willen praten bij elkander, maar dat is op 't ogenblik afgesneden.

Groetend, uw onwaardige vriendin,

Betje Duijzer.

Toen in Moeders kamer ook soldaten werden ingekwartierd mocht ze blijven zitten en ze werd zelfs gevraagd om voor te lezen uit de grote Statenbijbel. Dit *boek is een goudmijn*, sprak moeder tot hen. Enkele soldaten werden nieuwsgierig als moeder uit de Bijbel sprak over wedergeboorte, geloof en bekering. Dan heeft ze ook nog tot hen gesproken over de weg der bekering, die de Heere met haar gehouden heeft.

Toen moeder op 11 November 70 jaar werd kwamen de soldaten ook die dag bij ons om haar nog een goede oude dag te wensen. Verder waren haar verzuchtingen naar de hemel voor haar vrienden, die haar nu niet bereiken konden, en voor haar kinderen met haar gezinnen. Het was soms dat de Heere haar door Zijn Geest voor hen te bidden gaf, in de gewaarwording dat zij in dadelijke nood verkeerden.

Dan hoorden wij later van granaatvuur en gevechten in Opheusden, waar haar jongste dochter woonde en evacuatie naar Apeldoorn, waar haar andere dochter met haar gezin woonde.

En vooral de gedachte aan haar zoon Tinus, die op zee voer, bracht haar dikwijls aan de Troon der genade. Als ze dan opening in haar gebed kreeg, mocht ze geloven dat hij nog leefde.

In die tijd werd zij bijzonder bepaald bij Jacob, als hij gezegd had: *Mijn zoon Jozef leeft nog!* Want moeder dacht dat Jacob diep in zijn hart niet geloofd had wat de broeders verteld hadden dat Jozef dood was. Aan de werkzaamheden van zijn geloof en zijn gebed heeft hij kunnen weten dat Jozef nog leefde. Ze zei dan: *De Geest des Heeren schenkt geen gebed voor een dode zoon.* Toen het einde naderde van de tweede wereldoorlog gingen haar gedachten uit naar Duitsland, dat onder zo'n heidens regiem verkeerde. En de Heere bepaalde haar bij Psalm 110: 6 "Hij zal recht doen onder de heidenen; Hij zal het vol dode lichamen maken, en met betrekking op Hitler verstond zij het slot van dit vers: "Hij zal verslaan dengene, die het hoofd is over een groot land."

DE BEVRIJDING

De bevrijding kwam en ons dorp Brakel mocht ongeschonden uit de strijd komen. Geen mensenleven had deze oorlog gekost.

Nederland is opgerezen uit het slijk,

En behoeft niet meer te vrezen 't Duitse rijk.

't Ziet zijn banden na vijf jaren gans geslaakt,

En zijn dwangeloos geweten vrijgemaakt.

De bevrijdingsfeesten kwamen bij moeder slecht over. De ijdelheden veroorzaakten

veel smart in haar ziel. Ze gevoelde de miskennis van de eer des Heeren. In een volle bus met passagiers riep Moeder: *De Heere zal al deze feesten in rouwdagen veranderen.* (Amos 8: 10). Onder de passagiers was ook een predikant die zei: 'Wij mogen toch wel feesten ter gelegenheid van de Koningin die weer is teruggekeerd?' 'Zou de eer van onze Koningin hierin gelegen zijn, sprak Moeder, hier in deze feesten en danspartijen? Als de Koning der koningen tot ons zou terugkeren op aarde, zou Hij zulk onthaal vinden onder de mensen? Van Hem lezen we toch dat Hij veracht was onder de mensen, een Man van smaadheden en niet geacht!' Bij zulke gelegenheden had moeder een bewonderenswaardige vrijmoedigheid om voor de eer des Heeren uit te komen.

Op de Markt in Gorinchem stond een overdekte bushalte, waar aan de wand een versje van twee regels hing:

Die lachend door de wereld gaat,

Zal niet treuren als hij dit leven verlaat.

'Wat daar staat is een leugen man', zei Moeder, en precies het omgekeerde is de waarheid, want Psalm 126 zegt het duidelijk:

Die hier bedrukt, met tranen zaait,

Zal juichen als hij vruchten maait.

Met het ouder worden van moeder leek het wel of ze van lieverlede wat sterker in haar krachten werd. Toen dachten wij aan het gebed van Psalm 90: 15, wat moeder in haar druk en kruis zo menigmaal had opgezonden: "Verblijd ons naar de dagen, in dewelke Gij ons gedrukt hebt, naar de jaren in dewelke wij het kwaad gezien hebben." Op dit gebed heeft de Heere toen niet met woorden geantwoord, maar nu begon Hij het met daden te betonen. Moeder kreeg nog een goede oude dag. Ze kon nog reizen maken om de vrienden te bezoeken en ze zag niet tegen een grote reis op. Tijdens de oorlog waren er gezinnen uit Flakkee geëvacueerd in Brakel, Poederoyen en Veen. Er waren godvrezende mensen onder en moeder ging ze in deze na-oorlogse tijd allemaal bezoeken. Ook begrafenissen hoorden hierbij.

Zo is het gebeurd dat wij met 200 mensen in het ruim van een schip zaten toen een oude schippersvrouw werd begraven in Den Bommel.

Tallose begrafenissen heeft moeder in die jaren meegemaakt. Als ze dan weer thuis kwam zei ze weleens: 'Al weer een vriend weg, al weer een vriendin minder. Het wordt zo stil om mij heen.' Dan was het ook alsof zij aan de overgebleven vrienden nauwer werd verbonden.

Voor al naar Nederhemert ging moeder graag heen. Daar kon ze soms een week of tien dagen verblijven bij de Fam. Bruigom, waar veel volk kwam, of bij **Cornelis van den Oever**, wiens vrouw uit Brakel kwam. Hij was een man die de Heere vreesde met een kinderlijke vreze en van daaruit een nabij leven had. Evenals Aart Bienen, die zijn oud-oom was, had hij een gedicht gemaakt, te lang om over te nemen, maar tot verduidelijking enige regels hieronder:

Er kwam eens in mijn gedachten,

Dat mijn vorige geslachten,

God niet vreesden en niet kenden,

Wat schrik mij om mijn hart deed wenden.

Ik was toen oud, al tweemaal tien,

En had nog nooit geen licht gezien.

Mijn hart kreeg hier een diepe wonde,

'k Voelde d'oorzaak, 't was mijn zonde.

O, wat werd ik toen verslagen,

Vele nachten, vele dagen.

Maar toen ik 't heilig recht toeviel,

*Werd het stil in mijne ziel.
Toen hoorde ik de engelenshare,
En deze liefelijke mare,
Hoorde ik met doorboorde oren,
'Dat Jezus voor mij was geboren'.
En mijn blijde hartesnaren,
Begonnen bij dit gezang te paren,
Om te zingen Gode lof
Tot in Zijn hoge hemelhof.*

Tot diep in Zeeland reisde moeder soms. Zelfs één keer moest zij over Antwerpen heen om in Noord-Beveland te komen bij **Maria de Lange** te Geersdijk. Naar Stavenisse ging moeder ook wel eens een week heen, waar Slager en Potappel woonden. Aangename gesprekken werden dan gevoerd over de Heere en Zijn genade aan arme zondaren.

Dat Potappel zijn leven in de watervloed zou eindigen was toen nog verborgen in Gods besluit. Toen zijn onverwachte dood openbaar kwam, kreeg moeder een schok in haar hart. Ze werd er ziek van. Ze gevoelde zich als een gewond hert dat bloedde uit duizend wonden. Maar Christus, Die gezegd heeft: "Wat Ik doe, weet gij nu niet, maar gij zult het na dezen verstaan", gaf het ook onze diepbedroefde moeder te verstaan. Door Zijn Geest kreeg moeder een onderwijzing en vermaning. En toen bekende zij voor de Heere dat Hij in Zijn wijsheid deze dood voor Potappel gekozen had. En ze bekende ook met smart dat ze mede schuldig was aan afgoderij met een mensenkind, waardoor de ere Gods er aan gewaagd was. Geen ziekte, zwakheid of ouderdom wou de Heere gebruiken, maar wolken, wind en water om Zijn kinderen thuis te halen in de watervloed van 1953. Geen achthonderd mensen uit alle oorden des lands, maar acht mensen die in de nabijheid waren, zijn getuige geweest waar zijn lichaam voorlopig gelegd werd in Bergen op Zoom.

*Wijsheid zonder eind noch paal,
Zijn Gods wegen allemaal.* (Lodenstein)

De kerkscheuring in de Gereformeerde Gemeenten was voor moeder een smartelijke beleving. Voor haar zelf stond ze er buiten, maar voor haar kinderen zag ze de gevolgen die in zoveel gezinnen verwoesting brachten. Hierdoor werd moeder gebracht bij de oorzaak en dat was de breuk tussen de Heere en Zijn Kerk. Die breuk is zo groot als de zee, wie kan ze helen? (Klaagl. 3: 13). Deze breuk was de oorzaak, de scheuring de gevolgen. Haar aandacht werd bepaald bij Psalm 106:

*Wij hebben God op 't hoogst misdaan,
Wij zijn van 't heilspoor afgegaan,
Ja wij en onze vaad'ren tevens.*

Daarom had Ledeboer gezegd dat de breuk van de levende Kerk groot, diep en wijd was. En Justus Vermeer had de oorzaak van dit kwaad zien aankomen. Hij getuigde hiervan in zijn tijd: "Als de huisgezinnen kleine kerken waren, dan was de Kerk gered." Nachten van overdenking bracht moeder hierover door en het eindigde bij haar in belijdenis van schuld voor de Heere, want ze ontdekte haar eigen aandeel in deze kerkschuld, wat Psalm 106 kwam aan te geven: *Wij, ja wij.*

'O kinderen, riep ze dan, mochten wij met Daniël schuld voor God belijden, en ook, mocht er nog eens een Ezra opstaan om hierover te treuren.'

Na deze tijd verdiepte zij zich in het lezen der oude schrijvers. En bijzonder diegenen, die de breuk der Kerk aanwezen. Lezen had moeder altijd graag gedaan. Alle bekende schrijvers had ze in de loop der jaren gelezen, maar als het over kiezen

ging, dan hadden bij haar de voorkeur Thomas Boston en Theodorus van der Groe.

ONTMOETING MET EEN JOODSE FAMILIE

In de vorige eeuw woonde in Brakel een veekoper, Frank geheten. Hij was Jood en ging naar Zaltbommel om daar zijn godsdienstplichten te vervullen in de synagoge. Daar was een Joodse gemeenschap. Hun synagoge stond op de hoek van de Kloosterstraat. Frank woonde met zijn gezin in een gedeelte van de grote boerderij met de rieten kap, waar de rietdekkers het jaartal 1886 hadden opgelegd.

Met de laatste vernieuwing is dit jaartal veranderd in 1975. Een van Frank's dochters kon zich Jielis de Jongh nog herinneren, wiens vader eigenaar was van de boerderij. Vanuit hun kamer zagen zij op het Spijker en de grote notenbomen, die aan de rand van de kasteelgracht stonden. Deze dochter is later getrouwd met L. van Helvoirt in Aalst.

In de jaren dat wij dit gezin gekend hebben was Seth van Helvoirt al een bejaarde vrouw. Ze leefde als Joodse vrouw in een christelijk gezin. Haar man was Hervormd, maar haar uitleving was ook christelijk. Ze droeg zelfs de lasten van Gods volk en vervulde alzo de wet van Christus meer dan de wet van Mozes.

In de tweede wereldoorlog, toen de Jodenvervolgingen begonnen en de synagogen verbrand werden, hebben wij haar voor 't laatst gesproken. Ze was zich de schuld van haar volk bewust. Voor zichzelf was ze bevreesd, maar kort daarop is zij overleden en werd voor deze jammer en ellende bewaard.

Haar zoon, **Marinus van Helvoirt**, heeft ook een deel gehad bij de ontmoetingen in het leven van moeder. Toen hij tot verandering van leven kwam, werd hij vriend van Cornelis van den Oever en ging mee naar Gods volk. Als zoon van een christelijke vader en Joodse moeder had hij zelf een Joodse inslag. Het was merkbaar in zijn handel en wandel, dat hij in de wetten van Mozes vastzat. Ook in zijn gesprekken kwam het duidelijk naar voren, dat hij het moeilijk met zichzelf had. Moeder heeft hem veel ontmoet. Een ontmoeting is wonderlijk geweest en door de Heere gezegend.

Het was op een gezelschap dat moeder een sterke drang gevoelde om hem als Jood aan te spreken en stelde hem de vraag hoe hij in zijn gebed tot God naderde.

Toen hij geen antwoord gaf, stelde moeder haar vraag nog was scherper: *Of hij in zijn gebed de Vader aansprak of Christus*. Nu werd zijn verlegenheid nog groter en het enige antwoord wat hij geven kon was: *Waarlijk, Betje, ik weet het niet!*

Als een verslagen man ging hij naar huis, maar drie weken later ontving moeder een brief van hem. In deze brief beleed hij zijn onwetendheid ten opzichte van zijn Schepper en Formeerder. Met schaamte bekende hij zijn blindheid in de kennis van Hem, die de enige Middelaar was om door Hem tot de Vader te gaan. Nog dieper was zijn veroordeling over zichzelf toen hij ontdekt werd, dat hij tot nu toe altijd een onbekend Wezen had aangeroepen, missende de Geest des gebeds.

Nu was er geen ongelukkiger man op de wereld dan hij. En hij dacht hierin om te komen. Maar ziet, de Heere die Zijn volk niet ongelukkig maakt om ze ongelukkig te laten, liet ook deze Israëliet niet in zijn bedrog omkomen.

Hij schreef verder in zijn brief dat het de Vader behaagd had Zijn Zoon in hem te openbaren. En dat daarop de vergevende liefde in zijn ziel was gevloeid, waarop hij weer in verwondering en aanbidding was gekomen.

Het was te merken aan zijn brief, dat hij er vol van was. Hij bedankte moeder voor haar onderzoekende vragen en was bovenal dankbaar dat de Heere deze ontmoeting had willen gebruiken. De vraag aan hem was dezelfde vraag geweest die de Apostel aan de Korintheïers deed: "Onderzoekt uzelf, of gij in het geloof zijt, beproeft uzelf. Of kent gij uzelf niet, dat Jezus Christus in u is?" (2 Korinthe 13: 5). Nu

mocht hij eindigen met de zegenbede van dezelfde Apostel in het laatste vers van hetzelfde hoofdstuk: "De genade van de Heere Jezus Christus, en de liefde van God (de Vader), en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij met u allen. Amen.

Persoonlijk is Van Helvoirt dit alles ook nog komen vertellen. Tegen zijn gewoonte bleef hij toen zelfs een nacht bij ons over. Het was duidelijk aan hem te horen, dat hij van Mozes tot Christus gebracht was. Op de begrafenis van moeder was hij zichtbaar bewogen en tijdens het dankwoord op de Begraafplaats gaf hij zelfs door gebaren zijn instemming te kennen.

Zijn einde kwam enkele jaren na moeder. Hij heeft gewoond in Kaatsheuvel. Corn. Van den Oever, zijn vriend, had de leiding van zijn begrafenis en wij waren vol van overdenking van Gods wonderlijke wegen, toen wij stonden aan zijn open graf op 9 februari van het jaar 1972.

EEN NIEUWE WINKEL

Bijna veertig jaar hadden wij in het grote winkelhuis aan de dijk gewoond. Nu werd het bouwvallig en het dak ging op vele plaatsen doorleken. Verbouwen ging niet, want het huis stond in de weg voor het verkeer en de komende dijkverzwaring.

Als wij met moeder over nieuwbouw spraken, dan zei ze altijd: Dan hoop ik dat de Heere mij vóór die tijd zal wegnemen.

Dit was te verstaan. Moeder wist hoe ze in het huis gekomen was. Veel dierbare herinneringen lagen er. En nu op haar leeftijd nog gaan verhuizen, daar kon ze niet aan denken. Na ons huwelijk had ze een ruime kamer tot haar beschikking. Dat is mijn bidvertrek, zei ze dan, wat ik niet graag wil missen. Een en andermaal hadden we daarom de bouwplannen uitgesteld.

De laatste lente in het oude huis. Totdat in 1963 op een nacht in een zware regenstorm de dijkmuur van het huis naar binnen viel over een lengte van tien meter. Als eerste op zijnde ontdekte moeder dit en kwam ons roepen. O Piet, nu moeten wij het huis verlaten, want het huis gaat ons verlaten! Van die tijd af raakte zij er mee verzoend om nog op haar oude dag te verhuizen.

Een jaar later was het nieuwe winkelhuis gebouwd. Tijdens de verhuizing had moeder een toevlucht gevonden bij de vrienden in Hemert. Toen haar woongedeelte klaar was gingen wij ze halen en ziende haar kamer met haar vertrouwde meubelen, begon ze te wenen van blijdschap. En wij lazen die dag Psalm 30.

In het nieuwe huis woonde moeder boven ons. Het traplopen zou wel bezwaarlijk zijn, dachten we maar ook dit viel mee. Moeder werd mager toen ze oud werd en zodoende licht in gewicht.

De bezoekers keken verbaasd als ze zo veerkrachtig de trap opliep en haar vriendin **vrouw van Leeuwen** uit Bussum bleef in de deur staan toen ze moeder zag zitten voor de naaimachine alsof ze 19 was in plaats van 91 jaar.

Dikwijls zat ze voor het raam uit te kijken of er soms vrienden op bezoek kwamen. Dan sprak ze: 'Zonder de Heere kan ik niet leven, maar zonder Zijn volk ook niet.' Met de ponnymarkt, waar wij middenin zaten, had moeder dikwijls een kamer vol met mensen.

Op haar verjaardag kwamen al de vrienden en vriendinnen tegelijk. Tevoren kon ze daar erg tegenop zien, maar als de dag aanbrak, dan ontving zij haar volk met vergenoeging. En als de gesprekken op gang kwamen, dan verhief zich haar hart in de wegen des Heeren.

Een reeks van jaren hebben wij deze verjaardagen met moeder mogen vieren met Psalmgezing en gebeden. Als haar op die dag werd gevraagd of het goed met haar was, antwoordde ze: Jazeker, ik woon in het midden mijns volks. (2 Kon. 4: 13).

Elk jaar werden vrienden herdacht die heengegaan waren. In 1968 had **Arie Swets** er zelfs een voor gevoel van dat het einde zijner dagen naderde. Hij had lang gesproken over de Heere en Zijn goedheid, verzocht daarna het gezelschap te zingen Psalm 89: 8 om tenslotte in een vurig gebed zijn gehele hart voor de Heere uit te storten. Alle aanwezigen merkten dat het van Swets een afscheid was.

Op zaterdag 28 december 1968 stierf hij bij een hartaanval. Het was een witte wereld, want het had gesneeuwd. Maar dit kon niet beletten dat moeder dezelfde dag met ons naar Hardinxveld reed om deelneming te betuigen. En op Nieuwjaarsdag, hoewel het koud wintersweer was, ging zij weer mee naar zijn begrafenis. Hetzelfde wat moeder gezegd had op het heengaan van Rijk Ravenhorst en zijn vrouw Alida, zei ze nu weer bij Arie Swets:

*Een bidder min op aard, een danker meer daarboven,
Een zuchter min beneen, een juicher meer aan 't hof,
Een lijder min in 't stof, een blijder meer in 't loven,
Een niet, een worm, een stof geschapen tot Gods lof.*

Zo had Ledeboer het ook gesproken op het graf van zijn vriend Meester van Noort:
*God breekt pilaren af, waardoor het huis gaat zinken,
De dragers worden min, zo er nog enk'le zijn,
God blaast de lichten uit, die hier en daar nog blinken,
En als Hij neemt het Zijn', wat blijft er dan: de schijn.*

EEN HEMELSE ONTMOETING

Naarmate ze ouder werd gingen deze woorden van Ledeboer meer betekenis krijgen bij moeder. Als ze van een begrafenis terug kwam, zei ze wel eens: Ik heb meer vrienden Boven dan beneden op aarde. Dan zat ze soms uren in overpeinzing over de eeuwige gelukzaligheid, waar de triomferende Kerk het ongestoord bezit van had.

Op een nacht kreeg moeder gemeenschap met de triomferende Kerk. 's Morgens vertelde ze dat aan ons en wij zagen nog iets van de glans der heerlijkheid op moeders gelaat. Ze zei dat het een liefdesgemeenschap was in en door Christus. Het was ook een trekkende liefde.

Evenals Klaas Bijsterveld ondervonden had uit Openbaring 22, evenzo kreeg moeder de gewaarwording alsof de hemelklokken luidden: *Kom toch, kom toch, kom!*

Met haar zielsogen zag ze vader in zijn verheerlijkte staat en hij was niet meer de mens der aarde. Vader had namelijk vóór zijn sterven dit vers opgezegd:

*Hoe zal 't mij dan, o dan eens zijn!
Als ik verlost van smart en pijn,
Ontwaak tot hoger waarde,
Niet meer de mens der aarde.*

In de Geest kreeg moeder ook van Boven een vredegroet en liefdekus. Geen wonder dat zij dus als boven het stof der aarde was opgetrokken. Deze hemelse ontmoeting was voor haar een voorbereiding voor de ontmoeting die volgen zou, want meer dan ooit kreeg zij een heimwee naar dat beloofde land.

Door deze ontmoeting werd moeder ook versterkt in haar gevoelen dat de gemeenschap der heiligen wederzijds was. Vroeger had ze gehoord van Teunis van Drimmelen, dat hij ook zo'n ontmoeting had gekregen van de Heere.

Moeder zocht zijn boek: *Nagedachtenis* op en las op bladzijde 154 dat hij mocht inzien in Zijn paleis, het hoge Hof der hoven, om te aanschouwen de liefelijke woningen. Ook het staan Zijner dienaren en het zitten Zijner knechten. Nu, daar schiet geen geest over in iemand wie dat te beurt valt. Door de vereniging met Christus wordt het recht op de Persoon vergund en in Hem op Zijn goederen. En onder de verheerlijkte kinderen Gods had hij bijzondere gemeenschap ondervonden

met een van hen, en die gemeenschap was wederzijds.

Toen Teunis deze ontmoeting later vertelde aan twee beste kennissen van hem, spraken ze hem tegen. Dit waren Jan van Vliet en zijn vrouw Mijntje uit Bonrepas. Teunis kreeg door deze tegenspraak een slag in zijn gemoed, want het waren allebei oude geoefende christenen. Alles spraken ze niet tegen, maar dit ene punt, dat de gemeenschap der heiligen wederzijds was. *Daar kunnen wij niet bijvallen, hè Jan, want Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet*, Jes. 63: 16.

Tennis kreeg de oplossing in het lezen van Dr. Owen z'n boek, waarvan de titel is: 'Christus, God en mens.' Daar schrijft John Owen dat er mensen zijn die zeggen dat er wel gemeenschap van de strijdende Kerk bestaat met de triomferende, maar dat de triomferende Kerk geen gemeenschap oefent met de strijdende Kerk en daartoe brengen ze bij: *Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet*. Maar ze merken niet op de voorafgaande woorden: *Gij zijt toch onze Vader*. De gelovigen van het Oude Testament zagen daar door de schaduwen heen.

Abraham was de vader der gelovigen, zoveel hun stand aangaat, maar geen vader als in de generatie; dan is de Vader der eeuwigheid de Formeerder van hun staat, en dan hebben wij maar één Vader.

Nog duidelijker heeft het Calvijn in zijn "Institutie", als hij tegen de Roomse heiligen-aanbidders schrijft: De Bijbelheiligen weten van ons niet in de zaligmakende werkingen en Israël kent ons niet in *de uitverkiezing*. Gij, o Heere, zijt onze Vader die ons heeft uitverkoren. Gij, o Heere, zijt onze Verlosser die ons heeft wedergeboren.

Maar in de *gemeenschap der heiligen* weten en kennen Abraham en Israël ons wel, want in Hem wordt hun geopenbaard als er weer een zondaar op aarde tot bekering komt. Dan is er blijdschap in de hemel.

Hier kon moeder ook bijvallen, en het geval van Jan van Vliet had deze lering, dat niet alle kinderen des Heeren in dit stuk oefening krijgen. Daarom heeft moeder deze ontmoeting niet aan iedereen verteld. Ten eerste omdat het een tere zaak was, die het binnenste der ziel aangaat. En ten tweede omdat allen dit niet kunnen verstaan, maar alleen die het gegeven was.

DE LAATSTE LEVENSJAREN

De laatste jaren uit het leven van moeder waren vol ouderdomsgebreken. Het gezicht van haar ogen werd wazig en opdat ze nog wat zou kunnen lezen gingen we met haar naar Zaltbommel om een passende bril te kopen. Haar gehoor was ook weinig meer. Aan een hoorapparaat wou ze niet meer beginnen, dus behielp ze zich maar met een dovenhoorn, afkomstig van een oude vriendin. Vroeger had moeder ook veel reumatische pijnen geleden, maar die waren de laatste jaren minder geworden. Wel had ze de laatste tijd veel last van zenuwkrampen en moest ze 's nachts dikwijls het bed uit om wisselbaden te nemen voor haar benen. 'Mijn beenderen zijn zo bros geworden, zei ze wel eens, dat ik met Job moet zeggen: Mijn arm zal nog aan haar pijp afbreken.'

En werkelijk moesten wij het laatste jaar nog naar de dokter voor een scheurtje in het schouderblad. Wat oud is en verouderd is, is nabij de verdwijning, sprak ze tegen de dokter. Met de huisdokter kon ze hele gesprekken houden, maar dan moest ze alleen met hem zijn. Van verkalking had ze geen last en een dieet had ze niet, ze mocht alles eten.

Wel was ze bevreesd dat ze haar verstand zou verliezen. Ze dacht aan haar vader en mijn vader. Vandaar dat het een vast artikel in haar gebed was: "Och, Heere, mijn verstand, dat edel pand, mag ik het nog behouden?"

De Heere vergunde haar dat ze tot de laatste dag van haar leven een helder verstand

had. Nog kon ze de ontmoetingen vertellen van negentig jaar geleden of het gisteren gebeurd was.

Haar slapeloze nachten bracht ze veel door in gebeden. Met ontroering hebben wij wel eens aan de deur van haar slaapkamer staan luisteren als ze in een innig gebed haar noden en behoeften aan de Heere opdroeg. Overdag had ze altijd haar Bijbel, haar Psalmboek en het bundeltje gedichten bij zich. Haar lievelingslied hieruit was:

"De zwakke ademtocht van een amechtige ziel."

Dit gedicht heeft ze dikwijls voorgelezen, maar onder de vele andere gedichten en andere schrijvers. Haar Psalmboek heeft zij heel haar lange leven in gebruik gehad. Ze had het gekregen van een Duitse Evangelist. Diens vrouw was ernstig ziek geweest en moeder had haar opgepast. Het Psalmboek was dus een beloning geweest. Haar boeken had moeder in de laatste jaren veel als een beloning geschonken.

Op 8 december 1964 schreef Betje aan een vriendin over het klimmen der jaren en de verhuizing naar de nieuwe kruidenierszaak aan de Burgemeester Posweg 7:

'Ik word vanzelf ouder en mijn kinderen zitten ook overal heen en nu moest ik in mijn oude dag nog verhuizen. En o, dat heeft veel zuchten en slapen gekost, want ik hoopte maar dat ik daaruit nog begraven zou worden, maar de Heere had nog geen lust in mijn dood, daar was nog werk voor mij te doen, al was het maar lastdragen. En wij konden daar niet langer zitten, zo slecht was het. Maar ik wist hoe ik 38 jaar geleden daarin gekomen was.

En ik was twee jaar daarvoor mijn zaken naar de tijd kwijtgeraakt en dacht ook voor de eeuwigheid dat ik die bij de Heere kwijt was geraakt. En dat de Heere mij beloofde *dat er een andere weg voor mij klaar stond* en dat heeft de Heere ook gedaan. Ik heb veel de Heere nodig mogen hebben, want zonder druk en bestrijding kan hij niet. Hij is altijd een dwalend mens van het wegje af als een afgedwaald schaap. En dan liever met een twistend God te doen hebben, als met een zwijgend God. Want daar ben ik zo bang voor. Voor zondag nog mogen lezen in Comrie uit 1 Petrus 1:7. O geliefde vriendin, de noodzakelijkheid van de beproeving kan hij niet missen.'

In het nieuwe huis kreeg Betje een nieuwe binnenkamer. Aan dezelfde vriendin schreef zij: 'En nu wil ik ook nog meedelen dat ik weer een lief zuchtvertrekje mag hebben en mijn eigen meubeltjes. Toen moest ik wenen toen ik het alles nog zo mocht zien, dat was nog de goedertierenheden des Heeren. En heb nog een slaapkamer, ik zit boven maar zo rustig.'

De vrienden bleven haar bezoeken en Betje werd door haar kinderen bij haar vrienden en vriendinnen gebracht. Betje was met name gesteld op Cornelis van den Oever.

Ze schreef dit op 14 november 1969 aan een niet nader in de brief genoemde zeer geliefde vriendin:

"Wij hebben het nog in liefde en vrede mogen beleven. Ben zelf erg doof, maar mijn zoon zat naast mij en bracht het maar over. Maar als Cornelis naast mij zit en zijn gesprek is persoonlijk, dan kan ik hem zo ver als het hoge Wezen hem vergunt de stukken uit elkaar te zetten, verstaan. En als de Heere dat uit eeuwige goedheid vergunt dat wij elkander verstaan mogen, dan is liefde liefde. O, dat de Heere dat nog vergunt in zo een bedroefde tijd die wij moeten beleven.'

Soms moest ze wel eens zuchten, gezien haar ver gevorderde leeftijd: 'Ik ben mijn 95ste jaar ingegaan en mocht gisteren nog zeggen: "Lieve Heere, hoe lang moet ik nog in Mesech verkeren?" Ik ben het wel eens moe. Tot hiertoe mag ik mijn verstand

nog hebben, maar krachteloos en veel pijn. Maar houd nog zoveel over.

O, als ik een kruimeltje besef mag hebben wat het lieve Wezen mijn zonde gekost heeft, dan heb ik een zwijgende mond en een bukkende ziele en Hij zal Zijn werk volvoeren krachtig. O geliefde vriendin, daar hangt met eerbied gesproken Zijn eer aan vast en wij hebben met een trouwhoudend Wezen te doen, Zijn liefde is onpeilbaar.'

In het jaar 1969 moest Betje ook twee dochters grafwaarts brengen: uit haar eerste huwelijk Elizabeth Maria (Bets) Boshart te Dordrecht, getrouwd met Arie de Vries, en een maand voor haar eigen sterven Wilhelmina Duijzer (Wimpe), getrouwd met Teunis van Wijgerden. De rouwdienst van Wimpe vond plaats in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente te Brakel, waarbij Betje aanwezig was. De kinderen beloofden het hun moeder om haar ook vanuit dit kerkgebouw te begraven.

Bezoek van Gods volk kreeg ze veel, maar nooit teveel. Wel te weinig naar haar zin. Uit de omtrek kwamen de vrienden uit Hemert, **Arie van Doorn** uit Meteren en **Arie ten Hage** uit Poederoyen. Verder ontving moeder veel brieven van elders en zelf schreef ze tot de laatste week toe nog altijd een of twee brieven per dag.

Toen kwam Moeders laatste verjaardag, waarop ze de leeftijd van 95 jaar bereikte. Weer werd de grote kamer beneden gevuld, die wij voor die gelegenheid altijd gebruikten. 'Dit zal de laatste keer wel zijn', sprak moeder tegen de vrienden die haar kwamen bezoeken.

Dat heb je al meer gezegd, Betje, zeiden dan enkele vriendinnen terug. En het was waar. Maar telkens had de Heere weer een jaar geschonken. Vanwege haar doofheid moesten wij vlak bij haar zitten en de woorden der begroetingen en wensen der vrienden aan haar overbrengen.

De kinderen van haar zusters kwamen die dag ook. Het was lang geleden dat moeder ze gezien had en er was veel te vertellen. Het eerste versje wat moeder op haar laatste verjaardag opgaf was Psalm 71 vers 6 en 12 (oude rijm):

*Als ik, Heer, oud en koud zal wezen,
En zwak, vol van verdriet,
Wilt mij verwerpen niet.
Als ik ook zal zijn, Heer geprezen,
Ellendig boven maten,
Wil mij dan niet verlaten.*

*Van jongs aan heb ik, Heer geprezen,
Uwe werken verstaan,
Daarvan doende vermaan.
Dies, als ik oud en koud zal wezen,
Wijkt dan niet van mij, Heere,
Dien ik alleen verere.*

Weer werden die dag enkele vrienden gemist. Ditmaal twee kaasboeren, Maarten Boor uit Berkenwoude en de Geer uit Harmelen, die ziek was en wiens vrouw en dochter wel gekomen waren. Zij waren ook oud en de Geer uit Harmelen trok altijd de aandacht door zijn wit geschuurde klompen, waarmee hij van trein en bus kwam. Lang heeft hij niet meer geleefd. Zes weken later is hij gestorven en zijn begrafenis in Harmelen zou de laatste zijn die moeder bijwoonde.

Brief aan Jaantje Dekker

Jaantje Dekker woonde met haar man en kostganger Bastiaanse aan het Oosteinde te Papendrecht. Betje correspondeerde met haar en Jaantje is een keer naar Brakel afgereisd om haar te bezoeken. Het zal ongetwijfeld een van de laatste brieven geweest zijn die Betje Duijzer geschreven heeft.

Brakel, 27 november 1969

Zeer geliefde vriendin en huisgenoten,

Ik heb uw brief mogen ontvangen. 'k Ben elf november 95 jaar geworden. Niet durven denken, ook niet begeerd en waarvoor en waartoe is mij onbekend, want ik verbeur het gedurig.

Och mijn geliefde vriendin, ik moet altijd als een schuldig mens over de aarde gaan. O, Zijn lankmoedigheid en verdraagzaamheid is toch zo groot, dan moet ik het uitwenen dat Zijn liefde mij nog dragen kan. Maar van eeuwigheid heeft de Heere het al geweten. Want daar ligt de grondslag vast en Hij heeft beloofd dat Hij Zijn werk zal volvoeren krachtig. En met eerbied gesproken hangt daar Zijn eeuwige eer aan. Daar kijkt mijn ziel nog naar uit. Hij is een God van *ja en amen*.

Zeventig jaar geleden heeft de Heere het al beloofd. Toen lag ik al in mijn kinderbed, van oud op nieuw, en mijn man al drie maanden ziek. Maar over de tijd, hoe ik erdoor moest, daar dacht ik niet over. Want het gewicht van de eeuwigheid dat drukte mij zo zwaar. Mijn kostelijke ziel, o dat was wat en toen ik zes maanden kraams was, kreeg ik in mijn hart: "Dat het meel uit de kruik niet zou verteren en de olie uit de fles, niet zou verminderen" (1 Kon. 17:4). En daar leef ik nu nog uit en kan er nog van meedelen, en heb een goede oude dag.

Veel liefde van mijn kinderen. Ik kan soms verlangen afgelost te worden. Want daar zullen wij Hem pas kennen, zo in Zijn heerlijkheid te mogen ontmoeten.

De godzalige Van der Groe heeft er vier preekjes over gepreekt, daar had hij zo'n behoefte aan. Daar heb ik veel aan gehad, ja, daar was ik geheel van aangedaan. Dat is nog van het overschot van het meel en de olie.

En mijn hartelijke groeten, ook aan uw man en kostganger. Ook van mijn kinderen en vrienden.'

Dit afgelopen jaar had moeder nog verscheidene begrafenis meegemaakt, waaronder ook haar oudste dochter uit haar eerste huwelijk, Elizabeth Maria Boshart, gehuwd met Arie de Vries te Dordrecht. Ze was haar hele leven ziekelijk geweest, maar bereikte toch nog de leef tijd van 70 jaar.

De volgende was een dochter uit vader's eerste huwelijk, Wilhelmina Duijzer, gehuwd met T. van Wijgerden. Zij stierf een maand voor moeder en werd 75 jaar.

Op haar begrafenis, die in ons kerkgebouw plaats had, was moeder ook aanwezig en zij liet ons toen beloven om haar begrafenis ook in het kerkgebouw te houden.

In Maart van dit jaar waren wij ook geweest op de begrafenis van Jacoba Kooiman-Kuiper te Giessenburg. Ze was 92 jaar geworden en was een jaar tevoren nog op Moeders verjaardag geweest. Toen had ze geklaagd over zichzelf en dat de Heere toch zo'n slechte discipelin aan haar had. Moeder had gevraagd aan Coba of de Heere ze nog niet teruggestuurd had. 'Nee, zei ze, de Heere is zo goed voor deze slechte vrouw. Hij heeft het mij nog niet verweten en ben ook nog niet van Hem weggezonden.'

In ons dorp was moeder dit laatste jaar nog op twee begrafenis aanwezig. Bij een vrouw van 54 jaar en een oude buurvrouw. Zo liep ook dit jaar ten einde.

Nog vóór de Kerstdagen had moeder met indruk gelezen 1 Korinthe 13 waar de

Apostel Paulus spreekt over geloof, hoop en liefde. Het tiende vers trof haar gemoed: "Doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal hetgeen ten dele is, teniet gedaan worden." De Heere ging haar hiermee voorbereiden op haar overgang naar de eeuwige gelukzaligheid. Haar geloof en hoop behoorden ook tot hetgene wat ten dele was, maar de liefde zou nimmermeer vergaan, maar meegaan over dood en graf.

De laatste bezoeken van moeder waren afscheidsbezoeken naar Dordrecht en Andel. Haar geboortestad was haar dierbaar. In deze stad was ze immers ook wedergeboren tot een levende hoop! De oude bekende plekjes werden nog opgezocht waar ze gewoond had op de Singel en waar ze op school gegaan had in de Museumstraat. Nog even liep zij door de poort van de Arend Maartenshof. De binnenplaats kwam haar veel kleiner voor dan in haar jeugd. Ze sprak nog met enkele oudjes en het bleek dat er nog één vrouw op den hof woonde van Moeders leeftijd, die met haar in dezelfde klas had gezeten op school.

Ook kwam haar eerste ontmoeting in gedachten van de vrouw met de schoudermantel in deze straat. 'Die hoop ik weer te ontmoeten, sprak ze toen, als het volmaakte zal gekomen zijn. Die vrouw had gesproken dat er van al deze gebouwen geen steen op de andere zou blijven. Maar wij zullen een gebouw van God krijgen, een huis, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen. Daar zal geen steen verloren gaan.'

Op de begraafplaats in Dordrecht noemde moeder al de dierbare doden die er lagen bij name. Maar ze wist het, haar graf zou in Brakel komen. Haar allerlaatste bezoek naar Andel met het Kerstfeest kunnen we alleen dit van melden, dat haar vrienden en vriendinnen zagen dat moeder zeer vermoeid was. Te vermoeid om zelfs een gesprek te beginnen.

Toen ze thuis kwam ging ze dan ook naar bed. Het werd Nieuwjaar 1970 en moeder kwam naar beneden om ons Nieuwjaar te wensen.

"Deze nacht heb ik een wonderlijke ontmoeting gehad, vertelde ze tegen ons. De Heere is mij verschenen van verre tijden. Door Zijn indachtigmakende Geest heeft Hij mij terug geleid naar de gedenkwaardige Nieuwjaarsnacht van 1900, toen Hij mij inwendig en uitwendig verlossing heeft geschonken. De dierbare beloften van Jesaja 62 heeft de Heere aanvankelijk vervuld. De volkomen vervulling zal Hij geven bij het naderen van de dood. Dan zal 's Heeren mond mij met een nieuwe naam noemen, volgens vers 3 en zal tot mij niet meer gezegd worden: De verlatene, maar *Hefzibah, Mijn lust is aan haar!* En uw land het getrouwde; want gelijk een jongeling een jonkvrouw trouwt, en gelijk de bruidegom vrolijk is over de bruid, also zal uw God over u vrolijk zijn."

Dit, stond moeder ons te vertellen en het was alsof zij vernieuwd werd in haar jeugd en deze Godsontmoeting opnieuw beleefde. Zij merkte hierbij op, dat het 70 jaar geleden was. In haar gedachten was het nu *jubeljaar* en volgens Jesaja 61 het jaar van het welbehagen des Heeren. Het jubeljaar was bij Israël immers ook het jaar der vrijlating! Lees deze hoofdstukken van Jesaja vandaag, sprak ze, opdat je kinderen ook horen wie de Heere voor mij geweest is.

Ook verzocht ze om voor de Gemeente Jesaja 62 te lezen: *Om Sions wil zal Ik niet zwijgen, en om Jeruzalems wil zal Ik niet stil zijn; zwijgt niet stil voor Hem, totdat Hij bevestige, en totdat Hij Jeruzalem stelle tot een lof op aarde.*

De volgende dagen had moeder nog een nabetrachting en aan ieder die haar bezocht of Nieuwjaar wenste, vertelde zij welke Nieuwjaarszegen zij van de Heere ontvangen had.

Op Zondag 4 januari bereikte Anneke Brienens de leeftijd van 95 jaar. Maar moeder was 's maandags te vermoeid om er heen te gaan. Wij moesten haar de groeten doen. Wel wilde moeder nog mee naar Hemert om het te vertellen, maar toen het na de middag begon te sneeuwen moest ze ook hier van afzien.

De vermoeidheid van binnen en de sneeuw daar buiten waren voor haar oorzaken dat deze laatste voorgenomen reis naar haar vrienden niet doorging.

Toen heeft moeder een brief geschreven naar Cornelis van den Oever en in deze laatste brief heeft ze afscheid genomen van al de vrienden in Hemert. Dat afscheid in deze brief was zo duidelijk dat van den Oever met zijn vrouw de indruk kregen dat haar verlossing nabij was. Dinsdags werd de brief bezorgd en Woensdags is onze geliefde moeder voor het laatst bij ons beneden geweest.

De volgende dagen kwam ze haar kamer niet uit. Waarschijnlijk heeft zij deze dagen in stille overdenking doorgebracht. Wij weten dit niet en moeten tot onze schaamte betuigen, dat wij door drukke werkzaamheden op Zaterdag weer vergeten hadden wat moeder ons tien dagen geleden verteld had.

HET STERVEN VAN MOEDER

Onze jongste dochter zei tegen haar moeder dat Opoe niet goed was geworden. Dus mijn vrouw snelde naar boven, terwijl we zelf als versuft waren. De tijding had bij ons een uitwerking, zoals iemand een boodschap ontvangt, die hem op dat ogenblik helemaal niet gelegen komt. Wat is de mens!

Maar de vloed van onze gedachten keerde om tot onze zieke moeder die op bed geholpen moest worden. Terwijl mijn vrouw op de slaapkamer bezig was, zei moeder tegen ons: *Dit is het begin van het einde*. En de uitdrukking van haar stem deed ons verstaan, dat zij er blij om was.

Nog even zaten wij samen met moeder. Toen nam ze mijn hand en gaf een laatste vermaning aan de hand van Ezechiël 21: 26-27. Vermaningen gaf moeder ook aan onze kinderen en zovelen als er bij haar kwamen kijken. Sommigen met dit woord: *De Heere staat te kloppen aan de deur van je hart*.

Elke dag werd haar spraak minder. Tegen de vrienden uit Hemert kon ze niets meer zeggen. Het is ook niet nodig, sprak Corn. van den Oever, ze heeft al afscheid van ons genomen.

Arie van Doorn kwam ook met zijn kinderen. Hij stond bij het ziekbed om te proberen nog wat te zeggen, maar het ging niet meer. Moeder haar ogen en mond bleven gesloten. Wat jammer, zuchtte van Doorn, zou ze ons niet meer kennen?

Plotseling zocht de zieke zijn hand en bracht die aan haar mond. Het was een afscheidskus.

Wij waakten dag en nacht bij moeder. In de vierde nacht van woensdag op donderdag kreeg moeder nog een opleving. Broer Tinus was met haar alleen. Toen zij vroeg of hij Jesaja 62 en 63 voor haar lezen wilde. Aangename woorden, hoorde Tinus haar spreken. Zelfs verzocht ze hem op te zoeken het laatste vers van Psalm 138, wat ze samen gezongen hebben.

Wij werden wakker van het zingen en hoorden nog juist het laatste gedeelte:

*De Heer is zo getrouw, als sterk,
Hij zal Zijn werk
Voor mij volenden;
Verlaat niet, wat Uw hand begon,
O Levensbron,
Wil bijstand zenden.
Wil bijstand zenden.*

Als een refrein herhaalde moeder deze woorden en ze klonken als een gebed omhoog in diepe afhankelijkheid van die bijstand des Allerhoogsten.

Moeder gevoelde haar einde naderen en mocht deze nacht haar laatste gebed doen en haar laatste Psalm op aarde zingen. De enkele dagen die nog volgden zijn stil voorbijgegaan. Inwendige kennis was er wel. Dat bleek uit de enkele woorden die wij nog opvingen van haar lippen. — "De losprijs is onderweg!" — "Dat is bij God bekend!" — En het laatste woord: "Hefzibah."⁷ —

De bedoeling van deze woorden hebben wij niet kunnen verstaan.

De laatste Zondag waren wij als kinderen bij elkaar en zagen dat Moeder ging sterven. Onze jongste zuster las voor uit "De dood van een christen":

*Hoe zacht zien wij de vromen,
De dood hier zonder schromen,
Blijmoedig tegengaan!
Waar al de vreugd van 't leven,
Den zondaar moet begeven,
Daar vangt de vreugd des christens aan.*

Zo is onze geliefde moeder van ons heengegaan, zacht en kalm, bijna onmerkbaar was haar sterven. Terstond na het sterven van moeder gevoelden wij behoefte om alleen te zijn om de volheid van ons gemoed lucht te geven.

Wij dachten in deze ogenblikken aan Augustinus, die niet had kunnen wenen bij het sterfbed van zijn moeder Monica, maar daarna in een vloed van tranen moest uitwenen. Toen had Augustinus ook de Heere gedankt voor de grote weldaad dat hij zulk een vrome moeder gekregen had. En wij beseften dat dit ook ons zou passen, om de Heere hiervoor dankerkentenis toe te brengen.

Drukke dagen volgden nu. Dagen van condoleren en bewijzen van deelneming met voorbereiding voor de begrafenis.

Donderdag 22 Januari was de dag waarop wij onze onvergetelijke moeder ten grave gebracht hebben. Het was koud wintersweer en glad op de wegen. Toch waren al de vrienden en vriendinnen gekomen.

Corn. van den Oever had de leiding in ons kerkgebouw en sprak over de rust die er over blijft voor het volk van God. (Hebr. 4). Over het ingaan in die rust had moeder dikwijls gesproken en nu werd op haar begrafenis gesproken over de vierderlei rust die Gods volk ingaat.

In het schoolgebouw had P. A. van Noordenne de leiding en sprak over Jesaja 12. Door de felle koude werd op de begraafplaats een korte toespraak en dankwoord gehouden en teruggekomen is de begrafenis besloten met dankgebed door C. den Boef te Werkendam.

Deze vriend hebben wij ook de twee volgende keren het op een begrafenis horen doen. Want tegelijk met moeder was in Garderen overleden Betje Bayense en in Aalburg Mar. Vos. Ons hoofd stond er niet naar om ons werk weer te beginnen en wij dachten niet beter te kunnen doen dan drie dagen achtereen in het klaaghuis te zijn.

Kort vóór het overlijden van onze dierbare moeder hadden wij de "Elf leerredenen" van Th. v. d. Groe van haar gekregen. Van de elf preken in dit boek handelen er vier over *het eeuwige leven*. In de tijd dat moeder werd voorbereid, had zij deze preken vol aandacht en stichting gelezen. Daarom liet zij ons beloven om zondags deze

⁷ 'Mijn lust is in haar'

preken te lezen, wat wij dus gaarne gedaan hebben in de vier weken die volgden na de begrafenis.

Kostelijke preken van een dierbare prediker. In haar leven had moeder veel onderwijs ontvangen uit Van der Groe. Zijn biddagpreken waren een der eerste en meest gelezen leerredenen. Ze had wel een gezegd: 'Ik wou dat ik in die tijd geleefd had.' Maar waarschijnlijk heeft zij hierover een vermaning gehad, want de volgende dag vroeg ze waar deze tekst stond: "En zegt niet dat de vorige dagen uitnemender waren, want gij zoudt zulks niet uit wijsheid vragen." (Pred. 7: 10).

In *Onze Kerkbode* van de Hervormde Gemeente Brakel verscheen een artikel over het sterven van Betje Duijzer. Een soortgelijk bericht werd overgenomen in de *Hervormde kerkbode van de Bommelerwaard*. Het eindigt:

... Gemeente, nu was het onze bedoeling niet om Betje, zo werd ze in de dorpsmond genoemd, te verheerlijken, want dat zou ze bij haar leven nooit gewild hebben; want alle roem van de mens is uitgesloten. Die roemt, roeme in de Heere. De Heere gedenke aan de achtergebleven kinderen en kleinkinderen. Wat een voorrecht, ze behoeven niet te treuren als degenen die geen hoop hebben. Mocht zij voor ons nog spreken nadat zij gestorven is.

4. NAGELATEN BRIEF van Betje Duijzer over haar bekering

BRIEF AAN DE KINDEREN

Drie weken na haar heengaan vonden we een brief van haar met het volgende opschrift: **Aan mijn geliefde kinderen.**

Als ik mijn ogen zal gesloten hebben, moeten jullie deze brief lezen van uw moeder.

Geliefde kinderen,

Nu wil ik nog graag mijn laatste gedachten neer schrijven, niet wetende den dag van mijn dood. Zal ik nog verwaardigd worden om nog een begrafenis te mogen hebben? Ik durf er niet op te rekenen, omdat wij het zo diep voor den Heere verzondigd hebben. Ik heb altijd in de vrees geleefd dat wij nog weggevoerd zouden worden, maar de Heere weet alle dingen.

Als ik dus nog een begrafenis mag krijgen, dan hoop ik dat dit alles in eenvoudigheid mag gebeuren. En dat mijn vrienden, waar ik mee geleefd heb, mij mee helpen begraven. In geen Couranten laten zetten.

Voor mij zal dit het grootste wezen, afgelost te worden van een lichaam der zonde om eeuwig Hem te mogen lieven en loven. Dit zal ook het grootste wonder zijn als ik er komen mag.

En verder zou ik wensen dat jullie de liefde en vrede onder elkander moogt onderhouden. En ook uw kinderen de vreze Gods voor ogen houden. Ik hoop dat jullie ze niet groot moet brengen voor de Moloch, de god dezer wereld. Laat de meisjes niet met mannenkleden lopen, want dit is een gruwel in Gods ogen en Gods bezoekende hand zal hierover niet achterblijven.

Spreek veel met de jongens over het werk der waarachtige bekering. Hoe ongelukkig wij geworden zijn door de zonde. Dat een mens van dood levend gemaakt moet worden en van blind ziende.

In de opvoeding hoop ik dat jullie het beter zullen doen als ik, want ik heb hierin zoveel schuld. Liefdeschuld, waarover ik tot mijn dood zou willen wenen. Ik hoop dat beetje wat er is, dat jullie dit in liefde en vrede delen mag. Ondersteunt elkander in dit leven zoveel in uw vermogen is. Bovenal dat de vreze des Heeren jullie aller toevlucht mocht wezen of worden. O, ik zou het jullie allemaal zo gunnen. Want het zou vreselijk zijn als een mens verloren moet gaan en daar gekomen valt alle medelijden weg en wij komen daar aan de kant van de Heere te staan.

Daarom, staat er naar. Naar een ouderwetse bekering. De nieuwe christenen denken Christus al dadelijk te kennen, maar de ouden wisten dit zomaar niet. Want, het Evangelie ligt bedekt voor degenen die verloren gaan en in onze schatting moeten wij onze doemwaardigheid leren kennen. Dan blijft de Heere niet achter, als wij dit plekje maar in mogen nemen, om een niet en een nul te worden.

Nu, geliefde kinderen, ik hoop dat de Heere het op uw aller hart zal drukken. Hij zegt: "Roep Mij aan in den dag der benauwdheid en Ik zal er u uithelpen." Menigmaal heeft de Heere mij geholpen. Wel heb ik veel moeten wenen dat ik de Heere altijd genoodzaakt heb zulke smartelijke wegen met mij te houden. En waarom? Omdat de Heere mij voor de wereld en de zonde niet over had. Het was dus alles wijsheid en liefde van de Heere.

Mocht de Heere jullie bewaren voor de lichte godsdienst. Vraag veel of de Heere de noodzakelijkheid der waarachtige bekering op je zielen wilt binden.

Rust niet op je belijdenis, maar zoek rust te krijgen in Hem, die de eeuwige rust voor ons geworden is. Met een dure prijs is dat betaald. Daarom hangt hier zo'n eeuwig

gewicht aan. Veel onderzoekend en doorzoekend werk hebben we nodig door die dierbare Geest. Dit is de laatste wens van uw liefhebbende moeder.

P.S. Zijn er dan nog van mijn oude vrienden en vriendinnen die het op haar willen nemen om mij de laatste eer te bewijzen, vraag die dan.

NASCHRIFT

Vier weken na de begrafenis van onze moeder zonden wij aan al degenen, die een rouwkaart gezonden was, een gestencilde brief van moeder. Als dankbetuiging bedoeld, was het tevens een kleine nagedachtenis om te lezen en te bewaren.

Deze brief had moeder geschreven aan H. v. d. Bosch, wonende op Wallenstein te Loenen aan de Vecht.

Het was midden in de tweede wereldoorlog toen moeder hem schreef en het was eigenlijk tevens een antwoord op een brief van H. v. d. Bosch, gedateerd 19-2-1941, waarin deze vriend zijn leven beschreef.

Toen moeder deze man later ontmoette in Hasselt, vroeg hij met aandrang of moeder haar leven ook wou beschrijven per brief aan hem.

Wat mijn ontmoetingen betreft, had moeder hem geantwoord, *zou ik er wel een boek over kunnen schrijven, als ik maar een sluitrede kon vinden*, zoals Salomo dat bedoelt in Prediker 7. Toch heeft moeder in een lange brief aan deze vriend geschreven over de lessen die de Heere haar door Zijn Geest geleerd had.

H. v. d. Bosch was een Ledeboeriaan. In zijn brief beschrijft hij ook zijn vader en grootvader, die ouderling was toen Ledeboer in de gemeente aldaar de laatste preek voor zijn sterven gehouden heeft.

Met het zoeken van een sluitrede, bedoelde Moeder, dat in het schrijven haar eigen ik het vinden zo moeilijk maakte.

Want wat ik spreek of schrijf of beiden,

Mijn eigen ik, mocht ik het niet lijden

Wat overal in kruipt, van alle zijden.

Door ontdekking wist Moeder, dat zij ook een dochter van Eva was, waarvan Salomo gezegd had, *dat hij een vrouw onder die allen niet gevonden had*. Een man uit duizend heb ik gevonden, en die man was Christus. Daarom past de kroon alleen op Zijn gezegend hoofd. Vandaar dat moeder ons voorhield, dat onze kroon omgekeerd moet worden.

Met deze vermaning van onze geliefde moeder willen wij deze "Ontmoetingen" gaan beëindigen. De Heere, Die altijd Zijn eigen werk kroont, mocht verzoening doen over het onze en ons leren eigen eer te verzaken.

En als er onder degenen die deze "Ontmoetingen" lezen zijn, die zulke ontmoetingen ook beleefd hebben, dan zou het kunnen dienen tot versterking en bevestiging van hun harten.

In haar leven had moeder een begeerte om deze "Ontmoetingen" uit haar leven op te schrijven, ziende ook op haar talrijk nageslacht.

Nu is het gebeurd na haar heengaan met de bede of de Heere het zegenen wil om Zijns Naams wil.

"Om Sions wil zal ik niet zwijgen, en om Jeruzalems wil zal ik niet stil zijn; totdat haar gerechtigheid voortkome als een glans, en haar heil als een fakkel, die brandt." Jesaja 62:1.

UIT HET LEVEN VAN HET OUDE VOLK

Kerkblad Oud Gereformeerde Gemeente te Kinderdijk

Brief van de wed. G. Duyzer te Brakel aan de heer H. v. d. Bosch te Loenen a/d Vecht, (geb. te Dordrecht 11 nov. 1874 - overleden te Brakel 19 jan. 1970).

De brief was gedateerd 25 februari 1941. Aan het slot schrijft Betje Duijzer: *Wees met uw gezin hartelijk gegroet.*

Een brief met bijna dezelfde inhoud heeft Betje geschreven aan L.J. Potappel te Stavenisse (1882-1953).

Het begin alleen is anders. De brief aan Potappel begint:

Zeer Waarde Vriend Potappel,

Door 's Heeren goedheid uw brief mogen ontvangen. Vriend, ik heb veel over u gedacht en over onze gesprekken, want het is nog wel eens een wonder elkaar te mogen verstaan en dat je het nog kwijt kan. Nu waarde vriend, enz.

De brief aan de heer **H. v. d. Bosch** luidt als volgt:

Zeer Waarde Vriend,

Ik heb door des Heeren onuitsprekelijke goedheid uw brief mogen ontvangen en - was juist ziek; ik heb een week het bed moeten houden, wat griep zo men dit noemt., maar ben gelukkig weer zowat klaar.

Nu vriend, ik heb ook veel over u gedacht en over onze gesprekken, en dacht wel eens, ik zou die man nog wel eens willen ontmoeten, want het wordt nog wel eens een wonder elkaar te mogen verstaan, en dat je het nog kwijt kan.

Nu waarde vriend, u schreef dat u de drukwegen voortreffelijker vond dan de wegen van voorspoed.

En ik ben bang van drukwegen, omdat ik bang ben dat ik dan de Heere van onrecht zal beschuldigen, en toch heb ik in mijn drukwegen het meest gezongen, en dan zong ik: "Het is goed voor mij verdrukt te zijn geweest, opdat ik dus Uw Goddelijk Recht zou leren, sinds heeft mijn hart voor hovaardij gevreesd" enz.

Mijn eerste huwelijk ben ik ingegaan met die woorden "een zee van ramp moog' met haar golven slaan, hoe hoog zij ga, zij raakt haar zelfs niet aan."

Toen had ik de slag al, dat ik niet meer gaan kon zo ik wilde, en was toen 22 jaar.

Maar toen ik de tweede slag kreeg, was ik 25 jaar en toen ging het Hoge Wezen op de dorpel van mijn huis staan, met Zijn uitgetrokken zwaard en stond gereed om binnen te komen met die woorden uit Psalm 27:

"Zo ik niet had geloofd dat in dit leven,

Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou,

Mijn God waar was mijn hoop, mijn moed gebleven,

Ik was vergaan in al mijn smart en rouw",

en dat kwam in het oordeel naar mij toe, dat was een dodelijke slag, niet anders denkende als elk ogenblik weggevaagd te zullen worden. En de boeken werden geopend van Gods Alwetendheid en van mijn consciëntie, en die getuigde dat het een waarachtig vonnis was dat ik had thuis gekregen.

Nu vriend, bewust dat ik het Hoge Wezen niet ontmoeten kan, want Die was een verterend Vuur en een eeuwige gloed, nochtans vluchtte ik naar een God toe die ik niet kende en toch niet vanaf kon blijven. De wereld was groot, maar voor mij veel te klein. Psalm 6 en 38 waren mijn boetsalmen, dat hartelijk wenen en kermen; daar kreeg ik de derde slag en wel dat mijn man 's zaterdags thuis kwam en zei: "Vrouw

als ik maandag zo ben, kan ik niet meer naar mijn werk gaan."

O, waarde vriend, dat was wat; och, mijn arme man had al lang geklaagd, maar omdat ik het zelf zo bitter bang had, zo had ik het niet opgemerkt. O, toen wist ik geen raad meer, want nu kwam de Heere in de dadelijkheid mijn zonden te bezoeken, ik was mensenschuw geworden en durfde buiten mijn deur niet te komen, want mij dacht, dat de Heere een bord buiten mijn deur gezet had, en daar stond op geschreven "hier rust het oordeel Gods." En u zal vragen, kreeg u dan geen ademtocht?

Ja vriend, maar dat duurde zo kort, mijn ongeluk en mijn kostelijke tijd had ik voorbij laten gaan en nu was er voor mij nooit een kans meer om bekeerd te kunnen worden. En nochtans, hoe meer ik afgewezen werd, hoe harder ik aan het roepen ging. En dat deed mij bij de Heere aanhouden, Als heel de wereld verloren moest gaan en de Heere er zich één ten doel had, die Hij eruit wilde halen, heb ik geprobeerd of ik die éne mocht wezen, vanwege de noodzakelijkheid van de waarachtige bekering. De tijd, daar dacht ik niet over, maar o, de eeuwigheid.

Toen mijn man 4 maanden ziek lag, ben ik in mijn kinderbed gekomen vanwege mijn derde kind, mijn man was die dag zo naar, dat ik dacht dat hij zou sterven.

Het was nieuwjaar 1900; mijn oudste jongetje was 3 jaar, had zulke vreselijke pijn in zijn ingewanden en ging bloed af, dat ik dacht, ook dat kan aflopen, en zelf de Arbeid op mijn lijf en het oordeel Gods op mijn ziel en dacht niet anders dan met de vrucht in de eeuwigheid en rampzaligheid neer te storten, het was mij bitter bang.

's Nachts werd een jonge zoon geboren met deze woorden: "Hij handelt nooit met ons naar onze zonden."

O geliefde vriend, dat wonder, dat ik er nog was en nog bekeerd kon worden, en toen heb ik weer wat levensmoed gekregen hoewel kort, uit Jesaja 62 en 63 en o vriend, als ik daar dan kwam: "Wie is Hij die van Edom komt met besprenkelde klederen van Bozra." O, dat er nog Één geweest was, die zo een geperst wegje heeft gehad, dan had ik weer levensmoed, Maar anders heb ik dikwijls gedacht om te komen en toen ik 4 weken na de bevalling was, kreeg mijn man de eerste bloedspuwing en hij heeft elf bloedspuwingen gehad.

O, geliefde vriend, wat moeten de zonden beweend worden en als hij dan krijgt te zien, hoe het lieve Wezen hem uit liefde heeft nagelopen en hij nooit ander gedaan heeft dan "wijk van mij, aan de kennis uwer wegen heb ik geen lust."

Toen is mijn man 14 mei gestorven, oud 28 jaar, en ik was zelf 26 jaar, ik was geknakt bij dat alles om mijn eigen schuld en zonden en dat mocht ik bij tijden hartelijk bewenen, want ik had betrekking gekregen op een rechte God en toen ik op de eerste zondag als diep bedroefde weduwe met 3 bloeden van kinderen zat, sloeg ik Gods Woord open en dat was Jesaja 55: "O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren en gij die geen geld hebt komt, koopt en eet, waarom weegt gij geld uit voor hetgeen dat geen brood is en uwen arbeid voor hetgeen dat niet verzadigen kan, hoort aandachtiglijk en eet het goede en laat uw ziel in vettigheid haar verlustigen en dan zal Ik een eeuwig verbond met u maken en u geven de gewisse weldadigheden Davids."

O, geliefde vriend, ik heb mijn Bijbeltje aan mijn hart gedrukt. Want ik mocht boven op de berg klimmen en als door een verrekijker mocht ik daar het vergelegen land zien en daar beloofde Hij aan mij, diep ongelukkige, dat Hij een eeuwig verbond met mij zou maken en mij geven de gewisse weldadigheden Davids. O, daar zag ik alles in liggen, ik dacht dat ik dit bewaren kon, want al die kostelijke woorden die ik gehad had was ik kwijt geworden, maar het duurde niet. lang of ik was ook. dit kwijt, en o, mijn schuldige ziel, ik was gevonnist en een rechtvaardig vonnis zou Hij over mij vellen en dan dacht ik gedurig als een gevonnist mens voor eeuwig

verwezen te worden, en dan kreeg ik nog uitstel van leven.

Ik ga hier veel voorbij, daar ik 4 maanden na mijn mans dood mijn kleinste zoontje verloren heb, maar heb net zo lang op uitstel van leven geleefd tot ik in mijn gescheiden staat ben terecht gekomen en de kloof tussen mij en het Hoge Wezen bevestigd werd, met de afvraag of ik nog wat te zeggen had, en daar kreeg ik een zwijgende mond en een bukkende ziel, en ik had niets meer te zeggen. En met eerbied uitgedrukt God moest Zijn recht handhaven en deed Hij dat niet, dan zou God opgehouden hebben God te zijn en dat zou ik met mijn bloed ondertekend hebben, Dat kreeg ik zo lief als God zelf en verwachtte niet anders als afgewezen te worden. De eerste woordjes waren, hoe Hij lankmoedig wachtte om mij genadig te zijn. O, dat wonder, toen werd ik gebracht tot die grote Pottenbakker Zijn handen. En nu was die Pottenbakker zo eeuwig vrij om met dat leem te doen naar Zijn eeuwige Wil en Welbehagen en ik had niets te zeggen en toen viel er in mijn hart dat de Heere net zo wel Zijn Eeuwige Eer zou bekomen in mijn verderf als uit mijn eeuwig behoud en dat Amen zeggen in mijn hart.

En toen werd ik gebracht hoe ik met, alles buiten Gods hart lag. En o, geliefde vriend, daar werd Gods hart voor mij ontsloten en die dierbare bedekkende liefde kwam mijn schuldige ziel bedekken. En daar is mijn ziele ontmenst geweest en heb daar net gelegen, als een schip op stroom geankerd ligt, met het anker aan de ketting en zo aan het schip vast en zo lag mijn ziel, geankerd aan het hart Gods. Daar heb ik aangename dagen mogen beleven, en dacht dat het huwelijk wel spoedig voltrokken zou worden (Jesaja 62).

Maar o geliefde vriend, toen dat lieve Wezen zei, dat Hij ging vertrekken heb ik net geweend als een vriend die van een vriend scheidt. En de Heere ging door. En zolang ik nog maar in het vrij verklaren van het Wezen kon komen, dan had ik nog leven, want ik kon met het voorgaande niets beginnen, dat heeft net zo lang geduurd tot deze waarheid in mijn harte kwam: 'goed doet geen nut ten dage der verbolgenheid, maar de gerechtigheid redt van de dood', en daar kreeg ik weer een dodelijke slag met die woorden.

*Verblijdt u in God met ootmoed,
Hij is der wezen Vader goed,
En een Beschermmer krachtig.
Der weduwen in billigheid;
In den tempel vol heiligheid,
Heeft Hij Zijn woonst eendrachtig.
Hij is 't, Die de eenzamen geeft
Een huis dat vol van kind'ren leeft,
Na haar langwijlig wachten (Ps. 68:3 Datheen)*

En dat was een slag. En, o geliefde vriend, daar zag ik dat ik in mijn eigen wegje op den Heere gewacht had, 'k dacht net zo zeker dat het nog eeuwig mis was en als een huichelaar ontdekt was geworden. Door middel van de Toetssteen van Van der Groe brak de wanhoop. Maar niet anders denkende, dan weer onder God gedagvaard te worden, wilde ik pleiten op de bedekkende liefde, maar mijn geopende toegang tot Gods hart was afgesloten en al mijn bevindingen schoten tekort, want juist dat goed doet geen nut ten dage der verbolgenheid, maar de gerechtigheid alleen redt van de dood. En daar zag ik hoe ik al die tijd geleefd had op geopenbaarde gerechtigheid, maar de toegerekende miste ik.

O vriend, die smart; daar mijn ongeloof de grootste zonde werd en daar zag ik hoe ik het bloed van het Nieuwe Testament onrein had geacht. O, daar ben ik gewaar geworden wat het betekent één der verdoemden te zijn, eeuwig God te moeten

vloeken; dat zal ik moeten doen en niet kunnen.

Toen kwam dat versje in mijn hart uit Ps. 119:62. Daar lag ik met een gewonde ziel aan Jezus gewonde en doorwonde ziel, maar mijn ongeluk was groter geworden.

Daar ben ik weer enkele jaren in doorgedaan, tot ik weer zo diep in mijn ongeluk terecht kwam. Ik was toen weer getrouwd, 'k ben elf jaar weduwe geweest en in 1912 met mijn tweede man getrouwd met deze woorden: hoe het uitnemendste van die moeite en verdriet is.

Wij hebben aangename jaren van zoete rust door mogen maken. Wij hebben nog vier kinderen gekregen. Mijn oudste zoon uit mijn eerste huwelijk heb ik verloren op 29-jarige leeftijd. (19-6-1926) Hier zou ik liever over willen praten dan schrijven. Mijn man heeft tien jaar een verbijsterd verstand gehad en is nog maanden in Wolfheze geweest en dat liep bij mij nog vast voor tijd en eeuwigheid.

Maar om nu weer tot mijn ongeluk terug te komen, ik zat diep in de banden en toen het op een eind aankwam, toen kwam de Heere terug met die woorden, waarmee ik buiten God en Christus gezet was, *na haar langwijlig wachten*. Toen liet den Heere mij terugblikken hoe langwijlig ik had mogen wachtten en toen kwam heel mijn wegje terug, toen mijn eerste man nog leefde en wat de Heere mij toen al beloofd had uit Jesaja 62: 4 en 5.

O geliefde vriend, daar werd het al ontsloten en daar raakte ik mijzelve kwijt, met al mijn hebben en houden voor tijd en eeuwigheid. De Heere nam alles van mij over en zette mij zo op de wereld of er niets tussen beiden gelegen had, en dat kwam Hij bevestigen met de verzen 14 en 15 van Psalm 89.

O geliefde vriend, dat lag zo vast in Hem, ja daar lag mijn ganse zaligheid vast in Hem. Ook stond ik heilig zorgeloos op de wereld en mocht aan Zijn Goddelijke mond hangen, om te doen wat Hij wilde. Nu was Hij de enige oorzaak geworden van mijn zaligheid, en die eeuwige Fontein. O, ik kon Hem niet genoeg mijn zaligheid uitdrukken.

Daar heb ik zes weken in verkeerd, toen werd ik 's nachts wakker gemaakt en zei dat lieve Wezen: 'Betaal Mij wat gij schuldig zijt, want nu moeten wij het toch eens effen maken.' O geliefde vriend, daar zag ik bij vernieuwing dat mijn schuld nog open stond en dat Hij die al die tijd met Zijn liefde had bedekt, maar o vriend, dat schooien bij de Heere, om door de Heere verwaardigd te mogen worden, dat het nog eens effen gemaakt mocht worden.

Nu heb ik pas gevoeld in mijn rouw dragende ziel, "want zij zullen zien in dewelke zij gestoken hebben", en wat dat lieve Wezen de zonde gekost heeft. En daar werd Hij mij dierbaar en dierbaarder dan een man, en moest zo zeggen: "Och Heere mochten wij nog eens één zijn, ik in U en Gij in mij, door dat zaligmakende geloof in die dierbare vereniging gebracht te mogen worden."

Nu geliefde vriend, in 't kort heb ik u iets geschreven van de gangen en wegen. Het is gemakkelijker elkander te ontmoeten dan te schrijven. U moet maar zien of u het lezen kan, en als ik nog eens een kind mag worden, dat zou mij mannenmoed geven. Mocht u lust hebben om ons op te zoeken, met alle liefde, ik heb twee kinderen thuis, een zoon van 27 jaar en een dochter van 26 jaar, één getrouwd uit mijn eerste huwelijk, en mijn jongste zoon is op zee en hebben sinds september niets meer van hem zelf gehoord.

Dus vriend, ik zeg wel eens: "Heere, mochten mijn grauwe haren toch niet met droefenis ten grave dalen"; ik heb wel eens mogen geloven, dat al het kwaad dat Hij mij in dit jammerdal toegeschikt heeft het alles ten beste zou uitlopen.

Wees met uw gezin hartelijk gegroet, ook van mijn gezin en van mij, uw onwaardige vriendin,

Wed. G. Duyzer

5. VRIENDENKRING VAN BETJE DUIJZER⁸

Betje Duijzer had een grote en voorname vriendenkring. Onder meer:

Uit Nederhemert: Gerrit Bruigom, Anna Vos-van de Werken, Koos Bijsterveld, Cornelis van den Oever. Uit Zuilichem de broers Govert en Johannes Schalk. Uit Aalst de families Van Os en Van der Maas. Uit Poederoyen Jansje Staat en de vrouw van Dirk Bok.

Koos Boot uit Delft; Janus Nobel uit Nieuwe Beijerland; Leen Kieboom uit Werkendam; Koos Vrolijk uit Bolnes; Teun van Drimmelen uit Slikkerveer;

Nel de Joode, Woudrichem; Klaas Leeuwenstein uit Sliedrecht, Arie Swets uit Boven-Hardinxveld; H.J. Bastiaanse te Gouda en Stavenisse, J. Bijsterveld te Oudewater, Dirkje Blonk te Oud-Alblas, Jaantje Dekker, Papendrecht, Jannetje van Dijkhuizen te Amersfoort, J. van der Wilt te Elinkwijk bij Utrecht, Arie van Doorn te Meteren, ouderling A.M. Doudeijns te Poortugaal, Jannetje van Ee te Barneveld, P.M. van Dijk te Woerden, Kaatje Hardendood te Den Bommel, Herman Bas te Alblasserdam, weduwe J.C. Heemskerk-van Rijn te Katwijk aan Zee, M. Knoester te Scheveningen, Lina van de Kolk te Opheusden, Maria de Lange- Kastelein te Geersdijk, weduwe M.E. van Leeuwen te Bussum, weduwe G. Luinstra te Giessendam en later Zeist, Kee Mudde-Bravenboer te Lekkerkerk, P.A. (Piet) van Noordenne te Giessendam en later Zeist, J. Notenboom te Nieuw-Beijerland, Marie Ooms te Alblasserdam, Rijk en Alida Ravenhorst te Werkendam, ouderling J.W. Slager te Stavenisse, mevrouw W. Stedelaars te Dordrecht, C.A. Veldhuijzen-van Woerden te Bodegraven, visser Albert Verheij te Scheveningen, C. Verhoeven te Slikkerveer, weduwe J. de Wit te Dordrecht en C.B. van Woerden jr. te Akkrum, Gerritje van de Nieuwendijk te Stad aan 't Haringvliet.

Enkele (gedeelten van) brieven met wie Betje correspondeerde

Sophie van Aalst

Ook de familie Van Aalst uit Rotterdam, vooral Sophie, waren goede vrienden van Betje. In vroeger jaren hadden ze bij ds. Pieneman gekerkt, die in 1906 naar Grand Rapids was vertrokken. Naar andere kerken ging ze niet vaak. Ze zochten hun heil vooral bij de oudvaders en waren ook wel eens bij ds. Stam te vinden. Maar als de vrije oefenaar Dirk Barth ergens was, waren ze altijd bij Barth: ze waren bijzonder op hem gesteld.

Op 6 april 1927 schreef Betje aan Sophie van Aalst over het verplichte stemmen van de vrouw. Juist op die dag werden er verkiezingen gehouden voor de Provinciale Staten van Gelderland.

'Vandaag is het weer stemmen en de regering heeft een stemplicht ook voor vrouwen geboden, dit bracht mij in verzuchtingen: "O Heere, wat moet ik antwoorden, als ik mijn thuisblijven moet verantwoorden?"

Toen bepaalde de Heere mij bij de nood van Esther: zij wilde buiten gevaar blijven, maar Mórdechai zei tegen Esther: "Beeldt u niet in, in uw ziel, dat gij zult ontkomen in het huis des konings, meer dan al de andere Joden." Toen gevoelde ik dat wij, in bange vrees voor de overheid, met Esther nog verontschuldigungen willen voortbrengen, maar deze vonden die wij zoeken in te brengen, zullen niet baten.

⁸ Gegevens van de vriendenkring overgenomen uit het boekje: Uw gangen zo vol roem en eer. Uit het leven van Betje Duijzer en haar vrienden. J.P. Neven, DEN HERTOOG, Houten, 2007.

'O Heere, moest ik nu zeggen, mochten wij maar onvoorwaardelijk uitkomen voor Uw zaak en voor Uw eer.' Want zij mogen van ons wel weten dat wij een ander Koninkrijk zoeken; dat Koninkrijk, waar Hij heerst als Koning. Mochten wij Hem also leren kennen en voor Zijn majesteit leren neerbukken en buigen. Hij is toch met de Vader en de Heilige Geest één heilig, Drie-enig Wezen en Hij schenkt Zijn volk een heilig zaligmakend geloof om op Hem te zien en Hem als een waterstroom aan te lopen, dan zouden onze aangezichten niet schaamrood worden. Dat zou met smeking en geweent gepaard gaan, als de Heere ons ontdekking gaf van onze diepe val in het paradijs. Want als wij bij die oorzaak gebracht worden, dan verklaart de Heere ons onschuldig. Wij lazten met opmerking in Gods Woord, hoe Nathan tot David kwam. Als de profeet niet gesproken had uit Gods mond "Gij zijt die man", dan zou David gewis zijn zonde bedekt gehouden hebben. Dit vraagt de Heere ook aan ons, beken maar al uw zonden.' ...

Waarde vriendin Sophie, je vroeg nog naar onze uitwendige omstandigheden. Het gaat ons net als Huntington, die God had als een kassier der armen. Hij moest gaan preken in een versleten jas. Maar later reed hij zelfs met paard en wagen. En wij hebben nu ook al paard en wagen, maar wij kunnen niet in de schaduw van Huntington staan. Die man had een gebedsleven, waardoor hij elke dag zijn zaken voor de Heere bracht. Wij moeten bekennen dat wij daar ver van af leven. En de Heere houdt niet op om goed te doen aan zulke al-bedervers als wij geworden zijn.

Hij is onze Schepper en Formeerder, Die ons geschapen heeft naar Zijn beeld. En wij zijn in onze val alles kwijt geraakt. O Sophie, wat geeft deze ontdekking toch een leedwezen in onze ziel over dit gemis. Om Gods beeld verloren te hebben en door de opzoekende liefde van de Heere zoekende gemaakt te mogen worden. De vrouw in het Evangelie, die haar penning kwijt was, ging rusteloos zoeken, want zij kende de waarde van de penning. Zij wist dat op de penning het beeld van de Koning stond ingedrukt. Daarom kon zij niet rusten, voor zij de penning gevonden had. En wij, wat moet er in ons huis al niet omgekeerd worden om die penning te vinden, in Gods beeld weer hersteld te worden. Gelukkige zielen, die de noodzaak leren kennen om in Gods beeld hersteld te worden, want dat beeld bestaat in kennis, gerechtigheid en heiligheid.

Sophie, we gaan eindigen, want de binnenpraters zeggen dat het een opgaan in beschouwende kennis is. David had nog een levende klacht: "Ik zal tot God mijn Steenrots spreken: Waarom, Heere, vergeet Gij mij?" Onze klachten zijn voor de Heere meest dode klachten. Daar zit geen ademtocht in voor onze ziel. Nu, vrienden, mijn aardse bezigheden roepen mij.'

Albert Verheij

Een aantal brieven schreef Betje Duijzer aan Albert Verheij te Scheveningen. Verheij, visser van beroep, was tijdens de oorlogsjaren naar Brakel geëvacueerd. Betje schreef hem op 4 juli 1951 vanuit Apeldoorn, waar zij bij haar dochter verbleef:

'Uw briefje mogen ontvangen en alweer uw toestand mogen vernemen. 't Is toch een wonder dat de Heere niet twisten wil met een mens. Hij kon ons rechtvaardig overgeven aan onszelf. Maar gelukkig, als wij erdoor geoefend mogen worden.

Ik ben zelf altijd bevreesd en moet menigmaal zeggen: "Heere, mocht U die wegen die toch alle vruchten zijn van mijn eigen zonde, toch maar dienstbaar maken en och, dat ik nog eens mocht leren bukken onder Uw Goddelijke hand, en Uw Goddelijke doen in elke weg maar goed mag keuren." Anders blijven wij toch onverenigd, nietwaar? Mijn twistend bestaan wil het altijd beter weten. ...

Maria de Lange-Kastelein

Betje correspondeerde met Maria de Lange-Kastelein in Geersdijk op Noord-Beveland. In haar brieven geschreven in de periode 1952-1968, geeft Betje een aantal keren weer waar zij zondags of soms doordeweeks uit las. Op 10 augustus 1953 schreef zij:

'O, 'k heb gisteren twee preekjes van Lodenstein gelezen, over Ezechiël 37:7 en 8 en de tweede over Hosea 9:12. De eerste over die doodsbeenderen. Alles was er, maar geen Geest, en o, geliefde, Die kan de ziel toch niet missen. Die heeft hij zo noodzakelijk nodig. O, wat zal het er toch gedurig op aan komen of het wel van het echte stempel is, nietwaar? En de tweede preek was: *Wee hen als Ik van hen geweken zal zijn.*'

14 april 1953 schreef Betje:

Geliefde vriendin, uw briefje mogen ontvangen. Het speet mij ook zo dat u niet thuis was. Wij hadden een hele reis gehad. Ik ben wel drie dagen zo vreselijk moe geweest. Ik was blij dat u ook zo bedroefd geweest bent van onze onvergetelijke vriend.

Geliefde vriendin, vier weken heb ik een gescheurde ziel gehad. Ik was gebroken. O, die smarten en ach, geliefde, ik dacht dat ik het alleen zo diep voor den Heere verzondigd had. Dat de Heere zulke zware oordelen moet gebruiken en Zijn lieve volk daarmee in weg kwam te nemen. Niet behoeven te twisten, o neen. Maar smart over de zonde. En dat de Heere hem, onze geliefde vriend, liever had.⁹ Want ik was hem niet nut en o, wat heb ik hem gelukkig geacht. Verlost van smart en pijn, niet meer de mens der zonde. Ik heb hem nageweend en vroeg: "Lieve Heere, mocht ik twee deeltjes van hem krijgen als het U believen mocht." Ik kan zijn kostelijk onderricht niet vergeten. O, die kostelijke gangen die hij doorleefd heeft.

Men hoort het niet meer, dat onderwijs zijn we kwijt. Ik leg er dikwijls 's nachts om te wenen. Wat al weg is. 't Wordt zo leeg op de wereld. Veel godsdienst zonder zondesmart en zonder barensweeën. Er worden wat kinderen gebakerd, maar het zal en kan geen dageraad zien, o neen. Recht en gerechtigheid zijn de vastigheid Zijns troons en daar heeft de arme ziel betrekking op. Om daartoe verwaardigd te mogen worden dat dat lieve Wezen de volkomenheid van Zijn eer nog eens in zijn ziel mag bekomen. Om Hem nog eens uit te mogen dragen onder een krom en verdraaid geslacht. O, dat is toch de keuze van zijn ziel. ...

O geliefde vriendin, wat heeft de Heere toch gesproken. En met uw kinderen nog bewaard gebleven. Nog geen scheur gescheurd.

Ik heb nu wel vier weken niets van Slager gehoord dan dat hij verleden week in Gorkum geweest moest zijn. Ik zou hem zo gaarne eens ontmoeten. Maar de reis van Scherpenisse naar zijn moeder kan ik niet meer lopen. En of zijn huis al in orde is, weet u ook niet. Ik hoop aanstaande donderdag bij leven en welzijn **Fien Bastiaanse** te ontvangen, zomaar voor een dagje. Ik zou wel wensen dat u ook hier was. Mocht het eens in de weg zijn en u lust en gelegenheid heeft.

J. van der Wilt

In haar brieven doet Betje veel mededelingen voor over de bezoeken die ze kreeg, of over wanneer ze zelf op gezelschapsbezoek ging. Iemand die een aantal malen in Brakel kwam, was J. van der Wilt te Elinkwijk bij Utrecht. Betje schreef op 21 augustus 1952 naar Maria de Lange in verband met zijn overlijden:

'Ik mis veel aan onze geliefde vriend Van der Wilt. Hij kwam altijd 2 of 3 maal met

⁹ Leen Potappel, ouderling te Stavenisse, die met zoveel anderen verdrongen is in de Rampnacht van 1 februari 1953

een koppeltje volk en het mocht nog wel eens in liefde wezen. Maar hij mag nu de volkomenheid van Zijn bekomst hebben. 't Was hier ten dele maar daar verzadiging van vreugde, eeuwig en altoos.'

Cornelis van den Oever

Verheugd was Betje Duijzer met een bezoek van Cornelis van den Oever uit Nederhemert, die haar groot nieuws kwam vertellen. Ze schreef daarover op 6 juni 1963 aan Maria:

Ik weet niet of ik u geschreven heb over die kostelijke gangen die mijn geliefde vriend C. v.d. Oever heeft mogen beleven en mag het "Abba, Vader" zeggen. O, wat is mijn ziel altijd jaloers op hem geweest. O, 't is zo'n gelukkig mens.'

In april had de Heere in zijn leven doorgewerkt. Toen was hij krank geweest van liefde.

'Verleden week woensdag nog een dagje bij elkander mogen wenen en mocht er zo inkomen', schreef Betje later.

Op 20 april 1964 deelde Betje Duijzer haar vriendin in Geersdijk mee dat zij op een begrafenis in Nederhemert geweest is: 'Wij hebben tien dagen geleden nog te begrafenis geweest in Hemert. Een jongeman van 50 jaar, vijf weken in het ziekenhuis gelegen. O, zo ernstig aan de longen. 't Was een man die een keuze had mogen doen. Zestien jaar bij C. v.d. Oever gekomen. 's Woensdagsavonds ging hij daar lezen en een arm gebedje; en v. d. Oever heeft er erg mee in de banden gezeten, maar de Heere heeft het voor hem opgeklaard en ik mocht er ook een kruimeltje van gevoelen dat Samuël was onder de aanroepers Zijns Naams. Maar ik heb gezegd 't is lang geleden dat wij zo'n kostelijke begrafenis hebben mogen. Ik heb mijn lichaam niet gevoeld en had wel bij elkander willen blijven zitten. *Waar liefde woont, gebiedt de Heere Zijn zegen.*

V.d. Oever gesproken over Romeinen 8 en met het terugkomen met brood eten uit Romeinen 5. Zijn ziel was zo vol, er was weerklank der bergen. R. en A. waren er ook.'

Dit zijn **Rijk en Alida Ravenhorst uit Werkendam**, twee goede vrienden van Betje die dikwijls bij haar op bezoek kwamen.

De brieven die Betje Duijzer van Gods volk ontving, geven veel weer uit het geestelijk leven van deze vrienden en vriendinnen.

Koos Bijsterveld

Zo beschreef Koos Bijsterveld uit Oudewater op 18 april 1949 zijn omhelzen van Christus in het geloof: 'Ik heb onder zware smarten gelegen, zes dagen en nachten, er kon geen drup water meer door. Ik werd gewezen op David: Mijn keel is ontstoken en mijn ogen zijn bezweken. Hij was hopende op zijn God. Ik werd in het geloof gezet en toen keerde alles om. Ik kwam onder den heilige wille Gods in en door Christus, het was lief en goed. Hij heeft mijn ziel liefderijk omhelsd, dat ik niet in de groeve der vertering ben neergedaald. O eeuwige liefde, vrije genade. O Betje, en dat eeuwig.'

Koos Bijsterveld schreef op 29 december 1952: 'Het is al weer enige tijd geleden dat ik bij u geweest ben. Och Betje, ik praat wel met u al ben ik niet bij u. Het was toen wel aangenaam. Dan ligt er op dat ogenblik wel vrijmoedigheid, maar ach, Betje, dan krijg ik mezelf weer tegenvallen en dan wordt het weer zuchten, want och Betje, ik ben er zelf de oorzaak van.'

CONDOLEANTIEBRIEVEN

Naar aanleiding van het overlijden van Betje Duijzer ontving de familie veel kaarten en brieven van vrienden en bekenden uit het land. Onder hen was ook weduwe **Grietje Verhage-Knape** uit Middelharnis. Ze was op de begrafenis niet aanwezig vanwege ziekte. Ze kende Betje Duijzer al geruime tijd. Toen Grietje uit vrije genade haar vrijmaking van zonde en schuld beginjaren 1950 beleefde, werd zij bezocht door Betje. Grietje heeft veel persoonlijke ervaringen en ontmoetingen met anderen aan de samensteller van deze reeks bekeringsgeschiedenissen verteld.

In haar condoleancebrief schreef zij:

'Een woestijnreis achter haar van 95 jaren, waar zij veel in geleerd heeft, maar ook afgeleerd. De Heere heeft haar veilig geleid naar Zijn raad en welbehagen, zoals het volk van Israël, des daags geleidde Hij het door een wolkkolom en des nachts door een vuurkolom. Zo is het nog voor het geestelijk Israël. Allen die Hem verwachten zullen niet beschaamd worden. Wij waren innig bedroefd daar wij door ongesteldheid niet tegenwoordig konden zijn in de laatste gang van je geliefde moeder. Namen een boek op en gingen lezen uit die waarde Van Lis. *Zij zullen den Koning zien in Zijn schoonheid*. Daar, geliefde vriend, word ik verwaardigd om door het geloof uw moeder na te mogen staren in haar volmaakt heerlijke staat.

O, dat lage buigen voor den troon, dat heilig aanbidden. Het kroontje neerleggen aan Zijne voeten, nu haar geschonken geloof verwisseld in aanschouwen. Mijn hart wordt erdoor verwaardigd Hem nu te mogen verwachten met lijdzaamheid.'

Jaantje Dekker uit Papendrecht kon ook niet op de begrafenis zijn. Ze schreef dat ze zelf een zwak lichaam had; haar man was 81 jaar en voor hem was reizen ook moeilijk geworden.

'Wij hebben vanmorgen de rouwbrief ontvangen van het overlijden van ulieder moeder en komen u met dit briefje condoleren met het verlies. Maar wat een voorrecht dat ulieden mag weten dat ze nu afgelost is van een lichaam der zonde. En daar altijd God mag groot maken voor die verlossing.'

'Ik ben blij dat ik een paar briefjes van haar gehad heb. En nu heeft ze alles afgelegd om daar Boven alles aan te doen. Ze zei toen nog tegen mij: Als we elkaar hier niet meer ontmoeten, als het dan maar Boven mag wezen.'

De gezusters Schot uit Tholen waren door de dichte mist op de dag van de begrafenis verhinderd. Zij condoleerden de familie met het verlies van hun geliefde moeder.

'We kunnen ons indenken wat het verlies voor u betekent; ook wij als vrienden worden gewaar, wat of het is haar op aarde te moeten missen. Maar we mogen haar met jaloersheid nastaren, wetende wat haar te beurt is gevallen. O, dat zal wat geweest zijn, voorgoed haarzelf kwijt, en eeuwig dien lieve Borg alle lof, dank en ere te mogen brengen. Welgelukzalig zijn ze die het van Hem verwachten.'

Annigje Grolleman uit Hasselt, schreef op 20 januari een briefje aan de familie:

'Gisterenmorgen hoorde ik dat uw zeer geliefde moeder en grootmoeder en de zo geliefde vriendin van ons is weggenomen. De Heere heeft haar verlost en welgedaan. Nu mag zij haar Weldoener, waar zij zoveel van gesproken heeft, zien gelijk Hij is. O, wat heeft zij menigmaal met verlangen naar deze dag uitgezien. De grote lege plaats die zij nalaat is met de pen niet te beschrijven. O, wat heeft zij de

liefdedienst van haar Koning aangetreden en gewaarschuwd voor de harde dienst van de wereld die niets dan bitterheid en verderf naliët.

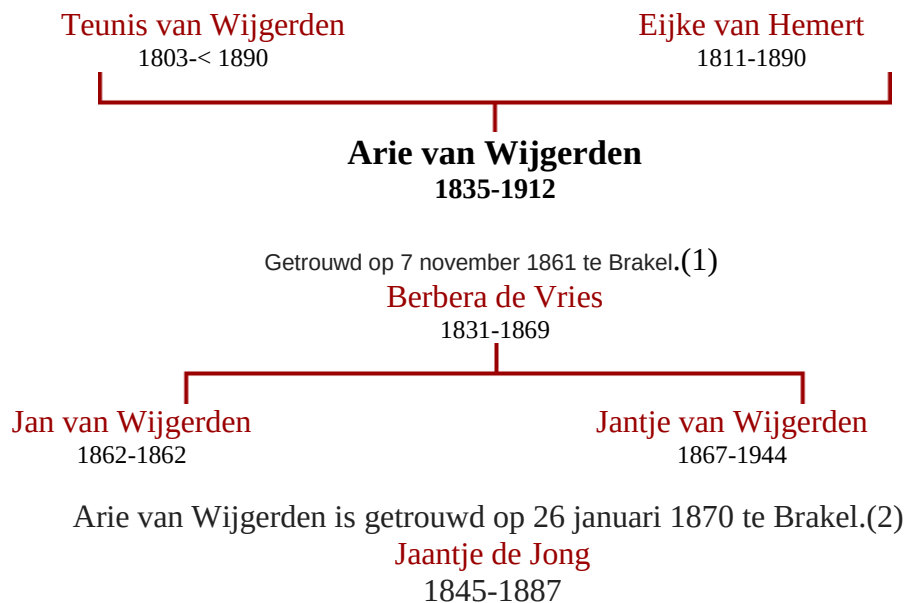
Och, dat haar woorden gesproken tegen dit geslacht nog tot zegen mogen zijn, daar het toch maar enkel tot oordeel of eeuwig voordeel zijn zal. O, Zijn liefdedienst heeft haar nooit verdrotten. Maar dat gewicht- volle, dat het toch niet eenmaal tegen ulieden getuige. O, dat de Heere haar weggenomen heeft voor de dreigende oordelen die zij zo dichtbij zag. En die zij vreesde dat zij ze nog zou beleven. Maar daar zij wist dat zij zich alle ellende waardig gemaakt had. Daar dan had de Heere haar ook verenigd met Zijn doen.'

'Zij heeft veel drukwegen beleefd. Maar ook dat de drukking der melk boter voortbracht, hoewel zij een zeer hoge leeftijd beleefd heeft. Zo heeft zij veel goed van den Heere mogen spreken. Maar o, wat zal het geweest zijn om nu eeuwige blijdschap in te leven vanwege Gods eeuwige uitverkiezende liefde over haar en nu de verlossende liefde des Zoons te bewonderen. O, wat is zij gedurig Zijn bedienende liefde gewaargeworden. Maar dat zij nu Zijn verheerlijkende liefde met de ganse verlore Kerk mag prijzen, dat Hij het waardig is te ontvangen alle eer, lof, aanbidding en dankzegging. O, het geslachte Lam te zien zoals Johannes het daar zag: Het Lam, staande als geslacht.'

Over de plaats die Betje in de familie innam schreef Annigje de familie een week later:

'Even zo een paar lettertjes, daar ik mij zo in kan denken dat het nu zo ledig bij u in huis zal zijn. U wist niet beter of moeder was bij u. Och, wat een lieve zorg had zij altijd nog zo oud als zij was. Maar wist ook goed dat u haar samen met alle liefde omringde. O, het is voor mij nog dat er zo veel weg is, voor mijn gevoel is het of er niets is overgebleven. Daar moeder geregeld nog kon schrijven, daardoor had men nog het gevoel of men nog veel bij elkaar was. Och, ik kan het haar wel van harte gunnen en dat de Heere het betoond heeft dat Hij het goede niet onthouden heeft. Dat zij wel bewust met vrede in haar ziele het lichaam der zonde mocht afleggen. Och ja, als het aan ons gelegen had, dan hadden wij haar nog zo graag gehouden. O wat een grote weldaad dat zij zo ruim mocht zien. Wat de Heere voor haar geweest was, daar ze tot het laatste toe goed van den Heere mocht spreken.'

6. HET GEZIN VAN ARIE VAN WIJGERDEN

Overgenomen uit hoofdstuk *Nieuwe vrienden* in het boek van Betje Duijzer: 'Ontmoetingen'

In Brakel leerde moeder nieuwe vrienden kennen. Vrienden waar vader al kwam, zoals van **Wijgerden de klompenmaker**, maar die is niet lang daarna gestorven. Bijna dertig jaar lang was hij voorganger geweest van de lezing, ook wel *de klompenkerk* genoemd, maar dit waren geen vrienden die dit zeiden. Het was een godvrezende man. Behalve zijn voorgaan op de zondagen, had hij die jaren ook de zieken bezocht en op veel begrafenisgespreken gesproken. Hij was ook tweemaal getrouwd geweest.

Zijn vrouw behoorde tot de zeldzame vromen die hun eerste liefde niet verlaten hadden. De drie kinderen die uit haar geboren zijn, behoorden alle drie tot het uitverkoren geslacht, dat de Heere tot een koninklijk priesterschap en een heilig volk zou maken.

Haar oudste zoon **Jan van Wijgerden** blonk uit in godsvrucht en heeft nog geleefd tot in het begin van de tweede wereldoorlog. Hij profeteerde op zijn sterfbed dat niet Engeland ons de bevrijding zou bezorgen, wat toen de algemene mening was, maar Amerika. Dit land met Canada inbegrepen zou in 's Heeren hand het middel zijn tot de bevrijding. Niet de Engelse vlag, maar de Canadese vlag zouden zijn kinderen hier in Holland het eerst geplant zien. Zo sprak de stervende man en zo is het uitgekomen.

Maar om terug te keren tot de moeder die nabij God leefde. Het gebeurde dat zij bepaald werd bij Hooglied 4: 2, waar *de bruid vergeleken wordt bij een kudde schapen die geschoren en gewassen waren, en altezamen tweelingen voortbrengen, en geen onder hen is jongeloos*. Ze riep haar man en vroeg hem: Zou dit ook betekenen dat ik nog een tweeling zal voortbrengen?

Van Wijgerden glimlachte en antwoordde: Nee vrouw, dit bedoelt de Heere geestelijk en niet lichamelijk, zoals je denkt.

Toch zal het natuurlijke eerst zijn en daarna het geestelijke, antwoordde ze terug. Je mag er niet om lachen, want nu geloof ik het zeker. Er zal eerst nog een tweeling geboren worden en dan ga ik sterven. En van die dag af werd zij voor- en voorbereid in twee zaken: de geboorte der kinderen en het sterven van haar zelf. Elke avond als haar man gelezen en gebeden had ging zij naar bed met het bekende vers:

*Hoe dicht ik nader,
Aan 't huis van mijn Vader,
Hoe sterker ik hijg,
Naar de eeuwige woning,
Van de hemelse Koning,
Naar het eind van de krijg.*

Toen de kinderen geboren werden, waren ze zo klein dat haar vriendin, **Mieke van Geloven**, de tweeling niet uit de wieg durfde halen. Doch vanuit haar bed riep de moeder: 'Neem ze gerust in je armen, Mieke. De meisjes zullen voorspoedig opgroeien heeft de Heere beloofd. Hij zal voor hen zorgen in tijd en eeuwigheid. Ze zullen komen voor de Troon!'

Toen ze ziek werd, kwamen al de vrienden haar bezoeken. Haar man kwam hierdoor in tijdnood met zijn werk. Op een dag had hij zich voorgenomen, wie er ook mocht komen, bij zijn arbeid te blijven. Die dag kwam er juist een vreemdeling op bezoek. Hij had van haar gehoord en was gelogeed bij Monhemius, die het Postkantoor had in de Gortstraat. Bij het binnentreden, de vrouw van Monhemius was er ook bij, wees van Wijgerden naar de voorkamer. 'Ga er maar in, vrienden, zo sprak hij, want ik moet werken. Dat is de moeilijke bezigheid, die God mij heeft opgelegd. En ik gevoel dit een even nodige plicht als mijn godsdienst.' Zij gingen naar de zieke, maar lieten de tussendeur op een kier staan, en de klompenmaker hoorde hun gesprek onder zijn werk. Al spoedig kon hij het niet meer volhouden. Hij liet zijn half afgewerkte klomp staan en ging er bij zitten. Het werd een gesprek van hart tot hart tussen zijn vrouw en de vreemdeling. Hij vroeg naar haar leeftijd. *Die is van eeuwigheid*, antwoordde ze, *want van eeuwigheid heeft de Heere mij voorgekend en geschreven in het boek des levens.*

Na het afscheid bij het ziekbed bracht Arie van Wijgerden de bezoekers naar de achterdeur. Terwijl de vreemdeling hem de hand drukte, zei hij: 'Je vrouw is rijp voor de hemel, man. Als ik ze goed beluisterd heb, zul je ze binnenkort moeten missen.'

En zo is van Wijgerden zijn vrouw in de Heere kwijtgeraakt, maar niet voor eeuwig.

De kinderen groeiden voorspoedig op, zoals ze gezegd had, maar zonder hun moeder gekend te hebben.

De zoon Jan is getrouwd en in Leerdam gaan wonen.

Van de tweeling ging eerst **Eijke** dienen bij de gebroeders De Bruin in Neerijnen.

Jaantje had eerst beloofd bij haar vader in het gezin te blijven helpen, maar hij kon haar geen loon geven. Toen ze voor zichzelf een omslagdoek wou kopen, was het weinige zakgeld niet toereikend. Elke dag viel ze haar vader lastig om geld en de arme man had het niet.

Dit liep hoog op, want een omslagdoek was voor de vrouwen en meisjes van die tijd hetzelfde kledingstuk als nu in onze dagen een mantel. Jaantje verbrak haar belofte, iets waar ze later berouw over krijgen zou. Zij liet haar vader zonder hulp en ging dienen in Bruchem, om zodoende de omslagdoek zelf te verdienen. Toen zij de

begeerde doek in haar bezit had, kwam er een rouwkaart uit Brakel. Haar grootmoeder was gestorven en ze werd genodigd op de begrafenis. Met de nieuwe omslagdoek om verscheen ze in Brakel en ontmoette ook haar vader, maar er was niet het minste vermoeden dat de Heere op deze dag zou beginnen haar de Geest van berouw in haar hart uit te storten.

Als middel gebruikte de Heere het gebed van een der kinderen Gods op de begrafenis, en Jaantje zag hoe groot haar zonde van opstand was en het weglopen van haar vader. Zij zat tegenover de kist en zag haar grootmoeder liggen en kreeg een gevoel over zich of haar zonden veel groter en meerder in getal waren dan van haar oude grootmoeder. Hoewel ze zelf pas 21 jaar was en haar grootmoeder 84 jaar geworden was, kon dit verschil niet wegnemen de zwaarte en het gewicht van haar zonden.

Bij haar vader thuis gekomen bleef zij op de dorpel in de Koningstraat staan. Van haar berouw sprak ze evenals de verloren zoon: 'Vader, ik heb gezondigd en ben niet waard uw dochter genaamd te worden. Ik heb door mijn weglopen ook geen recht meer om terug te komen, maar vader, u hebt recht om mij weg te sturen.'

En haar vader, wat deed hij? Hij stond op bij de schouw, waar hij zich juist warmde bij het haardvuur, liep op zijn dochter toe en sprak met ontroerde stem: *Jaantje, ik vergeef het je allemaal!*

Zo was Jaantje als een berouwvolle dochter teruggekeerd en met betraande ogen kon zij later vertellen welk een aangename gestalte het berouw teweegbracht, en ook hoe zij in die tijd de keus had gedaan om de Heere te volgen, door bezaaide en onbezaaide landen.

Voor haar vader was de blijdschap groot en de Heere deed wonderen op wonderen horen, want ook zijn zoon Jan en de andere zuster Eike kwamen in overtuiging die in een ware bekering eindigden.

De klompenmaker is oud geworden. Hij is zondags blijven voortgaan tot de grote brand van Brakel in 1911. Toen moeder in Brakel kwam in het volgende jaar leefde hij nog, maar kon door zwakheid en gebreken niet meer van huis. Als ze hem bezochten om hun bezwaren en klachten te vertellen, ging hij als een geoefende man het verschil verklaren tussen een dode en een levende klacht.

Daarna is hij heengegaan, nadat de Heere hem eerst nog had laten zien de vruchten op zijn arbeid in Gods Koninkrijk, want er was in die tijd een geestelijke opwekking in het dorp gekomen en velen onder de jonge mensen waren door hartverandering op de weg des levens gekomen.

De tweelingzuster **Eijke** is op latere leeftijd getrouwd met **Nardus Bouman**, ouderling van de Gereformeerde Gemeente aldaar en heeft met hem genoeglijk geleefd onder de dienst van het Woord en de Sacramenten van Doop en Avondmaal. Toen haar man stierf, mocht zij hem met jaloersheid nastaren, ziende op het geluk dat hem te beurt viel.

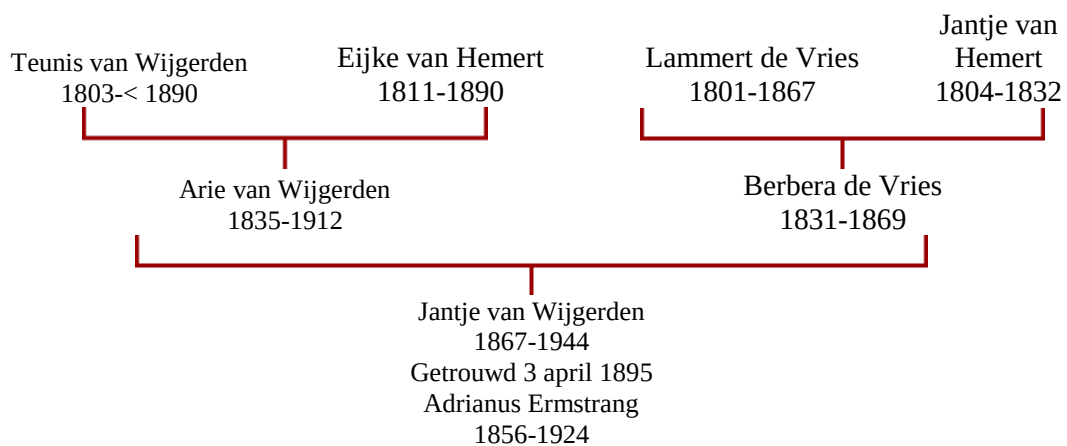
Na zijn begrafenis is Eijke in Brakel terug gekomen en blijven wonen tot haar dood toe. Op het laatst van haar leven, toen haar vermogens minder werden, kon ze altijd nog helder vertellen hoe de Heere haar dezelfde weldaad had geschonken als haar moeder in haar leven had ontvangen, hetwelk met die blijdschap gepaard ging, waarvan Christus gesproken had tot Zijn discipelen in Lukas 10: 20: Doch verblijdt u daarin niet, dat de geesten u onderworpen zijn; maar verblijdt u veel meer, dat uw namen geschreven zijn in de hemelen."

Deze tekst kon Eijke zelf niet lezen in Gods Woord. Door de armoede van haar vader hadden de tweelingen niet naar school kunnen gaan en de leerplicht was er nog niet, wel de werkplicht. Zij konden dus niet lezen of schrijven. Maar dit heeft

het onderwijs des Geestes niet in de weg gestaan, want door het oog des geloofs liet de Heere haar naam lezen in het boek des levens. In die blijdschap des geloofs is Eijke heengegaan.

Haar zuster **Jaantje** was getrouwd met **Janus Ermstrang** en woonde in de Koningstraat, tegenover haar ouderlijk huis. Zij heeft één zoon gekregen. Haar woning was een der kleinste huizen van het dorp, maar een groot getal van Gods volk heeft onder haar dak gezeten die rijk waren in de genade.

Toen haar man begraven werd moesten er drie huizen leeggemaakt worden om de schare te kunnen plaatsen die opgekomen was. Over de stichting die van deze begrafenis is uitgegaan, werd in het dorp nog jaren lang gesproken. Jaantje was bijzonder getroost door de Heere.

Ook onze moeder had een bijzondere dag. Ze had 's morgens al zo'n grote maaltijd klaargemaakt, dat haar oudste dochter zei: 'Moeder, het lijkt wel of je heel de begrafenis hier te eten verwacht!' Maar even later kwamen ze al aan, de vele vrienden die van ver gekomen waren en moeder mocht ze met blijdschap bedienen. Vroeg in de morgen had ze al een meditatie gehad, waarbij de woorden uit Hand. 4: 12 waren voorgekomen. De hele morgen waren die woorden in haar overdenking gebleven, zelfs onder het eten koken: "En de zaligheid is in geen anderen." Het sterfhuys werd een huis van vrede, want de vrede van boven daalde neer met de bediening van de Geest des Heeren.

Ook na de gang naar het kerkhof waren de gesprekken onderling levendig, want de bediening van Christus werd groot gemaakt in Zijn namen en ambten. Er was onder de hemel geen andere Naam gegeven, door welke wij moeten zalig worden.

Toen er in het achterhuis enige luidruchtigheid ontstond, ging Kieboom in de middeldeur staan en riep: Vrienden, het is wel de moeite waard om stil te zijn en te luisteren, want zeer heerlijke dingen worden hier gesproken van de stad Gods, ja van God Zelf! (Psalm 87: 3).

Na de begrafenis van haar man Janus Ermstrang heeft Jaantje van de klompenmaker nog wel vijf en twintig jaar geleefd. Toen ze oud werd is ze in het gezin opgenomen van haar enige zoon. Dikwijls kwam ze zondags bij ons thuis met nog enkele vriendinnen Wij als kinderen zeiden dan wel eens: Daar komen de weduwen weer aan. Dan sprak Moeder: 'Ja, kinderen, maar geen arme weduwen, want dit zijn rijke

en gelukkige weduwen.'

Naar mate Jaantje ouder werd, begon ze meer over haar moeder te spreken die zij niet gekend had. Vooral als ze een verlangen kreeg naar het Vaderhuis. Dan kreeg ze tegelijk ook een heimwee naar haar moeder. Haar sterven heeft bij mij een bijzondere indruk achtergelaten, die wij nooit zullen vergeten. De Heere had haar voorbereid met het eerste Pascha van het volk Israël. (Exodus 12). De Heere zou dat volk niet verderven, die het bloed van het paaslam aan de posten van de deur gestreken hadden. Hiervan mocht Jaantje geloven, dat het bloed van Christus, het ware Paaslam, gestreken was aan de posten van de deur van haar hart. En daarom zou het verderf van de dood tot *de woning van haar ziel* niet genaken.

Kort daarop hoorde zij een preek van Ds. Lichtenberg over Lukas 24: 34: *De Heere is waarlijk opgestaan, en is van Simon gezien*. Thuisgekomen drukte ze zich aldus uit: *De Heere is waarlijk opgestaan, en is ook van Jaantje gezien!*

Toen volgde haar sterven en de opmerking die wij hierbij hadden betrof vooral de dag waarop zij stierf. Het was op 1e Paasdag, zeer vroeg in de morgen. In Zijn grote goedheid en aanbiddelijke Raad had de Heere juist die dag en ure beschikt. Het werd aan haar vervuld: *Zalig en heilig is hij, die deel heeft in de eerste opstanding, over dezen heeft de tweede dood geen macht*. (Openb. 20: 6. Zo is Jaantje van de klompenmaker van ons heengegaan, en het was voor haar een zalig ingaan door het bloed des Lams.

Voor de leiding van haar begrafenis was verzocht Pleun Kleijn uit Rotterdam, die met stichting gesproken heeft. Hij moest wel wat vroeg weg omdat hij met een huurauto gekomen was, maar dat hinderde niet.

Huib van Wijk uit Dalem las na hem Psalm 136 waarin het einde van elk vers luidt: *Want Zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid*. Meer dan vijf en twintig maal klonken dezelfde woorden, maar Huib van Wijk verklaarde dat het er geen enkele keer teveel in stond.

Vader sprak nadien nog veel over Jaantje, Eijke en Jan. Hij was op dezelfde tijd met hen tot verandering gekomen. Moeder gevoelde het meeste gemis in het heengaan van Jaantje. Zij was een dierbare vriendin voor haar geweest.

Wij schreven reeds over nog enkele vriendinnen die zondagsmiddags bij ons kwamen.

Een hiervan, haar eigen naam was **Bet van de Linden**, was getrouwd met Joh. Schreuders. Zij kwamen ook samen onder Gods volk en waren ook in die tijd uit de wereld getrokken toen er veel jonge mensen in overtuiging geraakten.

Maar er was verschil in karakter. Bet van de Linden kon niet zo helder uitkomen dan de tweelingzusters. Zij moest veel in het donker haar weg gaan. Dit bleek ook in haar ziekte en sterven. Toen moeder haar bezocht had, vroeg zij aan ons of wij ook bij haar wilden gaan, want het sterven was nabij. Wij bemerkten dat de vrees voor de dood haar bevangen had en begonnen haar te vertellen over een verklaring van Watson van de boom die valt naar het noorden en blijft liggen in het noorden, of hij valt naar het zuiden en blijft liggen in het zuiden.

Dat is juist mijn bekommring, zei de zieke. *Hoe zal bij mij de slag vallen?*

En wij vertelden hoe Watson de boom in de gelijkenis vergelijkt met de mens. In de boom die valt kan tevoren al gezien worden welke kant hij vallen zal. Want als de boom in zijn tijd al naar het noorden gegroeid is, zal hij in zijn val niet naar het zuiden vallen. Zo is het ook een zichtbaar kenteken in een mens, als hij in zijn leven naar het zuiden gestaan en geleefd heeft, dat hij in zijn val niet naar het noorden zal vallen.

'Daar zou ik moed op krijgen, sprak ze toen. Vanaf de dag dat de Heere mij heeft omgezet, heb ik een andere koers in mijn leven gekregen.'

Een volgende vriendin was de weduwe Schreuders, bekend onder de naam **Dirgje de Verver**. In Brakel geboren in 1849. Zij had als meisje van elf jaar de watervloed meegemaakt, toen even na Nieuwjaar 1861 de Waaldijk doorbrak aan het bovineind van het dorp. Omdat zij hard kon lopen stuurde haar vader haar het veld in om haar broers te waarschuwen, die nog bezig waren om knollen uit de kuil te halen. Toen ze met haar broers en anderen de dijk weer bereikten, zag Dirgje de hand des Heeren, die hen nog bijtijds gered had van het snel opbruisende water.

Ze kon ook vertellen van de watervloed die tot aan haar ziel was gekomen en had in die tijd geroepen tot de Heere het gebed van David in Psalm 69: 1, 2 en 3. Totdat de Heere haar hulpgeroep verhoorde en haar gezet had in een hoog Vertrek, op een sterke Rotssteen. Zij is 84 jaar geworden en nadat zij 60 jaar op de weg des levens had gewandeld, is ook zij heengegaan in de vreugde haars Heeren. Haar ziek- en sterfbed is beschreven in het boek "Geen wees gelaten", uitgegeven bij Romijn & Van der Hoff, Gorinchem in 1935.

Zo bevond moeder zich in haar tweede huwelijk weer in een kring van vrienden, die van de Heere en Zijn liefdedienst mochten getuigen, want er waren in die dagen velen die de Heere vreesden. Onder hen waren nieuw geboren kinderen, maar ook jongelingen in Christus, waar Johannes van spreekt, zelfs enkele vaders in Christus. (1 Joh. 2: 23).

Enkelen daarvan die wij in onze jeugd gekend hebben, willen wij noemen in deze ontmoetingen in het leven van moeder. Het waren L. Baks en zijn vrouw; Bijsterveld en zijn vrouw; E. Klop en zijn vrouw.

Leen Baks woonde in de Kommerstraat en was getrouwd met **Mieke van Geloven**. In zijn gang van leven geleek hij precies op de Getrouwheid Zoekende, die voorkomt in het boek van Jacobus van Houte, als samenspraak uitgegeven in 1759. Hij was aan de wet gestorven en het scheen wel of het bij hem met één slag gebeurd was, zodat hij ook te vergelijken was met degenen die met het zwaard gedood waren en dus gelukkiger waren dan degenen die de hongerdood moesten sterven.

Toen moeder nog maar kort getrouwd was, kwam Teunis van Drimmelen uit Slikkerveer haar opzoeken. Toen moeder hem van de boot had afgehaald, kwamen zij eerst bij Lena van Balen, doch daarover later en toen door de Komkommerstraat. Teunis wou eerst doorlopen, maar moeder zei: 'Nee, eerst even bij Baks aan, want als hij hoort dat je zijn deur voorbijgelopen bent, dan valt het niet goed in zijn humeur.' Aarzelend bleef hij nog in de deur staan, toen moeder al binnen was. Baks zag het en riep hem toe: 'Zeg, beste oude vriend, wat kom je doen?'

'Ik kom, zei Teunis, om de belangen van Sion te vernemen!'

Hoe het gesprek verliep kunnen wij uitvoerig lezen in de *Nagedachtenis* van Teunis van Drimmelen, gedrukt te Gouda in 1918, op de bladzijden 204 en 205. Het kwam kortgenomen hierop neer wat Baks zei: 'Teunis, wat u daar breed en duidelijk hebt neergesteld, dat heeft de Heere mij in het kort geleerd.'

Vader en moeder hadden 's avonds een groot gezelschap ter gelegenheid dat Teunis van Drimmelen gekomen was. De overbuurman **Huibert van Kooij en zijn vrouw Jana** waren er ook, maar Teunis kon niet overeenstemmen met Huibert. Hij noemde hem het *hekkenklimmertje*, omdat hij als een schaap niet in zijn weide bleef, maar hoge sprongen maakte. Later kreeg Huibert meer ontdekking. Toen zag hij zijn doorvloeiing. De Heere bracht hem op zijn plaats. Toen hij sterven ging kon moeder nog verstaan dat hij fluisterde: *Naar Boven mag ik, naar huis!*

Zijn vrouw Jana van Kooij had een heldere kennis ontvangen van de Persoon des Middelaars, en hoewel ze een stug karakter had, was ze onder het volk in achting en heeft jaren lang zondags gezelschap in haar huis gehouden. In de tijd dat haar man nog leefde, hadden zij al winkel en zodoende kwamen wij er dikwijls als we boodschappen haalden voor moeder. Het interieur was nog uit de vorige eeuw. Een vloer van plavuizen, de muren met witkalk bestreken en rondom bezet met stortbakken en planken, tonnen met stroop, azijn en zachte zeep en een schone kleine toonbank waar de antieke weegschaal opstond met de koperen gewichten er naast. Jana droeg een witte plooimuts, evenals de meeste Brakelse vrouwen. Rekenen en tellen deed ze nog met Romeinse cijfers op de lei met griffel. Dikwijls hebben we haar bezig gezien tot ons 10e levensjaar, niet wetende dat we zelf ons hele leven in dit vak zouden komen, want toen Jana haar winkel ging sluiten, gingen onze ouders met de handel beginnen.

Een voorval uit die tijd ligt nog in onze herinnering. De meeste mensen hielden een paar varkens, één voor de verkoop en één voor de slacht in november. Het fokken en verzorgen gebeurde veel door de vrouwen, vandaar als er varkensziekte uitbrak dit aan de vrouwen de meeste zorg meebracht. Zo was het ook met Jana en moeder. Beiden hadden ze een ziek varken en beiden hadden ze de Heere nodig in deze zaak. Het varken van Jana stierf en dat van moeder beterde, en haar stugge natuur kennende was ze bevreesd dat dit bij Jana afgunst zou verwekken of verkeerde jaloersheid.

Is je varken dood buurvrouw? begon moeder. Hoe is het van binnen gesteld tussen de Heere en je ziel?

Het antwoord was beschamend voor moeder. Voor het varken stierf was ik benauwd, zei Jana, want ik dacht dat ik boos op de Heere zou worden, maar toen ik mijn vijandschap opmerkte, verfoeide ik mezelf en riep uit: *Heere, ik ben geen varken meer waard!* Maar de Heere die goed is, vergaf mijn opstand en redde mij uit deze nood. En nu is dit verlies niets, vergeleken bij het bezit van een vergevend Wezen!

Geen wonder dat moeder beschaamd naar huis ging. Nu had zij reden om op Jana jaloers te zijn. Later gebruikte moeder deze uitdrukking als ze over dit voorval sprak: Wij kunnen beter mager door de tijd gaan en de Heere tot ons Deel hebben, dan rijk en vet te zijn maar een magerheid in onze ziel te hebben.

Om terug te keren tot ons verhaal, het bezoek van Teunis van Drimmelen kwam ten einde met het afscheid nemen van de vrienden. Bij Baks gekomen merkte Teunis dat zijn vrouw **Mieke** gelijk een wenende Maria was bij het graf. Zij weende ook over het gemis van Christus. Teunis bemoedigde haar. Bij het weggaan sprak hij haar aan met het versje uit het Bundeltje van Schutte:

*Roei aan mijn ziel, roei aan met moed,
Gestadig werk komt nog wel eens ten ende.
Na 't bitter proeft het best het zoet,
De vreugd komt best na droefheid en ellende.
Roei aan mijn ziel, roei aan met kracht,
Gij hebt uw reisje haast volbracht!*

Na dit afscheid hebben zij elkaar op aarde niet meer gezien. Na het bezoek aan Brakel heeft Teunis niet meer kunnen werken. Enkele jaren later stierf hij te Slikkerveer op 1 september 1916.

Baks is heel oud geworden. Zijn vrouw Mieke is enkele jaren na Teunis van Drimmelen heengegaan op 7 april 1919. Van Baks en Mieke was het voor hun beiden het tweede huwelijk.

Van het eerste huwelijk van Baks is ons niets bekend, dan alleen dat hij daaruit een

zoon had waarbij hij ging inwonen na de begrafenis van zijn vrouw. Zijn zoon was getrouwd en woonde in Heusden. Dus Baks moest Brakel verlaten en het is verteld dat hij op de wallen van Heusden stond te turen in de richting van Brakel. In Heusden moest hij missen wat hij in Brakel niet gewaardeerd had, de omgang en de gezelschappen met het volk. De Heere gebruikte dit verblijf in Heusden tot een les die Baks in zijn oude dag nog leren moest. Hij had vanuit zijn steile rechtvaardigmaking vele kleinen in de genade onderdrukt. Vanuit zijn ondervinding had hij een leermeester kunnen zijn, maar hij had zijn kennis misbruikt om de bekommerde zielen neer te slaan en niet vaderlijk te onderwijzen. In Heusden gaf hem de Heere een vermaning uit Zijn Woord: (Mattheus 18: 3) *Indien gij u niet verandert, en wordt gelijk de kinderkens, zo zult gij in het Koninkrijk der hemelen geenszins ingaan.* Dit woord van Christus bracht beroering in zijn ziel teweeg. Hij gevoelde zijn schuld in dezen toen hij kwam in het onderzoeken van zijn hart.

Hij ging op bezoek bij Johannes Vos, die evenals hij een geoefend man was en een boerderij had in het Spijk te Wijk bij Heusden. Deze deed er nog een steentje bij en zei tot hem: *Baks, let op het Woord van God, want nu moet gij nog een kindeken worden!*

Toen hij zijn schuld voor de Heere beleden had, is hij ook naar Brakel gereisd. Bij degenen die hij tevoren veracht had, bleef hij nu in de deur staan om te vragen of hij er nog in mocht komen. En die vroegen wederkerig: *Wat is er dan, Baks, kom binnen, want waarom zoudt ge buiten blijven?* Omdat de Heere mij gezegd heeft dat ik eerst een kindeke moet worden. En de oude man weende toen hij binnentrad. Deze komst van Baks werd een oorzaak van blijdschap. De Heere schonk een geest van zachtmoedigheid en kinderlijke vreze in de harten van klein en groot.

Nadat Baks deze les van zelfverloochening geleerd had, werd ook dit kind des Heeren opgenomen in Zijn hemels Koninkrijk! Dat was in december 1921.

Van **Mieke Baks** hield moeder zielsveel in de tijd dat zij ze gekend heeft. Zelfs wij als kinderen hielden van haar. Als moeder ons even kwijt was zei ze: Ze zullen wel bij Mieke zijn. En mijn jongste zuster, die nog zo klein was dat ze de klink van de deur niet kon pakken, ging dan op haar klompen staan om de deur open te doen.

In haar eerste huwelijk was ze getrouwd met **Jan van Geloven**. Dat was ook een bekeerde man. In het begin van hun huwelijk kregen ze geen kinderen, wat Jan uitdreef naar de Heere. Hij deed als Izak, die in de tegenwoordigheid van zijn huisvrouw bad om een kind. En de Heere liet Zich ook van Jan verbidden. Er werd een zoon geboren. Maar de blijdschap werd spoedig getemperd. De jongen was niet normaal. Het werd een zorgenkind. Met het opgroeien werden deze zorgen groter. Maar ook werd het voor de ouders een raadsel: *Waarom en waartoe werd dit jongske geboren?*

Dit raadsel werd pas opgelost toen het kind stierf. Toen zagen Jan en Mieke het wonder van het waarom en waartoe. Het kind moest geboren worden om eeuwig God groot te maken. Nu zagen ze ook de onbegrijpelijke wijsheid van God. Ze hadden een kind begeerd om hun naam voort te zetten in de geslachten. De Heere had hen deze zoon gegeven tot eer van Zijn Naam. Ze hadden een kind gewild als hun eigendom. De Heere gaf het te leen, het was Zijn eigendom. Zij hadden een kind verwekt in de natuur, maar de Heere verwekte hem als een kind in de genade. Toen mochten zij deze zoon gewillig aan de Heere afstaan en waren daar goed mee.

Over de begrafenis, van dit kind heeft Arie van Wijgerden een brief geschreven, die later gedrukt is in "Overgeschoten Brokskens", uitg. Romijn & v. d. Hoff.

Klaas Bijsterveld stond in Brakel ook bekend als een bevestigde christen. En het

mocht gezegd worden, hij was een echte christen die op de pelgrimsweg wandelde. Bijsterveld was ook een onderwijzend man, die geoefend was in druk en kruis. Zijn lievelingsvers was:

*Druk en kruis
is goed voor 't huis
waar Jezus in wil wonen.
Hij neemt het af,
straks bij het graf,
voor al de ware vromen.*

Toen moeder in Brakel kwam wonen was hij al een man op leeftijd en zijn vrouw al gestorven. Op haar graf had hij zelf gesproken en gezegd: Als **Hester** onder de wet was gebleven, was zij nu verloren gegaan, maar zij was onder de genade gekomen, en de genade had al haar schuld weggenomen.

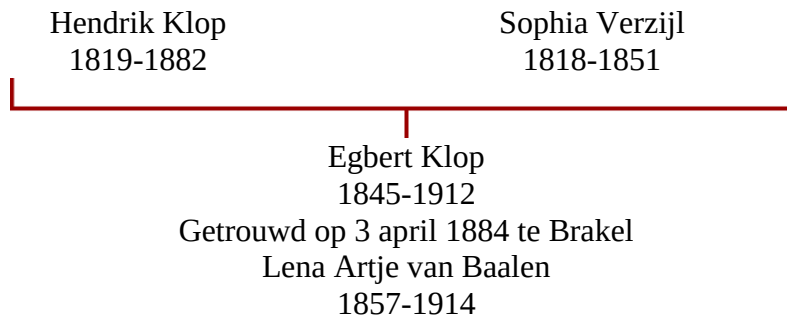
Zijn jongste dochter **Jacoba Bijsterveld** moest hij verliezen toen ze nog maar 26 jaar was, maar die had hij in de Heere mogen verliezen. Als Jacoba geboren was, kreeg de baker Dingena Kuintjes een belofte voor haar uit Jesaja 61: 9b: "Allen die ze zien, zullen ze kennen dat zij een zaad zijn, dat de Heere gezegend heeft." Dingena bewaarde deze woorden als een geheim in haar hart. Bij het opgroeien van Jacoba kreeg zij eerst het tegendeel te zien. Wereldse omgang en kleding naar de mode, zodat Dingena wel eens dacht: Zou ik mij in haar vergist hebben? Maar als zij het weer bij vernieuwing geloven mocht, dan zuchtte ze: *Ach Heere, hoelang nog met dit kind?*

Totdat Jacoba ziek werd en naar het Sanatorium moest om genezing te zoeken voor de gevreesde kwaal van die dagen, de t.b.c. Weer thuis gekomen begonnen haar overtuigingen, maar er kwam geen doorbreking. Dit duurde zo lang tot zij op haar laatste ziekbed lag dat haar sterfbed zou worden. Telkens zond Dingena een kind met een briefje naar Bijsterveld om te vragen hoe het met Jacoba ging.

Bijsterveld antwoordde dan op hetzelfde briefje: Lichamelijk achteruit en geestelijk niet openbaar. En wat niet is, kan niet geteld worden. Maar Dingena bleef aanhouden bij de Heere, want het was haar beloofd.

Dit duurde nog tot enkele dagen voor haar dood. Maar toen kwam de grote Doorbreker (Micha 2: 13) voor haar aangezicht optrekken. En Jacoba Bijsterveld mocht doorbreken en door de poort gaan. Die enkele dagen waren genoeg om afscheid te nemen van de vele vrienden. Al haar sieraden had zij afgelegd en weggedaan. Treffend was het afscheid van haar vader. Terwijl ze hem omarmde sprak ze de woorden van Paulus: "Want hetzij dat wij leven, wij leven den Heere, hetzij dat wij sterven, wij sterven den Heere. Hetzij dan dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren." Rom. 14: 8.

7. LENA VAN BAALEN en NIEUWE ONTMOETINGEN

Overgenomen uit hoofdstuk *De brand van Brakel*, in 'Ontmoetingen'

Aan de Waaldijk, dicht bij het Brakelse Veer, woonde nog een vriendin van moeder die ze al kende toen ze nog in Dordrecht woonde. **Lena van Baalen** was haar eigen naam. Ze was getrouwd met **Egbert Klop**, een man die ook het leven kende, maar altijd ziek en zwak was. Kinderen hadden ze niet. Dit echtpaar is in brede kring bekend geworden door de grote brand van Brakel in het jaar 1911. Het verhaal van de brand is meerdere malen gepubliceerd, maar de toedracht is minder bekend en daarom willen wij wat vertellen over wat voorafging en wat volgde.

Het jaar 1911 was voor het echtpaar Klop-van Baalen met tegenspoed begonnen. Doordat haar man ziekelijk bleef, was Lena begonnen met varkens te fokken. Ze kochten jonge biggen en Lena was bedreven in het verzorgen er van. In korte tijd waren haar biggen groot en gingen voor export naar Engeland. Maar dat jaar wou het helemaal niet lukken. De ene toom biggen na de andere werd ziek. De biggen stierven voor zij groot waren. Lena werd verdrietig. Ze wist dat de Heere Zijn hand in deze tegenspoed had, maar kon niet goedkeuren dat Hij op deze wijze het werk van haar handen wilde afbreken. Haar eigen pogingen om onder de roede der kastijding te bukken wou ook niet gelukken. Bij deze onverenigdheden met Gods wil kwamen de uitwendige moeilijkheden. Het geld was op en voor de laatste toom biggen was al geld geleend. Toen die ook ziek werden, kwam de nood op het hoogst, maar ziet, ook de redding was nabij.

De Heere bezocht Zijn morrend en klagend kind. En in Zijn oneindige goedheid kreeg Lena in plaats van een bestraffing een belofte van redding. Het was uit de bekende 91e Psalm, het *dreigend leed gaat u voorbij*. Ze zocht de Psalm op en las hem geheel. Verwondering kwam in haar hart in plaats van ongenoegen.

Vader kwam haar tegen op de dijk, drie dagen voor de brand. 'Gerrit, sprak ze, nu komt er verandering, ik gevoel het van binnen, maar wat er zal gebeuren weet ik niet, God weet het.'

Zo is het ook te verklaren waarom ze haar huis niet uitging, toen drie dagen later alles aan het branden was. Familie en vrienden probeerden nog wel om ze over te halen en het huis, uit te vluchten. Een neef kwam met een kruiwagen om de zieke op te halen. 'Van de Heere behoeft het niet, riep Lena, en voor mij ook niet. Een van de vrienden drong nog nader aan. Zou het niet God verzoeken zijn als ze in huis bleven? Het vuur zou over tien minuten hun woning bereiken. Buurmans huis brandde al. Toen stond Lena op, herhaalde de woorden van Psalm 91: *'Die in de Schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen. Gij zult niet vrezen voor het verderf dat op de middag verwoest. Aan*

uw zijden zullen er vallen, tot u zal het niet genaken.' En in de kracht van het geloof, riep ze het uit: *Wanneer ons huis af zou branden, zou God geen God zijn!*

Toen de brand uitgewoed was, bleken er 25 huizen aan de linkerkant in de as te liggen en 25 huizen waren er aan de rechterkant verbrand. Alleen het huis van Lena en haar man stond groen en fris te midden van een zwart geblakerde vlakke. Egbert Klop was niet in oefening van zijn geloof geweest als Lena, maar nu mocht hij toch met zijn vrouw verblijd zijn.

Boven dit alles gaf de Heere nog een beschamende zegen. De brand trok veel kijkers. De woning van Eb en Lena werd door velen bezocht. De Heere opende ook de harten voor milddadigheid en het slot was dat de schuld betaald kon worden en Lena kon opnieuw beginnen met haar varkensfokkerij.

O Heere, sprak zij in beschaamdheid voor haar murmureringen, moest daar de brand voor komen? Wonderdoende God, die niet gedaan hebt naar onze afmakingen, maar Uw trouwe zorg betoond in de bewaring van huis en goed.

Daarover sprak zij tot ieder die kwam kijken. Ook toen er hoog bezoek kwam van het Koninklijk Huis. De Prinsgemaal liet de koetsier het rijtuig stil houden op de dijk bij hun huis en sprak tot de burgemeester, die naast hem zat, dat hij met de bewoners wilde spreken.

Lena deed het woord en begon alles te vertellen. Ze kreeg ook vrijmoedigheid om in de tegenwoordigheid van Prins Hendrik de burgemeester te bestraffen. Ze pakte hem bij zijn schouder en sprak: 'Burgemeester, durft u nog te ontkennen dat God in Zijn Voorzienigheid alles regeert?'

De burgemeester sidderde. Hij begreep goed wat Lena bedoelde. Het was nog maar een poosje geleden dat er een onweersbui was geweest. Toen had hij op het gemeentehuis gezegd dat echt domme mensen waren, die in de donderslagen Gods stem meenden te horen, terwijl hij wist dat het elektriciteit was. Maar met dezelfde bui kreeg hij al een bestraffing van de Heere. De bliksem sloeg in de stenen trappen bij de ingang van het gemeentehuis. Een van de natuurstenen ter dikte van 25 cm was door midden was gespleten, alsof het bros hout was.

Daarom kon Lena van Balen vrijmoedig over de Voorzienigheid Gods spreken, want het vuur van de brand en het vuur van de hemel getuigde van die God, die alles in Zijn hand had, en die deze natuurkrachten gebruikte als door Hem geschapen.

BEZOEK AAN BRAKEL

Zes weken na de brand bracht moeder ook een bezoek aan Brakel vergezeld van haar zuster met enkele kinderen die vakantie hadden. Bij Lena was juist Nel de Jode op bezoek. Dat trof voor Moeder, want de drie vriendinnen hadden veel aan elkaar te vertellen. Vooral Lena, die anders elke maand in Dordrecht kwam, maar door de omstandigheden niet had gekund.

Cees Havelaar kwam ook nog. Hij was de eerste man die over de brand geschreven had. Hij nodigde de Dordtse gasten uit bij hem te logeren. In Brakel was geen plaats voor vijf gasten en zijn vrouw had plaats genoeg. Zo hebben zij die nacht geslapen in de fortwachterswoning te Poederoyen. Toen moeder een jaar later hertrouwd was en in Brakel woonde, is dit bezoek nog dikwijls opgehaald.

Met het bezoek van Teunis van Drimmelen was moeder ook getuige van de ontmoeting met Lena. Van de boot gekomen had Teunis eerst geen zin om bij Lena van Balen aan te gaan. Hij had een brief van haar gehad, waarin zij behalve de redding uit de brand ook geschreven had over de redding uit haar zielenood. In dit laatste stuk meende Teunis dat Lena te ver doervloede in haar schrijven. Dit was de reden dat hij haar wilde voorbijgaan. Moeder maakte hem echter duidelijk dat voorbijgaan niet goed was en op aandringen van moeder ging hij mee de woning

binnen. Na de begroeting ging Lena dadelijk haar weg en staat verklaren. Nu niet beknopt, maar uitgebreid. En moeder zag het al, Teunis moest zijn mening prijsgeven, want Lena werd zo vrijmoedig, dat zij pas eindigde met spreken toen zij het anker van haar ziel geworpen had in Gods liefdehart!

Nadat Teunis een zegen gevraagd had, sprak hij, buiten gekomen zijnde: 'Betje, nu ben ik beschaamd. Ik gevoelde dat Lena werkelijk beleefd heeft wat zij mij heeft geschreven.'

De brief, waarin Lena over haar zieletoestand schrijft, is bewaard gebleven. Niet de brief aan Teunis, maar aan Klaas Bijsterveld. Het antwoord van Klaas, dat hij in een schoon gedicht tot haar zond, begint met deze woorden:

Uw brieven, die heb ik gelezen,

Ik mocht er mee verenigd wezen.

Toen haar man stierf is Lena nog enkele jaren als weduwe in haar gespaarde woning gebleven. Even vóór de eerste wereldoorlog uitbrak, is ze verhuisd naar het Huis van haar Vader, waar nooit geen brand, geen ziekte en geen oorlog komen kan. Als moeder voor haar sterven aan haar bed zat, zei ze: 'Betje, ik heb nog een kleine begeerte: ik zou zo graag je kindje zien voor ik heenga.'

De volgende dag heeft moeder al aan haar begeerte voldaan. Ze kleepte mij warm aan, want het was winter en liet even toe dat Lena mij in haar handen vasthield.

Van het sterven zelf of van haar begrafenis kunnen we verder niets meer vertellen, maar haar gedachtenis is nu nog tot zegening in Brakel.

Een volgende vriendin van Moeder, die ook bij mijn wieg gestaan heeft, is de nu nog levende **weduwe van Joh. Duister**.¹⁰ Samen met haar moeder was ook zij uit de wereld getrokken. Voor de goede volgorde vertellen wij eerst wat over de moeder en daarna over de dochter. De moeder was uit het geslacht Van Veenendaal. Haar vader was bakker en herbergier in Brakel.

In haar jeugd had zij al indrukken, zelfs aan de biljarttafel van haar vader. Maar het duurde nog jaren nadat zij getrouwd was, dat het nieuwe leven voor de dag kwam. Haar man was Jac. van Wijk, die als post in het dorp de brieven bezorgde, waardoor zijn vrouw de naam gekregen heeft van: **Dit de Post**. Onder deze naam hebben wij ze als kind al gekend en wegens haar innemend karakter had zij van haar woning ook een herberg gemaakt, maar zulk een herberg die diende tot verkwikking van Gods volk.

Ontelbare gasten en vreemdelingen zijn in haar herberg geweest en gevoelden zich een ogenblik thuis als ze met Dit de Post over hun ervaringen spraken op de weg door dit Mesech.

Voor kinderen had ze ook een liefdevol hart. En wij gingen er graag heen. Haar deur was nooit op slot. Integendeel, haar deur stond altijd op een kier. Moeder zei dat Dit met Job kon zeggen: *De vreemdeling overnachtte niet op de straat, mijn deuren opende ik naar de weg.* (Job 31: 32).

Hoe ouder ze werd, hoe meer de liefde kwam die God in haar hart had uitgestort, in haar spreken en daden openbaar. Moeder ging ook steeds meer van haar houden. Ze is ook oud geworden, want ze bereikte de leeftijd van 84 jaar. Hoewel ze in haar leven veel met vreze des doods te kampen had, was zij bij de komst van de dood onbevreesd en zong in haar laatste uren met haar kinderen nog enkele van haar lievelingspsalmen. Haar begrafenis werd gehouden in het grote huis van haar zoon, bakker van Wijk, en Bertus Schreuders was met zijn vrouw gekomen uit Veen om te spreken uit het laatste hoofdstuk van Openbaring vers 8 en 9. Zij waren samen ook

¹⁰ Neeltje van Wijk, zie deel VI in de serie *Bekeringsgeschiedenissen van vrouwen*

op hoge leeftijd gekomen en waarschijnlijk is deze begrafenis van vriendin Dit de Post een van de laatste geweest die Bertus Schreuders geleid heeft.

Na de begrafenis klaagde moeder over het gemis van haar, er was alweer een vriendin minder.

Haar eerstgenoemde dochter was **Neeltje van Dit de Post**. De verandering van haar hart en leven begon in de tijd dat ze verkering had. De jongen waarmee ze omgang had wilde een andere kant uit dan Neeltje. Zodra hij gewaar werd dat zij de wereld en zijn dienst ging verlaten, stelde hij zich daar vierkant tegen. Beiden voelden het aankomen: Als er geen ombuiging kwam tussen een van beiden, dan was de verkering afgedaan. Dit conflict was de oorzaak dat het bij Neeltje tot een vaste keus kwam. Ze liet haar wereldse toekomst varen, deed de keus van Mozes, gaf haar wereldse vriend het vaarwel en sprak evenals Ruth: *Uw volk is mijn volk en uw God is mijn God!*

De Heere beschikte daarna een plaats in de huishouding van **Klaas Bijsterveld**, wiens vrouw Hester gestorven was. Hierdoor kwam Neeltje in de kring van 's Heeren volk.

De eerste ontmoeting met moeder had plaats een dag na mijn geboorte, want Neeltje kreeg opdracht van haar baas, om kraambezoek te doen. Haar hele hart heeft ze toen aan moeder verklaard. Acht dagen later bracht moeder al een tegenbezoek. Ze was alleen thuis. Bijsterveld was op het werk. Na deze bezoeken zijn er banden gevallen die niet meer verbroken zijn.

Inmiddels werd Klaas Bijsterveld oud en gebrekkig, maar niet in zijn zieleleven. De tekst van Johannes 16: 33 was aan zijn hart geheiligd. *In de wereld ZULT gij verdrukking hebben*. Dit ene woordje had hij dubbel onderstreept. Het was bij hem gewis: *zult gij verdrukking hebben*, niet *kunt gij verdrukking krijgen*.

Zijn voorbereiding naar de eeuwige gelukzaligheid is ook vermeldenswaard. De Heilige Geest kwam hem zelf bedienen uit Openb. 22: 17. *En de Geest en de bruid zeggen: kom! En die het hoort zegge: kom! En die dorst heeft kome. En die wil neme het water des levens om niet*.

Toen werd Klaas gewaar dat zijn dagen van druk en kruis ten einde liepen. Alles in de hemel, de Geest en de bruid, riep hem persoonlijk toe: *Kom!* Hij hoorde ook de echo in zijn ziel weerklinken en toen hij het hoorde begon hij ook te roepen: *Ja kom, Heere Jezus! Want mijn ziel dorst naar U, in een land, dor en mat, zonder water*. Psalm 63: 2.

Aan twee vrienden die bij hem zaten vertelde hij deze genieting van zijn ziel. 'Ik heb van de Heere, zo sprak hij, een tros druiven gekregen uit het hemelse dal van Eskol. Het is een zeer begeerlijke tros, en de druiven zijn voor mij een voorsmaak van de hemelse genietingen, een voorproef van het Kanaän hierboven. Gelijk de druiventros van Eskol voor de kinderen Israëls een voorsmaak was van het beloofde Kanaän dat zij gingen beërven, zo was het ook voor mij.'

Zo sprak de oude man en zijn vrienden hoorden met verwondering deze taal van hun godvruchtige vriend. Na deze verkwikking en voorbereiding heeft Klaas Bijsterveld nog drie maanden geleefd. Toen kwam het einde van zijn leven op aarde, waarvan het uitnemendste voor hem moeite en verdriet geweest was. Maar het geluk wat hem toen ten deel is gevallen, is niet in te denken, noch minder te beschrijven.

Neeltje die toen nog in het begin van haar weg stond, zal wel niet gedacht hebben, dat zij ook een weg van druk en kruis zou gaan beleven. Joh. Duister uit Veen werd haar man. Dus ging ze in Veen wonen en kreeg omgang met des Heeren volk aldaar. Het huwelijk werd door hen begonnen met de keus van Jozua 24: 15: *Aangaande mij en mijn huis, wij zullen de Heere dienen*. Het is een lang huwelijk geworden.

Toen haar man gestorven was en Neeltje weer bij de keus van Jozua gebracht werd,

heeft ze zelf verklaard dat zij van die keus niets had terechtgebracht. Alleen de Heere bleef de getrouwe God. De moeiten en het verdriet zijn haar in het huwelijk niet bespaard gebleven. In dit opzicht geleek haar weg met veel overeenkomst op de weg van haar vroegere baas Bijsterveld.

NIEUWE ONTMOETINGEN

De verhuizing naar het grote winkelhuis aan de dijk bracht ook nieuwe ontmoetingen mee met andere kinderen Gods. De klantenkring was uitgebreid en met een winkelwagen bezochten we de omliggende dorpen.

In Zuilichem woonden de Gebr. Schalk, in Aalst de Fam. van Os en Van der Maas, in Poederoyen zelfs nog meer vrienden, waaronder een vrouw die moeder al kende uit haar jonge leven, want **Jansje Staat** kwam van Zwijndrecht. In Poederoyen was zij getrouwd met **Dirk Bok** en moeder hield bijzonder veel van haar.

Evenals moeder had ze een rijke ervaring en een reeks ontmoetingen, niet alleen met Gods volk maar bovenal kon zij spreken uit de Godsontmoetingen, waaruit zij met vrijmoedigheid aan anderen de rechten van Zijn mond met lust mocht vertellen. En als zij daarin bezig was, dan werd haar mond gelijk een bron zich uitstort op de velden. (Psalm 119).

Ook in de omtrek van Brakel waren talrijke vromen, die in de loop der jaren allen zijn afgereisd naar hun vaderland hierboven. Een dorp verderop, Nederhemert, ging moeder ook graag heen, als ze over die vrienden sprak gebruikte ze wel eens het woord uit Hand. 10: 24 alwaar Cornelius Petrus verwachtte en zijn familie samenriep met zijn bijzonderste vrienden. Hierbij vergeleek zij dan die vrienden door de overeenstemming die ze hadden.

De eerste uit die kring was **Gerrit Bruigom**. Dit was een godzalige man, bedeed met de vreze Gods en als Job wijkende van het kwaad.

Moeder heeft hem het eerst ontmoet bij de burens, Huibert en Jana van Kooij, toen ze nog maar kort in Brakel woonde. Toen wij nog jonge kinderen waren mochten wij met moeder mee naar Hemert. In het Sterrebos stond de boerderij waar Gerrit Bruigom de koeien had staan op de deel. En in onze gedachten zien we hem nog zitten in de keuken met z'n grote schouw en het brandend haardvuur. Aan de witte muur hing de grote staartklok, die altijd onze belangstelling trok door de bewegende figuren, die het offer van Abraham beweeglijk lieten zien. Helemaal bovenin vloog de engel Gods heen en weer en rechts beneden schudde bij elke tik de ram in de verwarde struiken, terwijl in het midden Izak lag gebonden op het hout en zijn oude vader maakte een dubbele beweging. Bij elke tik zwaaide Abraham met het offermes op en neer en met zijn hoofd richtte hij zich telkens omhoog om te horen wat de Heere tot hem sprak.

Zo menigmaal als wij geboeid naar de klok keken, zo dikwijls keken wij het volgende ogenblik naar Gerrit Bruigom, die onder de schouw zat. En dan was hij in onze ogen ook zo'n oude patriarch met een even dierbaar geloof als Abraham.

Na de middag ging **Maaïke, de vrouw van Gerrit**, mee het dorp in en dan werd bezocht **Anna Vos-van de Werken** met haar zonen Arie en Jan en haar dochter Bet, de vrouw van **E. Oomen**. Ook daar zagen wij iets wat wij nog niet eerder gezien hadden. Anna deed een ijzeren deur open, die zich in de muur van de schouw bevond en haalde er een heet en dampend brood uit, dat dus vers gebakken was. Deze mensen hadden een eenvoudig en afgezonderd leven van de wereld. Na hun heengaan heeft moeder nog vriendschap met hun nageslacht onderhouden.

Koos Bijsterveld woonde er ook. Hij was baas op de steenfabriek aan de Maas.

Vader had met hem meer omgang dan moeder, want Koos was in Brakel geboren en van zijn leeftijd. De bekende Klaas Bijsterveld was een verre neef van hem. Hij was vrijmoedig van geest en sterk in lichaamskrachten en mocht dezelfde hoge leeftijd bereiken als onze geliefde moeder. In Oudewater ligt Bijsterveld begraven en moeder was er aanwezig met twee zonen, om getuige te zijn van de teraardebestelling, toen zijn lichaam in het graf werd gelegd, nadat hij bijna een eeuw op aarde geleefd had.

In Amersfoort woonde de **Familie Dijkhuizen** op de Muurhuizen, want de huizen waren in die straat op de stadsmuur gebouwd. Behalve zijn pakhuis beneden was aan de bovenwoning een zaal verbonden waar de Oud-Gereformeerde Gemeente samenkwam, en Dijkhuizen zondags de preek las. Moeder heeft hem en zijn vrouw maar kort gekend, maar hun dochter Jannetje en haar vriendin langere tijd.

Van **Jannetje Dijkhuizen** is haar leven en sterven in druk verschenen. Daarom willen wij wat van haar vriendin vertellen. In bedoeld boekje vertelt Jannetje dat er in de stad een officier was gekomen om zijn militaire dienst te vervullen. En omdat hij de enige zoon was van een weduwe, was zijn moeder ook in Amersfoort komen wonen. Dit was het begin van de vriendschap. Deze weduwe was **Mevr. Aalbers**. Het was een vrouw uit hoge stand in de natuur. Haar gestalte in de genade was in de laagte. Wie ook met haar omging werd verlegen van haar nederigheid. Zij was een discipelin van Christus, Wiens Woord zij in praktijk bracht: "Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart", Matth. 11: 29. Hierdoor had zij in haar bekommering al enige rust. Haar lievelingsvers stond ook in het 'Bundeltje' en was:

Kommerloosheid in bekommernis.

*Mijn God, wat is de ziel in een gewenste staat,
Die zich op Uw bestuur gerust en stil verlaat.*

In dit schone gedicht, te lang om af te schrijven, lag haar gehele staat en toestanden verklaard.

Na de militaire diensttijd van haar zoon is zij met hem mee verhuisd naar Herwijnen, waar hij tot burgemeester benoemd werd. Van die tijd af is het onderling verkeer tussen Mevr. Aalbers en moeder sterk toegenomen, wat voor de hand lag, want Brakel en Herwijnen liggen tegenover elkaar aan de Waal. Met de benoeming tot burgemeester van Krimpen a/d IJssel ging het gezin verhuizen en de moeder ging weer mee. De band van liefde tussen haar en moeder is daardoor niet verslapt, maar met het ouder worden nog meer versterkt. Soms was moeder enige weken achtereen gelogeed in het grote huis aan de IJsseldijk en gingen de vriendinnen van daaruit bezoeken brengen in Capelle a/d IJssel bij **Klaas Rietveld, Jan van Buren en Teun Hoogendijk**. Of in Lekkerkerk bij **Kee Mudde** (Bravenboer) en **Dirk de Jong**. Jarenlang heeft de vriendschap geduurd, zodat ze beiden oud werden en door briefwisseling nog veel vriendschap onderhielden.

Totdat Mevr. Aalbers ziek werd en haar einde voelde naderen. Maar moeder kon niet gaan, want zij was ook ziek geworden. Daarom vroeg zij aan haar jongste zoon Tinus, die bij haar kwam kijken: 'Kunnen jullie in mijn plaats mijn zielsvriendin bezoeken?' En dat deden wij graag. Onze vrouwen gingen mee en met z'n vieren mochten wij die dag aan haar ziekbed vertoeven. Dat werd een aangename dag en bij het afscheid richtte de zieke zich op en vroeg ons of we na haar verscheiden nog weer wilden komen om haar begrafenis bij te wonen.

Wij beloofden dit gaarne, hoewel wij in bedenking kwamen of wij het wel zouden kunnen vanwege onze drukke werkzaamheden. Maar tien dagen daarna, toen haar rouwkaart kwam, zagen wij bijzonder de goede hand des Heeren hierin, dat de dag van begraven voor ons en onze broer zo wonderlijk goed uitkwam.

Moeder was nog ziek en kon niet gaan. Dus zijn wij al vroeg naar Zwolle gereisd en werden vriendelijk ontvangen door de Familie Bisschop-Dunnik, die voor een warme maaltijd zorgden en een goede geleide kregen in hun vader Dunnik uit Staphorst, die de weg wist naar de kerkzaal waar de Herv. predikant Tukker uit Zwolle de leiding had.

De teraardebestelling had plaats op de eeuwenoude Begraafplaats "De Agnietenberg", waar het klooster gestaan had en Thomas á Kempis en zijn vrienden geleefd hadden.

En de spreker op het graf stelde de vraag, hoevelen van Gods kinderen op deze historische grafheuvel begraven waren, sinds de tijd van Thomas á Kempis, nu al zes eeuwen geleden. Toen nam hij ons in gedachten mee naar de toekomst des Heeren. Als hun lichamen weer zullen opstaan, gereinigd en wit gemaakt, en met hun reine zielen verenigd, de eeuwige rust zullen ingaan. Als ook deze uitverkoren vrouw op die doorluchte dag vanuit deze graven zo heerlijk zou verschijnen, dat de gedachte hieraan ons wel moest aansporen, de weg van vernedering des harten te zoeken, om also in Hem en door Hem verhoogd te worden te Zijner tijd. Deze en de volgende grafrede van Ds. Slager werden voor ons onvergetelijk.

Na de begrafenis brachten wij op verzoek van onze moeder nog een bezoek aan een vriendin in Hasselt, n.l. **Annijje Grolleman**. Die hoorde belangstellend ons verslag van de begrafenis aan. Wat deze vriendin betreft kunnen wij kort zijn. Ze is bekend door het boek: *"Uw geringe vriendin."*

Moeder hield ook briefwisseling met haar en is zelfs verschillende malen bij haar op bezoek geweest. Een stapel brieven van haar heeft moeder voor ons nagelaten en Annijje Grolleman heeft onze moeder nog enkele jaren overleefd.

Van de vrienden uit Delft, uit de tijd van Boot, waren nog enkele over, die moeder vanuit Brakel bezocht. Het waren **Luinstra** met zijn vrouw en hun enige dochter en verder de echtparen **Verschoor- Dekker en Oudijn-de Zanger**. Drie gezinnen dus die kort bij elkaar woonden, waarvan de mannen als scheepstimmerman op de werf waren. Wij hadden het voorrecht met de vakantie bij Luinstra te logeren. Moeder had er ons gebracht. Vader kwam ons na een week weer halen. In die week was er ook een dag gezelschap, waarbij ook **Jurrien Sliker** uit Sliedrecht was.

8. Brieven van Wed. G. Duijzer aan Dirk de Jong te Lekkerkerk

Antwoord van Betje op een uitnodiging van Dirk de Jong voor een gezelschap dat hij enkele dagen per jaar met 'het volkje' hield. Uit het archief van Dirk de Jong.

1ste brief

Brakel, 19 december 1949.

Zeer geachte vriend en vriendin met uw kinderen.

Uw vriendelijke uitnodiging heb ik onder de lankmoedigheden des Heeren in tamelijke welstand mogen ontvangen en u moeten vriendelijk bedanken; dat u nog over mij denkt, dat kan ik soms niet begrijpen. Want wat is de mens geworden in zijn diepe val, dat is toch niet om uit te drukken. En daarom zal het zo'n eeuwig wonder wezen als de Heere nog eens gedachten des vredes over hem mocht hebben. Och geachte vriend, gaarne had ik gekomen, maar durf niet daar ik vier maal het water over moet in 't gaan twee en in komen twee keer. En 's winters erg vatbaar voor bronchitis. Ik hoop niet dat u mij het kwalijk neemt. Van de winter gedurig niet goed geweest.

Wil de vrienden toch van mij groeten. Uw onwaardige vriendin,
de weduwe G. Duijzer.

2^e brief

Brakel, 16 juni 1950.

Geliefde vriend en vriendin en kinderen.

Uw briefje mogen ontvangen. Ik was nog blij iets te mogen horen en dat het leeg in huis is dat geloof ik. O geliefde, mocht wij onze geleende panden maar hebben *als niet hebbende*. Maar o, wij hebben ze geëigend; het zijn de onze.

En toen liet de Heere eens zien wat ik met die geleende panden voor had. En ik zag, dat ik niets anders deed als ze voor de Molech opofferen. En toen kon ik ze voor de Heere kwijt. En och geliefde vriend en vriendin, ik heb er wel eens een besefje van om mogen dragen, hoe Aäron met de Borstlap op zijn borst liep met de 12 stammen Israëls. En zo moet ik met mijn arm zaad ook voor den Heere komen. Och, wat een schuld ligt er toch aan 's mensen kant. Genoeg om er zijn leven lang over te wenen.

Maar wat is het nog groot, dat u nog goedertieren gedachten van de Heere mag hebben. Want het zijn toch alleen de goedertierenheden des Heeren dat wij nog niet vernield zijn en dat Zijn barmhartigheden nog geen einde genomen hebben. Och geliefde, het is zo groot als wij elkander in de verzuchtingen mee kunnen nemen. Want een kruimeltje liefde werpt een gunning af. Maar wat moet de Heere toch smartelijke wegen gebruiken om een mens op zijn plekje te brengen.

'k Hoop, de Heere ulieden verder nog mag ondersteunen, sterken en schragen, is mijn innige wens. Wees met uw vrouw en kinderen in liefde gegroet, ook van mijn kinderen.

Uw onwaardige vriendin weduwe G. Duijzer

3^e brief

Brakel, 29 november 1954.

Zeer geachte en waarde vriend en vriendin met uw kinderen.

Men zegt wel eens uit het oog, uit het hart. Toch is dat altijd niet zo. Ik denk nog wel eens om ulieden en had gedacht u de laatste keer al bij vrouw Aalbers te ontmoeten met vrouw Ooms en Spijker, wat ik gaarne had gewild. Maar zij was al niet erg goed dacht mij, en bang voor een grote hoop dat zij en ik ook niet meer kunnen hebben.

En daarom niets durfde verzoeken en ik kon er ook niet uit vanwege mijn adem. Maar hoe gaat het bij ulieden, groot en klein? Wij zitten zo wijd verwijderd en waren wij van binnen maar niet zo ver verwijderd dan zouden wij licht van elkander wat horen, daar ik veel over moet klagen. Niet over den Heere maar over mijzelf. Daar ik altijd reden en oorzaken geef, dat de Heere Zich moet verbergen. Maar o, als hij maar in de bekentenis voor dat lieve Wezen mag komen, dan toont de Heere Zijn onveranderlijke trouw en de volheid die Hij in Zichzelf heeft en een algenoegzaamheid. Die al ons gebrek en ledigheid kan vervullen. Mag wel eens een kruimeltje van zien; en dat doet hem hoge gedachten en waarde van den Heere hebben tegenover zijn nietigheid. En dan zit in mijn gedachten veel: *Uw wil geschiede*. Ook niets te eisen, niets te bedelen; *het is goed Heere*, zei ik. Dan kan hij onderworpen wachten. Die toch alles naar de eeuwige raad Zijns Willens komt te werken. Als ik maar een klompje deeg mag wezen, dan krijgt hij een zwijgende mond en een bukkende ziel.

Nu waarde en geliefde vriend en vriendin, het is maar een levens teken, dat ik nog in het ondermaanse leef. Het gaat met vrouw Aalbers ook niet erg goed.

Mag u Maria Ooms zien, doe ze mijn hartelijke groeten. Ook Kee;¹¹ ik hoor dat er nog wel eens mensen uit Brakel bij Kee komen; en Spijker als u hem ontmoet.

Mijn hartelijke groeten van uw onwaardige vriendin
weduwe G Duijzer, ook van mijn kinderen.

4^e brief

Brakel, 19 juni 1958.

Geliefde vriend en vriendin,

'k Ben benieuwd hoe het bij u is. Vernomen van vrouw Aalbers uit Krimpen dat u moet blijven liggen en dat zal niet meevallen of men moest verwaardigd worden eens willens er onder te mogen wezen. De Heere moet hem gedurig een stootje geven, hij kan het niet missen. Dat moet hij tot zijn smart bekennen. Omdat de Heere hem niet veil heeft voor de zonde en voor de wereld maar ook voor hem zelfs. En dan mag hij zien dat het alles nog liefde is, om hem maar aan de Heere te verbinden. Ik wil u sterkte en onderwerping toewensen. Als het kan zou 'k gaarne een klein berichtje van u hebben. Wees samen met uw kinderen in veel liefde gegroet.

Uw vriendin weduwe G. Duijzer, ook van mijn kinderen.

5^e brief

Brakel 5 februari 1960.

Geliefde vriend en vriendin met uw kinderen.

'k Was blij van u een briefje te mogen ontvangen. 'k Was 10 dagen van huis geweest en dacht, u kan wel aangevallen geworden zijn, dat u geen tijding terugkreeg. Ik had op Giessendam geweest en nog enkele lieve vrienden mogen ontmoeten en een zieke vriend die al ruim drie jaar een hartkwaal heeft, A. Smets, een arme sukkelaar. Maar o, ik ben er altijd zo jaloers op en wil er graag onder door. En hij zit vaak in de banden van ongeloof en dat is zo smartelijk en eerrovend van dat Heilig hoogwaardig Wezen. Maar zo noodzakelijk om het te leren kennen. De godzalige Van der Groe zei: er wordt veel gesproken over rechtvaardigmaking en nooit de zonde van het ongeloof beleefd te hebben; en het is de grootste zonde. Want het is de wortel oorzaak van onze diepe val. Ach, 't is smartelijke maar die nooit getwijfeld heeft, heeft wel toe te zien. En nog een oude vriendin ontmoet die in deze maand 87

¹¹ Kee Mudde-Bravenboer

jaar hoopt te worden. En ingewonnen mogen worden om de grote reis aan te mogen doen.

En dat zieke Dirkje Blonk op Alblas ook mogen bezoeken. Och geliefde, hier en daar zit er nog een zuchter.

Wij hadden nog in liefde en vereniging bij elkander mogen wezen. En dat is toch het leven van zijn leven. Ik was blij dat u het van juffrouw Aalbers schreef. Ook zij zet haar zelfs altijd zo wijd terug en ik heb zo goed krediet voor haar en ik denk altijd dat haar gemis een levendig gemis is en ik zie mezelf altijd zo ver van haar vandaan. Want zij is een oprecht mens in haar gangen en kan soms zo naar haar verlangen. O, wat zijn de ze gelukkig daar de Heere het werk aan de gang mag houden. Want wij vallende gedurig weer in een doodslaap om nooit meer te ontwaken.

Och als het aan ons afging, was het eeuwig kwijt. Maar geliefden die eeuwige trouw houdende liefde, die het nooit moede of mat is geworden. En Zijn onveranderlijke liefde bij de gedurigheid nog komt te betonen als het bij hem kwijt is.

O, ik heb wel eens blij geweest van achteren, dat de Heere mij in mijn schaamte en schande neer kwam te zetten vanwege mijn afhoereren van den Heere. En moet dan mijn vonnis vellen en zeggen: *U kunt mij rechtvaardig laten liggen en behoeft U nooit, nooit niets meer aan mij te doen als ik mijn leven lang U maar achteraan mag lopen met een bedekte aangezicht van schaamte.* O, ik wens mijn leven lang gecensureerd over de aarde te gaan. O geliefde, dan is hij zijn boelen weer eens moe en zeg tegen die alle: *henen uit.*

'k Heb pas zo kostelijk in Comrie mogen lezen over de kranke staat van de Bruid en van de ontblote bidder. En moest zo zeggen, nu geloof ik dat ik nog nooit gebid heb. Wat een kostelijk onderwijs van die Godzalige knechten. Daar blonk de vreze Gods in uit. Hoe mag het nu met u wezen nu u weer doorgelicht ben geworden? En van de uw dochter is ook erg; zo jong. De zonde, de zonde, o mochten die haar ziel wonden. Dan was ze ongelukkig gelukkig.

Vele hartelijke liefde groeten van uw liefhebbende vriendin weduwe G. Duijzer. Ook van mijn kinderen.

6^e brief

Brakel, 12 maart 1968.

Zeer geachte vriend en vriendin.

'k Wil proberen een levens tekening te sturen daar ik zelfs al een paar keren zo naar ben geweest dat ik dacht, dat het een begin van het einde was. Maar de Heere schijnt nog geen lust in mijn dood te hebben. De Heere schijnt Zijn werk nog niet afgehandeld te hebben, daar mijn ziel nog naar uitkijkt bij tijden verlangende en bij tijden bezwarende.

Maar ben benieuwd hoe het met u gaat daar vrouw De Wit mij vertelde een paar weken geleden uw ziekte en dat u weer uit het ziekenhuis was. En de Heere u nog op gericht mocht hebben en weer thuis mocht komen voor uw vrouw en kinderen. O, de lankmoedigheden zijn nog zo groot over ons. Dat de Heere ons nog niet moede is en Zijn verdraagzaamheid. O geliefde vriend dat kan ik dikwijls niet gevat krijgen. O dan zou ik mijn hart wel eens leeg willen wenen vanwege de uitgestrektheid van Zijn taai geduld. Mocht de Heere u nog wat opsterken.

Ik ben zelf erg moe en niet vast meer op de benen. Ik mag veel liefde van mijn kinderen hebben. Ze zijn allemaal erg goed voor mij. Wilt u Van de Wal nog de groeten doen? En wees met uw vrouw hartelijk gegroet van uw onwaardige vriendin. De groeten van mijn kinderen, een giftje voor wat vruchten.

Weduwe G. Duijzer

9. Werkzaamheden met weduwe C. de Vroome, Vrouw Boele en anderen

Door Teun van Drimmelen¹²

Nu wenste ik enige zonderlinge werkzaamheden mee te delen, die de Jehovah mij gegeven heeft met zekere weduwe **C. de Vroome**, geboren **Gerrigje** ... en met de vrouw van Jan Boele, geb. **Jannigje de Haan**.

Vrouw **de Vroome** was bij de eerste genadige bewerking in de schuld gezet, waaronder krachtdadige liefdestrekkingen in haar openbaar werden zodat zij op haar 19^e jaar al klare blijken gaf, dat Gods Geest in haar wrocht, wat vlees en bloed niet geopenbaard is. Zij is verder haar leven lang gebleven een vriendin en metgezellin van hen, die God ootmoedig vrezen.

Zij heeft treffelijke ondervinding in druk gehad, ja vervolging om en in de zaak van Christus blijmoedig ondergaan. Maar wanneer het er op aankwam te verklaren, wat haar enige troost was in leven en sterven, dan moest zij voor de schakels zinken, hetgeen zij ook gulhartig beleed, veelal met jaloezie, zodat zij duidelijk blijken gaf de noodzakelijkheid om te dragen om eens anderen te worden. Want ze was bevoorrecht niet te willen hebben, dat haarkussens onder de oksels gelegd werden, zij het zich niet brengen naar de bloemhoven. De Jehovah had haar bevoorrecht om te gevoelen het recht Gods, dat tegen haar getuigde, niet met de weefselen van mensenvonden te kunnen voldoen. Daar had ze teveel Gods en zelfkennis voor ontvangen, hoewel ze nog heimelijk in het werkverbond leefde, of heimelijk dáár: *er is te veel gebeurd om verloren te gaan en niet genoeg om behouden te worden*. Maar het behaagde de Jehovah haar op het ziek- en sterfbed neer te leggen, waar zij geleid werd in haar openstaande schuld, zo van erf- als dadelijke zonden, waarop zij God kwam te rechtvaardigen, wanneer zij voor het gericht Gods in de helse afgrond werd neergeworpen, zodat zij uitriep "verloren, verloren!"

Hierop ontving zij een duidelijke indruk, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zalig te maken, die staan om verloren te gaan, waar zij zo een verruiming door kreeg, dat er voor zo één, als zij was, nog doen aan was, dat haar toestand geheel veranderde.

Kort daarna komt ze in vertwijfeling met zware aanvallen, zodat de zwarte duisternis haar zo bedekte, dat het geheel buiten hoop raakte; maar hare familie had bemerkt, dat, hoewel hare lichaamskrachten zó afnamen, dat ze haast niet meer verstaanbaar spreken kon, uit die hevige strijd als 't ware ontwaakte en met een heldere stem uitriep, zodat het in het naastbij zijnde vertrek duidelijk gehoord werd: "Ik wil niet, dat deze verloren ga, ik heb verzoening voor haar gevonden." *En dat voor mij, ja voor mij, vrede met God door onze Heere Jezus Christus!* En veel andere blijde krachtige werkingen van de Heilige Geest werden door de omstanders uit haar gezegende mond gehoord.

Ik kwam toen juist ook bij haar en zei: "nu, vrouw de Vroome, nu zijn wij het eens!" "Nee," zei zij, "niet alleen eens, maar één in Christus onze Heere, want Hij is onze Leraar, Hij is onze Wetgever, Hij is onze Koning, Hij zal ons behouden tot aan en over de dood." En zo is zij onder veel zalige toedieningen ingegaan in de vreugde haars Heeren en gekroond met de heerlijke blijdschap en vreugde, eeuwiglijk en

¹² Ter nagedachtenis, W.H. Hazejager, Puttershoek 1918

altoos.

Nu, ik wenste mede te delen, hoe ik met die vrouw hoofdzakelijk tussen de Heere en mijn ziel heb mogen verkeren. Op een zaterdag kreeg ik zulk een betrekking om haar te mogen ontmoeten, dat ik als't ware al bij haar was. En in de gedachte met haar voor de Troon kwam te worstelen, of Hij zich mocht ontfermen om de steen van het graf af te wentelen, opdat ze vrij mocht uitgaan en ingaan door de opstanding van Jezus Christus. Hoe ik daar echter mee liep, tot een ontmoeting kwam het niet. 's Maandags kreeg ik zulk een onrust, dat ik terstond in huis liep, een ander pakje aantrok, met de stoomboot tot Alblaserdam voer en ging lopen naar Bleskensgraaf. Tussen Alblas en Bleskensgraaf wordt ik er mede aangevallen waaraan ik het zou weten of het was van degene, die zich voordoet als een engel des lichts, of van de Bonds-Engel. Nu komt in mij: *"Mijn schapen kennen Mijn stem en zij volgen Mij."* Daar werd ik teruggedleid tot die zoete tussenkomst van Christus met de Godspraak uit Romeinen 4 de laatste verzen en Romeinen 5:1-4, wat mij met ongewone zoete vrede en sterke vertroostingenvulde. Waaraan ik kwam te kennen en te erkennen, dat het de stem was mijns Liefsten, die bij de reeën en de hinden des velds woont. Zodat ik dadelijk bij de veel andere ontmoetingen Gods gezet werd. Ik kreeg er dadelijk in te zien de blijken, waardoor die werkzaamheden zich onderscheiden van zulke verzoekingingen, die tot mij kwamen onder de schoonschijnendste voorstellingen, zoals onder de titel van groot geloof of van te zijn een bijzonder nauw bij God levend Christen. Ja, dán was ik de man, die de gezichten Gods zag, en zo blind was ik dan, dat ik meende, dat het uit God was.

Drie jaar geleden was ik ook in zulke werkzaamheden geweest. Maar hoe anders was nu de uitwerking! Nu bleek mij Gods Vaderlijke toegenegenheid om Jezus' wil. Toen werd ik bijna tot wanhoop gebracht. Hoe opgepronkt ik toen ook was, de Heere was tegen mij ontstoken. Toen heb ik ondervonden, wat geestelijke hoogmoed is. Zo ben ik de onderscheiding gewaar geworden tussen de bearbeiding van een Drie-enig Hoogwaardig Wezen en de verleiding, waarin Beëlzebul kan brengen onder de schijn van een engel des lichts.

Terwijl ik veel sterkte in de aangehaalde werkzaamheden vond, kwam de vraag mij voor: "waaraan wij weten kunnen, dat het de Zone Gods is, wanneer Hij zich onder de verheerlijkte heiligen, die Hij Zich verworven heeft, vertegenwoordigt, terwijl toch de heiligen met zoveel heerlijkheid zullen bedeeld zijn. Nochtans de vier dieren en de vierentwintig ouderlingen buigen zó laag, dat zij uitroepen: *"U komt toe de lof, de eer, de aanbidding en de dankzegging, hallelujah!"*

Hierop werd mij getoond de bediening Zijner staten, namelijk Zijn macht om Zijn leven af te leggen en wederom aan te nemen; daarna die van Zijn ambten, Zijn macht om uit te delen, zowel in wijsheid als in gerechtigheid en in regering, wat nodig tot zaligheid is, gelijk dat hier al aan zijn duurgekochte Kerk toegediend wordt. Maar bovenal werd Hij de Pleitbeslechter tegenover de door ons gekwetste majestueuze heilige rechtvaardigheid Gods, en doordat Hij dat doel trof, blonk Hij uit boven alle schepselen, zowel engelen als verheerlijkte mensen. Toen ik dat zag, schoot er in mij geen geest over, want daar was in Hem al de volheid der Godheid lichamelijk, in wijsheid, sterkte, schoonheid, liefalligheid, want de glans van Zijn koninklijke Majesteit blonk boven alles uit. En op Zijn dijen stond geschreven: *"Koning der koningen en Heere der Heeren."*

Onder die wonderlijke leiding en bewerking naderde ik de woning van J. Boele, die mij het een en ander vertelde van de Weduwe de Vrome, waarna ik mijn reis vervolgde en aan haar woning kwam, waar ik het bevond, zoals ik heb meegedeeld.

VROUW BOELE

Wat betreft **vrouw Boele**, zij was eertijds een mens als alle andere wereldse mensen. Maar op zekere tijd was zij met nog twee zusters van haar krachtig in haar zondige weg omgekeerd, zodat het zoet der zonde en het werelds ijdel vermaak haar bitter en dwaasheid werd; en wel door het volgend middel.

Zij kwamen eens in haar pracht en optooisel op een gezelschap waar enige van 's Heren kinderen met elkander spraken aangaande de dingen van het Koninkrijk Gods, en de noodzakelijkheid voor een mens om tot waarachtige bekering te komen. Daarbij (zoals ik vernomen heb) was een vrouw M. M. die één van deze drie zusters aansprak, haar vermanende om de grootsheid dezer wereld af te leggen en tot nederigheid zich te voegen, want het Koninkrijk Gods bestaat niet in het omhangen van zilver of goud of in vlechtingen des haars, maar in een stille, nederige, ootmoedige geest, die kostelijk is voor God.

Toen die zusters thuis gekomen waren en het zondige van haar optooisels bemerkten, besloten zij dadelijk het af te leggen. Nu, van die tijd af is er een werkzaamheid in haar overgebleven om liever met het volk Gods smaadheid te willen lijden dan de schatten en de geneugten van de wereld te genieten.

Maar om op vrouw Boele terug te komen, zij had een bekrompen gemoedsgesteldheid, heeft veel van haar overige leeftijd doorgetobd en vertoonde veel eigenschappen, die in de zuivere overtuiging en ontdekking plaats hebben. Zij zocht de besmetting van de wereld te ontgaan, ontving verlichting des verstands om te onderscheiden tussen goed en kwaad, waardoor ze een oprechte achting kreeg voor de getrouwen in den lande. Zij deed aan alle mensen wel, doch meest aan hen die de Heere vrezden. Zij had grote lust in het onderzoek van 's Heeren heilig Woord, ook in de geschriften van de praktikale Godgeleerden, zocht de Sabbat te heiligen zelfs door nachtrust te ontberen.

Zij had veel achting voor anderen, die in dezelfde gemoedswerkzaamheden als zij verkeerden, maar naar haar oordeel ging het bij anderen dieper dan bij haar. Kwamen er eens toedienende werkzaamheden, het werd dadelijk of kort daarna zó bestreden, dat het maar eigen werk of verbeelding was. Was ze in verzuchtingen werkzaam geweest en had ze duidelijke blijken ontvangen, dat de Heere haar verhoord had, zo aangaande de grote droogte en de veel regens, en het gewas nog boven verwachting was uitgelopen, dan was er blijdschap. Maar ook werd ze bekwaam gemaakt, wanneer er tegenslagen op til waren, zodat, wanneer ze kwamen, ze kon uitdrukken: *"Ik heb U, o Heere, in Uw oordelen verwacht."* Dan was er een bemoedigd ontvangen van de tuchtroede, zoals het was, toen van haar werd weggenomen omtrent tweeduizend gulden aan slachtvee, daarvoor was zij ingewonnen wegens haar Gods- en zelfkennis, zodat ze de Heere niets ongerijmds wilde toeschrijven.

Zij was persoonlijk en bevindelijk overtuigd van God kwijt te zijn en van de noodzakelijkheid van de krachtdadige wederbarende werking Gods om het beeld Gods in haar hersteld te krijgen met de vernietiging van des duivels beeld, dat ze duidelijk - door de zondige aard, die ze in zich gewaar werd als de grootste vijandin tegen God en al wat Goddelijk is, - kwam te gevoelen, wat haar veel zuchten heeft doen slaken. Want zij beleefde hoe smartelijk het is een rechtvaardig en toch goeddoend Wezen te beledigen, dat ze dan ook, zoveel haar doenlijk was, zocht te betalen met te klagen over haar ongeluk met hete tranen, met voornemens in de keus te volharden om de Heere achterna te kleven, enz. Hoewel zij haar schuld al hoe langer hoe meer gewaar werd, en soms het dacht op te geven. Want zo'n arbeid te

hebben maar toch dagelijks erger worden... wie kan dan zalig worden?

Onder dit alles werd zij ziekelijk naar het lichaam. Op zekere tijd komt haar voor: *"Wat onmogelijk is bij de mensen, is mogelijk bij God."* Daar werd ze bepaald bij het lijden van Jezus Christus, hoe Hij de gerechtigheid Gods genoeg gedaan heeft voor het uitverkoren geslacht, waarop er een verruiming, omdat er nog mogelijkheid was, ontstond, en dat er nog hoop die aangaande ook voor haar was, wat ze dan ook aan sommige kinderen Gods vertelde onder een vloed van blijde tranen.

Dit dan werd voor een ogenblik wel genoten, maar daarna weer weggesloten, ja zóver, dat ze zei: *"Wat zou toch een onbekeerd mens in de Hemel kunnen of moeten doen?"* Ze had nog wel veel openingen en zoete toedieningen, maar haar schuld bleef haar gedurig bij, vooral daar de heiligheid der rechtvaardigheid Gods klaar in haar geopenbaard werd, waar tegen niets in te brengen was, vanwege de beschuldigers, die tegen haar getuigde, zodat zij het vonnis des doods in zichzelf omdroeg.

Dat duurde zo lang tot op een ogenblik ze als het ware in een benauwdheid verkeerde. Toen dat over was, vroeg haar man: *"Jannigje, heb je het zo benauwd?"* *"Nee, Jan! Zei ze. "Maar de Heere Jezus is voor mij tussen de heilige rechtvaardigheid en mij, die diep doemschuldig voor Gods toorn stond, opgetreden met Zijn ganse borgtocht, waardoor ik vrij gesproken ben van schuld en straf, en nu heb ik een dadelijk bezit van het eeuwige leven. Nu heb ik vrede met God door mijn dierbare Heere Jezus, en daardoor met alles. En zoals ik nu mijn schuld voor de Heere beleden en vergeving ontvangen heb, zo zal ik nu ook vergeving zoeken bij de dienstbode, ja bij allen, want ik heb tegen alle geboden zo van de eerste als van de tweede tafel der Wet overtreden."*

Dit heeft ze ook gedaan. Verder heeft ze veel mogen roemen over de wonderen van 's Heeren ontfermende liefde over haar door de enige Middelaar Gods en der mensen. Hoewel ik bij hare uitgang niet tegenwoordig ben geweest, zo zijn er bij geweest, die betrouwbaar waren en die op goede gronden nog veel andere loffelijke getuigenissen erbij zouden kunnen voegen. Zo is zij in de vreugde van haar Heere en Zaligmaker Jezus Christus ingegaan, waar zij nu rust van haar arbeid om de kroon, waarmee ze hier in beginsel gekroond is geweest, voor de voeten van het Lam neer te werpen met de lofuiting: *"Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed; hallelujah!"*

Nu kan en mag ik niet verzwijgen de arbeid, die mij vergund is met deze vrouw te hebben. Terwijl zij onder veel veroordeel verkeerde wegens hare ongelukkige beleving, was het mij een gedurige aandrang om het Hoge Wezen te smeken, of het Hem behagen mocht het door Hem begonnen werk nog aan deze zijde der eeuwigheid helder te openbaren. En daar zij zichzelf verklaarde als het zondigste, ongelukkigste schepsel, was het bij haar minder nodig om haar de donderslagen der Wet voor te dragen, waarom wij dan ook haar het meest er op wezen, dat zij vanwege haar ongeloof geen krachtig doorbrekende arbeid kwam te beoefenen. Niet om dat geloof op te dringen, dat het geen gave Gods is, maar om de schuld of anders gezegd wat de grootste zonde is voor ons persoonlijk aan te tonen. Om zo voor God veroordeeld te worden. Hetgeen ze dan ook wel toestemde, doch zij gevoelde zich zo onbekwaam om te geloven, dat God in Christus Jezus haar ter zaligheid zou gedenken, dat de moorman eer zijn huid of de luipaard zijn vlekken zou kunnen veranderen. Want de natuur gevoelt wel de onmacht maar niet de vijandschap tegen dat werk, maar wij bezitten beide. Echter beletten haar tegenstribbeling mij niet de Jehovah met zuchten, bidden, pleiten, ja zelfs gelovig met tranen lastig te vallen.

Zodat op zekere tijd de aandrang zo sterk werd, dat ik na mijn dagelijks werk anderhalf uur ging lopen om te vernemen, hoe het met haar ging naar ziel en lichaam. Waardoor ik in de gelegenheid kwam om te vernemen, dat er wel smekingen en uitgangen in haar opdeden; doch het bleef gesloten. Dat drong mij nog sterker aan, zodat er in mij opdeed:

*"k Liet niet af mijn hand en oog,
Op te heffen naar omhoog."*

Ondertussen werd zij zwakker naar het lichaam. Nu hoorde ik van de opening in het lijden van Jezus Christus, die zij gehad had. Dat mij alweer meer arbeid verschaft, ja ik betuig, dat die waarheid in mij werd uitgewerkt: *"Sion heeft weeën gehad."* Ja, ik ben in barenswee over haar geweest. Zodat hier toepasselijk zou zijn iets dergelijks als wat Ambrosius tot de moeder van Augustinus zei: "zou een zoon van zoveel tranen kunnen verloren gaan?" Dat is voor sommigen als een paradox, dat zo'n geestelijke zwangerschap zulk een innemend ingrediënt in zich heeft.

Dat heeft geduurd, tot dat wij uit goede bronnen vernamen, dat voor Jannigje Boele de schrik des doods was geweken en het had zoveel ingang bij mij, dat het kindeke opsprong in mij van blijdschap, en dat mocht ik dan aan anderen diezelfde avond nog gaan vertellen. Waar het makkelijk ingang heeft gehad, dat er een eenparig *amen, amen*, opvolgde!

Op de bestemde tijd werd ze plechtig ter aarde besteld; waarbij een eerbied en diep ontzag als 't ware van 's Heeren aangezicht afdaalde op de ganse menigte. Zo was het ook op het sterfhuis. Hoewel ze een diep bedroefde man en twee kinderen naliet, was er evenwel een bevredigende samenspreking en een ootmoedige indruk op de harten van hen die tegenwoordig waren. Ik sluit hiermede, dat ik maar een stipje kan aanroeren van hetgeen ik gevoeld heb.

Verlossing in de Voorzienigheid

Drie weken voor dit laatste geval plaats had, was er iets voorgevallen. Er was iemand, die erg behoeftig was en door bijzondere omstandigheden dadelijk hulp behoefde. Nu gevoelde ik een genegenheid tot weldoen onder opzien tot de Gever van alle goede gaven, enz. Weer maakte ik met die man, die mij krediet verleend had, een overeenkomst om iedere week f 0.50 af te doen, zodat ik 140 weken verbonden was, wanneer de Jehovah onze God niet wat extra's werkte. Kort daarna was ik onder veel mensen in aangename gesprekken en bij het vertrekken gaf de een dit, de andere dat, zodat er meer dan de helft van het benodigde in mijn hand gegeven werd, hoewel niemand iets van de zaak wist dan de Heere, wien Ik in het verborgen met zuchten mijn weg voorstelde.

Wat gebeurde er voorts? Kort daarop kwam er een doodsbericht waarop ik een condoleantiebrief zond, omdat ik de begrafenis niet zou kunnen bijwonen. En zie, zij die ter begrafenis geweest waren, brachten het restant mee van wat er nog openstond Zodoende, In plaats van 140 weken was mijn schuld in 4 à 5 weken aan mijn crediteur betaald en wel uit de hand van mijn grote Crediteur, namelijk de El-Schaddaï.

Het is openbaar, dat er mirakelgeloof [wondergeloof] zijn kan, dat toch geen zaligmakende uiteinde heeft, maar ook is het opmerkelijk, dat het zaligmakend werkzame leven veelal wonderwerken ondervindt, hetgeen men duidelijk aangetekend vindt in hetgeen de Heere Jezus zegt tot de discipelen van Johannes de Doper: *"De doven horen, de blinden zien, de stommen spreken, de doden worden opgewekt, en de armen wordt het Evangelie verkondigd."*

De ark werd gebouwd niet alleen als een type, waarin de Kerk behouden wordt, maar ook als een wonderwerk, waar rein en onrein in kan verkeren. Kortom de gehele Schrift getuigt het, zie Hebr. 11. Doch het grootste is, *dat de Godzaligheid een groot gewin is met vergenoeging, hebbende de beloften der tegenwoordige en toekomende goederen.*

Ontmoeting met Bax en Betje Duijzer en anderen

Daarvandaan kwamen wij bij L. Bax. (anderen schrijven Baks) Zó wij in huis kwamen, zei hij: "daar is een oude beste vriend!" Wij raakten al spoedig in gesprek aangaande bevindelijke ontmoetingen uit de beleving der genade, zo in de ontkleding van onze nog aanklevende verdorvenheid, maar ook in de gebruikmaking van de Middelaarsbediening, waar wij elkander goed in mochten verstaan. Wij kwamen te proeven en te smaken, dat de Heere nog goed en zoet over ons was.

Vandaar gingen Bax en ik naar G. Duyzer, waar sommige mensen gekomen waren, en zoals veeltijds het geval is, als er een vreemdeling is, wordt het meest op hem gekeken. Het liet zich niet lang wachten, of de Heere gaf ontsluiting om met korte woorden uit de weg te spreken, die de Heere met mij gehouden had vanaf de roepende weldaad tot de stand toe, waarin wij ons bevonden, waarop Bax antwoordde: *"Teunis, wat u daar breed en duidelijk heb neergesteld, dat heeft de Heere mij in het kort geleerd."*

Daarna kreeg ik nog inleiding in de tobberijen, die plaats hebben in de ziel in het begin en ook in de verdere voortgang. Ik verwijderde mij hierop even, en als ik weer binnen kom, hoor ik Bax zeggen: "De Wet, dat werkverbond had ik wel willen verbreken en vernietigen!"

Daarop zei ik: "nee, dat was bij mij zo niet. Ik dacht, Heere, wees lankmoedig over mij, en ik zal alles betalen, wat ik schuldig ben, vroeg opstaan, laat op blijven, liefdeplichten zoeken te beoefenen. Hij zoekt in die tijd vijf schof te werken, ja zijn ogen uit te graven, opdat de Heere mocht bewogen worden."

Nu was er wel verschil in de uitdrukking van Bax en mij, maar wij zijn in ons wettisch werken beiden aan het einde der Wet gekomen, *en het einde der Wet is Christus tot rechtvaardigheid een iegelijk, die gelooft.*

In het late van de avond kwam een persoon, die was zo laag, ja lager dan de hel, en werd daarna hoog, ja hoger dan de hemel. Wij konden niet overeenstemmen, waarop het manneke boos werd, waarbij ik het hier zal laten.

De volgende morgen nadat wij bij Duyzer, Bax en Lena Klop afscheid genomen hadden, vertrok ik naar Gorinchem en de volgende morgen naar Wijngaarden bij **T. Kuipers**, waar ik vernachten zou. Daar werd ik verzocht te vertellen, hoe ik uit de dood overgezet was in het leven, dat mij lief ontsloten werd.

De volgende morgen werd ik naar Bleskensgraaf gebracht bij G. de Vroomen en ontmoette daar de **weduwe van Oostende**, die ik ongeveer 25 jaar geleden in Ottoland ontmoet had. Zij had mij toen gezegd verlost te zijn, dus vrijgesproken van schuld en straf en een recht ten eeuwigten leven verkregen te hebben. Ik had toen niet kunnen bespeuren in haar bespreking een recht verloren gaande gesteldheid, en ook niet degenen, die bij ons waren. Zij was toen 's middags ons weer komen opzoeken en op het morgengesprek terugkomende, volgde zij dezelfde methode als die morgen. Nu ze raakte dan bij deze ontmoeting 's zaterdagsavonds weer aan het spreken uit haar bevinding, waarop wij haar antwoordden, dat ze nog dezelfde was als toen wij haar in Ottoland hadden ontmoet.

De volgende dag kwamen wij bij **A. van de Koppel**, waar zij ook was en meer anderen. Er werd gesproken over de ziekte van haar zoon, ook van zijn bekering en sterven en haar werkzaamheden daaronder, hetgeen op dezelfde wijze er naar toeging als het eerste, niet zoals Hanna het uitdrukt in 1 Sam. 2 vers 6 en 7.

Toen gaf de Jehovah mij te spreken, hoe ik verstomd was geworden onder de heilige rechtvaardigheid Gods en hoe door de tussenkomst van de enige Middelaar Gods en der mensen mijn ziel was gered geworden, enz.

Wij gingen naar het huis van G. de Vroomen. Daar werd ik ongesteld en wel zo, dat G. de Vroomen de dokter liet halen, die alles in het werk stelde en mij van mijn ongesteldheid genas. En daar G. de Vroomen mij niet alleen naar huis wilde laten gaan, bracht hij mij te Slikkerveer thuis. Ik ging naar mijn patroon en gaf mijn ongesteldheid te kennen. Daar werd ik gewaar, dat de Heere de harten in Zijn hand heeft en neigt tot al wat Hij wil, want beide mijn patroons zeiden, dat ik doen kon wat ik wilde. Zo was ik vrij en mijn loon werd mij op zaterdagavond thuis gebracht.

Van die tijd af ben ik veel ziekelijk geworden, maar heb veel aangename tijden mogen genieten, zoals met 's Heeren keurlingen in de gezelschappelijke samenkomsten, waar 's Heeren Geest nog al eens ontsluiting schonk om gelovige indrukken te mogen hebben van de hoop der heerlijkheid, waarvan zoveel genoten werd, dat wij in hope zalig waren. 't Is wel gebeurd, dat ongeveer 40 personen in ons huisje waren, o.a. J. J. Vrolijk, Schippers en zijn vrouw, **P. de Bie, J. Geense, W. J. Monteijn, vrouw Gebuis, G. v. Halen, Meerkerk** en zijn vrouw, **Neeltje de Jong** en veel anderen, waarvan sommigen verslag en rekenschap konden geven het eigendom van Jezus Christus te zijn, anderen heldere blijken gaven van genade te hebben in de ogen Gods. Ja, wij zijn wel zó aangenaam bij elkaar geweest, dat er uitgedrukt werd, als de Heere met Zijn dadelijke tegenwoordigheid hier niet geweest is, dan is Hij nooit in enig gezelschap geweest!

Laat ik deze passage ook nog mededelen: ik was op weg naar Wijngaarden, en ongeveer half weg komt uit een zijlaan een vrouw flink aanlopen en gaat dezelfde weg op. Daar het zeer warm weer was, gaat die vrouw onder de schaduw van de bomen zitten rusten. Daar gekomen, neem ik ook plaats, na gegroet te hebben. Ze vraagt mij, waar ik vandaan kom?

Toen ik antwoordde: "van Slikkerveer", zei ze:

"Kent u zekere Teunis van Drimmelen?"

"Ja", zei ik, "die ken ik wel."

Zij zei: "ik heb al zo dikwijls gezegd, ik wenste hem wel eens te ontmoeten, want ik heb hem horen spreken op het graf van **Maarten Goedhart**, en daar heeft die man mijn toestand neergelegd, zoals ik mijzelf bevond. Toen zei die man, dat voor zo'n uitgekledde de Heere Jezus gekomen is om hem of haar te overkleden. Dat werkte in mijn ziel een brandende begeerte naar die overkleding, welke die man verder uitlegde. En daar ben ik wel veel werkzaam mee, maar ach, tot hiertoe houdt Zich Jezus van mij nog verre."

Ik vertelde ook een zaakje, dat ik in die tijd wel eens ondervonden had. Waarop zij weer zei:

"Ik zou die man wel eens willen ontmoeten!"

Nu was ik aan hare rechterzijde gaan zitten en zij bemerkte dus niet, dat ik mijn rechterarm kwijt was. Ik zei: "vrouw, wij moeten opstappen." Dat was goed. Nu zou zij wel zien, dat ik mijn arm kwijt was. Daarop zei ik: *"Ik ben die man, die op het graf van M. Goedhart gesproken heeft."*

Zij vloog mij om de hals en zei: "U gaat zeker met mij naar W. de Groot?"

"Nee, vrouw", zei ik, "mijn reis is naar T. Kuipers." Zo zijn wij gescheiden. Mocht de Heere het gezaaide mosterdzaadje nog doen wassen tot Zijn eer.

10. Beking van een buurvrouw, Maria Visser-Boudestein, geb. 1861

Door Leen Capelle¹³

Ik heb ook aantekening gehouden van hetgeen ik heb ondervonden met een vrouw die bij ons op de plaats of achter ons op het erf woonde, namelijk Mietje Bouwtenstein. Haar uit- en ingang was, zoals wij dagelijks zagen, net als die van andere natuurlijke mensen. Zij leefde naar het goeddunken van haar eigen hart, vervreemd van God en van haarzelf. Zo is het gebeurd dat deze vrouw in het kraambed kwam en voorspoedig werd verlost van een welgeschapen kind.

Doch na verloop van een paar dagen werd deze vrouw ernstig ongesteld door inwendige ontsteking of het vuur. Deze ongesteldheid nam zeer snel toe. Zo werd ik 's nachts geroepen door een andere buurvrouw. Ik stond dadelijk op. Die vrouw kwam vragen of ik niet eens bij buurvrouw Mietje wilde komen. Ik werd door dit verzoek enigszins bezwaard, zodat ik tegen die vrouw zei: *'Dat weet ik niet, want buurvrouw zal voelen dat ze zal gaan sterven. En nu zal ze wellicht willen hebben dat ik bij haar kom om voor haar te bidden, en het zou kunnen zijn dat ik meer tot haar bezwaar moest spreken dan tot haar verlichting. Want wij zijn altijd, en vooral in zulke gevallen, geroepen om getrouw te handelen.'* Waarop die vrouw mij antwoordde: *'nu buurman, dan moetje het zelf maar weten. Ik heb mijn boodschap gedaan.'* En die vrouw ging weg.

Toen kwam het er voor mij op aan, doch ik werd verwaardigd mijn knieën te buigen en het voor de Heere neer te leggen. Hij wist toch waarin ik geroepen werd en wat ik, diep ellendige in mijzelf, nodig had. Hij wist van mijn blindheid, steile en diepe afhankelijkheid van Hem om in deze weg recht te handelen in getrouwheid en oprechtheid.

Daarop volgde ik mijn roeping en ging tot die vrouw Daar gekomen zijnde en na haar gegroet te hebben vroeg ik wat zij te zeggen had, waarom zij mij had laten roepen. Waarop zij antwoordde: *'och niets, buurman, ik wilde alleen maar vragen of er voor zo'n grote zondares als ik ben nog raad zou wezen.'* Dit ging met zo'n diepe indruk gepaard, dat ik vrijmoedigheid kreeg de weg daartoe te ontsluiten waarin de allergrootste zondaar nog geholpen en gered kan worden, als onze zonden in waarheid bij ons zonden mochten zijn.

Maar ik stelde haar ook het tegenovergestelde eens voor en zei haar: *'maar buurvrouw, u zult wellicht gaan sterven en dan krijgen we met een heilig en rechtvaardig God te doen. En wat zou je er van denken als het eens anders uitviel en je verloren moest gaan?'* Waarop zij mij antwoordde en uitriep: *'o buurman, dat heb ik wel duizendmaal verdiend. Dan doet de Heere aan mij geen onrecht.'* Toen kon zij niet meer spreken van vermoeidheid, doch ik bleef bij haar en begreep door haar zuchten en afwisselende woorden, dat haar schuld haar zeer op het hart gebonden werd. Toen ik haar daarop weer aansprak, antwoordde zij: *'verloren, buurman, verloren.'* Hieronder kreeg ik te geloven, dat de Heere haar in de weg van overtuiging bewerkte en om 's Heeren eigen werk na te zien, dat ik kreeg te erkennen, ook in de dadelijke inzinking in mijn ziel en met instemming.

Toen ik daarna van haar bed verwijderd, aan tafel zat en haar lichamelijke smarten ook zo toenamen door de omstandigheden in haar lichaam, hoorde ik haar zeggen: *'och Heere, wat moet ik toch lijden. Maar Heere Jezus, Gij hebt toch veel meer geleden, maar o, ik rechtvaardig en Gij onschuldig.'* Onder en door het toenemen van haar ongesteldheid, en de benauwdheid en de banden van haar zielstoestand

¹³ De weg der beking welke de Drie-enige God heeft believen te houden.

raakte zij zo verzwakt, dat zij niet meer in staat was te spreken. Doch ik bespeurde dat haar ziel in arbeid was. Toen ik na een poos verwijderd te zijn geweest weer bij haar kwam en zij mij zag, wilde zij mij wat zeggen, doch kon niet meer spreken. Daarop wilde zij het mij doen verstaan door een beduiding met haar hand te maken, doch daar zij vanwege de verzwakking dat ook niet kon, zei ik dat ik begreep wat zij zeggen wilde.

Ik liet met spoed een lei en een griffel halen, waarop zij toen, hoewel gebrekkig maar toch leesbaar Psalm 130 schreef. Ik vroeg haar of ik die voor haar lezen moest, waarop zij knikte met haar hoofd en op zichzelf wees. Ik las voor haar die psalm, die begint met: *'Een lied Hammaäloth. Uit de diepten roep ik tot U, o HEERE.'* Ik werd gewaar dat haar zielstoestand daarmee in verband stond, maar zij kon niet meer spreken. Na een kleine poos weg te zijn geweest, kwam ik weer bij haar. Ik vroeg hoe het nu met haar was, waarop zij in zeer gebroken woorden mij zei: *'O ... buur... man, nu ... is de... vreze des ... doods ... van mij ... weg... genomen, nu kan ... ik ... sterven.'* Nu kon zij niet meer spreken. Het was aan heel haar doen te merken dat er een zaak bij haar gebeurd was.

Ik kan de indrukken die het in mijn ziel maakte, niet beschrijven, en het scheen mij en allen die het bijwoonden, dat zij nabij de dood was, en ik dacht dat de Heere haar hiermee weg zou nemen. Doch mijn vrienden en betrekkingen die er ook zelf bij tegenwoordig zijn geweest, hebben met mij het wonder van God aan deze vrouw, Mietje Bouwtenstein, mogen horen en aanschouwen.

De Heere Die alles in Zijn hand, macht en gebied heeft, Die in Zijn eigen werk alleen maar verheerlijkt kan worden en Zichzelf verheerlijkt, deed een wonder aan deze vrouw, door haar een ogenblik op te richten en haar te geven God te verheerlijken, met een heldere en verstaanbare stem te vertellen wat de Heere aan haar ziel gedaan had. Zij sprak met gevouwen handen en in bed zittend, deze volgende woorden:

"O Heere, Gij hebt mij, arme zondares, die het heel mijn leven zo slecht voor U heeft afgemaakt en die het waard was om in de hel geworpen te worden, gegeven om uit de diepte en de benauwdheid van mijn hart tot U te roepen vanwege mijn grote schuld. O, rechtvaardig had Gij mij kunnen laten liggen en rechtvaardig verloren laten gaan, maar het heeft U liefd mijn arme ziel te redden van de dood. Want zo Gij, Heere, mijn ongerechtigheden had gadegeslagen, o, ik had niet voor U kunnen bestaan, maar Gij, o Heere God, hebt mijn zonden vergeven. O lieve Heere Jezus, wat zal ik U vergelden? Gij hebt nu van mij de vreze des doods weggenomen, van mij, arme zondares; en nu wacht ik dat Gij, o Heere, mij weg zult nemen en mij ook van dit smartelijke lichaam zult verlossen, doch Uw wil geschiede. Maar och, Heere, mag ik nu ook nog aan U opdragen die arme man en die arme kinderen... - Hieruit kunt u merken, hoe zij van haar man en kinderen losgemaakt was. - O, die man die op zee is, Heere, die zal mij niet meer zien als hij thuis mag komen. O, wilt U nog met hem zijn en hem bekeren. En die arme kinderen, ze zijn ook in zonden ontvangen en geboren, ik draag ze dan nog aan U op en leg ze voor U neer. O Heere, mocht U ze bekeren, maar Gij zijt vrij."

Waarop ze in een zielsroerend gebed haar helwaardigheid in zichzelf erkende en 's Heeren ondoorgrondelijke goedheid. Met *'amen'* besloot ze.

Aan het einde was zo vermoeid dat ze niet meer spreken kon. Ik zei dat het genoeg was. *Heere, Gij hebt Uw wonderen grootgemaakt.* Ieder van haar betrekkingen en de burens die dit hadden gehoord stonden als verslagen.

Na een paar uur weer gelegen te hebben, keek zij naar rechts en riep ze haar moeder, die zij zo kinderlijk aansprak:

"Moeder, nu ga ik sterven. Moeder, nu hebt u ook al zoveel roepstemmen gehad. Eerst hebt u aan het sterfbed van vader gestaan en nu bij mij. En och, moeder, gij zijt nog onbekeerd. Och, bid toch de Heere dat Hij u ook nog wil bekeren voor het te laat is. O, ik had ook al de roepstemmen in de wind geslagen, maar moeder, de Heere heeft Zich nu over mij ontfermd. Moeder, mag ik u naast God de zorg van die lieve kinderen opdragen. O, die arme kinderen!"

Toen kon zij weer niet meer. Enige tijd daarna sprak zij ook haar schoonmoeder aan, wees ook haar op dood en eeuwigheid, en nam onder diepe indrukken zo van beiden een zielsroerend afscheid.

Ik was niet meer van haar bed geweest en bemerkte dat haar laatste uur naderde, waarop ik haar ook nog aansprak en zei:

'Buurvrouw, ik geloof dat uw einde nadert, dat u zult sterven. Wat denkt u?

Waarop zij, hoewel afgebroken, zei: *'O buurman, ik heb vrede met God van binnen, en o, wat een wonder, de vreze des doods is geweken.'*

Dit openbaarde de vrucht tot haar laatste ademsnik. Ik laafde haar tot het laatste met een weinig water, waarop zij voor het laatst zei: *'het is nu genoeg, buurman. Nu heb ik aan deze kant niets meer nodig, nu ga ik naar boven. Daar zal ik alles hebben.'*

Zij bedankte mij voor alles wat ik aan en bij haar gedaan had en na afscheid van haar genomen te hebben, ontsliep zij bij haar volle bewustzijn, en ging heen in volle vrede, zodat de Heere, de aanbiddelijke Jehovah in haar vervulde: *'Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven.'* O, wat ging zij zalig de eeuwigheid in, en mijn ziel werd met haar onder diepe indrukken zalig opgetrokken en aan haar ziel gebonden met die band, die de eeuwigheid zal verduren.

Haar man was visser op de Noordzee, en toen hij thuiskwam was zijn vrouw, die voor hem zo goed was, dood en begraven.

Ik vroeg haar moeder of zij nooit van tevoren iets in haar bespeurd had. Zij zei van niet, alleen dat zij voor haar bevalling erg stil was. Toen haar moeder aan haar naar de oorzaak gevraagd had, deelde zij op aanhoudend verzoek van haar moeder mee, dat zij kortgeleden gedroomd had dat er van het erf waar zij woonde één gestorven was en begraven werd, maar zij kon niet zeggen wie het was. En wat zij daarvan gevoelde?

'O', zei zij, 'het was zo'n vredige begrafenis en toen het lijk wegging, zag ik Aai dat was haar man aankomen net zoals hij in zee is, met al zijn zeegoed aan, en toen werd ik wakker.'

Zij wist niet en kon niet bedenken wie er begraven werd. En zo zou het kunnen zijn dat de Heere dit als beginsel bij deze vrouw heeft believe te gebruiken en dienstbaar te maken.

Zij is overleden op 8 maart van het jaar 1885.

11. VROUW KLINK-BREKELMANS

BRUINISSE, 1902-1993

Maria Jacoba Brekelmans was oorspronkelijk afkomstig uit Den Haag. Ze trouwde met Kornelis Klink en gingen wonen in Sir Jansland. Van huis uit was ze ongodsdienstig. Kort na haar huwelijk werd ze stilgezet. Ze zocht de Ned. Hervormde kerk op in Sir Jansland. Daar kon ze het niet vinden en kwam in Bruinisse terecht onder het gehoor van ds. Vreugdenhil. Sinds 1949 stond ds. F. Mallan in Bruinisse.

Het echtpaar kreeg 12 kinderen. Vanaf 1970 – 1980 verloor ze haar man en 3 kinderen.

Zij overleed de 30^e juli 1993 op 91 jarige leeftijd. Ds. F. Mallan leidde haar begrafenis. Hij sprak uit Openbaring 21.

Haar eigenhandig geschreven levensschets betreft alleen hoofdmomenten uit haar leven. Het is eenvoudig beschreven. Teksten citeert vrouw Klink uit haar hoofd. Daarin wordt in deze uitgave niets gecorrigeerd. Alleen kopjes voor hoofdstukindeling zijn toegevoegd

Bruinisse voorjaar 1985.

Met de hulp des Heeren wil ik trachten een woordje te schrijven aangaande de weg die de Heere met mij heeft gehouden.

Ik ben in veel armoede grootgebracht en moest ook al vroeg mijn vader verliezen. Hij stierf op een zondagmorgen om acht uur op de leeftijd van 27 jaar. Er waren toen al zes kinderen, en de zevende stond geboren te worden.

Ik was de oudste van de meisjes, en had al vroeg indrukken wanneer mijn moeder hilde; maar je bent een kind en dan ben je het al weer gauw kwijt.

Met mijn elfde jaar moest ik al van school af om dan 's zomers op het land te helpen, en 's winters moest ik ergens als dienstmeisje een betrekking zien te krijgen.

Maar met mijn veertiende jaar zou ik eens op het graf gaan luisteren want er werd een jonge man begraven. Ik zag de kist in de aarde zakken en in de dadelijkheid kreeg ik de slag naar binnen, zodat de dood mij achtervolgde. Wanneer er iemand overleden was, durfde ik niet langs dat huis; en daar ik van God noch gebod ooit hoorde spreken en niet wist dat er tweeërlei mensen waren op de aarde, ging het zo verder.

In 's Gravenhage woonde mijn grootmoeder, en in die stad ben ik ook nog dienstbode geweest. Daar was het allemaal werelds, en heb dan ook nooit de kerk gezien.

Maar wat gebeurde, mijn grootmoeder en mijn opa kwamen mij eens opzoeken waar ik werkte, maar dat liep mis. Ze kregen ruzie over het geld wat ik verdiende. Mijn grootmoeder wilde hebben dat ik dit geld aan haar gaf, maar dat was niet vertrouwd. Want het was er altijd feest en mijn moeder die had het hard nodig; dus stuurde ik het elke maand op. Korte tijd daarna gingen mijn grootouders weer terug naar Zeeland, en zodoende bleef ik alleen achter in die grote stad.

Ik heb toen voor het eerst mijn knieën mogen buigen voor die toestand waarin ik mij toen bevond. Vanzelf had ik het daar toen ook niet zo best meer naar mijn zin, en ben toen ook weer naar Zeeland teruggegaan. Toen ik 19 jaar was ben ik al getrouwd.

Ik heb toen nog een jaar in mijn natuurstaat geleefd, maar ik mag wel getuigen dat ik van mijn veertiende tot mijn eenentwintigste jaar in overtuiging geleefd heb, de ene keer meer dan de andere keer, maar werd dan altijd maar met de dood achtervolgd.

's Zondags gingen we wel eens een rondje lopen samen, en dan kwamen we langs een huisje waar ze Psalmen zongen, en dat sloeg in.

Ik ben toen 's zondags niet meer op straat geweest, en die week liep ik door de kamer en toen zei ik: "Heere ik kan niet meer leven zoals ik geleefd heb." Ik heb toen de Bijbel genomen, en hij viel open bij het boek Johannes. *In den beginne was het Woord en het Woord was God*, en verder het gehele hoofdstuk. Ook las ik Mattheus 3 deze woorden: "Hij zag de Geest nederdalen gelijk een duif, en op Hem komen. En zie, een stem uit de hemelen, zeggende: Deze is Mijn Zoon, mijn geliefde, in Dewelke Ik Mijn welbehagen heb."

Verder las ik Johannes 15 vers één en twee deze woorden "Ik ben de ware wijnstok, en mijn Vader is de landman. Alle rank, die in mij geen vrucht draagt, die neemt Hij weg; en alle die vrucht draagt, die reinigt Hij opdat zij meer vrucht drage."

Ik ben toen naar de kerk gegaan en naar de catechisatie, want van stonde aan wordt men eerlijk gemaakt en kan men nergens meer overheen; want mijn dochter was al acht maanden oud eer ik ze heb laten dopen.

Wij hebben met 16 personen belijdenis des geloofs afgelegd. Wanneer ik dan mijn vragen op moest zeggen, dan had ik zoveel strijd dat ik er niet uit kon komen. Maar op een keer zeg ik tegen de dominee: nu heeft de Heere mij licht gegeven, want het boek Johannes werd voor mij ontsloten En het Woord zegt, "als ik het gevonden heb, dan mag ik het opeten; alsook, was ons hart niet brandende wanneer Hij ons de Schriften kwam te openen?"

Maar de dominee kon het niet verklaren. En dan heb ik het nog een keer gehad, - want ja, dan is men om onderwijs verlegen, want men is blind en men weet de weg niet, - ik zeg zo tegen dominee, weet je wat ik denk? *We zullen aangegord moeten worden met kracht uit de hoogte*. Maar als dominee me dan gevraagd had, zeg u het eens, dan had ik het ook niet geweten. Maar we zijn toch aangenomen.

Ik zeg zo: *Heere waarom nu ik?* Toen viel het met zoveel kracht in mijn ziel; *Omdat ik u getrokken heb met koorden van Mijn eeuwige liefde goedertierenheid en barmhartigheid*.

Daarna ben ik lid van de Hervormde kerk geworden, en ik heb daar dan ook nog een poosje ter kerk gegaan, maar toen is het vast gelopen. Dat gebeurde bij een predicatie uit Hebreëen 3 vers 6, deze woorden: *Wiens huis wij zijn, indien wij maar de vrijmoedigheid en de roem der hoop tot het einde toe vast behouden*. En daar ben ik mee uitgeleid en ik zei tegen mijn man: "hier heb je mijn Bijbel, ik kan er niet meer naar toe. Waar ik kerkte, was mijn schoonvader ouderling, en in de dadelijkheid moest ik met alles breken.

Maar toch kon ik 's zondags niet thuis blijven. Ik woonde een uur lopen van de kerk, een fiets had ik niet, want die kon ik niet kopen. Maar ik dacht, ik vraag aan mijn

schoonzuster a. s. zaterdagavond of ik haar fiets mag lenen om 's zondags naar de kerk te gaan; en die mocht ik gebruiken.

Om negen uur ging de kerk al aan, dus moest ik vroeg opstaan om de kinderen te verzorgen om op tijd in de kerk te zijn. De eerste twee verzen uit Psalm 87 sloegen in de dadelijkheid in, en toen dacht ik: hier is de waarheid. De predicatie was over David en Nabal. David had gebrek, hij zei tegen zijn knechten: ga naar Nabal en vraag om eten. Maar David werd het niet geschonken. Daarom werd hij kwaad en zei tegen zijn knechten: dat een ieder zijn zwaard aan moest gorden om Nabal te verslaan. En wanneer de Heere hem niet was tegengekomen door middel van Nabals huisvrouw, had hij Nabal omgebracht. En ze zadelde haar ezel, en zij viel voor Davids aangezicht, en zij mocht buigen onder God, en David werd bewaard om bloed te vergieten.

O, daarin kan men zien dat de Heere het altijd voor Zijn volk uit komt te werken, en dus mocht ik die preek helemaal opsluiten; en ik dacht bij dit kerkverband zal ik mij aansluiten.

Na de dienst ben ik naar de kerkenraad gegaan en heb toen gesproken met oefenaar Romein.¹⁴ Hij nam het niet over. Hij zei; *als je een zwarte moor bent, dan kom je maar eens terug*. En toen ben ik bang geworden en kon het niet meer verwerken. Ik ben via de binnenwegen naar huis gegaan, en het liep allemaal vast want ik kon ook de weg niet terug vinden. Ik zeg; *Heere nu ben ik net als een schaap dat afgedwaald is*; 's morgens voor negen uur de deur al uit en om één uur pas thuis.

Ik dacht een boze man te ontmoeten, want het werd allemaal mijn schuld. De week daarop wist ik niet waarheen, maar er is toch weer een weg gebaad. We woonden in een klein huisje bij de boerderij waar mijn man werkte. De vrouw van de baas zei tegen mij: Coba ga a. s. zondag maar met mij mee dan zal ik wel voor een fiets zorgen.

Ik ben toen in Bruinisse onder het gehoor van ds. Vreugdenhil¹⁵ gekomen. De eerste preek was: *Gelijk een arend opwaarts zweeft over zijn jongen, also doet de Heere over dien die hem vrezen*. De week daarop over de woorden: *Bekeert u want het koninkrijk der hemelen is nabij gekomen*. Donderdagsavonds ben ik weer naar de kerk gegaan, en toen zijn we na de dienst even bij de dominee geweest, en toen sprak hij over dezelfde woorden die in mijn hart lagen. Maar ik deed mijn mond niet open, maar mocht die woorden wel opsluiten.

De week daarop werd er gepreekt over: *Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag van Zijn heirkrachten*. Heel die Psalm werd ontsloten, en ik heb daar wel een half jaar in geleefd, en dat is een aangename tijd geweest. De schuld lag daar nog bedekt, maar het Woord was mij zoet. En daar werd ik ook in onderwezen, vooral ook in de volgende woorden: *Ik heb Mijn wetten en inzettingen in uw hart geschreven met een ijzeren griffie - uw Maker is uw man. En, de jongelingen zullen gewisselijk vallen, maar die de Heere verwachten zullen de kracht vernieuwen. Zij zullen opvaren met vleugelen gelijk de arenden, zij zullen lopen en niet moede worden, zij zullen wandelen en niet mat worden*.

Daar heb ik dan een half jaar in mogen leven. Daarna kwam de Heers alles toe te sluiten en kon ik nergens meer inkomen en moest alles zuchtende doen. Ik kon toen ook maar één keer naar de kerk, en ik zei zo tegen mijn man, mag ik vanavond nog een keer naar de kerk? Maar het bleef gesloten en ben toen in zo'n strijd gekomen, en de vorst der duisternis kwam mij zo te benauwen met ingevingen als verdrink jezelf maar, want de genadetijd is voorbij en er is voor jou geen hoop meer. Daar ben ik ook achter mogen komen en ben tenslotte aan Zijn voeten gebracht geworden als een

¹⁴ Oefenaar M. Remijn stond van 1923 tot zijn overlijden in 1937 te Oosterland.

¹⁵ Ds. J. Vreugdenhil stond van 1925 tot 1932 te Bruinisse. Een Evangelisch prediker.

schuldenaar en een verlorene die niets waardig was, maar alles had verzondigd.

Toen is voor mij Psalm 8 ontsloten, en kreeg ik de Naam Jezus zo lief en mocht toen na al die bange dagen hier een weinig troost in smaken. Daarna is toen mijn schuld open gevallen en mocht ik in leven: *Niet alleen dit kwaad dat roept om straf, maar ik ben in zonde en in ongerechtigheid geboren van mijn ontvangenis af.* Dan zie je dat je zelf geen penning hebt om te betalen, want alles komt dan terug. De zonde van de jonkheid en de verdere levensweg, er blijft niets bedekt, want God trekt door en er moet betaald worden.

Ik ben eens uit de kerk gekomen met deze woorden: *Al wies gij u met salpeter en al nam u veel zeep, zo is toch uw ongerechtigheid voor Mijn aangezicht getekend.* En daar loopt een mens dan met een onopgeloste schuld in zijn ziel, de ene tijd meer dan de andere tijd. Want de Heere moet een mens voor elke weldaad inwinnen, mag men er iets van beoefenen.

Zo was het op een nieuwjaarsmorgen dat ik de Heere kreeg te benodigen en zeg zo: "Heere, ik mag geloven dat U een hand van genade aan mijn ziel hebt gelegd, maar met dat alles sta ik overal nog buiten, mocht het nog eens zijn dat ik getuigen mag, Hij is de mijne en ik ben de Zijne"

En dat is in dat jaar in vervulling gegaan door veel strijd en veel wederwaardigheden heen, zowel uit- als inwendig.

Openbaring van Christus

Zo schreef ik dan dat we in een klein huisje woonden bij de hofstede waar mijn man werkte, en dat ik met de Hervormde kerk moest breken. Ik ben toen lid geworden van de Gereformeerde Gemeente in Bruinisse.

Twee kinderen zijn in de Hervormde kerk gedoopt; maar de derde, dat kon ik niet meer, want ik kwam daar mee in de strijd. Mijn man zei: "Doop toch op Sirjansland in de Hervormde kerk dan heb je niemand nodig. Maar we mochten toen het rijtuig van de baas gebruiken, en hebben dus toch in Bruinisse gedoopt.

Een jaar daarop is ons vierde kind geboren, maar toen kregen we het rijtuig niet, en ik kwam er mee in de banden. Donderdagsavonds wilde ik weer naar de kerk, en die voormiddag kreeg ik deze woorden: *Veel tegenspoed is het lot des rechtvaardigen, maar uit die alle redt hem de Heere.*

Dus ben ik na de dienst naar de kerkenraad gegaan en heb dat kind aangegeven voor de doop. Mijn fiets had ik bij de gebr. Geluk gezet, en heb daar toen nog een bakje gedronken. Toen zei Jaap Geluk: "Moet jij Zondag dopen?" Ik zeg, ja. Hij vroeg toen of we wel een rijtuig hadden om naar de kerk te komen. Ik zeg nee, want van de baas krijgen we het niet meer.

Ik kreeg alles tegen. Met de geboorte van dat kind is dat al begonnen 's Morgens om 5 uur was ik al niet in orde. Er kwam toen iemand langs ons huisje aan wie ik vroeg of hij even mijn man wilde roepen; wat hij ook deed, maar hij kwam niet naar huis. De baas zei, je moet maar een dag wachten, want vandaag moeten we de bonen binnen halen. Mijn moeder kwam ook niet, en de verloskundige kwam af en toe wel eens kijken, maar wanneer die denken dat het niet doorgaat, gaan ze ook weer weg. En zo heb ik dan een hele dag met de weeën op het lijf gelopen. Drie kinderen thuis, en de vierde moest geboren worden. 's Avonds om zes uur is dat kind geboren. De baakster moest op Bruinisse gehaald worden; en de auto van de buurman deed het niet, zodat het acht uur was eer de baakster er was. Die kwam ook al kwaad binnen, en vroeg waarom ze niet vroeger gehaald was geworden. Maar ja, het moest allemaal kosteloos en een mens wil zijn armoe nog niet weten ook, want daar is hij veel te hoogmoedig voor.

Die negen kraamdagen heb ik niet anders ingeleefd dan stil verdriet en met de tiende

dag zou ik mijn bed uitkomen om mijn gezin weer te verzorgen, en in de dadelijkheid bond de Heere de geestelijke dood op mijn ziel, en moest ik gaan sterven en God ontmoeten, en dat kan niet buiten de Middelaar. Ik was toen van alles verlaten, van God en van de mensen. En daarachter heb ik deze waarheid gekregen: *Wacht op de Heere, Hij zal je hart versterken, ja wacht op de Heere.*

En boven verwachting is Christus toen in mijn hart geboren, en zijn de barensweeën over mijn ziel gegaan. Ik zeg tegen mijn man, hier wordt nog een kind geboren, maar dat kon hij vanzelf niet geloven, daar het een geestelijke geboorte betrof.

Ik heb toen mijn bed verlaten, en ik mocht met toevluchtnemend geloof Hem aanlopen, ziende op Hem die mijn ziel lief heeft.

Met de Kerstdag ben ik naar de kerk geweest, en ze zongen in mijn ziel: *U is geboren de Zaligmaker; ere zij, God in de hoogste hemelen, vrede op aarde in de mensen een welbehagen.* Ik was toen boven het stof, en heb toen met de engelen in mogen stemmen. Dat is alleen maar voor ondervinding vatbaar, want dat is eeuwigheids-waarde.

En zo kwam ik uit de kerk en zo onder het oordeel Gods. Alles ging tegen mij getuigen, want de Heere ging afrekenen. Ik had nergens rust en de verklager der broederen was overal bij. Zeeën zijn over mijn ziel gegaan, en ik heb nooit kunnen denken dat het nog eens dag zou worden Want als de Heere in het gericht met de zondaar af gaat rekenen, dan is Christus verborgen, en hij krijgt in de dadelijkheid met God te doen, tegen Wie hij gezondigd heeft. De strijd heeft 4 weken geduurd. Al mijn zondedaden werden mij voor ogen gesteld; en dat naar recht, want Gods toorn over de zonde zowel erf als dadelijke, kwamen mij te beschuldigen, want er is niets bedekt voor Zijn alziend oog. Dat kan men ook in Gods Woord lezen, dat wanneer de Heere in het gericht met de zondaar gaat afrekenen er dan geen Jezus is, dan is alles bedekt. Daar krijgt hij met God te doen tegen Wie hij gezondigd heeft, en met de verklager der broederen, namelijk de duivel.

Ik heb gekropen in mijn bedje van de ene kant naar de andere kant, maar ik vond nergens rust. 'k Wou vluchten maar ik kon nergens heen. Al mijn zonden, erf en dadelijke, de zonden van mijn jeugd en jongheid, er bleef niets bedekt. Ik zal het ordentelijk voor uw ogen stellen. En daar heeft de zondaar niets tegen in te brengen en daar doet hij zijn mond niet open, want het wordt allemaal waar van binnen. Ook staat dan de duivel aan zijn rechterzijde, en wanneer de duivel het niet winnen kan, dan doet hij het met vloeken en dan spant alles samen.

Ik had nooit kunnen denken, dat het nog licht zou worden, en dat naar recht, want Gods toorn gaat voorop. Dat krijgt hij eerst in te leven en dan kan hij niets anders verwachten dan zijn ondergang. En dan staat er zo: *Een ogenblik onder Gods toorn en daarachter een leven in Zijn goedgunstigheid.* Daar treed de Borg naar voren: *zie hier ben Ik, Ik heb al uw zonden betaald en delg ze uit.* En de vrede daalde in mijn ziel en al de beschuldigers en de benauwers waren weg; want daar mocht ik buigen, en smaken verenigd te zijn met gans de schepping. O, die vrede, nooit om uit te spreken, want dan wordt het een Bethel. Ik was boven het stof, en ik heb met Simeon mogen getuigen in zijn lofzang (Datheen)

*Nu laat Gij Heer Uw knecht,
naar 't woord hem toegezegd,
thans henen gaan in vrede,
nu hij de zaligheid ...
gezien heeft op zijn bede.*

Dan is het Kerstfeest voor de ziel. Toen heb ik zo vrij op aarde gestaan. Ik zeg zo: "Heere, wat moet ik nu hier nog doen", want dan wordt een mens even los gemaakt van de aarde en het vlees doet dan ook niet mee. En mijn kinderen waren allemaal

weg, alleen dat kind dat pas geboren was, had ik thuis. Ik dacht er niet aan om het te helpen en drinken te geven, want wanneer God de zondaar in het gericht betreft dan staat hij alleen, en daar moet hij alleen doorheen want niemand kan hem helpen.

Maar daarna moet hij toch weer verder, en ben ik dan weer in mijn gezin gezet. Ik zeg zo tegen mijn man: "Nu zul je toch zo met mij verder moeten leven." Want men gaat Gods dag naarstig betrachten, en thuis blijven dat gaat niet meer. De dag des Heeren wordt zijn leven, en dat kost strijd.

Want ach, wanneer je onkerkelijk wordt opgevoed, dan komt er heel wat kijken en wordt het allemaal eigen schuld. Maar dat werk gaat door. Ik ben overal mee bestreden geweest, want mijn schoonmoeder vond het zo erg dat mijn man 's zondags op de kinderen moest passen, en daarom was ik niet meer in tel.

Dus heb ik veel afgezucht, en de Heere heeft mij altijd geholpen, dat mag ik wel getuigen. Ik ben door veel smaad en verachting heen geleid. Want wanneer een mens arm is, dan heb je niet veel vrienden, wel veel vijanden; en de grootste zit van binnen daar wordt men wel achter gebracht.

Toen het vijfde kind geboren moest worden, werd mijn man het werk opgezegd, en moesten we een andere baas zoeken. Waar moet je dan heen. Dat werd me opgebonden, en op een voormiddag liep ik zo door mijn huisje, en toen viel er met kracht in mijn ziel, dat volgend jaar de weg naar Bruinisse was. En wat de Heere openbaart, dat komt niet in de krant. Op een dag moest mijn man naar de smid om de paarden te laten beslaan. Een zekere Hanse, een landbouwer zei tegen mijn man, dat hij 's avonds eens naar hem toe moest komen. En daar heeft hij weer werk gekregen, en daar zijn we met de meimaand naar verhuisd.

Ik zei zo: "Hier zitten we goed voor tien jaar." En we hebben er zestien jaar gewoond. Ik had toen vijf kinderen, en daar zijn er toen nog zeven geboren. Er was toen niet zoveel dan nu. Mijn man verdiende twaalf gulden in de week, maar hij kwam maar met negen gulden naar huis, want dan was er de melk van betaald en het meel voor het varken. We hadden dus nog geen gulden per persoon in de week te verteren, en dan is het gauw op en tekort. Het kwam dikwijls voor dat de kinderen met droog brood naar school moesten. Ik had wel een beetje crediet, maar ik heb gelukkig nooit tot over mijn oren in de schuld gezeten, want dat kwam mijn eer te na. Want een mens heeft toch nog een eergevoel, en zodoende is er heel wat afgezucht.

Maar de Heere is doorgegaan, en ik mocht geloven dat ik een Borg voor mijn schuld had, maar de Rechter had daar nog gezwegen. En toen ben ik weer in een afgesneden weg gebracht, en ik dacht weer in die zelfde benauwdheid terecht te zullen komen. Ik moest maar uitroepen, dat ik zwanger was van moeite wat ongerechtigheid baarde. En ik kon er niet onder komen, want dat is Gods werk. Ik zat helemaal in de klauwen van de vorst der duisternis gevangen. Maar ik had een oom van mijn man en die wist er van en die heeft van het begin tot het einde bijgestaan.

Met God verzoend

Ik kon 's zondags niet naar de kerk, want ik zat in 's duivels strikken gevangen. Maar die man kerkte ook op Bruinisse en kwam even bij mij langs na de kerktijd. Hij zei: "Vrouwtje dat moet je eens loslaten." En de Heere storte de liefde uit in mijn hart, zodat ik in een vloed van tranen wegzonk. En 's nachts ging de Heere mij onderwijzen, en mocht ik inleven, dat God de Zoon mij aan de Vader kwam te geven, en werd ik een recht ten eeuwigten leven geschonken.

Toen ben ik verblijd geweest en mocht geloven dat er een plaatsje voor mij was bereid in de hemel, en dat ik er nooit meer uit zou vallen. Daarachter krijgt men

een nieuwe naam, want de zwarte en de witte keursteen is mijn deel mogen worden; *en ook zijn mij de snoeren in lieflijke plaatsen gevallen, ja een schone erfenis is mij geschonken.*

Ik ben een keer uit de kerk gekomen en ik kwam thuis, en werd in liefde verslonden dat ik moest uitroepen: *O, eeuwige liefde des Vaders! O, eeuwige liefde des Zoons. O, eeuwige liefde des Heiligen Geestes.* Dan is het vol, want dan blijft er niets anders over dan een zakken en een zinken vanwege de uitlatingen Gods aan de ziel. En dat voor mij, waard om weggevaagd te worden en dan vertroost te worden, daar zal de eeuwigheid nooit te lang voor zijn om dat te bewonderen en uit te roepen: *"Gij o Lam, zijt waardig alle lof en eer en aanbidding, want Gij hebt ons gekocht met Uw bloed, en daarom zijn zij voor de troon en dienen Hem dag en nacht in Zijn tempel."* O, zalig te zijn bij mijn God. En al die weldaden zijn ingeleefd; en de grond uit die weldaden dat volgt daarachter. Het is zoet wanneer het ingeleefd mag worden, en het kan ook niet gemist worden, want het is er allemaal aan verbonden. Ik heb wel eens mogen getuigen: *Onverdiende zaligheden heb ik van mijn God genoten.* Want Christus heeft het verdiend, van mij komt er niets in aanmerking. *Het is door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen.*

Zo heb ik dan zeven jaar onder ds. Vreugdenhil gekerkt, en elf jaar onder ds. Mallan.¹⁶ En ik mag dan getuigen, ds. Vreugdenhil heeft gebouwd, en ds. Mallan heeft het afgesneden; want het snoeimes moet er doorheen. Voor het vlees is het pijnlijk, maar voor de ziel is het noodzakelijk; want de Heere beoogt alleen Zijn eer, en dat zal de zaligheid zijn. De deugden Gods worden opgelost in de Zoon van Gods welbehagen en de Geest gaat het toepassen, trapsgewijze aan de ziel. En daar kwam uit voort, dat ik de grond uit de weldaden mocht gaan verliezen.

Oorlogstijd

Toen is de oorlog uitgebroken in 1940, en moesten wij evacueren, en dan met zo'n groot gezin. De oudste zoon moest naar Duitsland, maar ik kon hem maar moeilijk laten gaan. Maar de Heere kwam mij in te leiden in Psalm 119 vers 38, en toen heb ik hem mogen laten gaan. Maar wanneer de vliegtuigen dan over kwamen om Duitsland te bombarderen, was ik in de verzuchtingen voor dat kind, want hij zat midden in het oorlogsgevaar.

Wij moesten gaan evacueren. Het jongste kind was toen 3 maanden. Zes kon ik er aankleden, maar voor vijf kinderen had ik geen jasjes en schoentjes. Dat moest ook weer door veel verzuchtingen heen. Toen ben ik naar de kerkenraad gegaan. Steeds moest ik maar verzuchten: "Och Heere, zou U nog een huisje voor mij hebben, al is het maar een schuur, want ik heb alles verzondigd."

Ik kreeg een brief van de kerkenraad dat ik naar Lisse kon. De boot zou 's maandags uit de haven van Zijpe weggaan. Maar het werd dinsdag want ik moest het maar afwachten, en dinsdagmorgens werd ik uitgeholpen. O, wat maakt dat een mens klein als hij dan geloven mag onder Zijn beschutting en bescherming geleid te zijn. De vliegtuigen boven ons hoofd en dan niets kwaads te vrezen. Ik zeg, we komen veilig aan de haven er zal niets gebeuren.

En zo kwamen we aan de haven, en daar kreeg ik weer een schok. Er kwam een meneer naar me toe, en die vroeg waar ik heen moest. Ik zeg naar Lisse. Hij zei, naar dat Spergebied? Daar sta je dan met elf kinderen waarvan de jongste drie maanden oud is, en dat in de winter. Mijn man moest nog in Zeeland blijven om nog een en ander in te pakken, ook bij de boer.

Maar wij zijn dan in Lisse aangekomen. Eerst in de kerk. Ds. Verhage was daar leraar. Het eerste wat hij zei was: ik heb zondag nog afgegeven dat er niemand meer

¹⁶ Ds. F. Mallan stond van 1948 tot 1960 te Bruinisse

komen zou. Maar toen er is toch plaats voor mij gezocht. Maar mijn gezin ging wel uit elkaar en dat valt ook niet mee. Maar we zijn wel goed verzorgd geworden, en dat doet een mens goed. Ook konden we 's zondags weer naar de kerk, want daar lag toch mijn begeerte; en zo is de tijd doorgegaan.

De kinderen gingen naar school, en wat gebeurde? De difterie brak uit en een van de kinderen kreeg het ook, en dat is overerfelijk. Dus er werd weer een weg gezocht, en toen zijn we in een bollenschuur terecht gekomen met ons grote gezin. Alles wat ik toen had, had ik in bruikleen; en zo zijn we dan toch de oorlog door gekomen en gespaard gebleven.

Maar de oudste zat nog steeds in Duitsland, en het werd vrede en iedereen kwam naar huis, maar mijn zoon niet. Ook kwam er geen post door en dan dacht ik, zou hij nog wel thuis komen? Maar op een morgen kreeg ik een briefkaart en toen ben ik er weer onder gebracht en mocht zeggen met Jacob: "Mijn zoon leeft nog, en ik zal hem terug zien."

Naderhand zijn we terug gegaan naar Zeeland. We kwamen toen veel tekort want kleren waren er niet te koop, al had je er het geld voor.

Met kerstmis gingen er twee jongens naar Lisse naar de familie Nieuwenhuis. Ze werden verzocht om eens bij de dames Minderman te komen, en dat waren dochters van ds. Minderman. Ze kregen van die dames een brief mee die ze mij moesten overhandigen. Het was een brief uit Amerika, en daar werd in gevraagd of ik briefwisseling zou willen houden. Nu dat heb ik mogen doen.

We mochten schrijven van de menigvuldige ontmoetingen die de Heere mij heeft geschonken.

We hebben in die tijd wel negen pakketten kleren mogen ontvangen, elke maand twee. Dan waren de kinderen erg blij, en dan zeiden ze: *is dat allemaal van de Heere?*

Ik heb menigmaal een versje mogen zingen, en ik moet er nog wel eens aan terug denken, want toen is Psalm 32 voor mij in vervulling gegaan. Want wanneer een mens arm is, dan moet hij door smaad en schande en oneer heen. O, wat is het dan groot wanneer hij dan Jacobs God tot zijn hulpe heeft. Ik heb toen nooit geen tekorten meer gehad, want toen we weer in Zeeland kwamen had ik een dubbele zegen. Twee jongens gingen verdienen, en uit Amerika werd ik alles toegestuurd wat ik nodig had.

Ik heb wel eens zo verwonderd op de aarde gestaan, dat ik de Alomtegenwoordigheid en de grootheid Gods mocht aanschouwen. En dat maakt dan een mens zo klein, daar men zelf zo'n nietig, zondig schepsel is. En dan zoveel weldaden, dat is nooit om uit te spreken maar alleen maar te bewonderen.

Rampnacht 1953

We hebben nog een jaar in de polder van Bruinisse gewoond, maar toen konden we een huisje op Sir Jansland kopen voor vierentwintig honderd gulden, en kort daarop kwam de rampnacht. Ook om nooit te vergeten. Ik wist dat er twee weeën over Nederland zouden komen, want dat had de Heere mij geopenbaard in de weg toen Hij met mij af ging rekenen. Ik ben weleens bepaald geworden bij deze woorden, dat de Heere machtig is om *de aarde in het hart van de zee te zetten*. Maar de tijd wanneer, dat weet een mens niet, maar dit weet ik wel toen het zo stormde dat ik de waarheid kreeg, dat de Heere ging werken.

We waren met heel het gezin thuis, en we zijn tot twaalf uur opgebleven. Mijn man zei, we moesten toch maar naar bed gaan. Maar zelf kon ik niet naar bed. Ik heb mijn knieën gebogen, dan hier en dan daar, maar ik kon nergens geen doorgang vinden. Ik was afgemat en heb mezelf een ogenblik neergelegd. Maar om drie uur

werd er op het raam geklopt en werd er geroepen: "Klink, kom uit bed, want de dijk breekt door!"

Mijn zoon liep nog even naar de dijk want daar woonden we vlak bij, en hij komt terug en zei: "moeder maak dat je er uit komt." Intussen ging het licht al uit en moesten we in het donker nog een en ander opzoeken. Ik nam de twee kleinste aan de hand mee. En zo waren we op de weg en zo ook de eerste golfslag. O, toen is er een noodkreet uit mijn ziel opgegaan. En de Heere verhoorde het en sprak: *al zou ik door de zee gaan Ik zal bij u zijn, en de rivieren zullen u niet overstromen*. Wij zijn nog op het nippertje met een bandenwagen op Oosterland kunnen komen. Tien minuten later was de weg niet meer te zien, en ik wist niet waar mijn andere kinderen waren.

O, bange dagen en nachten zijn er toen beleefd. Er zijn toen veel mensen en dieren verdrongen. Op een nacht stond het water zo hoog, dat het tot aan de dakgoot kwam. Ik mocht er mee onder de Heere komen en zei: "Heere, zouden we hier nu nog moeten verdrinken? Het zou recht zijn." Maar in de dadelijkheid kreeg ik deze woorden: "Er zullen er duizend aan uw rechterhand vallen, tot u zal het niet genaken." En toen mocht ik geloven dat er niet één van mijn kinderen zouden verdrinken. Toen heb ik God groot mogen maken, want dan mag men de Heere bedoelen. Want het geloof is alleen maar door de liefde werkzaam.

We zijn toen 's woensdags met een roeiboot naar Zijpe gevaren en toen was het water net als een rivier, en toen werden die woorden voor mij bewaarheid, en ik lag helemaal voor mezelf onder de Heere en ik mocht er onder buigen.

We zijn toen uiteindelijk in Utrecht terecht gekomen. In een groot gebouw, moesten we in het hooi slapen met veel andere mensen, en van daaruit werd voor ieder een plaatsje gezocht. Maar voor mij konden ze maar geen plaatsje krijgen, zo'n groot gezin dat is niet zo gemakkelijk, en gewassen waren we al in geen dagen, en we roken naar het hooi. Ten laatste zijn we bij Roomse mensen terecht gekomen, en die hadden 14 kinderen. Dat was aan de Vleutense vaart. Een groot huis, en die mevrouw deed de deur open en ze zegt zo: "Door Gods genade mag ik je herbergen." Dat moet je jezelf dan eens indenken. De leer die deze mensen belijden, daar kun je nooit mee instemmen. En 's Zondags een uur lopen naar de kerk, en mijn man ging niet met me mee, dus moest ik alleen. Ach, dat zijn wegen dat moet ingeleefd worde om het te verstaan wat het is.

Je was zo blij dat je onderdak had, maar ik voor mezelf kon er mijn thuis niet vinden. 's Zondags met 30 personen aan één tafel, en dan hoorde je niet anders dan: moeder *Maria, bid voor ons, gij zijt gezegend onder de vrouwen*. Je begrijpt wel, wat dat geweest is. We moesten voor onszelf bidden, en de Bijbel kon je niet lezen want dan moest je naar boven en je gezin weer bij elkaar roepen. Ik heb daar menige moeilijke dag meegemaakt.

Maar toen ging er een zoon van die familie van Seumer trouwen, en toen zijn we in Breukelen terecht gekomen, in een pension. En daar kwamen ook veel mensen die op kantoren werkten, en dat waren mensen van allerlei richtingen. De Bijbel werd er niet gelezen, dat moest ik op mijn slaapkamer doen.

Maar op een Pinksteren is het vast gelopen. Toen kwam er zo'n nood in mijn ziel. Ik zeg: "Heere, ik hoor hier niet, ach U mocht mij er uithelpen." En toen zijn we naar Utrecht gereisd, en van Utrecht naar Meerkerk of ik daar onderdak kon krijgen, maar het liep in het eerst op niets uit. En toen was het 's avonds al zes uur, en toen ging er een deur voor ons open. Een vrouw deed de deur voor ons open en die zei: "Dat zijn de mensen uit het water, ik heb tegen de Heere gezegd, wanneer ze komen, dan zal ik helpen." En 's maandags zijn we daar gebracht, alles kosteloos. Dus we werden goed verzorgd, en inmiddels kreeg ik nog een gift uit Amerika toegestuurd van 80

gulden. Daarbij kreeg ik deze waarheid te overdenken, *waar je je voetstap zet daar druipt het al van vet*. De kinderen kregen allemaal een fiets, en 's zondags konden we met het gezin naar de kerk en ik was van onder Rome verlost.

Wij hebben gekerkt bij ds. Blom, en ik kon elke week naar de kerk in Ameide of Leerdam.

Kerkscheuring 1953

En toen kwam de kerkscheuring, dat was heel wat. Ik ben nog in de kerk geweest toen ds. Mallan daar preekte over deze woorden: "De Heere zal voor ulieden strijden, en gij zult stille zijn." Ik kreeg daar ook kennissen uit Tien Gemeten. We zaten toen in de boerenstand, en mijn man ging van maandag tot vrijdag aan de dijken werken. Toen kreeg ik ook moeilijkheden met de vrouw des huizes, want bij ds. F heb ik toch dikwijls een zegen gehad, en ben er ook wel aan het Avondmaal geweest. Maar dat verwekte jaloezie, want ze dacht dat ze er ook bij hoorde. Ik zeg zo tegen haar, dan zal ik je eens een vraag stellen: *Heb u de Heere nodig?* En toen viel de vijandschap, en dat vond ik erg voor haar.

Maar ja, dan mag je ook weer lering opdoen dat de godsdienst de mens er niet brengt, maar alleen de vreze Gods, en dat bewaard ook voor opstand. Want dan word de mens zelf de grote zondaar en mag men buigen dan krijgt men de Heere mee. Ik hoefde ook niet als een vijand te scheiden, want dan mag men zichzelf vrijmaken. Later heeft ze mij nog bezocht met haar gezin. En zo zijn we de oorlog en de ramp doorgekomen.

Toen is ook ds. Mallan naar Bruinisse gekomen en door middel van Gods Woord is hij toen voor mij mogen preken in een afbrekende weg. *Want wat Ik gebouwd heb breek Ik af, ja zelfs dat ganse land*. Want dan komt men in de oefeningen, en dat is nuttig voor de ziel, en dan mag hij leren wat hij zelf is en blijft, maar ook wat hij aan de Heere heeft. En dat geschied allemaal trapsgewijze. En dan roept men wel eens uit: "O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods, hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen." Want hij mag gaan weten wat hij aan de Heere heeft. Ik kreeg eens een woord: "Ik ben toornig op u geweest, maar Mijn toorn is van Mij geweken en Gij troost mij."

Ik heb wel eens bediening gehad uit Jesaja 40. "Troost, troost Mijn volk zal ulieder God zeggen, spreek naar het hart van Jeruzalem, en roept haar toe dat haar strijd vervuld is en dat haar ongerechtigheid verzoend is, en dat ze van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden." Ik mocht toen in de dadelijkheid weer zondaar worden, en mocht inleven, *zo waar dat brood*, want dat ziet op dat gebroken lichaam en die wijn op dat bloed, *alzo heb Ik mijn bloed vergoten voor u*. En de dominee reikte het mij toe met deze woorden - *onthoudt, dat in het huis mijns Vaders vele woningen zijn*. En ik heb wel eens ingeleefd dat Christus mijn gerechtigheid voor God is.

Verlies van man en 3 kinderen; en kerkstrijd

En toen moest ik mijn jongste dochter verliezen, die zelf vier kinderen naliet, en dat zijn pijnlijke dingen voor het vlees.

In 1970 mijn oudste dochter Mina, in 1977 mijn man en in 1980 mijn zoon Adriaan door verdrinking. Maar dat zijn zware slagen.

Maar de Heere heeft mij onder de slagen gebogen, en dat is genade uit Psalm 32. *Ik heb uw hand gevoeld krachtig*. En dadelijk mocht ik er onder komen, en moest uitroepen: "Zou men dan niet buigen voor die grote God die alles bestuurd naar Zijn wil en welbehagen?" En ik mocht getuigen: *Ik zal mijn mond niet opendoen, want Gij hebt het gedaan*. En daar is zoveel liefde in meegekomen.

Ik kreeg een terugleidende weg, en God werd voor mij ontsloten en de grond uit mijn bekering telde niet meer mee, en dan krijgt men weer een andere weg te gaan.

Want toen is de kerkstrijd op mijn ziel gebonden. Ik heb mogen zien wat de breuk was. Want ds. van de Berg dwaalde in het stuk van de wedergeboorte.

Ik ben toen in de strijd gekomen en ook schuldenaar onder God, met deze waarheid: "Het oordeel zal wederkeren tot gerechtigheid, en alle oprechten van hart zullen hetzelfde navolgen." Toen is er een hele strijd losgebroken, maar ik werd versterkt door deze woorden: "De schutters hebben wel hard geschoten, maar Zijn boog is in stevigheid gebleven door de Machtige Jacobs."

De kerk is niet gescheurd en dat is ook weer genade, want er komt van een mens niets in aanmerking want God beoogt en behoud Zijn eigen eer. Want dat zal de zaligheid zijn, te roemen de deugden Gods en dat door de Zoon des welbehagens en de toepassing van de Heilige Geest.

En het jaar 1984 is voor mij een jaar geweest dat de Heere het Borgwerk trapsgewijze aan mijn ziel in de toegepaste daad des geloofs geschonken heeft. Met Goede Vrijdag mocht ik inleven dat God de Vader bevredigd was met het offer van Zijn lieve Zoon. O, als dat ontsloten wordt voor de ziel, wat een zaligheid krijgt hij dan in te leven, van stap tot stap die diepe val des mensen. Hij schuldig, daar Hij onschuldig was, en dat voor mij, waardig om voor eeuwig verstoten te worden, omdat hij niet anders gedaan heeft dan God van Zijn eer beroofd door zijn dadelijke ongehoorzaamheid. Dan komt een mens in de laagte terecht, en dan wordt het een wonder als hij de vrucht er van mag inleven steeds groter, en zelf wordt hij steeds nietiger in zichzelf.

En zo is de Heere dat jaar doorgegaan. Er is een preek gelezen van Smytegelt. Ik mocht toen delen in de ere van de Vader, de ere van de Zoon en de ere van de Heilige Geest. Ik ben thuis gekomen, en mocht er onder buigen. O, dat is nooit uit te spreken, maar alleen maar te bewonderen. Ja, heel dat Borgwerk mocht ik beamen en ik kreeg de vruchtelijke bediening in de toepasselijke daad des geloofs.

Er is ook nog een preek gelezen van ds. Aangeenbrug. Dat was een preek van net na de oorlog. Ik heb hem mogen beamen. En bij de toepassing werd Psalm 29 vers 2 gezongen, en in de dadelijkheid werd ik er onder verbroken, en zonk in tranen weg. Ik werd schuldenaar onder het oordeel Gods, en toen is de hemel voor mij ontsloten.

Daarna nog een preek van ds. Mallan over Genesis 7 vers 23 en 24, waardoor ik kwam in te leven dat de kerk, al gaat het door veel strijd en wereldsweeën heen er altijd door komt. Ook heb ik nog een preek beluisterd over de woorden: *Daar zal geen nacht meer zijn*; toen was het ook vol.

Met de Drie-enige God verzoend

Op 15 december mocht ik mijn tachtigste verjaardag gedenken, die we in het bejaardenhuis *In 't Opper* hebben mogen vieren. We waren daar toen met 72 familieleden bij elkaar, en ik mag er nog met genoeg op terugzien. Ik heb dikwijls moeten zuchten of het ordelijk zou mogen verlopen. Mijn schoonzoon heb ik verzocht om Psalm 128 te mogen voorlezen, wanneer we allemaal aanwezig waren en er koffie was gedronken. Ik heb die Psalm voor mógen lezen, en toen kreeg ik zo'n vrede in mijn ziel, dat kan ik niet uitspreken.

Wanneer ik dan eens terug mag kijken op de weg die de Heere met mij heeft gehouden door veel strijd en wederwaardigheden heen, dan mag men wel eens getuigen: *goedheid en wijsheid zijn Gods wegen allemaal*. En dan getuigt men ook: *Het is goed voor mij verdrukt te zijn geweest opdat ik daarna Uw Goddelijke les mag leren*.

Die zondag daarop zat ik bij de kerktelefoon, want ik was aan huis gebonden, naar een predicatie te luisteren over Zacharia 3, en in de dadelijkheid werd ik er onder verbroken, en de hemel daalde in mijn ziel en dat kwam met deze woorden: "Doe deze vuile klederen van hem weg. Daarna sprak Hij tot hem: zie Ik heb uw ongerechtigheden van u weggenomen en Ik zal u wisselklederen aantrekken, laat ze een reinen hoed op zijn hoofd zetten." Toen werd ik in de volle zaligheid ingeleid, en mocht een verzoend God in Christus geschonken en toegepast worden aan mijn ziel. Het werd het water der zwemming, want daar valt men onder en mag men aanbidden en zichzelf verliezen in een Drieënig God. Dan mag men na zoveel strijd en wederwaardigheden die men heeft mogen inleven eens wat rusten. Want dan mag men vrijuit en ingaan, en dan is de aarde er onder, en zijn ziel boven het stof. *En dat door U, door U alleen om dat eeuwig welbehagen.* O, wat wordt zalig worden dan ruim, dat verliezen in een Drieënig God. Dan zijn alle banden verbroken, en mag men delen in de vrijheid der kinderen Gods.

Ik mag nog steeds uit en ingaan. O, wat is dat zoet nabij te zijn bij mijn God. Ik heb zondag bediening gehad. Voor de bediening kreeg ik deze woorden: "Ik heb grotelijks begeert het Avondmaal met u te houden." En de Koning was in het midden. U had het maar door te geven. Ik zat zomaar weg te zinken, toen het pas gebeurde had ik geen benen meer om op te staan, en wanneer het sterven zou worden kon ik zo weg. Dan houden de benauwers op en mag men delen *in de vrijheid der kinderen Gods*. En dan mag men de ganse kerk opdragen, want bidden en aanbidden, daar ligt heel wat in verklaard. Want daar doet men zelf niet mee, in die vrede die alle verstand te boven gaat. Dat is niet uit te spreken, van een hellewachter een hemelwachter gemaakt te zijn, door de trekkende liefde des Vaders, en de verlossende liefde des Zoons en de toepassende liefde des Heiligen Geestes; opgelost in een Drieënig God, en dat voor mij, waardig om weggevaagd te worden. En dan eeuwig dat Lam te mogen aanbidden op grond van Zijn volbrachte Middelaarsbediening. Dan ga ik onder en mag dan God Drieënig alle lof, eer en aanbidding toebrengen, en dat zal de zaligheid zijn. Hier bij aanvang als men geloof mag beoefenen. Want geloof is altijd maar door de liefde werkzaam, en anders gaat er toch geen kracht van uit. Want de liefde doet buigen onder God, en dan is er geen vijand en ook geen duivel.

Ik heb met alles kennis gemaakt. De duivel, de gevallen engel, en het eigen vlees, want dat onderwerpt zich der Wet Gods niet, want dat staat in oorlog met God tegen Welke wij gezondigd hebben. En er moet wel veel afgebroken worden om die les te leren. O, dan zijn het alleen de goedertierenheden des Heeren dat wij niet vernield zijn, en Zijn barmhartigheden, dat de aarde ons nog draagt, en de hemel ons nog dekt.

Maar er komt toch weer wat tegenover. Want ik zelf uit de banden, en mijn zoon in de banden. Dat de Heere dat nu nodig acht, want ze zijn hier alle ellende onderworpen. En die Hij lief heeft die kastijd Hij opdat zij Zijn Heiligheid deelachtig mogen worden. Achter de Heere aan, dat is dat grote geheim dat aan zijn vrienden naar Zijn vree verbond wordt getoond.

Maar driewerf gelukzalig, die Jacobs God ter hulpe heeft. Want met de Heere komt men overal doorheen. *Hoe donker ook Gods weg moog wezen, Hij ziet in gunst op die hem vrezen.* Maar dit wordt wel pijnlijk ingeleefd. Na dezen zult gij het verstaan, want het werkt vruchten der gerechtigheid degene die naar Zijn voornemen geroepen zijn.

En ach, wat zal ik nog meer schrijven, want op het ogenblik *is alles vol van uw*

trouw en uw waarheid welke U niet zal berouwen.

Want mijn ziel wil nu de Heere met lofzang prijzen, en dan is het vol. Ik heb het allemaal ingeleefd van het begin af. Eerst onder de toorn Gods, de erf en dadelijke zonden; en de zonden zonder de schuld. Maar de smet der zonden komt men hier niet te boven, dat is de wijsheid Gods om Zijn kind maar laag aan de grond te houden.

Maar de wet terug gekregen als een wet der liefde, en in het beeld waar men uitgevallen was, door die dierbaren Bloedbruidegom, die voor mij de pers alleen heeft getreden, en al de vloeken voor de vervloekten willen worden; en dat gewillig, want voor zichzelf had Hij het niet nodig.

Maar God de Vader had gedachten des vredes omdat Hij een Kerk had verkoren tot de zaligheid, en het liefste wat Hij had kwam op te eisen. En de Zoon heeft bewilligd en sprak: "Zie Ik kom, Ik heb lust om Uw welbehagen te doen." Dan kunnen we nog zalig worden, en dat met behoud van Zijn eigen deugden en omdat aan Zijn gerechtigheden genoeg is gedaan door de Zoon des welbehagens en uit de vreze is verhoord en God de Vader bevredigd was met het offer dat Hij gaf.

Ja, toen ik daar ingeleid werd toen was het voor mij Goede Vrijdag en daarachter Paasdag. Want heel het werk der zaligheid wordt trapsewijze aan de ziel geschonken.

Want toen Christus ging zeggen: *Het is nut dat Ik weg ga, anders kan de Trooster niet komen*; en dat is de Geest die in alle waarheid leidt, ontdekt en ontgrondt, maar ook verzegelt.

En dan loopt men met een dode Jezus, en als men Hem uit de dood terug krijgt en men mag inleven dat Hij opgestaan is, en het graf voor hem geheiligd heeft, dan krijgt hij te zien dat de duivel uitgeworpen is. En dan mag hij geloven dat hij een levende Jezus in de hemel heeft. Want de Voorzienigheid is voor hem gesloten, want daar is hij uitgeworpen. Maar hij krijgt in de weg der bekering er wel mee te maken, want hij is hem toegevalen. En van stonde aan in de levendmaking opent hij de stukken. En mij had hij helemaal, want ik wist niets van de waarheid af. Dus ben ik er wel achter gebracht wat een grote macht hij heeft onder de toelating Gods. Maar ach, hij is niet almachtig.

En nu zou ik wel door kunnen gaan, want het Woord is voor mij helemaal ontsloten, en dat is genade. Van mij is er niets bij. *Het is door U, door U alleen om het eeuwig welbehagen.* Hem zij de lof de eer en de aanbidding, van nu aan tot in der eeuwigheid.

Vrouw Klink.

12. Het sterven van een moeder in Israël.

LENA BOR te Dordrecht. Blz.

Door ds. P. de Vries

Inleiding

De laatste dag van het oudejaar overleed in de leeftijd van 91 jaar Lena Bor. Lena Bor was werkelijk een moeder in Israël. Haar zoon Henk leerde ik in mijn studententijd kennen. Op een bijeenkomst van studenten sprak hij over het evangelisatiewerk in Gent. Met zijn vrouw en jonge gezin was hij niet lang daarvoor naar Gent verhuisd om in deze grote Belgische stad Gods Woord te verbreiden. Toen ik op een gegeven moment veel last had van geestelijke strijd, zei ev. Bor tegen mij: 'Je moet eens bij mijn ouders langs gaan.' Op 14 april 1980 heb ik dat gedaan. Die morgen had ik een tentamen in Utrecht afgelegd. Ik dacht: 'Ik ga dan 's middags in Ameide kijken. Ik zie wel of het uitkomt.'

Toen ik bij de fam. Bor aankwam, bleek Bas Bor, de man van Lena Bor, een paar uur daarvoor te zijn verongelukt. Heel de familie was aanwezig. Ik heb hen uiteraard gecondoleerd. Enige tijd later ben ik bij Lena Bor (zo stelde mevr. Bor zich altijd voor en werd zij door iedereen genoemd) langs gegaan. Er is een band gelegd, die altijd is gebleven. Dat was nog niet eens, omdat wij in theologisch opzicht tot in de punt en komma gelijk dachten. Zo keek en kijk ik eerlijk gezegd wat anders aan tegen een aantal onderscheidingen in het geestelijke leven die Lena hanteerde. Dat heeft echter nooit enkele frictie gegeven noch van mijn kant noch van haar kant.

Als Lena uit haar eigen leven vertelde hoe de Heere haar meer ingeleid en geoefend had in de betekenis van de Persoon en het werk van Christus, vond ik dat altijd onderwijzend en vertroostend. Het gaat het immers niet over de woorden maar over de zaken en zeker is dat als we echte genade vrije begeren, hebben we al genade ontvangen, maar ook als we echt genade hebben ontvangen, blijven we genade begeren. Wat ons verbond was dat wij beiden mochten weten van Gods opzoekende zondaarsliefde in Christus en dat een mens hoeveel hij ook van de Heere ontvangt en leert, altijd een bedelaar moet blijven.

Verkering

Dit is zeker dat Lena Bor veel van de Heere heeft ontvangen en geleerd. Zij groeide op in Ameide. Haar vader was daar ouderling in de Hervormde Kerk en wethouder voor de ARP. Al jong deed zij belijdenis en ging ook aan het Avondmaal. Dat een mens wedergeboren moest worden, wist zij echter niet. Daar werd onder het dak van haar ouders niet over gesproken. In feite was er sprake van een rijke jongelings-godsdienst. Van de noodzaak van wedergeboorte hoorde zij van Bas Bor met wie zij verkering kreeg. Hij bezocht met zijn moeder gezelschappen en had contact met kinderen van God. De vriendinnen van Lena en ook haar familie konden eigenlijk niet begrijpen dat zo'n vrolijk en opgewekt meisje als Lena (dat karakter heeft zij overigens altijd gehouden) verkering wilde met een vrome jongen (zo zag men dat) als Bas Bor. Als Lena zei dat zij gewoon geloofde dat de Heere Jezus ook voor haar gestorven was, zei Bas haar dat kinderen van God daar toch op een andere wijze over spraken. 'Noem mij dan eens zo'n kind van God', vroeg Lena.

Daarop noemde Bas de naam van Janus van Vliet, een wat oudere alleenstaande man die net iets minder verstand had dan menigeen maar wel zelfstandig de kost kon verdienen. 'Is dat gekke ventje een kind van God?', vroeg Lena.

'Ja zei', Bas: 'Janus van Vliet is nu een echt kind van God.'

Lena en Bas bleven in geestelijk opzicht heel verschillend denken. Dat kwam pijnlijk tot uiting toen zij samen een zondag over waren bij Lena's zwager die met haar oudste zus was getrouwd en in Baarn woonde. Die zaterdagavond maakte Lena met haar zus allerlei grappen over het godsdienstige leven. Bas zat er maar stil bij. Hij meende dat de Heere hem op Lena had gewezen, maar kon niet anders dan tot de conclusie komen dat hij zich had vergist. Hij nam innerlijk het besluit maandag de verkering te verbreken. Het is echter heel anders gelopen en dat kwam door wat er die zondag gebeurde.

Bekering

In Baarn stonden twee hervormde predikanten: ds. Blauwendraad, een ethisch hervormde predikant, en ds. I. Kievit, een man die niet alleen voluit de gereformeerde belijdenis liefhad maar ook op diepe wijze de bevindelijke omgang met God mocht vertolken. Zondagmorgen zei Lena: 'We gaan niet naar die zwartrok (dat was ds. Kievit), maar naar die Blauwendraad.'

Daarop antwoordde Bas: 'Ik heb gisterenavond naar jou en je zus moeten luisteren. Vandaag luister je naar mij. We gaan naar ds. Kievit.'

Die zondagmorgen preekte ds. Kievit over de keuze van Ruth en onder die preek werd het hart van Lena geraakt. Diep ontroerd kwam zij in de woning van haar zwager en zuster terug. Die zondag zei ze telkens weer dat zij zo niet kon sterven en niet verder wilde leven zoals zij tot dusver had geleefd. Zij huilde gedurig. Haar zuster zei op een gegeven moment: 'Lena, zo heb ik niks meer aan jou. Jij wordt net als Bas.' Diezelfde week bracht Lena met Bas een bezoek aan Janus van Vliet. Toen zij diens eenvoudige woning binnenstapte, zei Janus: 'Lena, je hoeft mij niets te zeggen. De Heere heeft mij bekend gemaakt dat de brug naar de wereld voor jou is opgehaald.'

Ik kan hier nog iets aan toevoegen. Haar ouders waren niet blij met de verandering in het leven van hun dochter. Dat gold met name haar vader, maar haar moeder viel haar vader hierin wel bij. Jaren later is duidelijk geworden dat de verandering in het leven van Lena of nog beter gezegd haar bekering, bij haar moeder iets heeft wakker geroepen. Zij voelde dat zij miste wat haar dochter bezat. Dat heeft haar voor God in de nood en de schuld gebracht. Toen haar levenseinde naderde, heeft zij daar openlijk over gesproken. Zij vroeg aan Lena of zij nog zalig kon worden en hoe dat dan moest. Lena heeft haar moeder op Christus mogen wijzen. Dat raakte. Zo is Lena ook voor haar eigen moeder een leidsvrouw tot de Zaligmaker geweest. Lena heeft meer dan eens gezegd dat zij mocht geloven dat haar moeder een goede ruil had gedaan.

Niet lang nadat de Heere haar had aangeraakt, zijn Lena en Bas getrouwd. Zij voegden zich bij de plaatselijke Christelijke Gereformeerde Kerk van Ameide. Dat was niet omdat zij de Hervormde Kerk afschreven, maar omdat plaatselijk in de Hervormde Kerk de boodschap van de noodzaak van persoonlijke wedergeboorte en verzoening met God niet helder klonk. Kerkistisch zijn Lena noch haar man nooit geweest of geworden. Bas Bor had een overslagbedrijf en allerlei mensen kwamen op bezoek. Lena en haar man hadden voor iedereen dezelfde boodschap. Met onkerkelijke mensen spraken zij er niet minder over dan met kerkelijke mensen. Zij zochten ook contact met kinderen van God uit allerlei kerken. Het ging hen om het leven uit God en met God en niet om kerkmuren.

Zorgen en vreugden in het gezin

Wim

Al spoedig na haar trouwen was Lena zwanger. Zij hoopte dat haar eerste kind een

zoon mocht zijn die later als predikant in Gods wijngaard zou mogen arbeiden. Inderdaad was haar eerste kind een zoon maar hij had wel het syndroom van Down. Predikant zou Wim nooit kunnen worden. Lena is eerst heel opstandig geweest. Had zij daarom de goede keuze mogen maken!? Echter, de Heere nam haar opstand weg. Wim werd de zoon in huis. Vaak heeft Lena gezegd dat de Heere haar gebed of haar oudste zoon in Zijn wijngaard mocht werken, toch had verhoord, alleen op een heel andere wijze dan zij als jonge vrouw dacht. Heel vrijmoedig beleed Wim de naam van de Heere. Kwam er een rouwkaart binnen, dan ging hij de straten in de nabijheid van zijn ouderlijke woning af, hij belde aan, noemde de naam van de overledene en vroeg: 'Als u nu had moeten sterven, had u dan God kunnen ontmoeten?'

Met de rouwkaart van ds. F. Bakker, de schrijver van het bekende boekje *Gebedsgestalten* en een heel goede vriend van de fam. Bor, is Wim ongeveer heel Ameide af geweest. Overal vertelde hij dat ds. Bakker echt had kunnen sterven en er niemand zo gelukkig was als een kind van God. Kort daarna is Wim zelf op een zondagavond dodelijk verongelukt. Die morgen was het Heilig Avondmaal bediend. Niet alleen ds. Blom uit Meerkerk die in de dienst was voorgegaan, maar eigenlijk iedereen voelde: 'Als er iemand aan het Avondmaal hoort, is Wim het wel.' Ik meen dat nog een opmerking in de consistorie is gemaakt om Wim belijdenis te laten doen, opdat hij Avondmaal zou kunnen gaan vieren, maar dat weet ik niet zeker. Wim heeft hier op aarde nooit het Avondmaal gevierd, maar er mocht de vaste wetenschap zijn dat hij voor eeuwig aan mocht zitten aan het Avondmaal van het Lam. 's Avonds voordat hij met de andere leden van het gezin naar de kerk ging, had Wim nog tegen één van zijn broers gezegd: 'Als je straks trouwt, moet je de Heere vrezen.' Dat waren de laatste woorden die men uit zijn mond had gehoord.

Henk en Theo

Lena Bor heeft na de geboorte van Wim nog zeven gezonde jongens ontvangen. Met haar zoon Henk en zijn vrouw Eike zijn mijn vrouw en ik al jaren lang bevriend. Meer dan dertig jaar heeft hij als evangelist in Gent mogen werken. Ook voor de schippers heeft hij in al die jaren veel betekend. Schippers uit de gehele gereformeerde gezindte bezochten de diensten in Gent. Zijn werk daar is voor meerderen tot zegen geweest. Dat geldt ook voor gasten die een bezoek kwamen brengen en altijd met open armen werden ontvangen, Nu mag broeder Bor, zoals hij in Gent genoemd werd en nog altijd genoemd wil worden, de Christelijke Gereformeerde Kerk van Poederloijen als lerend ouderling dienen.

Begin vorige jaar is haar zoon Theo overleden. Hij had kanker gehad maar leek ervan genezen te zijn. Begin december 2010 werd de kwaal opnieuw geconstateerd en reeds aan het begin van het nieuwe jaar overleed hij. Echter, ook over hem hoefde Lena niet te treuren als degenen die geen hoop hebben. Een paar dagen vóór zijn dood heeft hij zijn (ongelovige) burens laten roepen. Hij wilde ze namelijk nog over de Heere Jezus vertellen. Zijn vrouw wist eigenlijk niet goed wat ze daar mee aan moest en heeft haar dochter gebeld. Ze besloten toch maar de burens te halen. Die hebben aan zijn sterfbed een getuigenis gehoord die ze hun leven niet meer zullen vergeten. Verder zei hij, toen hij afscheid nam van één van de mensen met wie hij had samengewerkt, dat de Koning op hem wachtte. Hij had vrede met de weg die de Heere ging. Hij zei dat hij er zelfs vrede mee zou hebben, als de Heere hem nog zou laten leven, maar hij wenste dan wel dat de Heere net zo dicht bij hem zou blijven als nu het geval was.

Geestelijk onderwijs

Lena die in haar verkeringsstijd door de Heere was opgezocht, mocht als moeder van

een opgroeiend gezin verder worden ingeleid in de betekenis van het borgwerk van Christus. Door middel van de prediking van ds. Baaij die meer dan eens een zondag in Ameide kwam preken, kwam zij tot de zekerheid dat zij naar lichaam en ziel Christus toebehoorde en God haar Vader was. Veel onderwijs heeft Lena gegeven en wel aan allerlei soorten mensen. Zij kon zich goed in anderen verplaatsen of het nu mensen waren die helemaal niet bij de Bijbel waren opgevoed of mensen die van huis uit al gehoord hadden van de noodzaak van bekering maar zich afvroegen of het voor hen wel kon en hoe dat moest. Zij straalde mede door haar opgewekte aard uit dat het de moeite waard is om God te vrezen.

Onderwijs gaf zij niet alleen aan gemeenteleden maar ook aan predikanten. Zij kon hen zonder enige bijbedoeling terechtwijzen. Dat is ds. C. Smits is overkomen. In de tijd dat hij de Christelijke Gereformeerde Kerk van Sliedrecht diende, kwam hij ook doordeweeks wel eens een dienst in Ameide vervullen. Vaak kwam hij dan even vóór het avondeten bij de fam. Bor aan om dan om half acht de kansel van het kerkje in Ameide te beklimmen. Op een herfstachtige namiddag kwam ds. Smits in dat verband bij de fam. Bor aan. Bas Bor was nog aan het werk en Lena maakte een kopje koffie voor de dominee klaar. Die begon te mopperen. Hij zei: 'Waarom vraagt je man mij ook om in de herfst voor te gaan? Het is toch geen weer en vanavond hoef ik niet op veel mensen te rekenen.'

Daarop zei Lena: 'Ik weet het goed gemaakt ds. Smits. U eet met ons mee maar gaat daarna direct weer naar Sliedrecht. Mijn man leest wel een preek en kondigt gewoon af dat u niet bent zoals de Heere Jezus Die maar voor ene vrouw door Samaria ging.' Ds. Smits heeft niet veel meer gezegd en ook tijdens het eten was hij minder spraakzaam dan gebruikelijk. Lena heeft mij meer dan eens verteld hoe zij na het eten eerst naar de slaapkamer is gegaan om de Heere te vragen of Hij de mond van ds. Smits wilde openen en het haar wilde vergeven, als zij hem te hard had aangepakt. Die avond mocht ds. Smits met heel veel opening preken. Na afloop kwam hij nog even bij de fam. Bor langs. Hij zei Lena: 'Je hebt mij goed de waarheid gezegd, maar het was nodig, want ik was ver van mijn plek en de Heere heeft onverdiend Zijn zegen willen geven.'

Niets kan ons scheiden van de liefde van Christus

De fam. Bor was niet verzekerd. Tot tweemaal toe er is brand geweest in het bedrijf. Eén keer een wat kleinere brand maar een volgende keer een grotere. Mensen die langs kwamen in verband met de schade en herbouw, zeiden: dat is verzekeringwerk. Bor en zijn vrouw mochten dan vertellen dat zij van een andere verzekering leefde, namelijk dat niets Gods kinderen kan scheiden van de liefde van Christus en dat alle dingen medewerken ten goede degenen die naar zijn voornemen zijn geroepen. Ik vermeldde al dat Bas Bor een overslagbedrijf had. Dat jaar heeft er zelden of nooit een schip hoeven te wachten met lossen of laden, omdat de wind-richting naar het dorp toestond. Het viel meerdere schippers op dat de wind steeds van het dorp afstond. Het betekende dat het bewuste jaar veel meer verdiend werd dan gewoonlijk en zo al een groot deel van de geleden schade ongedaan werd gemaakt. Dan geldt toch:

*'Wie wijs is, merk' die dingen,
En geef' verstandig acht,
Op 's Heeren handelingen,
Zo vol van gunst als macht.'*

Overigens maakte Lena Bor en haar man van het feit dat zij niet verzekerd waren geen grond voor de eeuwigheid ervan en zij hebben het anderen ook nooit opgelegd

hen daarin na te volgen. Dan denk ik aan het volgen. Een rijke zakenman die tot bekering was gekomen, bezocht een gezelschap. Daar was tot zijn vreugde ook Lena Bor aanwezig. Hij had al meer dan eens van haar gehoord en had al lange tijd de begeerte haar te ontmoeten. Tijdens dat gezelschap bracht deze man naar voren dat als God een mens bekeerd, hij uit alle verzekeringen gaat. Daarop reageerde Lena Bor met de volgende woorden: 'Man, God zal jou in je hoogmoed nog zo slaan, dat je van de bijstand moet aanpakken en gaan leven' Dat is ook letterlijk gebeurd. De zaak van de man ging failliet. Zelf werd hij arbeidsongeschikt. De man in kwestie heeft het mij zelf verteld. Hij zei: 'Ik had gehoopt Lena Bor te mogen ontmoeten om geestelijk onderwijs van haar te krijgen. Dat is ook gebeurd, maar de eerste les had wel een heel andere inhoud dan ik dacht.' Deze man mocht overigens ook betuigen dat hij in deze weg meer dan tevoren de waarde van Christus had leren zien. 'Al zou ik er duizend jaar over spreken', zo zei hij: 'dan ben ik nog niet uitverteld.' Dat is toch meer waard dan alle aardse bezittingen.

Lena Bor mocht door genade een geoefend kind van God zijn en toch en liever gezegd juist daarom klein van zichzelf denken. Haar man Bas die toch feitelijk het middel was dat zij met de waarheid van God in contact kwam, heeft nooit die mate van zekerheid van geloof ontvangen die zijn vrouw had. Maar zo heb ik altijd begrepen, zij vulden elkaar aan. Lena heeft vaak tegen mij gezegd: 'Bas had een afhankelijker leven dan ik. Hij was een Israëliet in welke geen bedrog was.'

Bezoeken

Tot aan de tijd dat ik in Elspeet stond en Lena Bor nog in Ameide woonde, placht ik haar een aantal malen per jaar te bezoeken. Soms gecombineerd met een familiebezoek of als ik 's avonds ergens in het westen van het land een preekbeurt mocht vervullen. Ik kwam dan in de middag bij haar aan om na een boterham daar te hebben gegeten aan het begin van de avond mijn weg te vervolgen. De laatste tien jaar van haar leven woonde Lena Bor in de Mauritshof in Dordrecht. Dat lag voor mij minder op de route. Toch probeerde ik haar in ieder geval één keer per jaar te bezoeken. Bij mijn komst naar Boven-Hardinxveld heb ik haar getelefoneerd en gezegd dat het voor mij nu makkelijker was langs te komen. Tot voor een paar weken geleden was er niet van gekomen. Lena had nog tegen één van haar zonen gezegd: 'Nu heeft dominee de Vries wel gezegd dat het gemakkelijker voor hem werd langs te komen, maar ik heb hem nog steeds niet gezien.' Het was wel steeds mijn voornemen geweest en het stond hoog op mijn prioriteitenlijst, maar doordat ik allerlei andere zaken had te doen en wij afgelopen zomer veel bezoek hebben ontvangen, was er niet van gekomen.

Donderdag vóór kerst ben ik bij Lena langs gegaan. Achteraf ben ik bijzonder blij dat ik dat heb gedaan. Mij viel op hoezeer zij verouderd was. Voor mij stond vast dat dit mijn laatste bezoek aan haar was. Dat zij nog maar ruim een week zou leven, kon ik toen niet vermoeden. Een verzorgende vroeg mij niet lang te blijven. Daarop reageerde Lena met haar oude vuur: 'Trek je er maar niets van aan. Ik vind het veel te gezellig. Blijf maar even.'

Daarin heb ik overigens niet naar haar geluisterd. Het was duidelijk dat zij heel zwak was. Zij was ook stiller dan als ik haar vanouds had gekend. Op mijn vraag hoe het innerlijk lag, mocht zij zeggen dat zij rust kende en dat haar zaligheid vast lag in het bloed van Christus. Voordat ik wegging, heb ik Ps. 91 gelezen. Eén van de Psalm en waarin bezongen wordt dat God een Schuilplaats is voor al de Zijnen, dat zijn behoeftigen die in hun noden en ellenden tot hem zich ter genezing wenden. Op de rouwkaart stond Ps. 3: 2a (berijmd) vermeld:

'Maar, trouwe God, Gij zijt,

*Het schild, dat mij bevrijdt,
Mijn eer, mijn vast betrouwen;
Op U vest ik het oog;
Gij heft mijn hoofd omhoog,
En doet m' Uw gunst aanschouwen. '*

We mogen weten dat dit nu storeloos het geval mag zijn.

God is getrouw en Zijn werk gaat door

Omdat ik aanwezig moest zijn op een conferentie van het Hervormd Seminarie, kon ik helaas de rouwdienst die vrijdag 6 januari plaats heeft gevonden, niet bezoeken. Haar zoon Henk heeft de begrafenis geleid. Deze vond plaats vanuit het oude Hervormde kerkgebouw van Ameide. Naast de familie waren vele anderen gekomen. Niet alleen uit de omgeving maar vanuit het gehele land. In totaal zo'n zevenhonderd mensen van allerlei kerkelijke richtingen. Zij hebben mogen horen: 'Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen, die Hem vrezen' (Ps. 103: 13). De aanwezigen hebben niet alleen mogen horen wie God in Christus is voor al de Zijnen maar zijn ook aangespoord om Hem te zoeken.

Gods kinderen hebben een schat in een aarden vat. Dat laatste slaat niet alleen op het feit dat zij een sterfelijk en vergankelijk lichaam hebben, maar ook dat zelfs de allerheiligste onder hen nog maar een klein beginsel hebben van de nieuwe gehoorzaamheid. Al Gods kinderen hebben fouten, gebreken en tekortkomingen. Niet alleen haar lichaam maar ook al de gebreken, tekortkomingen en fouten van Lena Bor zijn vrijdag 6 januari begraven. Nu mag haar ziel in het eeuwig leven de jongste dag verwachten. Die dag zal ontzagwekkend zijn voor allen die onbekeerd zijn, maar heerlijk voor al Gods kinderen. Vanaf die dag mogen zij met lichaam en ziel God verheerlijken. In het nieuwe Jeruzalem mogen alle heiligen elkaar ontmoeten. Zij ontmoeten elkaar voor de troon van het Lam. Want hier hun diepste wens werd, mogen zij daar doen op een wijze waarop het hen hier op aarde nooit lukte, namelijk het Lam verheerlijken dat hen Gode gekocht heeft met Zijn bloed. Wat is dat toch een heerlijk en blij vooruitzicht.

's Avonds op de dag van de begrafenis heb ik mijn goede vriend Henk nog gebeld. Het had hem bijzonder ontroerd dat zijn moeder was begraven vanuit het kerkgebouw waarin zij 91 jaar eerder was gedoopt. In het leven van Lena Bor heeft God betoond dat Hij redenen neemt uit Zichzelf en dat Hij aan Zijn verbond van genade gedenkt. Mensen lopen vast en gaan vragen naar Hem, omdat God mensen trekt. Zo krijgen wij God in Christus lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad. Wat een onbegrijpelijk wonder dat mensen die eerst zonder Christus waren, zonder God in de wereld, dood in zonden en misdaden, met Christus medelevend worden gemaakt en louter genade de zaligheid ontvangen. God is niets aan ons verplicht, maar wij mogen weten dat Gods werk doorgaat. Dat geldt ook in Nederland. Nog altijd wordt op meerdere plaatsen het Woord van Gods opzoekende zondaarsliefde verkondigd.

Moge dat Woord ons hart in brand steken. Dan wordt onze begeerte dat deze boodschap alom wordt verkondigd en dat het hart van iedereen die het hoort erdoor in brand wordt gezet.

